Amin Maalouf

Periplul lui Baldassare

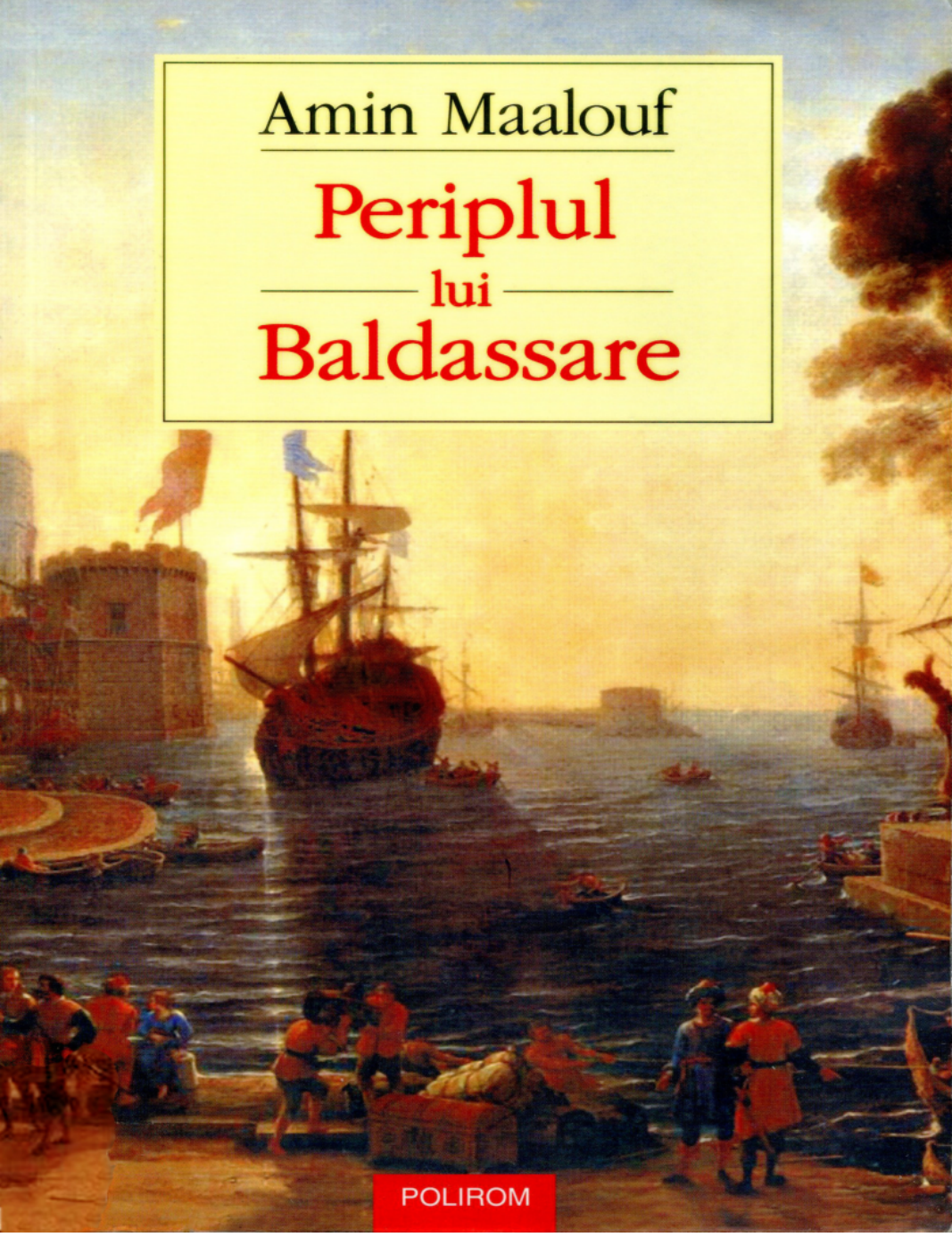

POLIROM

Amin Maalouf

Periplul lui Baldassare

Traducere:
Ileana Cantuniari

virtual-project.eu

Original: *Le Periple de Baldassare* (2000)
Editura Polirom (2004)

Domnul Orient, cum este denumit în țara sa de adopție, Franța, **Amin Maalouf** s-a născut în 1949 în Liban. Creștin melkit după mamă, protestant după tată, vorbind curent araba, franceza și engleza, Maalouf s-a format într-un mediu cultivat în care scrisul reprezenta, sub diverse forme, o preocupare de familie. S-a afirmat ca ziarist de anvergură la cotidianul libanez *An-Nahar* în anii ’70. În 1976 părăsește Beirutul stabilindu-se la Paris, unde devine redactor-șef al ziarului *Jeune Afrique.* În calitate de ziarist, a călătorit mult, acoperind cu reportajele sale numeroase evenimente: asediul Saigonului, Etiopia revoluționară, războaiele arabo-israeliene, revoluția din Iran. Se dedică în cele din urmă definitiv scrisului. Romancier prolific, tradus în peste douăzeci de limbi, Amin Maalouf debutează în 1983 cu eseul *Cruciadele văzute de arabi*, urmat de *Leon Africanul* (1986), *Samarcand* (1988, pentru care i se decernează Prix des Maisons de la presse), *Grădinile luminii* (1991), *Primul secol de după Beatrice* (1992), *Stânca lui Tanios* (1993, distins cu prestigiosul Premiu Goncourt), *Scările Levantului* (1996), *Identitățile ucigașe* (1998), *Periplul lui Baldassare* (2000, încununat cu Premiul Jacques Audiberti-Ville d’Antibes). În anul 1666, an care poartă în sine Numărul Fiarei și care prevestește sosirea Apocalipsei, Baldassare Embriacco, negustor genovez de curiozități, pornește în căutarea unei cărți rare, *Al o sutălea nume,* care ar putea să aducă izbăvirea. *Periplul lui Baldassare* poate fi citit în mai multe chei: ca un jurnal de călătorie, înfățișând în chip fermecător lumea Levantului și Europa din preajma anului 1666; ca o carte a căutării mistice, dar și a îndoielii carteziene într-o lume marcată de fanatisme și de bigotism și, nu în ultimul rând, ca o călătorie către sine însuși, în căutarea unui sens al propriei existențe.

Pentru Andrée

Caietul I

Al o sutălea nume

Patru luni întregi ne despart încă de anul Fiarei și ea este deja aici. Umbra ei ne acoperă piepturile și ferestrele caselor.

În jurul meu, oamenii nu mai știu să vorbească și despre altceva. Anul care se apropie, semnele premergătoare, prezicerile… Uneori îmi spun: să vină odată, să-și golească traista cu minuni și calamități! Apoi mă răzgândesc, îmi readuc în minte toți acei ani obișnuiți și cumsecade în care fiecare zi se scurgea în așteptarea bucuriilor serii. Și atunci îi blestem din toată inima pe închinătorii la apocalipsă.

Cum a început nebunia asta? În ce minte a încolțit ea mai întâi? Sub care cer? N-aș putea spune cu exactitate, și totuși, într-un anume fel, o știu. De aici de unde mă aflu, am văzut spaima, spaima monstruoasă, născându-se și crescând și răspândindu-se, am văzut-o strecurându-se în minte, până în cea a rudelor mele, până într-a mea, am văzut-o tulburând rațiunea, călcând-o în picioare, umilind-o, apoi mistuind-o.

Am văzut zilele fericite îndepărtându-se.

Până acum trăisem netulburat. Prosperam, și la trup, și la avere, un pic mai mult în fiecare anotimp; nu râvneam nimic din ce n-ar fi fost la îndemâna mea; vecinii mă lingușeau mult mai mult decât mă pizmuiau.

Și dintr-o dată, totul se precipită în jurul meu.

Cartea aceea stranie care apare, apoi dispare din vina mea…

Moartea bătrânului Idriss, de care nimeni nu mă învinuiește, e adevărat… în afară de mine însumi.

Și călătoria asta pe care trebuie s-o încep încă de luni, în ciuda reticențelor mele. O călătorie din care mi se pare astăzi că nu mă voi reîntoarce.

Așadar nu fără teamă scriu aceste prime rânduri în caietul ăsta nou. Nu știu încă în ce fel voi înfățișa evenimentele care s-au produs, nici cele ce se anunță. O simplă povestire a faptelor? Un jurnal intim? Un carnet de drum? Un testament?

Poate că ar trebui mai întâi să vorbesc despre cel care, cel dintâi, mi-a trezit neliniștea în legătură cu anul Fiarei. Se numea Evdokim. Un pelerin de la Moscovia, venit să-mi bată la ușă cam acum vreo șaptesprezece ani. De ce spun cam? Am data exactă în registrul meu de negustor. Era a douăzecea zi din decembrie 1648.

Mi-am notat întotdeauna totul, și mai întâi detaliile mărunte, cele

pe care aș fi sfârșit prin a le uita.

Înainte de a-mi trece pragul, omul își făcuse semnul crucii cu două degete întinse, apoi se aplecase pentru a nu se lovi de pragul arcuit din piatră al ușii. Avea o manta neagră și groasă, mâini de tăietor de lemne, degete groase, o barbă blondă și deasă, ochii îi erau însă foarte mici și avea o frunte îngustă.

În drum spre Țara Sfântă, nu se oprise la mine din întâmplare. Îi fusese dată adresa mea la Constantinopol, spunându-i-se că aici, doar aici, avea șanse să găsească ceea ce căuta.

— Aș vrea să vorbesc cu signor Tommaso.

— Era tatăl meu, zic. A murit în iulie.

— Domnul să-l primească întru împărăția Sa.

— Și să-i primească de asemenea pe sfinții morți ce v-au fost neamuri!

Schimbul de cuvinte se petrecuse în grecește, unica noastră limbă comună, deși, evident, nici el și nici eu nu o practicam în mod curent. Schimb șovăielnic, nesigur, dat fiind doliul, pentru mine încă dureros, pentru el neașteptat; și de asemenea din cauză că, el vorbindu-i unui „papistaș apostat", iar eu unui „schismatic rătăcit", țineam foarte tare să nu rostim nicio vorbă ce ar fi putut jigni credința celuilalt.

După o scurtă tăcere comună, reluă:

— Regret mult că tatăl dumitale ne-a părăsit.

Zicând aceste cuvinte, își plimba privirea prin prăvălie, încercând să sondeze acel talmeș-balmeș de cărți, statuete antice, obiecte din sticlă, vase pictate, șoimi împăiați; și întrebându-se – în sinea sa, deși ar fi putut la fel de bine să se exprime cu voce tare – dacă, tatăl meu nemaifiind aici, eu îi puteam fi totuși de vreun ajutor. Aveam deja douăzeci și trei de ani, însă obrazul meu, rotofei și ras, mai păstra probabil o strălucire copilărească.

Îmi îndreptasem ținuta, scoțând bărbia înainte.

— Numele meu este Baldassare, eu am preluat succesiunea.

Vizitatorul meu nu arătă prin niciun gest că mă auzise, încă își mai plimba privirea peste miile de minunății ce-l înconjurau, cu un amestec de încântare și de neliniște. Dintre toate prăvăliile de lucruri rare, a noastră era, de o sută de ani, cea mai bine aprovizionată și cea mai renumită din întregul Orient. Veneau să ne vadă oameni de pretutindeni, de la Marsilia, Londra, Köln, Ancona, ca și de la Smirna, Cairo și Ispahan.

După ce mă mai măsurase încă o dată, rusul meu a fost nevoit să se resemneze.

— Sunt Evdokim Nicolaevici. Vin de la Voronej. Am auzit multe vorbe de laudă la adresa casei dumitale.

Am adoptat pe dată tonul confidenței, era modul meu de a fi cordial.

— Ne ocupăm cu negoțul ăsta de patru generații. Familia mea provine din Genova, dar s-a instalat de vreme îndelungată în Levant…

Dădu de mai multe ori din cap, vrând să spună că nu ignora nimic din toate astea. În realitate, dacă i se vorbise de noi la Constantinopol, acesta era neîndoielnic primul lucru ce îi fusese pomenit. „Ultimii genovezi din această parte a lumii…” însoțit de vreun epitet, de vreun gest evocând nebunia sau extrema originalitate transmisă dintotdeauna din tată-n fiu. Am zâmbit și am tăcut. Se întoarse pe dată spre ușă, zbierând un nume și o poruncă. Dădu fuga o slugă, un omuleț trupeș într-o haină neagră bufantă, cu o tichie plată pe cap, cu ochii plecați. Ducea un sipețel căruia îi săltă capacul pentru a scoate o carte, pe care i-o întinse apoi stăpânului.

Am crezut că avea de gând să mi-o vândă și am intrat în alertă. În negoțul de curiozități, înveți foarte devreme să nu te încrezi în acele personaje care vin pline de importanță, își declină genealogia și relațiile nobile, împart porunci în dreapta și-n stânga și care, la sfârșit, vor doar să-ți vândă vreun fleac venerabil. Unic pentru ei și, ca atare, unic pe lume, nu-i așa? Dacă le propui vreun preț ce nu corespunde celui pe care și-l fixaseră în minte, se simt ofuscați, spun că au fost nu numai trași pe sfoară, ci chiar insultați. Și sfârșesc prin a se îndepărta proferând amenințări.

Vizitatorul meu avea să mă liniștească foarte curând: nu se afla la mine nici pentru a vinde, nici pentru a se tocmi.

— Lucrarea asta a fost tipărită la Moscova acum câteva luni. Și deja toți cei ce știu să citească au citit-o.

Îmi arătă cu degetul titlul în litere chirilice și începu să recite cu fervoare: „kniga o vere…”, înainte de a-și da seama că trebuia să-mi traducă: „Cartea Credinței una, adevărată și ortodoxă”. Mă privi cu coada ochiului pentru a vedea dacă nu cumva această formulare îmi punea în mișcare sângele de papistaș. Eram impasibil. Pe dinafară ca și pe dinăuntru.

Pe dinafară zâmbetul politicos al negustorului. Pe dinăuntru zâmbetul batjocoritor al scepticului.

— Cartea asta vestește că apocalipsa bate la ușă!

Îmi indică o pagină, cam pe la sfârșit.

— Este scris aici cât se poate de limpede că antihristul va apărea, conform Scripturii, în anul papal 1666.

Repetă această cifră de patru-cinci ori, înghițind de fiecare dată un pic mai mult pe acel „o mie“ de la început. Apoi se uită atent la mine, pândindu-mi reacțiile.

Citisem, ca mai toată lumea, Apocalipsa lui Ioan, și mă oprisem un moment asupra acelor fraze misterioase din capitolul treisprezece: „Cine are pricepere să socotească numărul Fiarei; căci este număr de om. Și numărul ei este șase sute șaizeci și șase”.

— Este spus 666 și nu 1666, sugerai eu timid.

— Trebuie să fii orb ca să nu vezi un semn atât de evident!

Un semn. De câte ori am auzit acest cuvânt, ca și pe acela de „prezicere”! Totul devine semn sau prezicere pentru cel ce stă la pândă, gata să se minuneze, gata să interpreteze, gata să închipuie concordanțe și apropieri. E plină lumea de astfel de neobosiți vânători de semne – câți nu am cunoscut și eu în prăvălia asta, dintre cei mai fermecători, ca și dintre cei mai siniștri!

Numitul Evdokim părea iritat de relativa mea lipsă de entuziasm, care trăda, în ochii săi, ignoranța și totodată impietatea mea. Nedorind să-l jignesc, am fost nevoit să mă forțez pentru a zice:

— Toate astea sunt, într-adevăr, stranii și neliniștitoare…

Sau o frază în genul ăsta. Liniștit, omul reluă:

— Din cauza acestei cărți am venit până aici. Caut texte ce m-ar putea lămuri.

Acum, da, pricepeam. Aveam să-l pot ajuta.

Se cuvine să spun că averea casei noastre din cursul ultimelor decenii s-a clădit pe entuziasmul creștinătății pentru vechile cărți orientale – mai cu seamă grecești, copte, ebraice și siriace – care păreau să cuprindă cele mai vechi adevăruri ale Credinței, și pe care curțile regale, în special cea a Franței și cea a Angliei, se străduiau să le dobândească spre a-și sprijini punctul de vedere în disputele dintre catolici și apărătorii Reformei. Familia mea a scotocit vreme de un secol și mai bine prin mânăstirile din Orient în căutare de asemenea manuscrise, care se găsesc astăzi cu sutele în Biblioteca regală din Paris sau la Bodleian Library din Oxford, pentru a nu le cita decât pe cele mai importante.

— Nu am multe cărți care să vorbească în mod special despre Apocalipsă, și nici vreun pasaj care să menționeze numărul Fiarei. Iată, totuși…

Și am trecut în revistă câteva lucrări, zece sau douăsprezece, în diverse limbi, detaliindu-le conținutul, enumerând uneori începuturile de capitol. Nu-mi displace acest aspect al meseriei mele. Cred că posed tonul și maniera potrivite. Însă vizitatorul meu nu arăta interesul pe care speram să-l trezesc. De fiecare dată când menționam o carte, își manifesta prin mici gesturi ale degetelor, printr-o licărire a privirii, decepția, nerăbdarea.

În cele din urmă am priceput.

— Vi s-a vorbit despre o carte anume, nu-i așa?

Rosti un nume, încurcându-se în sonoritățile arabe, dar nu mi-a fost greu să înțeleg. Abu-Maher al-Mazandarani. La drept vorbind, mă așteptam la asta de câteva clipe.

Cei ce au pasiunea cărților vechi cunosc cartea lui Mazandarani. Din auzite, căci foarte puțini oameni au avut-o în mână. Nici nu știu,

de altfel, dacă ea există cu adevărat sau dacă a existat vreodată.

Voi încerca să mă explic, pentru că în curând o să am aerul că scriu despre lucruri contradictorii: atunci când te cufunzi în lucrările anumitor autori celebri și recunoscuți, îi vezi adesea menționând această carte; pentru a spune că unul dintre prietenii lor, unul dintre dascălii lor, o avusese cândva în bibliotecă… în schimb, n-am descoperit niciodată, sub o semnătură respectată, o confirmare lipsită de ambiguitate a prezenței acestei cărți. Nimeni care să spună limpede: „o am“, „am răsfoit-o“, „am citit-o“, nimeni care să citeze pasaje din carte. Astfel că negustorii cei mai serioși, cât și majoritatea cărturarilor, sunt convinși că această lucrare n-a existat niciodată, iar rarele cópii ce apar din când în când sunt opera unor falsificatori și a unor mistificatori.

Această carte legendară se intitulează *Dezvăluirea numelui ascuns*, dar este îndeobște numită *Al o sutălea nume.* Când voi preciza despre ce nume este vorba, se va înțelege de ce a fost dintotdeauna atât de râvnită.

Nimeni nu ignoră faptul că în Coran sunt menționate nouăzeci și nouă de nume ale lui Dumnezeu, unii preferă să le spună „epitete”. Cel Milostiv, Cel Răzbunător, Cel Pătrunzător, Cel Aparent, Cel Atotștiutor, Arbitrul, Moștenitorul… Iar această cifră, confirmată de Tradiție, a indus întotdeauna minților curioase o întrebare ce pare să vină de la sine: să nu existe oare, pentru a completa acest număr, un nume ascuns, al o sutălea? Niște citate atribuite Profetului, pe care anumiți doctori ai legii le contestă, dar pe care alții le recunosc drept autentice, afirmă că există într-adevăr un nume suprem pe care este de ajuns să-l rostești pentru a îndepărta orice primejdie, pentru a obține din partea Cerului orice favoare. Noe îl cunoștea, zice-se, și astfel s-a putut salva împreună cu ai săi la Potop.

Ne putem lesne închipui atracția extraordinară a unei lucrări care pretinde că poate destăinui un asemenea secret în aceste vremuri în care oamenii se tem de un nou Potop. Am văzut perindându-se prin magazinul meu tot soiul de personaje, un călugăr carmelit desculț, un alchimist din Tabriz, un general otoman, un cabalist din Tiberiada, toți în căutarea acelei cărți. Am socotit întotdeauna că este de datoria mea să explic acestor oameni pentru ce nu era, după părerea mea, decât o nălucire.

De obicei, după ce vizitatorii îmi ascultă argumentația până la capăt, se resemnează. Unii, dezamăgiți. Alții, liniștiți; dacă nu pot avea acea carte, preferă să creadă că nimeni altcineva din lumea asta n-o va avea…

Reacția moscovitului n-a fost niciuna, nici cealaltă. La început a părut amuzat, ca pentru a mă face să înțeleg că nu credea o iotă din

vorbele mele meșteșugite de negustor. Când m-am hotărât să mă opresc, agasat de mimica sa, șopti, dintr-o dată grav și chiar implorator:

— Vinde-mi-o, și-ți voi da pe loc tot aurul pe care îl am!

„Prietene, îmi venea să-i spun, ai noroc că ai dat peste un negustor cinstit. N-ai să duci lipsă de escroci care să te ușureze pe dată de aur!“

Cu multă răbdare am reînceput să-i explic pentru ce, după știința mea, cartea asta nu exista; și că doar niște autori naivi și creduli, sau poate niște șarlatani, pretind contrariul.

Pe măsură ce argumentam, chipul i se congestiona. La fel ca acela al unui bolnav incurabil căruia ai fi dorit să-i explici, cu calm, cu zâmbetul pe buze, că leacul de la care își așteaptă vindecarea n-a fost niciodată născocit. Vedeam în ochii săi nu decepția sau resemnarea, și nici incredulitatea, ci ura, fiică a spaimei. Mi-am scurtat explicațiile, spre a mă opri la o concluzie prudentă:

— Doar Dumnezeu știe adevărul!

Omul nu mă mai asculta. Făcuse câțiva pași înainte. Cu mâinile sale puternice mă înșfăcase de veșminte, mă trăsese spre el, strivindu-mi bărbia de pieptul lui de uriaș. Am crezut că avea să mă strângă de gât sau să-mi zdrobească țeasta de zid. Din fericire, se apropie servitorul lui, îi atinse brațul și-i șopti ceva la ureche. Vorbe liniștitoare, presupun, căci stăpânul său îmi dădu drumul pe dată, respingându-mă cu un gest disprețuitor. Apoi ieși din prăvălie mormăind o vorbă de ocară pe limba lui.

Nu l-am mai revăzut niciodată. Și aș fi sfârșit desigur prin a-i uita până și numele, dacă trecerea sa n-ar fi marcat începutul unei ciudate perindări de vizitatori. Mi-a trebuit ceva timp până să-mi dau seama, astăzi însă sunt sigur: după acel Evdokim, oamenii care veneau la prăvălie nu mai erau aceiași, nu se mai purtau deloc la fel. Pelerinul de la Moscovia nu avea el în ochi acea groază pe care unii ar numi-o „sfântă“? O dibuiam acum în toate privirile. Și o dată cu ea, acea atitudine de nerăbdare, de urgență, acea insistență neliniștită.

Acestea nu sunt doar impresii. De data asta cel care vorbește este negustorul, cu mâna pe registru: după vizita acelui om, n-a trecut zi fără să nu vină cineva să-mi vorbească de apocalipsă, de antihrist, de Fiară și de numărul ei.

De ce n-aș spune-o pe șleau, apocalipsa mi-a asigurat grosul încasărilor din cursul ultimilor ani. Da, Fiara e cea care mă îmbracă, Fiara e cea care mă hrănește. De îndată ce umbra ei se profilează într-o carte, cumpărătorii dau buzna de pretutindeni, gata să plătească oricât. Totul se vinde foarte scump. Cărțile cele mai erudite, cât și cele mai fanteziste. Am avut chiar pe rafturile mele o anume *Descriere minuțioasă a Fiarei și a numeroșilor monștri din Apocalipsă*, în latinește, însoțită de patruzeci de desene justificative…

Dar, dacă acest interes exagerat și morbid îmi asigură prosperitatea, mă și neliniștește totodată.

Nu sunt dintre cei ce urmează smintelile vremii, știu să-mi păstrez mintea limpede atunci când lumea se agită în jurul meu. Acestea fiind zise, nu fac parte nici dintre acele ființe obtuze și arogante care își formează opiniile așa cum stridiile își formează perlele, apoi se închid asupra lor. Am ideile mele, convingerile mele, dar nu sunt surd la suflul lumii. Această spaimă care se răspândește nu o pot ignora. Și chiar de-aș fi convins că lumea se smintește, nici această sminteală nu aș putea-o ignora. Degeaba zâmbesc, dau din umeri, bombăn împotriva prostiei și frivolității, acest lucru mă tulbură.

În lupta care se dă în mine între rațiune și sminteală, cea din urmă este în avantaj. Rațiunea protestează, ricanează, se îndărătnicește, rezistă, și mai am încă suficientă luciditate pentru a observa această înfruntare de la o oarecare distanță. Însă tocmai acest rest de luciditate mă silește să recunosc că sminteala pune stăpânire pe mine. Într-o bună zi, dacă lucrurile vor continua tot așa, nu voi mai fi în stare să scriu astfel de fraze. Poate că mă voi întoarce să cercetez aceste pagini pentru a șterge ce-am scris adineaori… Căci ceea ce eu numesc astăzi sminteală, va fi devenit atunci credința mea. Pe acest personaj, pe acest Baldassare, dacă va ajunge, ferească Dumnezeu, să existe în realitate, îl detest și-l disprețuiesc și-l blestem cu toată rămășița mea de inteligență și de onoare.

Cuvintele mele, o știu, nu poartă câtuși de puțin semnul seninătății. Asta e din pricină că zvonurile care năpădesc lumea cu vacarmul lor mi s-au strecurat în minte. Cuvinte precum cele ale lui Evdokim, le aud de acum în propria-mi casă.

Din vina mea, de altfel.

Cu un an și jumătate în urmă, negoțul meu continuând să prospere, m-am hotărât să fac apel la cei doi fii ai surorii mele Plaisance ca să vină să mă ajute, să se inițieze în contactul cu obiectele de preț și să se pregătească pentru a prelua într-o bună zi succesiunea. Mai cu seamă de la cel mare, Jaber, așteptam multe. Era un tânăr silitor, minuțios, studios, aproape erudit înainte chiar să fi atins vârsta adultă. Contrariul fratelui său, Habib, puțin aplecat către studiu, mereu vagabondând pe ulițe. De la acesta nu mă așteptam la mare lucru. Nădăjduiam măcar să-l cuminț̦esc încredințându-i primele responsabilități.

Degeaba. Habib a devenit, crescând, un incorigibil seducător. Mereu așezat lângă fereastra prăvăliei, cu ochii la pândă, împarte complimente și zâmbete și o șterge oricând la întâlniri de taină al căror conținut îl bănuiesc lesne. Câtor tinere din cartier, când se duc să-și umple urciorul la izvor, nu li se pare mai scurt drumul ce trece

pe dinaintea acestei ferestre… Habib, „iubitul”, numele sunt rareori nevinovate.

Cât îl privește pe Jaber, acesta stă în fundul prăvăliei. Chipul i se face tot mai palid, de cât stă la adăpost de lumina soarelui. Citește, copiază, face însemnări, orânduiește, consultă, compară. Dacă uneori i se luminează trăsăturile feței, nu e din pricina fetei cizmarului care tocmai și-a făcut apariția în capul străzii, și care înaintează agale; ci pentru că tocmai a descoperit, la pagina două sute treizeci și șapte din *Comentariul comentariilor*, confirmarea a ceea ce crezuse că ghicise, în ajun, citind *Ultima Exegeză*… Lucrările absconse, rebarbative, eu mă mulțumesc să le cercetez mai superficial, din obligație, și nu fără nenumărate pauze de oftat. El nu. Pare să se delecteze cu ele, de parcă ar fi vorba de cele mai suculente zaharicale.

Cu atât mai bine, îmi ziceam la început. Nu-mi displăcea să-l văd atât de sârguincios, îl dădeam exemplu fratelui său și începeam chiar să las anumite sarcini pe umerii lui. Nu șovăiam să-i încredințez clienții cei mai chițibușari. Petrecea ore întregi discutând cu ei și, cu toate că negoțul nu era preocuparea sa de căpetenie, sfârșea prin a-i face să cumpere munți întregi de cărți.

Aș fi avut doar motive de bucurie dacă n-ar fi început și el să-mi țină, și cu toată fervoarea vârstei pe deasupra, discursuri enervante despre sfârșitul timpurilor, care ar fi iminent, și despre toate prezicerile care-l anunțau. Să fi fost influența lecturilor? Sau a anumitor clienți? La început, am crezut că-mi era de ajuns să-l bat ușor pe umeri cerându-i să nu-și mai plece urechea la asemenea baliverne; băiatul părea docil și am crezut că-mi va da ascultare în chestiunea asta ca și în atâtea altele. Asta însemna că nu-l cunoșteam bine, și mai cu seamă că nu cunoșteam bine epoca noastră, cu pasiunile și cu obsesiile ei.

Dacă stau să-i dau crezare nepotului meu, întâlnirea cu sfârșitul veacurilor ar fi fost stabilită dintotdeauna. Cei ce trăiesc astăzi pe pământ vor avea îndoielnicul privilegiu de a asista la această macabră încununare a Istoriei. Cât despre el, nu simte, după cum mi se pare, nici tristețe, nici descurajare. Mai curând un soi de mândrie, fără îndoială amestecată cu teamă, dar și cu o anume jubilare. Zilnic descoperă în câte o nouă sursă, latinească, grecească sau arabă, confirmarea previziunilor sale. Totul tinde, zice el, spre o dată unică, chiar aceea pe care o cita – cât am greșit vorbindu-i despre ea! — cartea rusească a Credinței. 1666. Anul care vine. „Anul Fiarei”, cum îi place să-l numească. În sprijinul convingerii sale, pune cap la cap o sumedenie de argumente, de citate, de calcule calendaristice, de socoteli savante, cât și o interminabilă litanie de „semne“.

Atunci când te apuci să cauți semne, le și găsești, asta e convingerea mea, și țin să o consemnez încă o dată aici cu cerneală,

pentru cazul în care, prins în vârtejul de nebunie care pune stăpânire pe lume, aș sfârși într-o bună zi prin a o uita. Semne evidente, semne elocvente, semne tulburătoare, tot ceea ce încearcă cineva să demonstreze sfârșește prin a se verifica, și s-ar putea găsi la fel de multe dacă s-ar încerca să se demonstreze contrariul.

O scriu și o gândesc. Nu sunt însă din acest motiv mai puțin zdruncinat de apropierea „anului" cu pricina.

Am încă în minte o scenă care s-a desfășurat acum două-trei luni. Trebuise să stăm să lucrăm destul de târziu, nepoții mei și cu mine, pentru inventarul de dinaintea verii, eram tustrei istoviți. Mă prăvălisem pe un scaun, cu brațele arcuite în jurul registrului meu deschis, având alături o lampă cu ulei a cărei lumină începea să scadă. Când, deodată, Jaber veni să se aplece de cealaltă parte a mesei, cu capul atingându-l pe al meu, cu mâinile apăsându-mi dureros coatele. Chipul lui întreg se învăpăiase, iar umbra-i gigantică acoperea mobilele și pereții. Șușoti cu o voce care venea parcă de dincolo de mormânt:

— Lumea este precum lampa asta, a consumat uleiul ce i-a fost dat, mai rămâne doar o picătură. Privește! Flacăra tremură! În curând, lumea se va stinge!

Dată fiind epuizarea, dar și tot ce se spunea în jurul meu în legătură cu prezicerile Apocalipsei, m-am simțit dintr-o dată ca strivit sub plumbul cuvintelor sale. Am crezut că nici măcar nu voi mai avea puterea să mă ridic. Și că voi fi nevoit să aștept, abătut, ca flacăra să se stingă sub ochii mei, iar tenebrele să mă învăluie…

Când iată că glasul lui Habib se auzi îndărătul meu, vesel, batjocoritor, însorit, salvator:

— Bumeh! N-ai de gând să încetezi odată să-l mai chinui pe unchiul?

„Bumeh", „bufniță", „piază-rea", așa-l poreclește mezinul pe fratele său încă de când erau copii. Și, ridicându-mă de pe scaun în seara aceea, spetit de o neașteptată oboseală, mi-am jurat să nu-i mai spun niciodată altfel.

Cu toate astea, degeaba strig „Bumeh!", degeaba tun și fulger, degeaba bombăn, nu mă pot împiedica să nu-i ascult vorbele, care se cuibăresc în mintea mea. Astfel încât, la rându-mi, încep să văd semne acolo unde până mai ieri n-aș fi văzut decât niște coincidențe; coincidențe tragice sau edificatoare sau amuzante, numai că aș fi mormăit doar câteva silabe de uimire, pe când astăzi tresar, mă agit, tremur. Și chiar mă pregătesc să deviez cursul pașnic al existenței mele.

Este adevărat că evenimentele din ultima vreme nu mă puteau lăsa indiferent.

Dacă n-ar fi vorba decât despre povestea aceea cu bătrânul Idriss!

Să mă mulțumesc să dau din umeri ca și cum toate astea nu m-ar privi n-ar fi fost o dovadă de înțelepciune, ci de inconștiență și de orbire a inimii.

Idriss venise să-și afle refugiul în târgușorul nostru Gibelet cu șapte-opt ani în urmă. În zdrențe, aproape fără nimic asupra lui, părea pe cât de bătrân, pe atât de sărac. Nu s-a știut niciodată cu precizie cine era, de unde plecase, nici de ce anume fugise. O prigoană? O datorie? O răzbunare între familii? După câte știu, nu-și destăinuise taina nimănui. Locuia singur, într-o cocioabă pe care o putuse lua cu chirie pentru o sumă neînsemnată.

Așadar, bătrânul ăsta, pe care nu-l întâlnisem prea des și cu care nu schimbasem mai mult de două vorbe la rând, se înfățișă luna trecută la prăvălie strângând la piept o carte groasă pe care îmi propuse cu stângăcie să i-o cumpăr. Am frunzărit-o. O banală culegere a unor versificatori fără renume, scrisă cu o caligrafie tremurătoare și neregulată, prost legată, prost păstrată.

— E o neasemuită comoară, spuse totuși bătrânul. O am de la bunicul meu. Nu m-aș fi despărțit în veci de ea dacă mizeria în care mă aflu…

Neasemuită? Probabil că se găsea în jumătate din casele din ținut. Iată o carte de care n-am să scap, îmi spusei, până când o să-mi dau duhul! Dar cum l-aș fi putut respinge pe un biet amărât care-și dăduse mândria și pudoarea deoparte pentru a obține cele necesare subzistenței?

— Lasă-mi-o, hajj Idriss, o s-o arăt câtorva clienți ce ar putea fi interesați.

Știam cum aveam să procedez. Întocmai cum ar fi făcut tatăl meu, Dumnezeu să-l odihnească, dacă ar mai fi fost în locul meu. Ca să fiu cu conștiința împăcată, mi-am impus să citesc vreo câteva poeme. Așa cum văzusem de la prima ochire, opere minore, ici-colo câteva versuri bine șlefuite, dar în ansamblu lucrarea cea mai comună, cea mai obișnuită, cea mai de nevândut din câte ar fi putut exista. În cel mai bun caz, dacă aș avea un client pasionat de poezie arabă, aș putea obține șase maidini, mai probabil trei sau patru… Nu, pentru cartea asta aveam o întrebuințare mai bună. La câteva zile de la vizita lui Idriss, un demnitar otoman aflat în trecere veni să cumpere de la mine diverse obiecte; și cum insista să-i acord o reducere de curtoazie, i-am oferit cartea ca supliment, ceea ce l-a mulțumit.

Am așteptat o săptămână, apoi l-am căutat pe bătrân. Doamne, cât de întunecoasă îi era casa! Și, Doamne, cât era de goală! Am împins ușița de lemn crăpat, pomenindu-mă într-o încăpere cu podeaua goală, cu pereții goi. Idriss stătea așezat pe jos, pe o rogojină de culoarea noroiului. M-am așezat turcește alături de el.

— Un înalt personaj a trecut pe la prăvălia mea și s-a arătat fericit când i-am propus cartea. Iată suma ce ți se cuvine.

Nu îi spusesem nimic fals, reținețti, vă rog, acest lucru! Nu suport să mint, chiar dacă, prin ceea ce treceam sub tăcere, trișam un pic. Dar, în fine, nu căutam decât să cruț demnitatea acestui biet om, tratându-l mai curând ca pe un furnizor decât ca pe un milog! Am scos așadar din pungă trei monede de un maidin, apoi trei monede de cinci, fâcându-mă că socotesc să fie cât mai corect.

Făcu ochii mari.

— Nu mă așteptam la atât de mult, fiule. Nici măcar la jumătate…

Am făcut un semn ca de dojană cu degetul.

— Nu trebuie să spui niciodată asta unui negustor, hajj Idriss. Ar putea fi ispitit să te jecmănească.

— Cu dumneata nu risc nimic, Baldassare efendi! Ești binefăcătorul meu.

Dădeam să mă scol, dar mă reținu.

— Mai am ceva pentru dumneata.

Dispăru câteva clipe îndărătul unei perdele, apoi se întoarse ducând în mână o altă carte.

Iar, mi-am zis? Poate că are o întreagă bibliotecă în cealaltă încăpere. În ce dracu' m-am vârât?

De parcă mi-ar fi auzit protestul mut, se grăbi să mă liniștească:

— E ultima carte pe care o mai am și țin să ți-o dăruiesc, dumitale și nimănui altcuiva!

Mi-o așeză pe palme, ca pe un pupitru, deschisă la prima pagină.

Sfinte Dumnezeule!

Al o sutălea nume!

Cartea lui Mazandarani!

Nu mă așteptam să dau de ea într-o asemenea cocioabă!

— Hajj Idriss, aceasta e o carte rară! N-ar trebui să te desparți de ea în felul ăsta!

— Nu mai e a mea, e a dumitale acum. Păstreaz-o! Citește-o! Eu n-am putut niciodată s-o citesc.

Am întors paginile cu lăcomie, dar era prea întuneric și n-am putut descifra nimic în afară de titlu.

Al o sutălea nume!

Dumnezeule mare!

Plecând de la el, cu prețioasa lucrare sub braț, eram ca într-o stare de beție. Era oare cu putință ca acea carte, râvnită de toată lumea, să fie acum în posesia mea? Câți oameni nu veniseră de la capătul pământului în căutarea ei, și cărora eu le răspunsesem că ea nu există, când ea se găsea la doi pași de mine, în cea mai mizeră dintre cocioabe! Și iată că acest om pe care abia îl cunosc mi-o face cadou!

Toate astea sunt atât de tulburătoare, de greu de închipuit! M-am pomenit râzând de unul singur, pe uliță, ca un sărman cu duhul.

Așa eram, amețit, dar tot incredul, când mă interpelă un trecător:

— Baldassare efendi!

Am recunoscut pe dată vocea șeicului Abdel-Bassit, imamul moscheii din Gibelet. Nu pot să știu cum izbutise să-și dea seama cine sunt, de vreme ce era orb din naștere, iar eu nu rostisem o vorbă…

M-am îndreptat spre el și ne-am salutat cu formulele uzuale.

— De unde vii așa, în pas de dans?

— De la Idriss.

— Ți-a vândut vreo carte?

— De unde știți?

— Pentru ce alt motiv te-ai fi dus la acel om sărman? zise el râzând.

— E adevărat, am recunoscut râzând la fel.

— O carte nelegiuită?

— De ce ar fi nelegiuită?

— Dacă n-ar fi, mi-ar fi propus-o mie!

— La drept vorbind, nu știu mare lucru despre ce ar putea conține cartea asta. La Idriss acasă era prea întuneric, așa că aștept să ajung la mine acasă s-o citesc.

Șeicul întinse mâna.

— Arată-mi-o!

Are permanent pe buzele întredeschise un soi de zâmbet ce stă să izbucnească. Nu știu niciodată când zâmbește cu adevărat. Luă oricum cartea, o răsfoi câteva clipe în fața ochilor închiși, apoi mi-o înapoie zicând:

— E prea întuneric aici, nu văd nimic!

De data asta râse fără reținere, privind spre cer. Nu știam dacă politețea îmi poruncea să mă alătur jovialității lui. Cuprins de îndoială, m-am mulțumit să tușesc ușor, de parcă îmi stăpâneam râsul sau îmi dregeam glasul.

— Și ce carte e asta? întrebă el.

Unui om care vede îi poți ascunde adevărul; a minți e uneori o iscusință necesară. Însă a-l minți pe cel ai cărui ochi sunt stinși e ceva jalnic, o josnicie, un lucru nedemn. Dintr-un anumit simț al onoarei, și poate că și din superstiție, trebuia să-i spun adevărul; pe care l-am învăluit pe dată într-un prudent condițional:

— S-ar putea ca această carte să fie aceea atribuită lui Abu-Maher al-Mazandarani, *Al o sutălea nume*. Dar aștept să fiu la mine acasă pentru a-i verifica autenticitatea.

Izbi de trei-patru ori cu bastonul în pământ, respirând zgomotos.

— De ce ar fi nevoie de un al o sutălea nume? Pe mine m-au învățat de copil toate numele de care aveam nevoie ca să mă rog, de ce aș mai avea nevoie de un al o sutălea? Spune-mi-o dumneata, care ai citit

atâtea cărți în toate limbile!

Scoase din buzunar niște mătănii pentru rugăciune și începu să le prefire nervos printre degete așteptându-mi răspunsul. Nu aveam mai multe motive decât el pentru a pleda pentru numele ascuns. M-am simțit totuși obligat să-i explic:

— După cum știți, unii pretind că numele suprem permite înfăptuirea de minuni…

— Ce minuni? Idriss are cartea asta de ani de zile, ce minune a înfăptuit ea în favoarea lui? L-a făcut oare mai puțin nevoiaș? Mai puțin ramolit? De ce nenorocire l-a ferit oare?

Apoi, fără să-mi mai aștepte răspunsul, se îndepărtă măturând aerul și praful cu bastonu-i oțărât.

Când m-am întors acasă, prima mea grijă a fost să ascund cartea de nepoții mei; mai ales de Bumeh, atât eram de convins că dacă o vedea, dacă o pipăia, ar fi intrat pe dată în transă. Am strecurat așadar obiectul sub cămașă și, ajuns înăuntru, l-am strecurat iarăși, la adăpost de ochii tuturor, sub o veche statuetă extrem de fragilă la care țin în mod deosebit și pe care nimeni din casă nu avea voie s-o miște din loc, sau chiar s-o șteargă de praf.

Era sâmbăta trecută, 15 august. Îmi făgăduiam să dedic ziua de duminică unei cercetări minuțioase a cărții lui Mazandarani.

De îndată ce am fost pe picioare – destul de târziu, ca în fiecare duminică, la ceasul necredincioșilor – am trecut prin micul coridor ce face legătura între camera mea și prăvălie, am luat cartea și m-am instalat la masă cu o nerăbdare de copil. Închisesem ușa pe dinăuntru ca să nu vină nepoții să mă surprindă, și coborâsem perdelele pentru a-i descuraja pe vizitatori. Eram așadar liniștit într-o încăpere răcoroasă, dar, deschizând cartea, mi-am dat seama că nu aveam destulă lumină. M-am hotărât deci să-mi trag scaunul mai aproape de fereastra cea mare.

În timp ce îmi mutam scaunul, cineva bătu la ușă. Am lăsat să-mi scape o înjurătură și am ciulit urechea, cu speranța că nepoftitul va renunța și-și va vedea de drum. Vai, nu, căci bătu din nou. Nu cu un deget timid, ci cu pumnul, cu autoritate și cu insistență.

— Vin acuși, am strigat. M-am grăbit să vâr cartea sub statueta antică înainte de a mă duce să deschid.

Insistența aceea îmi dăduse de bănuit că ar fi putut fi vorba de un personaj de rang înalt, și așa și era. Cavalerul Hugues de Marmontel, emisar de la curtea Franței. Un bărbat cu o vastă cultură, fin cunoscător al lumii Orientului și care venise deja de nenumărate ori la mine în cursul ultimilor ani, pentru a face achiziții importante.

Se ducea, spunea el, de la Seyda la Tripoli, de unde urma să se îmbarce spre Constantinopol, și nu putea concepe să treacă prin Gibelet fără să bată la ușa nobilei locuințe a familiei Embriaco. I-am

mulțumit pentru cuvintele și solicitudinea sa, și l-am poftit bineînțeles să intre. Am dat la o parte perdelele și l-am lăsat să umble în voie printre curiozități, așa cum îi plăcea s-o facă. Îl urmam doar de la distanță pentru a răspunde unor eventuale întrebări, dar ferindu-mă să-l deranjez cu explicații pe care nu le-ar fi cerut.

Frunzări mai întâi un exemplar din *Geographia sacra*, a lui Samuel Bochart.

— Am achiziționat-o încă de la publicare, și neîncetat mă cufund în lectura ei. În sfârșit o carte care vorbește despre fenicieni, strămoșii dumneavoastră… voiam să zic strămoșii oamenilor din această țară.

Făcu doi pași, apoi se opri brusc.

— Statuetele astea sunt feniciene, nu-i așa? De unde vin?

Am fost mândru să spun că eu fusesem cel care le găsise și le dezgropase, într-un câmp de lângă plajă.

— Am o mare afecțiune pentru acest obiect, am mărturisit.

Cavalerul spuse doar: „Ah!”, uimit că un negustor putea vorbi în acești termeni despre un obiect propus spre vânzare. Un pic jignit, am tăcut. Și am așteptat să se întoarcă spre mine ca să mă întrebe de unde și până unde afecțiunea asta. Când a făcut-o, i-am explicat că statuetele fuseseră cândva îngropate una lângă cealaltă, și că, în timp, metalul ruginise în asemenea fel încât cele două mâini sunt acum ca sudate una de alta. Îmi place să cred că e vorba de doi iubiți pe care moartea îi despărțise, dar pe care pământul, timpul și rugina i-au reunit unul cu celălalt, indestructibil. Toți cei care îi văd vorbesc de două statuete; în ce mă privește, prefer să vorbesc ca de una singură – statueta celor doi iubiți.

Întinse mâna ca s-o apuce și l-am implorat să fie cu băgare de seamă, căci cel mai mic șoc i-ar putea despărți. Socotind, fără îndoială, că nu-i vorbisem cu suficientă considerație, îmi ordonă să manevrez eu însumi statueta. Am adus-o așadar, cu infinite precauțiuni, pentru a o apropia de fereastră. Credeam că, firește, cavalerul o să vină după mine, dar, când m-am întors, el stătea în același loc. În mâinile sale era *Al o sutălea nume.*

Era livid, și m-am făcut și eu la fel.

— De când o ai?

— De ieri.

— Nu mi-ai spus cândva că, după părerea dumitale, cartea asta nu există?

— Așa am crezut întotdeauna. Dar cred, de asemenea, că v-am și prevenit că circulau falsuri din când în când.

— Să fie și ăsta un fals?

— Neîndoielnic, n-am avut însă răgazul să-mi dau seama.

— Ce preț propui?

Am fost pe punctul să răspund: „Nu e de vânzare!“, dar m-am

răzgândit. Niciodată nu e bine să spui așa ceva unui personaj sus-pus. Pentru că ți-o întoarce imediat: „Dacă așa stau lucrurile, ți-o iau cu împrumut”. Și atunci, ca să nu-l jignești, trebuie să-i acorzi încredere. Bineînțeles, e foarte cu putință să nu mai revezi în vecii vecilor cartea, dar nici pe client. Am învățat din plin lecția pe pielea mea.

— De fapt, am bâiguit eu, cartea îi aparține unui bătrân țicnit care trăiește în cea mai prăpădită cocioabă din Gibelet. E convins că valorează o avere.

— Cât?

— O avere, v-am spus. E un dement!

În clipa aceea, am băgat de seamă că nepotul meu Bumeh era în spatele nostru și că observa scena, mut, tulburat. Nu-l auzisem intrând. I-am cerut să se apropie pentru a-l prezenta distinsului nostru oaspete. Nădăjduiam astfel să deviez conversația pentru a încerca să scap din capcana care se închidea. Cavalerul se mulțumi însă să dea scurt din cap înainte de a repeta:

— Cât face cartea asta, signor Baldassare? Te ascult!

Ce cifră să lansez? Lucrările cele mai prețioase le vindeam cu șase sute de maidini. Uneori, în mod cu totul excepțional, prețul urca până la o mie, care fac tot atâția *soli* regali…

— Vrea pentru ea o mie cinci sute! Doar n-o să vă vând falsul ăsta la un asemenea preț!

Fără să spună nimic, oaspetele meu își dezlegă punga și îmi numără suma în monede franțuzești sunătoare. Apoi îi întinse cartea unuia dintre oamenii săi, care se duse s-o îndese printre bagaje.

— Aș mai fi vrut să iau și aceste două statuete cu tichii aurite. Presupun însă că puținii bani ce-mi rămân nu vor fi de ajuns!

— Dacă e vorba de cei doi iubiți, nu sunt de vânzare, vi-i ofer. Să aveți grijă de ei!

I-am propus apoi lui Marmontel să-l rețin la prânz, dar a declinat invitația mea pe un ton sec. Unul dintre oamenii din escorta sa mi-a explicat că, în cel mai scurt timp, cavalerul trebuia să-și reia drumul dacă voia să ajungă la Tripoli înainte de căderea nopții. Vasul său avea să ridice ancora încă de a doua zi, cu destinația Constantinopol.

I-am însoțit până la poarta din Gibelet, fără a obține de la emisar nicio vorbă în plus, nicio privire de rămas-bun.

La înapoiere, l-am văzut pe Bumeh care plângea, strângând pumnii de furie.

— De ce i-ai dat cartea asta? Nu pricep!

Nici eu nu pricepeam de ce acționasem în felul ăsta. Într-o clipă de slăbiciune, pierdusem în același timp *Al o sutălea nume,* statueta la care țineam și stima emisarului. Aș fi avut mai multe motive să mă lamentez decât nepotul meu. Dar trebuia de bine de rău să mă justific.

— Ce vrei? Așa s-au petrecut lucrurile! N-am putut proceda altfel! Omul ăsta e totuși emisarul regelui Franței!

Bietul meu nepot plângea ca un copil. L-am luat atunci pe după umeri.

— Liniștește-te, cartea asta era un fals, tu și cu mine o știm doar.

Se desprinse brutal.

— Dacă ar fi un fals, am comis o escrocherie vânzându-i-o cu un asemenea preț. Iar dacă, printr-un miracol, n-ar fi un fals, atunci nu trebuia să ne despărțim de ea nici pentru tot aurul din lume! Cine ți-a vândut-o?

— Bătrânul Idriss.

— Idriss? Și la ce preț?

— Mi-a dăruit-o.

— Atunci cu siguranță că nu voia s-o vinzi.

— Nici pentru o mie cinci sute de maidini? Cu banii ăștia și-ar putea cumpăra o casă, haine noi, și-ar putea lua o servitoare, s-ar putea chiar căsători…

Dar Bumeh nu avea chef de râs. Rareori are el chef de râs.

— Dacă înțeleg bine, ai de gând să-i dai toți banii ăștia lui Idriss.

— Da, toți, și încă mai înainte de a-i trece în registru.

M-am ridicat pe dată, am strecurat monedele într-o pungă de piele și am ieșit.

Oare cum avea să reacționeze bătrânul?

Avea să-mi reproșeze că vândusem ceea ce trebuia să fie un dar?

Avea dimpotrivă să vadă în incredibila sumă pe care i-o aduceam un dar al Cerului?

Dând în lături ușița cocioabei sale, am văzut, așezată pe prag, o femeie din vecini, cu fruntea în mâini. Am întrebat-o din politețe, înainte de a intra, dacă hajj Idriss era acolo, înălță capul și spuse doar:

— *Twaffa.* A murit.

Sunt convins că inima lui a încetat să bată chiar în clipa când i-am cedat cartea cavalerului de Marmontel. Nu izbutesc să-mi alung din minte ideea asta!

Nu mă întrebasem eu oare cum avea să reacționeze bătrânul la cele ce făcusem? Acum aflasem.

Să fie conștiința vinovată cea care mă face să mă pierd? Din păcate, astea sunt faptele, coincidența este cum nu se poate mai evidentă. Am comis o gravă și împovărătoare greșeală, și va trebui s-o repar!

Ideea că ar trebui să urmăresc această carte până la Constantinopol nu mi-a venit chiar imediat. De altfel, tot nu sunt încredințat de utilitatea acestei expediții. Dar m-am lăsat în cele din urmă convins că

nu era altceva mai bun de făcut.

Mai întâi, au fost văicărelile lui Bumeh, dar mă așteptam prea bine la așa ceva, eram dinainte sâcâit și ele n-au cântărit prea mult în luarea deciziei mele. Cu atât mai mult cu cât nechibzuitul voia să plece pe nepusă masă! Dacă stăteai să-l asculți, tot ce se întâmplase erau semne pe care Cerul mi le trimitea. Astfel, Providența, deznădăjduită să mă vadă nesimțitor față de manifestările ei, ar fi jertfit viața acelui biet om cu singurul scop să-mi deschidă în sfârșit ochii.

— Să-mi deschidă ochii asupra a ce? Ce anume ar trebui să pricep?

— Că timpul ne grăbește! Că anul blestemat bate la ușă! Că moartea ne dă târcoale! Ai avut mântuirea ta și a noastră în mâinile tale, ai avut *Al o sutălea nume* și n-ai știut să-l păstrezi!

— Oricum nu mai pot face nimic. Cavalerul e deja departe. Și asta e tot opera Providenței.

— Trebuie să-l ajungi din urmă! Trebuie să te așterni la drum imediat!

Am dat din umeri. Nu voiam nici măcar să răspund. Nu se punea problema să dau curs unor astfel de copilării. Să plec acum? Să călăresc toată noaptea? Ca să ne taie beregata cei ce ațin calea drumeților?

— Cât despre moarte, prefer să mor anul viitor împreună cu tot restul semenilor mei decât s-o iau astfel înaintea sfârșitului vremurilor!

Dar pușlamaua o ținea una și bună.

— Dacă nu-l mai putem ajunge din urmă la Tripoli, îl vom putea totuși prinde la Constantinopol.

Deodată, în spatele nostru, se auzi o voce veselă.

— La Constantinopol! Bumeh n-a avut în toată viața lui o idee mai grozavă!

Habib! Iaca acum, intra și el în horă!

— Iată-te întors din hoinăreli! Știam eu bine că în ziua în care frate-tău și cu tine o să vă înțelegeți în sfârșit, o să fie spre ghinionul meu!

— Mie puțin îmi pasă de poveștile voastre cu sfârșitul lumii, iar blestemata aia de carte nu mă interesează. Dar visez de multă vreme la Orașul cel Mare. Nu mi-ai spus tu că atunci când erai de vârsta mea, tatăl tău, bunicul nostru Tommasso, dorise ca tu să cunoști Constantinopolul?

Argumentul nu ținea deloc, era cu totul în afara discuției. Dar a știut să-mi atingă punctul sensibil, veneрația pe care o am pentru tatăl meu de la moartea sa, pentru tot ce spunea, pentru tot ce făcea. Ascultându-l pe Habib, mi s-a pus un nod în gât, ochii mi-au rămas ficși și m-am pomenit murmurând:

— Ce spui tu e adevărat. Poate că ar trebui să ne ducem acolo.

A doua zi a avut loc la cimitirul musulman înhumarea lui Idriss. Nu eram prea mulți – nepoții mei și cu mine, trei-patru vecini, și de asemenea șeicul Abdel-Bassit, care conducea rugăciunea și care veni să mă ia de braț la sfârșitul ceremoniei, rugându-mă să-l conduc până acasă.

— Ai făcut bine că ai venit, îmi zise el în timp ce-l ajutam să pășească peste micul zid ce împrejmuia cimitirul. În dimineața asta mă întrebam dacă aveam să-l îngrop de unul singur. Nefericitul ăsta nu avea pe nimeni. Nu tu fiu sau fiică, nu tu nepot sau nepoată. Niciun moștenitor – e adevărat însă că dacă ar fi avut vreunul, n-ar fi putut să-i lase nimic. Unica sa moștenire ți-a lăsat-o dumitale. Cartea aia blestemată…

Remarca asta mă cufundă într-un abis de meditație. Văzusem cartea aceea ca pe un cadou de mulțumire, nicidecum ca pe o moștenire; dar, într-un anume sens, asta era – sau, în orice caz, asta devenise. Iar eu îmi permisesem s-o vând! Mă va ierta oare bătrânul Idriss, acolo, în sălașul lui cel nou?

Ne continuarăm drumul o bună bucată de timp în tăcere, pe un drum ce suia, pietros și lipsit de umbră. Abdel-Bassit cufundat în gândurile sale, eu într-ale mele – în remușcările mele, mai degrabă. Apoi îmi zise, potrivindu-și turbanul pe cap:

— Am aflat că ai să ne părăsești în curând. Unde te duci?

— La Constantinopol, cu voia lui Dumnezeu.

Se opri, întinse capul într-o parte ca pentru a pândi zarva cetății îndepărtate.

— Stambul! Stambul! Celor ce au ochi, e greu să le spui că nu-i nimic de văzut pe lume. Și totuși, ăsta e adevărul, crede-mă. Ca să cunoști lumea, e de ajuns s-o asculți. Ceea ce vezi în călătorii nu e decât o aparență înșelătoare. Umbre care urmăresc alte umbre. Drumurile și țările nu ne învață nimic mai mult decât știm, nimic ce n-am putea asculta în noi înșine în liniștea nopții.

Omul religiei poate că nu greșește, hotărârea mea e însă luată, așa că voi pleca! În pofida rațiunii, chiar fără tragere de inimă – voi pleca! Nu mă pot decide să-mi petrec următoarele patru luni, apoi pe celelalte douăsprezece ale anului fatidic, așezat în prăvălia mea de negustor, stând să ascult preziceri, să notez semne, să îndur reproșuri și să-mi cercetez la nesfârșit temerile și remușcările!

Convingerile mele nu s-au schimbat; blestem în continuare prostia și superstiția, rămân convins că lampa lumii mai are destul până să se stingă…

Acestea fiind zise, eu, care mă îndoiesc de toate, cum aș putea să nu mă îndoiesc și de îndoielile mele?

Azi e duminică. Înhumarea lui Idriss a avut loc lunea trecută. Iar mâine, în zori, o pornim la drum.

Vom fi patru, eu, nepoții mei, cât și Hatem, slujbașul meu, care se va ocupa de animale și de provizii. Vom avea zece catâri, niciunul mai puțin. Pe patru vom merge călare, ceilalți urmând să care bagajele. Astfel, niciun animal nu va fi prea încărcat, iar noi vom merge, cu voia lui Dumnezeu, repede.

Celălalt ajutor al meu, Khalil, cinstit, dar puțin descurcăreț, va rămâne aici pentru a se ocupa de prăvălie alături de Plaisance, draga mea soră Plaisance, care nu vede cu ochi buni călătoria asta neprevăzută. E întristată și neliniștită să se despartă astfel de cei doi fii și de fratele ei, însă știe că n-are rost să se opună. Cu toate astea, azi-dimineață, în timp ce eram cu toții prinși în febra ultimelor pregătiri, veni să mă întrebe dacă n-ar fi mai bine să ne amânăm plecarea cu câteva săptămâni. Mi-a adus aminte că trebuia neapărat să străbatem Anatolia înaintea anotimpului rece. N-a mai stăruit. A murmurat doar o rugăciune și s-a pus în tăcere pe plâns. Habib a început atunci s-o tachineze, pe când celălalt fiu, mai curând îngrozit decât îndoios, o soma să se ducă iute să se spele pe ochi cu apă de trandafiri, căci lacrimile vărsate în ajun, zicea el, sunt de rău augur pentru călătorie.

Când i-am spus lui Plaisance că îi voi lua cu mine pe fiii ei, nu s-a opus. Numai că scrupulele materne trebuia să fie până la urmă exprimate cu voce tare. Doar Bumeh putea gândi că lacrimile unei mame pot atrage nenorocirea…

Pagini scrise
în casa mea din Gibelet
în ajunul plecării

***

Îmi rânduisem caietul, cerneala, penele de scris și nisipul de uscat cerneala, pentru a le lua cu mine în călătorie, dar sunt nevoit să le folosesc încă din duminica, asta, seara, pe același birou. Și asta, pentru că un incident neplăcut s-a produs spre sfârșitul după-amiezei, fiind gata-gata să ne facă să ne răzgândim în privința plecării. E vorba de o chestiune care mă exasperează în cel mai înalt grad, care mă umilește chiar, și pe care tare aș fi dorit s-o trec sub tăcere. Dar mi-am promis să încredințez absolut totul acestor pagini și îmi voi ține făgăduiala.

La originea întregii zarve a fost o femeie, Marta, pe care oamenii o numesc pe aici, făcând discret cu ochiul, „văduva”. Se măritase, acum câțiva ani, cu un individ pe care toată lumea îl știa ca fiind o lichea; provenind, de altfel, dintr-o familie de lichele, toți escroci, pungași, borfași, tâlhari, pirați, toți fără excepție, mari și mici, oricât de departe m-ar purta amintirile! Iar frumoasa Marta, care era pe atunci

o fată vioaie, zburdalnică, greu de îmblânzit, șireată, dar deloc soi rău, se îndrăgostise de unul dintre ei, un anume Sayyaf.

Ar fi putut avea orice partidă din oraș, eu însumi – de ce s-o neg? — aș fi vrut-o! Tatăl ei era chiar bărbierul meu, și era un tip pe care-l apreciam. Când mă duceam la el, dimineața, ca să mă radă, și o vedeam, plecam înapoi fredonând. Avea în voce, în mers, în genele pe care și le pleca peste privire, acel vino-ncoace care dă ghes oricărui bărbat. Înclinația mea nu-i scăpase tatălui ei și-mi dăduse de înțeles că ar fi încântat și măgulit de o asemenea alianță, însă strengărița se amorezase de celălalt; într-o dimineață s-a aflat că se lăsase răpită și că un preot fără niciun dumnezeu îi căsătorise. Bărbierul muri de supărare câteva luni mai târziu, lăsându-i moștenire unicei sale fiice o casă, o livadă și peste două sute de sultanini de aur.

Soțul Martei, care nu muncise în viața lui, avu atunci ideea de a se lansa în comerțul cu ridicata și de a închiria o navă. Își convinse nevasta să-i încredințeze economiile de la tatăl ei, până la ultimul bănuț, și plecă în portul Tripoli. Nu avea să mai fie văzut vreodată.

La început, se povestea că făcuse avere cu o încărcătură de mirodenii, că pusese să i se construiască o întreagă flotă și că avea de gând să vină să se fudulească în fața orașului Gibelet. Se pare că Marta își petrecea pe atunci toate zilele împreună cu prietenele ei pe malul mării, așteptându-l mândră. În zadar, – nu tu flotă, nu tu avere, nu tu bărbat. După câtva timp, alte zvonuri, mult mai puțin elogioase, începură să circule. Cum că ar fi pierit într-un naufragiu. Sau că, devenit pirat, ar fi fost prins de turci și spânzurat. Dar se mai pretindea și că își făcuse un bârlog pe coasta mării în apropiere de Smirna, și că avea acum acolo și nevastă și progenituri – ceea ce o umilea pe soția sa, care nu rămăsese niciodată însărcinată în cursul scurtei lor vieți comune și despre care se zicea că ar fi stearpă.

Pentru nefericita de Marta, singură de șase ani, nici măritată, nici liberă, fără resurse, fără frați sau surori, fără copii, supravegheată de întreaga familie de șnapani a bărbatului ei ca nu cumva să se gândească să păteze onoarea soțului vagabond, lucrul ăsta era un calvar zilnic. Atunci începuse să strige în gura mare, cu o insistență ce friza nebunia, că aflase din sursă sigură că Sayyaf murise și că așadar era văduvă, cu adevărat văduvă; dar când se îmbrăcase în negru, familia așa-zisului defunct se înverșunase împotriva ei, acuzând-o că îi purta ghinion celui absent. După ce căpătase câteva lovituri ale căror urme oricine i le putuse vedea pe chip și pe mâini, „văduva” se resemnase să-și pună iarăși haine colorate.

Însă nu se dădu bătută atât de ușor. În cursul ultimelor săptămâni, le spusese, zice-se, câtorva dintre prietenele ei că avea de gând să se ducă la Constantinopol spre a verifica pe lângă autorități dacă bărbatul ei pierise cu adevărat, și că nu intenționa să se întoarcă de

acolo decât înarmată cu firman de la sultan, dovedind că era văduvă și liberă să-și refacă viața.

Și pare-se că și-a pus amenințarea în aplicare. Duminică dimineața nu era la liturghie; zice-se că ar fi părăsit Gibelet în cursul nopții, luând cu ea haine și bijuterii. Pe dată au și înflorit anumite șușoteli, care mă pun fățiș în cauză. E supărător, e jignitor, și mai ales – trebuie oare să jur cu mâna pe Evanghelie? — e pur și simplu fals, fals, fals. N-am schimbat niciun cuvințel cu Marta de ani de zile; de la înmormântarea tatălui ei, mi se pare. Cel mult am salutat-o uneori pe stradă, ducând pe furiș degetul la pălărie. Nimic altceva. În ce mă privește, din ziua în care am aflat de căsătoria ei cu acel pungaș, am închis acest capitol.

Cu toate astea, dacă stătea cineva să dea crezare zvonurilor, eu m-aș fi înțeles, pare-se, în taină cu ea pentru a o însoți până la Constantinopol; și cum îmi era cu neputință s-o iau cu mine în văzul întregului târg, aș fi sfătuit-o să plece înaintea mea și să mă aștepte într-un loc stabilit, de unde aș fi putut s-o recuperez. Se merge până acolo încât unii pretind că din pricina ei nu m-am recăsătorit, ceea ce nu are nimic comun cu adevărul, după cum voi avea într-o zi prilejul să explic…

Oricât de falsă ar fi, povestea asta are și un iz de adevăr, iar eu am impresia că majoritatea oamenilor o cred. Începând cu frații soțului Martei, care zic că sunt convinși de vinovăția mea, insultați de pretinsele mele uneltiri și hotărâți să-și răzbune onoarea. În după-amiaza asta, cel mai turbulent dintre ei, numitul Rasmi, a dat năvală peste mine agitând o pușcă și jurându-se că va comite ireparabilul. A fost nevoie de sânge rece, din partea mea și a lui Hatem, ajutorul meu, pentru a-l îmblânzi. Pretindea să-mi amân plecarea pentru a-mi demonstra buna-credință. Este adevărat că în felul ăsta aș fi măturat orice zvonuri și bănuieli. Dar de ce ar trebui să dau dovezi de onestitate unui clan de secături? Și apoi, până când ar fi trebuit să-mi amin călătoria? Până ce Marta ar fi reapărut? Și dacă ea plecase de-a binelea?

Habib și Jaber se arătară ostili oricărei amânări și cred că le-aș fi pierdut stima dacă m-aș fi dovedit slab. De altfel, n-am fost înclinat să cedez nici măcar o clipă. Am cântărit doar avantajele și dezavantajele, așa cum era nimerit s-o fac, înainte de a răspunde ferm nu. Atunci, omul ne anunță că va pleca cu noi mâine. Ținea, spunea el, să se asigure că fugara nu ne aștepta în vreunul din cătunele din împrejurimi. Nepoții și ajutorul meu erau indignați, iar soră-mea încă și mai mult, dar i-am făcut să se supună rațiunii. „Drumul e al tuturor! Dacă omul ăsta s-a hotărât să urmeze aceeași direcție ca noi, nu-l putem împiedica.” Am rostit cuvintele cu voce tare, accentuând fiecare cuvânt, astfel ca nepoftitul să priceapă că dacă face drumul în

același timp cu noi, nu-l face în compania noastră.

Supraestimez desigur subtilitatea personajului și, cu siguranță, nu va fi nevoie să contăm pe bunele sale maniere. Numai că noi suntem patru, iar el e unul singur. Prezența lui pe urmele noastre mai mult mă agasează decât mă neliniștește. Să dea Domnul să nu avem de înfruntat de-a lungul călătoriei creaturi mai de temut decât acest fanfaron mustăcios!

În satul Anfe, la 24 august 1665

Împrejurimile orășelului Gibelet nefiind prea sigure în amurg, așteptarăm să se lumineze de ziuă pentru a trece dincolo de poartă. Numitul Rasmi se afla deja acolo, gata s-o ia pe urmele noastre, trăgând de hățuri pentru a-și domoli animalul. Părea să-și fi ales, pentru a merge călare în călătoria asta, un animal prea nărăvaș pe care, trag eu nădejde, ritmul nostru îl va face să obosească foarte repede.

De îndată ce ne găsirăm pe drumul ce merge de-a lungul coastei, omul se îndepărtă de noi pentru a urca pe un promontoriu, de unde mătură cu privirea spațiul jur-împrejur, netezindu-și mustața cu amândouă mâinile.

Trăgând cu coada ochiului spre el, m-am întrebat pentru întâia oară ce se întâmplase cu nefericita de Marta. Și m-am simțit brusc rușinat că nu mă gândisem până acum la ea decât pentru a evoca neplăcerea pe care mi-o pricinuia dispariția ei. Ar fi trebuit să mă intereseze doar soarta ei. Nu cumva făcuse vreun gest necugetat? Poate că marea îi va azvârli într-o zi trupul pe plajă. Atunci șușotelile vor lua sfârșit. Vor fi vărsate câteva lacrimi. Apoi se va așterne uitarea.

O voi plânge oare pe femeia asta care fusese cât pe ce să fie a mea? Îmi plăcea, o voiam, îi pândeam odinioară râsul, legănatul din șolduri, șuvițele de păr, zornăitul brățărilor, aș fi putut s-o iubesc cu tandrețe, s-o strâng lângă mine în fiecare noapte. M-aș fi atașat de ea, de vocea ei, de pasul ei, de mâinile ei. Ar fi fost lângă mine în dimineața asta, la ceasul plecării. Și ar fi plâns și ea, precum soră-mea Plaisance, și ar fi încercat să mă facă să renunț la călătorie.

Ametită de scuturăturile catârului, mintea mea rătăcea tot mai departe. Revedeam acum silueta acestei femei pe care, de ani de zile, n-o mai contemplasem. Își regăsise ocheadele ștrengărești din vremea binecuvântată când nu era decât fata bărbierului. Mi-era ciudă pe mine însumi că n-o dorisem destul de mult pentru a o iubi. Că o lăsasem să se mărite cu nefericirea ei…

Strașnicul ei cumnat s-a suit iarăși de câteva ori pe dealurile ce se întind de-a lungul drumului. S-a răsucit uitându-se jur-împrejur și o dată chiar a strigat: „Marta! Ieși din ascunzătoare, te-am văzut!“ Nu s-a clintit nimic. Omul ăsta are mustața mai mare decât creierul!

Noi patru ne continuam drumul în același ritm, fără să dăm atenție galopadelor sale, țopăielilor sale, bătăilor din picior. La amiază însă, când Hatem ne pregăti de mâncare – nimic altceva decât lipie țărănească cu brânză la mijloc, măghiran și untdelemn – i-am propus intrusului să împartă cu noi masa. Nici nepoții, nici ajutorul meu n-au fost de acord cu această generozitate; și, dată fiind purtarea acestui bădăran, sunt silit să le dau dreptate. Căci a înșfăcat ce i-am întins, ducându-se să înfulece de unul singur, precum un animal, pe partea cealaltă a drumului, întorcându-ne spatele. Prea sălbatic pentru a mânca alături de noi, dar nu îndeajuns de mândru pentru a refuza să se lase hrănit. Jalnic personaj!

Ne vom petrece această primă noapte la Anfe, un sat la malul mării. Un pescar ne-a oferit găzduire și de mâncare. Când mi-am dezlegat punga pentru a-i face un dar în chip de mulțumire, refuză, apoi mă luă de-o parte pentru a-mi cere mai curând să-i destăinui ceea ce știam despre zvonurile privitoare la anul viitor. Am adoptat tonul meu cel mai doct pentru a-l liniști. Nu sunt, i-am zis, decât vorbe mincinoase, care se răspândesc astfel, din când în când, atunci când oamenii își pierd curajul. Nu trebuie să te lași păcălit! Nu se spune în Scripturi: „Nu veți ști nici ziua, nici ceasul”?

Gazda fu atât de ușurată la auzul acestor cuvinte, încât îmi luă mâna spre a o săruta, de parcă nu-i era de ajuns că ne oferise ospitalitatea. Obrajii mei se îmbujorară de rușine. Ah, dacă acel om cumsecade ar fi știut pentru ce motiv absurd o pornisem la drum! Ce înțelept de doi bani sunt!

Înainte de culcare, mi-am impus să scriu aceste câteva paragrafe, la lumina unei lumânări ce scotea un fum rânced. Nu sunt sigur că am redat ceea ce este important. Și nu-mi va fi ușor să deosebesc în fiecare zi lucrurile neînsemnate de cele esențiale, cele anecdotice de cele exemplare, fundăturile de adevăratele drumuri. Voi înainta însă cu ochii deschiși.

La Tripoli, 25 august

Fără îndoială că am scăpat astăzi de nedoritul tovarăș de drum. Dar

pentru a da peste alte neplăceri.

Azi-dimineață, în fața casei unde dormisem, Rasmi, cu mustața-i falnică, ne aștepta, gata de plecare. Presupun că-și petrecuse noaptea într-o altă casă din sat, la vreun tâlhar pe care-l cunoștea. Când am pornit-o la drum, ne urmă preț de câteva minute. Se sui pe un promontoriu, la fel ca ieri, pentru a inspecta împrejurimile. Apoi făcu stânga-mprejur pentru a se întoarce la Gibelet. Însoțitorii mei încă se mai întreabă dacă nu e vorba de un șiretlic și dacă nu cumva omul va încerca să ne urmărească mai departe. Eu cred că nu. Cred că nu-l vom mai vedea.

La amiază am ajuns la Tripoli. E probabil a douăzecea oară când vin aici în vizită, nu i-am trecut însă niciodată porțile fără să nu fiu cuprins de emoție. Aici au pus strămoșii mei pentru întâia oară piciorul pe pământul Levantului, acum mai bine de jumătate de mileniu. Pe vremea aceea, cruciații asediau orașul, fără a izbuti să-l cucerească. Unul dintre strămoșii mei, Ansaldo Embriaco, îi ajutase atunci să construiască o citadelă în stare să înfrângă rezistența asediaților, și oferise sprijinul navelor sale pentru a interzice accesul în port; ca răsplată, obținuse domeniul seniorial de la Gibelet.

Acesta rămase vreme de două veacuri bune apanajul familiei mele. Și chiar și atunci când ultimul stat al francilor din Levant a fost distrus, cei din familia Embriaco au fost în stare să obțină de la mamelucii victorioși dreptul de a-și păstra feuda încă pentru câțiva ani. Fuseserăm printre primii cruciați care sosiseră, am fost ultimii care au plecat. Și încă n-am plecat chiar de tot. Nu sunt eu dovada în carne și oase?

Atunci când răgazul luă sfârșit și am fost nevoiți să le lăsăm musulmanilor domeniul nostru de la Gibelet, cei care mai rămăseseră din familie luară hotărârea să se întoarcă la Genova. „Să se întoarcă” nu e cuvântul potrivit, erau cu toții născuți în Levant, iar majoritatea nu puseseră vreodată piciorul în orașul lor de baștină. Strămoșul meu de atunci, Bartolomeo, căzu iute pradă apatiei și tristeții. Căci dacă Embriacii fuseseră pe vremea primelor cruciade una dintre familiile cele mai bine văzute, dacă își avuseseră odinioară la Genova cartierul, palatul, clanul de datornici, un turn cu numele lor și cea mai mare avere din oraș, le luaseră acum locul alte case devenite mai ilustre, Doria, Spinola, Grimaldi, Fieschi. Strămoșul meu se socoti scăpătat. Se simțea chiar exilat. Voia să fie genovez și era genovez prin limbă, veșminte, obiceiuri; atât doar că genovez din Orient!

Așadar, ai mei luară iarăși drumul mării, aruncară ancora în diverse porturi, cum ar fi Caffa sau Kassandreia sau Chios, mai înainte ca unuia dintre ei, Ugo, străbunicul meu, să-i vină ideea de a se retrage la Gibelet unde – în schimbul câtorva servicii aduse – obținu de la autorități să-i fie restituită o parcelă din vechea sa feudă. Casa noastră

fu nevoită să pună cruce pretențiilor senioriale pentru a-și regăsi vocația originară, negoțul; însă amintirea epocii de glorie a rămas. Potrivit documentelor pe care încă le mai am eu sunt, în linie dreaptă, cel de-al optsprezecelea descendent al omului care a cucerit Tripoli.

Atunci când mă duc în cartierul librarilor, cum aș putea să nu mângâi cu privirea Citadela peste care a fluturat flamura familiei Embriaco? Neguțătorii se amuză de altfel pe seama mea și încep să strige când mă văd sosind:

„Atenție, genovezul vine să-și recapete Citadela, țineți-i calea!“ Ies din dughenele lor și-mi țin într-adevăr calea, dar pentru îmbrățișări sonore și pentru a-mi oferi la tot pasul cafea și sirop rece. Sunt oameni primitori din fire, trebuie să adaug însă că sunt pentru ei și un coleg înțelegător și cel mai bun dintre clienți. Când nu vin ca să mă aprovizionez aici, ei sunt cei care îmi expediază, din proprie inițiativă, piesele ce m-ar putea interesa și care nu sunt de resortul lor, adică, în principal, relicvele, icoanele și vechile cărți ale Credinței creștine. Ei înșiși sunt în majoritate musulmani sau evrei, iar clientela fiecăruia provine, în mare, dintre coreligionari, care caută mai întâi ceea ce privește propria lor Credință.

Chiar așa, sosind la amiază în oraș, m-am dus drept la un prieten de-al meu musulman, Abdessamad. Stătea așezat în pragul dughenei, înconjurat de frații săi și de alți câțiva librari de pe stradă. Atunci când, după tot șirul de salamalecuri și după ce mi-am prezentat nepoții celor care nu-i cunoșteau, am fost poftit să spun ce mă aducea acolo, mi s-a înnodat limba. O voce îmi spunea că aș face mai bine să nu dezvălui nimic, era vocea rațiunii și ar fi trebuit s-o ascult, înconjurat de aceste persoane respectabile, care aveau toate o părere grozavă despre mine, care mă considerau oarecum decanul lor, dacă nu prin vârstă și erudiție, măcar prin notorietate și avere, simțeam cu adevărat că n-ar fi înțelept să mărturisesc veritabilul motiv al vizitei mele. Numai că îmi răsuna în ureche și o altă voce, mai puțin înțeleaptă, care îmi bâzâia: La urma urmei, dacă bătrânul Idriss avea în cocioaba sa o copie a lucrării atât de râvnite, pentru ce librarii din Tripoli n-ar avea și ei una? La fel de falsă, poate, dar care m-ar scuti să fac drumul până la Constantinopol!

După câteva clipe lungi în cursul cărora toate privirile se îngrămădiseră apăsătoare pe fruntea mea, am sfârșit prin a spune:

— Ar putea cumva vreunul din voi să aibă printre cărțile sale acel tratat al lui Mazandarani despre care se vorbește mult în ultima vreme, *Al o sutălea nume*?

Pusesem întrebarea pe tonul cel mai ușor, cel mai detașat, cel mai ironic cu putință. Chiar în clipa aceea, liniștea căzu peste mica mulțime ce mă înconjura; și tot astfel, mi se păru mie, peste stradă,

peste orașul întreg. Toate privirile fugiră în aceeași clipă, îndreptându-se către prietenul meu Abdessamad. Care, nici el, nu se mai uita la mine.

Își drese vocea de parcă s-ar fi pregătit să vorbească, dădu însă drumul unui râs, un râs gâlgâit, un râs silit, pe care-l întrerupse brusc pentru a bea o înghițitură de apă. Înainte de a mi se adresa:

— Vizitele tale ne fac întotdeauna plăcere!

Ceea ce voia să însemne că vizita se încheiase. M-am ridicat, plouat, am salutat scurt pe cei ce se găseau cel mai aproape de mine; ceilalți se risipiseră deja.

Îndreptându-mă spre hanul unde aveam să ne petrecem noaptea, eram ca lovit cu leuca-n cap. Hatem veni să-mi spună că se duce să facă niscaiva provizii, Habib îmi șușoti că se duce să se plimbe înspre port, i-am lăsat să plece unul după altul fără o vorbă. Doar Jaber rămase lângă mine, dar nici cu el n-am schimbat nicio vorbă. Ce i-aș fi putut spune? „Naiba să te ia, Bumeh, din vina ta am fost umilit!?“ Din vina lui, din vina lui Evdokim, a lui Idriss, a lui Marmontel, a atâtor altora, dar mai înainte de toate din vina mea, mie îmi revenea sarcina de a-mi apăra rațiunea, reputația și demnitatea.

Mă întreb totuși de ce acești librari au reacționat așa? O atitudine prea seacă, prea brutală față de cineva care îi știa întotdeauna binevoitori și diplomați. Mă așteptam cel mult la zâmbete amuzate. Nu la o asemenea ostilitate, întrebarea mea fusese formulată cu delicatețe, totuși! Nu pricep! Nu pricep!

După ce am scris aceste rânduri, mi-am regăsit calmul, însă incidentul ăsta m-a indispus pentru tot restul zilei. M-am luat de Hatem pentru că nu făcuse cumpărăturile pe care le doream; apoi de Habib, care s-a întors de la plimbare după căderea nopții.

Lui Bumeh, sursa principală a nenorocirii mele, n-am găsit nimic să-i spun.

Pe drum, 26 august

Cum am putut fi atât de naiv?

Lucrul se găsea sub ochii mei, iar eu nu l-am văzut!

În clipa când m-am trezit, azi-dimineață, Habib nu mai era acolo. Se sculase devreme și-i șoptise lui Hatem la ureche că trebuia să cumpere ceva la piața din Citadelă, după care urma să se întâlnească cu noi lângă poarta Bassatinilor, în nord-estul orașului. „Îi urez să fie acolo înaintea noastră, am strigat eu, pentru că nu-l voi aștepta nici măcar un minut.” Și am dat pe dată semnalul de plecare.

Poarta nu era departe de han, am ajuns acolo foarte repede. Mi-am

plimbat privirea în cele patru direcții, nici pomeneală de Habib. „Să-i dăm timp să ajungă”, mă imploră ajutorul meu, care a avut întotdeauna o slăbiciune pentru băiatul ăsta. „N-am să-l aștept multă vreme!” am răspuns, bătând din picior. Numai că, vrând-nevrând, aveam să-l aștept. Ce altceva aș fi putut face? Porneam într-o călătorie lungă, doar nu aveam să-mi părăsesc nepotul pe drum!

După un ceas, când soarele urcase deja pe cer, Hatem îmi strigă, cu un entuziasm exagerat: „Uite-l pe Habib, aleargă, ne face semne, e până la urmă băiat de treabă, să-l păzească Dumnezeu, mereu afectuos, mereu zâmbitor, ce e important, stăpâne, e să nu i se fi întâmplat vreo nenorocire…” Toată sporovăială asta, evident, era menită să-l scape de dojană! Am refuzat însă să mă las înduioșat. Îl așteptam de un ceas! Nici nu se punea problema să-l salut sau să-i zâmbesc, n-am vrut nici măcar să mă uit în direcția din care venea. Am avut răbdare încă un minut, nu mai mult, până ce ajunse lângă noi, apoi am purces cu demnitate spre poarta cetății.

Habib se găsea acum îndărătul meu, îi simțeam prezența, îl auzeam respirând lângă urechea mea. Continuam totuși să-i întorc spatele. Voi reîncepe să-i vorbesc, îmi spuneam, după ce îmi va săruta respectuos mâna și îmi va făgădui că nu va mai lipsi astfel fără îngăduința mea! Dacă trebuie să ne continuăm călătoria împreună, vreau să știu în fiecare clipă unde se află nepoții mei!

Ajuns în fața ofițerului paznic al porții, l-am salutat cu o formulă politicoasă, mi-am declinat identitatea și am strecurat în mâna lui moneda de argint cuvenită.

— E fiul dumitale? întrebă omul arătând spre persoana ce mă urma.

— Nu, sunt nepotul său.

— Și femeia aceasta?

— E soția sa, zise Habib.

— Puteți trece!

Soția mea?

Pe moment n-am spus nimic și n-am riscat nici măcar o privire în urmă, spre a nu-mi trăda surpriza. Cea mai mică bâlbâială în fața ofițerului otoman, cea mai măruntă șovăială ne-ar fi trimis pe toți direct la închisoare.

Soția mea?

Am preferat să trec mai întâi de poartă, să mă îndepărtez de vamă și de soldați, continuând să privesc drept în fața mea. Apoi m-am întors.

Era Marta.

Era „văduva”.

Îmbrăcată în negru și cu chip vesel.

Nu, recunosc, n-am priceput nimic până aici, n-am bănuit nimic. Habib a știut ce să facă, trebuie s-o spun. El care se folosește adesea de

șăgălnicia lui pentru a fermeca și femeile, și bărbații, nu lăsase să-i scape în cursul ultimelor zile niciun zâmbet complice, nicio vorbă cu dublu înțeles. Părea la fel de jignit ca și mine de acuzațiile proferate de Rasmi. Care nu erau până la urmă atât de neîntemeiate cum crezusem.

Mai târziu, nepotul meu îmi va spune, presupun, cum s-au legat lucrurile. La ce bun, de altfel? În mare, ghicesc. Ghicesc pentru ce a luat, surprinzător, partea fratelui său și m-a incitat să fac această călătorie la Constantinopol. Îmi închipui că s-a grăbit atunci s-o avertizeze pe „văduvă“, care a simțit desigur că era un bun prilej să fugă. Ea părăsise așadar Gibelet, apoi își petrecuse probabil noaptea la Tripoli, la verișoara ei, sau poate la vreo mânăstire. Totul pare atât de limpede, încât nu e nici măcar nevoie să mi se facă mărturisiri. Dar mai înainte să am sub ochi tot tabloul ăsta, eu nu văzusem nimic.

Ce-i de făcut acum? Până la sfârșitul zilei am mers drept înainte, cu fața posomorâtă, fără să scot o vorbă. Îmbufnarea nu rezolvă nimic, o știu. Dar, dacă nu vreau să renunț la orice autoritate asupra alor mei, precum și la orice demnitate, nu pot proceda de parcă n-aș fi fost tras pe sfoară.

Partea proastă e că sunt uituc din fire și cumsecade, mereu înclinat să iert. Toată ziua am fost nevoit să fac eforturi ca să nu renunț la atitudinea pe care mi-o propusesem. Trebuie s-o mai țin așa o zi-două, chiar de-ar fi să sufăr mai mult decât cei pe care încerc să-i pedepsesc.

Iar ei patru, îndărătul meu, nu îndrăznesc să-și vorbească decât pe șoptite, și e cu atât mai bine așa.

În satul croitorului, 27 august

Astăzi ni s-a alăturat încă un tovarăș de drum neașteptat. De data asta, însă, un om de calitate.

Petrecuserăm o noapte execrabilă. Cunoșteam un han pe drum, dar nu mai fusesem pe acolo de multă vreme. Poate că-l vizitasem într-un anotimp mai potrivit, căci nu păstrasem amintirea norilor de țânțari, a zidurilor mucede și crăpate, a efluviilor de ape stătute… Până la urmă mi-am petrecut întreaga noapte gesticulând, bătând din palme de fiecare dată când un țiuit amenințător răsuna pe la urechile mele.

Dimineața, când a trebuit să ne reluăm drumul, eram tare nedormit. Mai târziu, în cursul zilei, am aținut în mai multe rânduri călare pe catâr și am fost pe punctul să cad; din fericire, Hatem veni în preajma mea ca să mă susțină din când în când. Ce om de treabă, la urma urmei! Dacă stau să mă gândesc, pe el sunt cel mai puțin

supărat.

Pe la amiază, pe când mergeam deja de vreo cinci ceasuri bune, iar eu căutam din ochi un colț umbros unde să luăm masa, drumul nostru a fost din senin stăvilit de o creangă groasă și plină de frunze. Ar fi fost lesne s-o dăm la o parte sau s-o ocolim, dar m-am oprit perplex. Felul în care era așezată, drept în mijlocul drumului, trăda ceva neobișnuit.

Îmi plimbam privirea jur-împrejur, căutând să pricep, când Bumeh veni să-mi șoptească la ureche că era mai bine s-o luăm pe poteca ce cobora în dreapta noastră și ieșea la drumul mare ceva mai încolo.

— Dacă vântul a desprins creanga asta din copac, apoi a împins-o până acolo în acea poziție, asta nu poate fi decât un avertisment al Cerului, iar noi am fi nebuni dacă n-am ține seamă de el.

Am bodogănit împotriva superstiției, dar i-am urmat sfatul. E adevărat că, în timp ce-mi vorbea, ochisem în dreapta noastră, în prelungirea potecii pe care voia să mă facă să merg, un zăvoi pe gustul meu. La vederea acelui desiș de verdeață, mi se părea deja că aud susurul unui izvor răcoros. Și mi-era foame.

Pornind-o pe drumul ăsta, văzurăm oameni care se îndepărtau călare, să fi fost trei sau patru. Fără îndoială că avuseseră aceeași idee ca și noi, mi-am spus – să părăsească drumul, să-și ia prânzul la umbră; numai că ei călăreau repede, dând bice animalelor, de parcă fugeau de noi. Când ajunserăm în zăvoi, dispăruseră deja în zare.

Hatem urlă cel dintâi:

— Tâlhari! Erau tâlhari, hoți de drumul mare!

La umbra nucului, zăcea un om. Fără veșminte, ca mort. L-am strigat de departe, de îndată ce l-am zărit; dar nu se mișcă. Pe fruntea și pe barba lui se puteau vedea urme de sânge. Am făcut semnul crucii. Dar când Marta strigă: „Doamne! E mort!“ și începu să bocească, omul se ridică, liniștit că aude un glas de femeie, și își ascunse repede goliciunea cu mâinile. Se temuse până atunci, ne-a spus, să nu i se fi întors agresorii, cuprinși de remușcare, dacă se poate vorbi de așa ceva, ca să-l dea gata.

— Pentru că așezaseră o creangă pe drum, am preferat s-o iau pe poteca asta, spunându-mi că era probabil vreo primejdie acolo. Numai că ei stăteau la pândă aici. Mă întorceam de la Tripoli, unde mă dusesem să cumpăr țesături; sunt de meserie croitor. Numele meu este Abbas. Mi-au luat absolut tot, doi măgari cu încărcătura lor, și banii, și încălțămintea, și până și veșmintele! Blestema-i-ar Dumnezeu! Să le stea în gât tot ce mi-au furat, precum un os de pește!

M-am întors spre Bumeh.

— Un avertisment al Cerului, creanga aia, parcă așa spuneai? Ei bine, deschide ochii, era un șiretlic al tâlharilor!

Însă el refuză să se dezică:

— Dacă n-am fi trecut pe poteca aia, Dumnezeu știe ce s-ar fi întâmplat cu acest nefericit! Dacă răufăcătorii au șters-o atât de iute, e pentru că ne-au văzut venind!

Omul, căruia Hatem îi întinsese una dintre cămășile mele și care tocmai o îmbrăca, încuviință:

— Numai Cerul a putut să vă îndrepte pașii încoace, spre norocul meu! Sunteți oameni cum se cuvine, se vede pe chipurile voastre. Doar oamenii cinstiți călătoresc cu nevastă și copii. Sunt fiii voștri, tinerii ăștia frumoși? Fie ca Atotputernicul să-i aibă în paza sa!

I se adresa Martei. Ea se apropiase pentru a-i șterge fața cu o batistă muiată în apă.

— Sunt nepoții noștri, răspunse ea, nu fără o ușoară ezitare și o scurtă privire în direcția mea, voind parcă să se scuze.

— Domnul să vă binecuvânteze, repetă omul, Domnul să vă binecuvânteze pe toți, n-o să vă las să plecați înainte de a vă oferi câte o haină fiecăruia, să nu ziceți nu, e o nimica toată, mi-ați salvat viața, Domnul să vă binecuvânteze! Iar noaptea următoare o veți petrece la mine acasă, nu în altă parte!

Nu puteam refuza, cu atât mai mult cu cât am ajuns în satul lui la căderea nopții; ne îndepărtaserăm de drum pentru a-l conduce acasă; după tot ce suferise, nu-l puteam lăsa să facă drumul de unul singur.

Se dovedi foarte recunoscător și insistă să dea, în pofida orei târzii, un adevărat ospăț în cinstea noastră. Din toate casele satului ni se aduseră mâncărurile cele mai plăcute, unele cu carne, altele fără. Croitorul este un om iubit și respectat de toți, iar el ne-a înfățișat, pe nepoții mei, pe ajutorul meu, pe „soția mea“ și pe mine, ca pe salvatorii săi, nobilele instrumente ale Providenței cărora le va rămâne dator toată viața.

Nici nu puteam visa etapă mai reconfortantă. A șters neplăcerile începutului călătoriei și a domolit tensiunile dintre însoțitorii mei și mine.

Când se făcu ora de mers la culcare, gazda noastră se jură cu voce tare că „soția mea“ și cu mine vom dormi în camera sa, în timp ce nevasta lui și cu el își vor petrece noaptea în încăperea cea mare, cu fiul lor, nepoții mei, ajutorul meu, precum și cu bătrâna lor servitoare. Am vrut să refuz, dar omul se supără, jurase, spunea el, iar eu nu-l puteam face să-și încalce jurământul. Bineînțeles, era prea târziu pentru a putea dezvălui că acea persoană care călătorea cu mine nu era soția mea. M-as fi discreditat, aș fi pierdut stima acelor oameni care mă ridicau în slăvi. Nu, nu puteam face una ca asta, mai bine mă mai prefăceam, până a doua zi.

Ne-am pomenit, „văduva” și cu mine, în această cameră, despărțiți de ceilalți printr-o simplă draperie, dar singuri, și pentru o noapte întreagă. La lumina lumânării ce ne fusese lăsată, vedeam ochii Martei

râzând. Ai mei nu râdeau. M-aș fi așteptat să fie și mai jenată decât mine. Nu era. Puțin lipsea s-o aud pufnind în râs. Era indecent. Aveam impresia că eram stânjenit cât pentru amândoi.

După câteva gesturi de șovăială, sfârșirăm prin a ne întinde în același culcuș, sub aceeași pătură, dar îmbrăcați și despărțiți unul de celălalt.

Se scurseră astfel minute lungi de întuneric tăcut și de respirație încrucișată; apoi vecina mea își înclină obrazul spre mine.

— Nu trebuie să fii supărat pe Habib. Dacă ți-a ascuns adevărul, e din vina mea, eu l-am pus să jure că nu-ți va spune nimic, mi-era teamă că planurile mele de fugă vor fi descoperite, cumnatul meu mi-ar fi tăiat beregata.

— Ce s-a făcut e bun făcut.

Răspunsesem sec. N-aveam niciun chef să încep o conversație. Însă, după o scurtă tăcere, ea reluă:

— Desigur, Habib a greșit spunând ofițerului că eram soția dumitale. Asta, pentru că a fost luat pe nepregătite, bietul băiat. Ești un om respectat, iar astea toate îți provoacă încurcături, nu-i așa? Eu, soția dumitale? Să te ferească Dumnezeu!

— Ce s-a spus e bun spus!

Aruncasem fraza fără să mă gândesc. Și doar apoi, când cuvintele Martei și ale mele au răsunat împreună în capul meu, mi-am dat seama de sensul pe care l-a putut căpăta fraza mea. În situația hazlie în care fuseserăm puși, fiecare vorbă se transforma într-o lespede alunecoasă.

„— Eu, soția dumitale?

— Ce s-a spus e bun spus!“ Am fost pe punctul să mă corectez, să lămuresc, să rectific… La ce bun? N-aș fi făcut decât să mă împotmolesc. Atunci am privit înspre vecina mea ca să încerc să ghicesc ce anume înțelesese; aveam impresia că arbora înfățișarea șăgalnică din vremea tinereții ei. La rându-mi, am zâmbit. Și am schițat în beznă un gest de resemnare.

Poate că avusesem nevoie de acest schimb de cuvinte pentru a putea adormi senini unul lângă celălalt, nici prea apropiați, nici prea îndepărtați.

28 August

Când m-am trezit, eram foarte bine dispus, iar „soția mea“ așijderea. Nepoții ne-au hărțuit cu privirile toată ziulica, intrigați, suspicioși; ajutorul meu părea însă amuzat. Prevăzusem să ne reluăm călătoria în zori, am fost nevoiți să renunțăm; în cursul nopții ploaia

începuse să cadă, iar de dimineață încă mai ploua cu găleata. Ziua dinainte fusese înnorată, una dintre cele mai plăcute pentru drumeți, dar se simțea că norii nu se vor mulțumi să ne facă doar umbră. N-aveam de ales decât să mai rămânem alături de gazdele noastre încă o zi și o noapte; Domnul să-i binecuvânteze, ne fac să simțim în fiecare clipă cât de plăcută și de ușoară le este prezența noastră.

La ora culcării, croitorul cel cumsecade se jură iarăși că, atâta timp cât ne vom afla sub acoperișul lui, „ocrotita mea soție“ și cu mine nu vom dormi altundeva decât în camera sa. Am cedat pentru a doua oară. Poate prea ușor… Ne-am întins, Marta și cu mine, unul lângă celălalt, cu toată bunăvoința. Tot îmbrăcați, tot despărțiți. Simpli vecini de pat, ca și ieri. Cu diferența că, de acum, sporovăiam fără oprire despre tot soiul de fleacuri, despre primirea pe care ne-o făcuseră gazdele, despre cum va fi poate vremea a doua zi. „Văduva” își dăduse cu un parfum pe care nu-l simțisem în ajun.

Începusem să-i vorbesc un pic despre motivele ce mă împinseseră să fac voiajul ăsta, când Habib dădu năvală în camera noastră. Se apropie fără zgomot, de parcă spera să ne surprindă.

— Vin să dorm aici, zise el când i-am remarcat prezența. Sunt prea mulți țânțari în încăperea cealaltă, te mănâncă de viu.

Am oftat.

— Ai făcut bine că ai venit. Aici țânțarii nu pot intra, ușa e prea strimtă…

Lăsasem oare să mi se simtă toată enervarea? Vecina mea își lipi capul de al meu spre a-mi șușoti, cât mai încet cu putință:

— E doar un copil!

Căuta încă o dată să-l scuze. Poate că voia să mă facă să înțeleg că gelozia de care da dovadă Habib nu era justificată. Căci puteam presupune că, dacă el complotase cu ea ca s-o scape de familia bărbatului ei și să-i îngăduie să ni se alăture, nu o făcuse doar din spirit cavaleresc, ci pentru că simțea ceva pentru ea, iar ea nu l-ar fi descurajat deloc, deși avea șapte-opt ani mai mult decât el.

Cred că este gelos. Se întinsese mai întâi lângă perete, învelit în pătură. Chiar dacă nu spunea nimic, îi auzeam respirația neregulată – nu dormea. Prezența lui mă irita. Pe de-o parte, îmi spuneam că ar trebui încă de a doua zi să-i explic limpede că nopțile petrecute de mine în vecinătatea „văduvei” nu erau decât fructul împrejurărilor știute și că nu trebuia să se gândească la ceva rău. Pe de altă parte, nu vedeam și nu văd nici acum pentru ce ar trebui să mă justific față de puștiul ăsta. Nu eu am dorit să mă pun în această situație jenantă! Sunt un om blajin: însă nu trebuie să vină cineva să mă tragă de urechi! Dacă o să am chef să-i fac curte Martei, nu nepoților mei le voi cere voie, și nici altcuiva!

M-am întors spre ea, cu hotărâre, și i-am șoptit, nu foarte încet:

— Dacă e cu adevărat un copil, îl voi admonesta ca pe un copil!

Apropiindu-mă, i-am simțit și mai tare parfumul și îmi veni poftă să mă apropii și mai mult. Dar Habib mă auzise; dacă nu putuse înțelege ce spuneam, măcar deslușise un șușotit. Atunci se împinse înainte, târându-se cu pătură cu tot, pentru a veni să se culce la picioarele noastre, da, pentru a se lipi cu tot corpul de picioarele noastre, interzicându-ne și cea mai mică mișcare.

Eram ispitit să-i expediez o lovitură zdravănă de picior, „din neatenție", în cursul somnului. Dar am preferat să mă răzbun altfel: am luat mâna Martei într-a mea, și am ținut-o, sub pătură, până dimineața.

Lângă Oronte, 29 august

În dimineața asta nu mai plouă, așa că ne-am putut relua drumul. Dormisem foarte puțin, într-atât eram de iritat de purtarea necuviincioasă a nepotului meu.

Poate că era mai bine că noaptea s-a terminat astfel. Da, dacă stau să mă gândesc, e mai bine să simți la trezire cleștii dorinței decât pe cei ai remușcării.

Ne-am luat rămas-bun de la gazdele noastre, care ne-au îndatorat și mai mult încărcându-ne catârii cu provizii, cât să ajungă pentru mai multe zile de călătorie. Fie ca Cerul să ne dea prilejul de a le dovedi, la rându-ne, ospitalitatea noastră!

Drumul e plăcut după ploaie, nici soare, nici căldură excesivă, nici praf care se ridică. Noroi, fără doar și poate; numai că nu murdărește decât copitele animalelor. Nu ne-am oprit decât atunci când a început să se întunece.

Am ocolit orașul Homs ca să înnoptăm la o mânăstire construită pe malurile Orontelui; cândva mai poposisem acolo de două ori cu tatăl meu, cu ocazia unei vizite la Alep, la dus, apoi la întors, dar nimeni de acolo nu-și mai amintea.

Pe când mă plimbam seara pe malurile fluviului, în grădinile mânăstirii, un călugăr tânăr cu ochii gata-gata să iasă din orbite veni să mă întrebe, cu glas înfierbântat, despre zvonurile care circulau în legătură cu anul ce avea să vină. Degeaba blestema „zvonurile mincinoase" și „superstițiile", că părea totuși descumpănit. Evocă semnele neliniștitoare care se pare că fuseseră povestite de țăranii din vecinătate, nașterea unui viței cu două capete și secarea bruscă a unei fântâni vechi. Îmi mai vorbi și despre femeile care s-ar fi purtat într-un mod nemaiauzit, rămase însă foarte aluziv, iar eu mărturisesc sincer

că n-am prea înțeles ce încerca să-mi descrie.

M-am străduit să-l liniștesc, cât puteam eu mai bine, evocând și de data asta Scripturile și neputința oamenilor de a prezice viitorul. Nu știu dacă argumentele mele l-au îmbărbătat. Cu siguranță i-am transmis, părăsindu-l, ceva din aparenta mea seninătate; dar am adunat în schimb cu mine, sub pleoape, ceva din spaima lui.

Pe drum, 30 august

Tocmai am recitit paginile pe care le-am scris în aceste ultime zile și sunt îngrozit.

Începusem această călătorie din motivele cele mai nobile, preocupat de supraviețuirea universului, de reacția semenilor mei la dramele ce sunt prezise. Și iată că din pricina acelei femei, mă pomenesc afundat în cotloanele noroioase în care se complac ființele josnice. Gelozii, intrigi, meschinării – când lumea întreagă ar putea fi nimicită mâine!

Șeicul Abdel-Bassit avea dreptate. La ce bun să străbat lumea dacă e pentru a vedea ceea ce se află deja în mine?

Ar trebui să-mi vin în fire! Să-mi regăsesc inspirația de la început, să nu-mi înmoi pana decât în cerneala cea mai venerabilă, fie ea și cea mai amară!

2 Septembrie

Se vorbește adesea de răul de mare, și rareori de răul de călărie, ca și cum ar fi mai puțin degradant să suferi pe puntea unei corăbii decât pe spatele mișcător al unei catârce, al unei cămile sau al unei mârțoage.

Și totuși de asta sufăr eu de trei zile, fără a mă hotărî totuși să întrerup călătoria. Am scris însă foarte puțin.

Am ajuns ieri seară în modestul oraș Maarra, și abia la adăpostul zidurilor sale pe jumătate năruite am simțit că trăiesc iarăși și am regăsit gustul pâinii.

Azi-dimineață, plecasem să hoinăresc pe străduțele comerciale, când se produse un incident dintre cele mai ciudate. Librarii de aici nu mă mai văzuseră niciodată până acum, de aceea le-am putut pune întrebări fără ocolișuri în legătură cu *Al o sutălea nume*. N-am căpătat decât strâmbături de ignoranță – sinceră sau prefăcută, nu știu. Însă în fața ultimei dughene, cea mai apropiată de marea moschee, când mă

pregăteam să fac cale-ntoarsă, un foarte bătrân anticar, căruia nu-i adresasem încă nicio întrebare, se apropie de mine, cu capul descoperit, pentru a-mi pune o carte în mâini. Am deschis-o la întâmplare și – dintr-un impuls pe care tot nu mi-l explic – am început să citesc cu voce tare aceste rânduri peste care ochii îmi căzuseră de la început:

Ei spun că Pământul va muri în curând
Că zilele s-au istovit
Au mințit.

Este vorba despre o lucrare a lui Abu-l-Ala, poetul orb din Maarra. De ce omul acela a pus-o astfel în mâinile mele? De ce cartea s-a deschis tocmai la această pagină? Și ce anume m-a împins să o citesc în mijlocul unei străzi circulate?

Un semn? Dar ce semn e ăsta care vine să dezmintă toate semnele?

I-am cumpărat bătrânului librar cartea; o să fie cu siguranță, de-a lungul acestei călătorii, cel mai puțin nechibzuit dintre însoțitorii mei.

La Alep, 6 septembrie

Sosiți ieri-seară, am fost nevoiți să ne petrecem ziua întreagă târguindu-ne cu conducătorul unei caravane, lacom și viclean. Pretindea – între alte o mie de pungășii – că prezența unui bogat negustător genovez și a soției sale îi impunea să întărească escorta angajând încă trei vlăjgani. I-am răspuns că noi eram patru bărbați alături de o singură femeie și că vom ști să ne apărăm dacă ne vor ataca bandiții. Atunci și-a plimbat privirea pe deasupra noastră, peste nepoții mei cu picioare sfrijite, peste ajutorul meu cu aerul lui politicos, și a zăbovit mai mult decât era nevoie peste burdihanul meu de negustor prosper, înainte de a izbucni într-un hohot de râs nepoliticos. Am încercat să-i întorc spatele o dată pentru totdeauna și să mă adresez altcuiva, dar m-am abținut. Nu prea am de ales. Ar fi trebuit să aștept una sau chiar două săptămâni, să-mi asum riscul de a îndura primele mari geruri din Anatolia, fără a fi sigur că voi nimeri peste un conducător de convoi mai amabil. Atunci, înghițindu-mi mândria, m-am făcut că râd o dată cu el, bătându-mă ușor cu palma peste pântece, și i-am dat în avans suma pe care o pretindea, treizeci și doi de piaștri – care nu fac mai puțin de două mii cinci sute de maidini!

Cântărindu-și monedele în mână, încercă să mă facă să făgăduiesc că, dacă vom ajunge toți la destinație teferi și nevătămați împreună cu

marfa, îl voi răsplăti cu încă vreo câteva monede în plus. I-am amintit că nu aveam nicio marfă, nimic altceva decât hainele și proviziile noastre, dar am fost nevoit să-i promit că mă voi arăta recunoscător dacă această călătorie se va desfășura cât se poate de bine de la început și până la sfârșit.

Vom pleca poimâine, marți, în zori. Pentru a ajunge la Constantinopol, cu voia lui Dumnezeu, peste vreo patruzeci de zile.

Luni, 7 septembrie

Speram, după neplăcerile călătoriei și înaintea celor ce vor urma, o zi ca o oază, făcută doar din odihnă, răcoare, hoinărit și seninătate. Însă acea zi de luni îmi rezerva cu totul altceva. Gâfâială, o spaimă urmată de o alta, precum și un mister pe care nu l-am lămurit încă.

Trezindu-mă foarte devreme, părăsisem hanul pentru a mă duce în cartierul vechii tăbăcării, în căutarea unui armean, negustor de vin, a cărui adresă o păstrasem. Nu mi-a fost deloc greu să dau iarăși de el și am cumpărat două urcioare cu vin grecesc dulce pentru drum. Ieșind de acolo, m-am pomenit deodată cuprins de un sentiment straniu. În fața unei case vecine se afla un grup de bărbați care stăteau de vorbă, uitându-se pe furiș în direcția mea. Ceva lucise în ochii unuia dintre ei și a fost ca și cum aș fi văzut sclipind o lamă.

Cu cât înaintam pe ulicioare, cu atât mă simțeam mai pândit, urmărit, împresurat. Era oare o simplă impresie? Îmi părea rău acum că mă aventurasem acolo de unul singur, fără ajutorul meu, fără nepoți. Îmi părea de asemenea rău că nu mă întorsesem la dugheana armeanului de îndată ce simțisem primejdia. Era însă prea târziu, doi din oamenii aceia mergeau în fața mea, iar când am întors capul, am mai văzut încă doi care îmi tăiau retragerea. În jurul meu, ulița se golise ca prin farmec. Mi se păruse, cu câteva secunde mai devreme, că mă aflam pe o stradă umblată, nu chiar mișunând de lume, dar nici complet goală. Iar acum nu mai era nimeni. Pustiu. Mă vedeam deja străpuns de vreun cuțit, înainte de a fi jefuit. Aici se termină călătoria mea, mi-am spus tremurând. Aș fi vrut să strig după ajutor, dar niciun sunet nu-mi ieșea din gâtlej.

Căutând disperat din ochi în jur vreo cale de ieșire, am observat în dreapta mea ușa unei case. Cu o ultimă tresărire am apăsat mânerul, ușa s-a deschis. Nu se vedea decât un coridor întunecos. Să mă ascund acolo n-ar fi servit la nimic, era ca și cum aș fi ales eu însumi locul unde avea să mi se taie beregata. Am străbătut așadar coridorul, în vreme ce urmăritorii mei pătrundeau la rândul lor înăuntru. Am dat la capăt peste o altă ușă, întredeschisă. N-am avut timp să bat, am

împins-o cu umărul și m-am aruncat cu toată puterea înăuntru.

Atunci se desfășură o scenă pe care nu știu prin ce cuvinte aș putea s-o descriu, de care acum zâmbesc, dar care, pe moment, m-a făcut să tremur aproape cât șișurile tâlharilor.

Se aflau în casa aceea vreo doisprezece bărbați, desculți, prosternați, recitind o rugăciune. Iar eu, nu doar că le-am întrerupt astfel ceremonia și am călcat peste covoarele lor de rugăciune, dar, în elanul meu, m-am și împiedicat de piciorul unuia dintre ei, am trântit o înjurătură ce-și avea obârșia într-o îndepărtată mahala genoveză, și m-am întins pe jos cât eram de lung. Cele două urcioare s-au ciocnit în cădere, unul s-a spart, iar lichidul nelegiuit se revărsă gâlgâind peste covoarele din mica moschee.

Dumnezeule mare! Mai înainte chiar să mi se facă frică, mi s-a făcut rușine. Nu era puțin lucru să aduni în doar câteva secunde atâta profanare, sacrilegiu, grosolănie, blasfemie! Ce să le spun acelor oameni? Prin ce cuvinte să-mi exprim căința, remușcarea? Nu mai aveam nici măcar puterea de a mă ridica în picioare. Atunci, cel mai în vârstă, care se afla în primul rând și conducea rugăciunea, veni să mă ia de braț pentru a mă ajuta să mă ridic spunându-mi aceste cuvinte surprinzătoare:

— Iartă-ne, Stăpâne, dacă nu ne ocupăm de tine înainte de a ne isprăvi rugăciunea. Dar fii bun și intră acolo, îndărătul draperiei, și așteaptă-ne!

Oare visam? Înțelesesem anapoda? Tonul ăsta amabil poate că m-ar fi liniștit dacă n-aș fi știut în ce mod erau de obicei pedepsite asemenea încălcări. Dar ce puteam face? Nu puteam ieși iarăși în stradă și nici nu voiam să-mi agravez situația perturbându-le și mai mult rugăciunile prin scuze sau văicăreli. Nu aveam de ales decât să mă duc ascultător îndărătul draperiei. Acolo era o încăpere goală, luminată de o ferestruică rotundă ce dădea spre o grădină. M-am rezemat de perete, cu capul pe spate, și m-am încrucișat brațele.

N-a trebuit să aștept mult. Rugăciunea odată încheiată, intrară toți împreună în celula mea și se așezară în semilună în jurul meu. Stătură o bucată de timp să mă privească, fără a scoate o vorbă, și consultându-se din priviri. Apoi decanul lor de vârstă vorbi iarăși, cu aceeași intonație prevenitoare ca și prima dată:

— Dacă Stăpânul ni s-a înfățișat în felul ăsta pentru a ne pune la încercare, el știe acum că suntem gata să-l întâmpinăm. Iar dacă ești un simplu trecător, fie ca Dumnezeu să te judece după gândurile tale.

Neștiind ce să spun, am tăcut. De altfel, omul nu-mi pusese nicio întrebare, chiar dacă în ochii lui, ca și în aceia ai însoțitorilor lui, se citea un abis de așteptare. M-am îndreptat spre ușă cu o mutră enigmatică, iar ei se dădură în lături pentru a mă lăsa să plec. Afară, urmăritorii mei se făcuseră nevăzuți, astfel că m-am putut întoarce la

han fără vreo altă neplăcere.

Mi-ar plăcea atât de mult să mă lămurească cineva în legătură cu cele întâmplate. Am preferat să nu povestesc însă nimic din pățanie alor mei. Am impresia că dacă nepoții ar afla cât am fost de imprudent, autoritatea mea asupra lor ar fi zdruncinată. Și s-ar socoti de acum îndreptățiți să comită toate nebuniile fără ca eu să le pot reproșa ceva.

Mai târziu le voi povesti. Până atunci, mi-e de ajuns că mi-am ferecat secretul în aceste pagini. Nu e, de altfel, ăsta rostul acestui jurnal?

Căci mi se întâmplă uneori să-mi pun întrebări: de ce să-l țin, cu scrisul ăsta tainic, când știu bine că nu-l va citi nimeni niciodată? Când, de altfel, eu doresc să nu-l citească nimeni? Pentru că mă ajută tocmai să-mi limpezesc gândurile și amintirile, fără să fiu nevoit să mă trădez încredințându-le tovarășilor mei de drum.

Alții scriu așa cum vorbesc, eu scriu așa cum tac.

Pe drum, 8 septembrie

Hatem m-a trezit mult prea devreme și am încă senzația că nu mi-am isprăvit visul. Nu eram sătul de somn, însă a trebuit să alergăm să ne alăturăm caravanei lângă poarta Antiohiei.

În somn mă urmăreau niște oameni și, de fiecare dată când credeam că le-am scăpat, mă pomeneam cu ei dinaintea mea tăindu-mi calea și arătând spre mine dinți de fiară.

După cele trăite ieri, un astfel de vis n-ar mai putea să mă surprindă. În schimb, ce mă surprinde și mă tulbură e faptul că la trezire m-am simțit în continuare pândit. De cine? De tâlharii care voiau să mă prade? Sau de acea stranie congregație a cărei rugăciune am întrerupt-o? Neîndoielnic nu sunt urmărit nici de unii, nici de ceilalți, dar nu mă pot împiedica să nu întorc mereu capul.

Numai de s-ar îndepărta această rămășiță a nopții ce se leagă încă de zi, pe măsură ce mă voi îndepărta și eu de Alep!

9 septembrie

Azi-dimineață, după o noapte petrecută în corturi, pe un câmp plin de vestigii antice, de capiteluri sparte îngropate sub nisip și sub iarbă, conducătorul caravanei veni la mine să mă întrebe pe nepusă masă

dacă femeia ce mă însoțea e nevasta mea. Am răspuns că da, străduindu-mă să par jignit. Atunci își ceru iertare, jurându-se că nu se gândea la nimic rău, dar că nu-și mai amintea dacă îi spusesem acest lucru.

Am fost, pe tot restul zilei, prost dispus, tot întorcând situația pe toate fețele. Să fi bănuit el ceva? O fi recunoscut-o vreunul dintre cei o sută și mai bine de călători pe „văduvă"? Nu e cu neputință.

Dar se poate la fel de bine ca omul care conducea caravana să fi surprins vreo conversație, vreo ocheadă complice între Marta și Habib, asupra căreia ar fi dorit să mă prevină prin întrebarea sa.

Pe măsură ce aștern aceste rânduri, îndoielile mele cresc, de parcă, mâzgălind hârtia, îmi zgândăream cu pana rănile amorului-propriu…

Pentru ziua de azi, n-am să mai aștern niciun cuvânt.

11 septembrie

Astăzi s-a produs un incident, unul dintre acele incidente neplăcute pe care îmi făgăduisem să nu le mai menționez. Dar, din moment ce mă preocupă și nu-mi pot deschide nimănui inima, mai bine să-l amintesc în câteva cuvinte…

Caravana se oprise pentru ca fiecare să se poată hrăni, făcând apoi o mică siestă, mai înainte de a ne relua drumul pe răcoare. Ne împărțisem la întâmplare, câțiva călători sub fiecare copac, așezați sau întinși pe jos, când Habib se plecă la urechea Martei, îi șopti ceva, iar ea începu să râdă zgomotos. Toți cei din jur o auziră, se întoarseră spre ea, apoi spre mine cu priviri compătimitoare. Câțiva schimbară cu vecinii observații cu voce scăzută, care îi făceau să zâmbească sau să tușească ușor, cu subînțeles, și pe care eu nu le puteam auzi.

Mai e nevoie să spun cât de mult m-au stingherit privirile astea, și m-au rănit, și m-au umilit? Pe moment, îmi făgăduisem să am o explicație cu nepotul meu, pentru a-i porunci să fie mai cuviincios. Dar ce-i puteam spune? Ce făcuse așa de reprobabil? Nu eu sunt cel care se comportă de parcă minciuna ce mă leagă de Marta mi-ar da niște drepturi?

Într-un anume sens, chiar îmi dă. Din moment ce oamenii din caravană o consideră soția mea, n-o pot lăsa să se comporte cu neseriozitate fără ca onoarea mea să nu sufere.

Am procedat bine destăinuindu-mă astfel jurnalului meu. Acum știu că sentimentele care mă tulbură nu sunt nejustificate. Nu e deloc vorba de gelozie, ci de onoare și de respectabilitate: nu pot admite ca nepotul meu să-i șușotească în public la ureche aceleia pe care toți o

consideră soția mea, și s-o facă să pufnească în râs!

Mă întreb dacă a scrie toate astea mă irită sau mă calmează. Poate că scrisul nu trezește pasiunile decât pentru a le stinge mai bine, așa cum la vânătoare hăitașii stârnesc vânatul pentru a-l aduce în bătaia săgeților.

12 septembrie

Sunt fericit că n-am cedat dorinței de a-i mușcrului pe Habib și pe Marta. Tot ce le-aș fi putut spune ar fi părut dictat de gelozie. Cu toate astea, Dumnezeu mi-e martor, nu de gelozie e vorba! M-aș fi făcut ridicol, iar pe ei i-aș fi făcut să șușotească și să râdă pe socoteala mea. Dorind să-mi apăr respectabilitatea, n-aș fi făcut decât s-o calc în picioare.

Am preferat să reacționez în cu totul alt mod. În după-amiaza asta am invitat-o pe Marta să vină să călărească lângă mine, și am pus-o la curent cu motivele ce m-au făcut să pornesc în această călătorie. E posibil ca Habib să-i fi spus deja câte ceva, dar ea nu dădu impresia că știe, arătându-se, dimpotrivă, atentă la explicația mea, deși nu era prea îngrijorată, pare-se, în legătură cu anul ce urma să vină.

Am dorit să dau convorbirii noastre o anume solemnitate; până acum, considerasem prezența Martei un lucru impus, uneori agasant sau jenant, alteori caraghios, amuzant și aproape reconfortant; prin încrederea pe care i-am arătat-o astăzi, am primit-o oarecum în mijlocul alor mei.

Nu știu dacă am procedat bine, însă discuția noastră mi-a produs o senzație de bine și de ușurare. La urma urmei, eram singurul care suferea din pricina tensiunilor ce domneau în micul nostru grup de la oprirea la Tripoli. Nu fac parte dintre cei ce se hrănesc cu nenorocirea, aspir la o călătorie în compania unor nepoți afectuoși, a unui slujbaș devotat… Cât despre Marta, încă nu știu ce anume doresc în fundul sufletului. Să-mi fie o vecină grijulie? Mai mult decât atât? Nu-mi pot pleca urechea doar la dorințele mele de bărbat singuratic, dar fiecare zi petrecută pe drumuri mă va face să le ascult tot mai mult. Știu că ar trebui să fac eforturi pentru a n-o copleși cu solicitudinea mea, ale cărei implicații în sufletul ca și în trupul meu le cunosc prea bine.

De când am părăsit casa croitorului, n-am mai petrecut nicio noapte singur alături de ea. Am dormit uneori în cort, alteori în câte un han, dar am stat mereu toți cinci laolaltă, sau alături de alți călători. Chiar dacă n-am făcut nimic pentru ca lucrurile să se aranjeze altfel, mi se întâmplă totuși să doresc ca o nouă împrejurare să ne silească să fim

din nou singuri.

La drept vorbind, doresc acest lucru neîncetat.

13 Septembrie

Mâine este sărbătoarea Crucii, iar în legătură cu acest subiect am avut aseară o gravă dispută cu conducătorul caravanei.

Ne opriserăm să înnoptăm într-un han din împrejurimile Alexandrettei și mă plimbam un pic prin curte, pentru a-mi dezmorți picioarele, când am surprins o conversație. Unul dintre călători, un om foarte bătrân ce părea să fie din Alep, judecând după accentul său, și foarte sărman, judecând după straiele peticite, tocmai îl întreba pe conducătorul caravanei la ce oră vom pleca a doua zi, pentru că ar fi dorit să treacă, fie și numai un moment, pe la biserica Crucii, unde se află, după spusele lui, un fragment din Adevărata Cruce. Omul vorbise cu timiditate, bâlbâindu-se un pic. Ceea ce aținti, pare-se, trufia conducătorului caravanei noastre, care îi răspunse pe tonul cel mai disprețuitor cu putință că urma s-o pornim la drum încă de la primele licăriri ale zilei, că n-aveam vreme de pierdut prin biserici, și că, dacă ținea să vadă o bucată de lemn, n-avea decât s-o ia pe aceea – și-i arătă pe jos un rest de trunchi putred.

Atunci m-am apropiat și-am spus cu voce tare că țineam să mai rămânem la Alexandretta câteva ore în plus, ca să pot asista la liturghia pentru sărbătoarea Crucii.

Conducătorul caravanei tresărise auzindu-mă, pentru că se credea singur cu bătrânul. Firește că s-ar fi ferit atunci să vorbească de față cu martori. Însă, după o scurtă ezitare, își recăpătă siguranța și-mi răspunse – mai politicos totuși decât celuilalt nefericit – că era cu neputință să amâne plecarea și că se vor plânge călătorii. Adăugă chiar că acest lucru ar provoca o pagubă caravanei și dădu de înțeles că ar trebui să plătesc o despăgubire. Am ridicat atunci tonul, pretinzând să fiu așteptat până la încheierea serviciului divin, și amenințând că mă voi plânge la Constantinopol trimisului genovez și chiar Sublimei Porți.

Spunând aceste lucruri, îmi asumam niște riscuri. Nu am acces la Poartă. Iar trimisul nu are brațul prea lung în ultima vreme; a suferit el însuși jigniri anul trecut și ar fi cu adevărat incapabil să ne protejeze sau să obțină satisfacție. Domnul fie binecuvântat, conducătorul caravanei nu avea habar de toate astea. Nu îndrăzni să-mi ia amenințările în derâdere și l-am simțit șovăielnic. Dacă am fi fost singuri, ar fi încercat cu siguranță să atenueze neînțelegerea. Numai că acum se afla în jurul nostru un întreg cerc de călători ațâțați

de tonul ridicat al discuției noastre și în fața cărora nu putea da înapoi fără să-și piardă prestigiul.

Deodată, un călător se apropie de el. Avea o eșarfa verde înfășurată în jurul capului, de parcă ne-am fi aflat în toiul unei furtuni de nisip. Își puse mâna pe umărul conducătorului caravanei și stătu astfel câteva clipe, privindu-l fără să scoată o vorbă – sau poate că a spus ceva încet și eu n-am auzit. Apoi se îndepărtă cu pași înceți.

Atunci, adversarul meu, luând un aer oarecum ofensat, mâhnit, scuipă pe jos, după care anunță:

— Din vina acestui om, nu vom pleca mâine!

„Acest om“ eram eu. Arătând cu degetul spre mine, conducătorul caravanei credea că-l indică pe vinovat, însă toți cei de față pricepuseră că îl arăta pe cel care învinsese.

Sunt oare mulțumit de victoria mea? Da, sunt mulțumit, sunt încântat și copleșit, și mândru. Bătrânul creștin din Alep a venit să-mi mulțumească, lăudându-mi evlavia.

N-am voit să-l înșel, dar evlavia nu joacă niciun rol în ceea ce am făcut. Nu de evlavie este vorba, ci de înțelepciune profană. În mod obișnuit, merg rareori la liturghie, nu sărbătoresc ziua Crucii și nu acord moaștelor decât valoarea lor în piaștri; însă oamenii ar fi încetat să mă respecte dacă aș fi lăsat să fie astfel insultate simbolurile religiei și națiunii mele.

La fel stau lucrurile în privința Martei. Fie că este soția mea în realitate sau doar în aparență, onoarea mea este legată de ea și se cuvine s-o apăr.

14 Septembrie, sărbătoarea Crucii

Mă gândesc întruna la incidentul de ieri. Se întâmplă rar să reacționez cu atâta vehemență, și simt o contracție prin pântece, dar nu-mi regret temeritatea.

Recitind istorisirea pe care am făcut-o ieri seară, mi se pare că n-am spus îndeajuns cât de tare îmi bătea inima. Au fost câteva secunde lungi de încordare tăcută în cursul cărora conducătorul caravanei se întreba dacă chiar mă bucuram de atâta protecție pe cât ziceam, iar eu mă întrebam la rându-mi prin ce mijloc m-aș fi putut sustrage de la înfruntare fără să-mi știrbesc demnitatea. Bineînțeles, trebuia să-l privesc în ochi, făcându-l să simtă că eram sigur de ce spuneam și ferindu-mă să-mi deslușească slăbiciunea.

Acestea fiind zise, a existat și un moment în care nu mi-a mai fost frică. Un moment în care îmi abandonasem sufletul de negustor pentru a-l adopta pe cel al unui îmblânzitor. Și de clipa aceea, fie ea și dintre

cele mai fugare, sunt mândru.

Să fie oare voința mea cea care a precumpănit în luarea deciziei? Să fie oare intervenția arabului cu capul înfășurat? Poate că ar trebui să-i mulțumesc… Ieri, n-am vrut să mă duc la el, ca să nu se creadă că fusesem în încurcătură și că intervenția lui mă salvase. Astăzi, însă, l-am căutat din ochi și n-am dat de el.

Mă gândesc întruna la el și, deoarece nu mai sunt angajat în nicio înfruntare, caietul ăsta nu e o arenă, iar eu nu mai am în jur mulțimea spectatorilor, pot scrie că am simțit o imensă ușurare când a intervenit acest om, că victoria mea este cumva victoria sa, și că-i sunt oarecum îndatorat.

Oare ce a putut spune pentru a-l face pe conducătorul caravanei să cedeze astfel?

A fost cât pe ce să uit să scriu că m-am dus cu nepoții, ajutorul meu, „văduva", și încă vreo doisprezece alți călători la biserica Crucii. Marta își pusese pentru prima oară o rochie colorată, chiar aceea albastră cu gulerul tivit cu roșu cu care o văzusem îmbrăcată când era tânără, când se ducea la biserica din Gibelet, în zilele de sărbătoare, împreună cu tatăl ei, bărbierul. De când ni se alăturase în această călătorie, nu se îmbrăcase decât în negru; din bravadă, deoarece era culoarea pe care familia bărbatului ei i-o interzicea. Probabil că a socotit că sfidarea nu mai avea acum niciun rost.

În timpul liturghiei, oamenii se uitau la ea, unii pe furiș, alții în mod insistent, ceea ce n-a trezit în mine – Dumnezeu mi-e martor! — nici neplăcere și nici gelozie.

16 septembrie

Un bijutier evreu din Alep, pe numele lui Maimun Toleitli, a venit să mă caute azi-dimineață. Auzise vorbindu-se, zise el, despre marea mea erudiție și ardea de nerăbdare să mă cunoască. L-am întrebat de ce nu mă abordase până acum? Se lăsă o tăcere jenată. Am înțeles pe dată că preferase să lase să treacă sărbătoarea Crucii; e adevărat că unii dintre coreligionarii mei, atunci când întâlnesc un evreu în cursul acestei zile, se cred obligați să se arate dușmănoși față de el, de parcă ar fi fost vorba de un act de dreaptă răzbunare și de mare pietate.

L-am făcut să priceapă, folosind cuvinte potrivite, că eu nu eram așa. Și i-am explicat că cerusem să ne oprim pentru o zi la Alexandretta, nu ca să pun mai presus religia mea de religia celorlalți, ci pur și simplu pentru a mă face respectat.

— Ai procedat bine, îmi zise el. Așa e lumea…

— Așa e lumea, am repetat eu. Dacă ar fi fost altfel, mi-aș fi rostit mai degrabă îndoielile decât convingerile.

Zâmbi și coborî vocea pentru a spune:

— Atunci când credința devine dușmănoasă, binecuvântați fie cei ce se îndoiesc!

La rându-mi, am zâmbit și am coborât vocea:

— Suntem cu toții niște rătăciți.

Nu ne vorbeam decât de cinci minute și eram deja frați. Era în șușotelile noastre acea armonie spirituală pe care nicio religie n-o poate face să se nască și pe care niciuna n-o poate distruge.

17 septembrie

Conducătorul caravanei noastre a decis astăzi să ne pună să părăsim drumul obișnuit pentru a ne duce pe malul golfului de la Alexandretta. Pretinde că o prezicătoare i-a interzis cu strășnicie să treacă printr-un anume loc miercurea, sub amenințarea de a se pomeni cu beregata tăiată, și că întârzierea pe care am pricinuit-o eu l-a silit să-și schimbe itinerarul. Călătorii n-au protestat – de altfel, ce-ar fi putut spune? Un argument se discută, o superstiție nu se discută.

M-am abținut să intervin, ca să nu provoc vreun nou incident. Îl bănuiesc însă pe șmecherul ăsta că a schimbat ruta caravanei spre a se deda la un trafic oarecare. Cu atât mai mult cu cât locuitorii satului unde ne-a condus au o reputație execrabilă. Pirați și contrabandiști! Hatem și nepoții mei îmi aduc tot soiul de zvonuri. Eu le predic prudența…

Ajutorul meu a înălțat cortul, dar nu mă grăbesc să mă culc. Marta se duce să se întindă singură în fundul cortului, de-a curmezișul, iar noi, cei patru bărbați, unul lângă altul, întorcând spre ea creștetul capului. Îi voi simți parfumul și-i voi auzi respirația toată noaptea fără s-o văd. Prezența unei femei poate fi uneori un mare chin!

Așteptând să mi se facă somn, mă dusesem să mă așez pe o piatră pentru a scrie câteva rânduri la lumina unui foc din tabără, când l-am zărit pe Maimun. Nici el nu era grăbit să se culce și ne-am dus atunci să ne plimbăm pe plajă. Clipocitul valurilor e propice confidențelor, așa că i-am povestit în amănunt ciudata mea aventură de la Alep. El, care locuiește în acest oraș, trebuia să aibă vreo explicație. De fapt, mi-a și furnizat una, care, pe moment, m-a satisfăcut.

— Oamenii aceia se temeau de tine mai mult decât te temeai tu de ei, începu el să-mi spună. Cultul și-l practică fără știrea autorităților,

care îi prigonesc. Sunt bănuiți de răzvrătire și de nesupunere.

Cu toate astea, toată lumea din Alep știe de existența lor. Adversarii îi numiseră în bătaie de joc „Nerăbdătorii”, dar numele ăsta le-a plăcut și astăzi îl revendică. Potrivit lor, imamul ascuns, ultimul reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, se află deja printre noi, gata să se arate când ceasul propice va fi venit în sfârșit, pentru a pune capăt suferințelor credincioșilor. Alte grupuri situează venirea imamului într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, mai mult sau mai puțin nedeterminat, în vreme ce Nerăbdătorii sunt convinși că lucrul acesta este iminent, că mântuitorul este aici, undeva, la Alep, sau la Constantinopol, sau aiurea, străbătând lumea, observând-o și pregătindu-se să sfâșie vălul tainei.

Dar, se întreabă acești oameni, cum să-l recunoască dacă îl vor întâlni? Discută mereu între ei, despre acest lucru, mi s-a spus. Din moment ce imamul se ascunde și nu trebuie să fie aflat de vrăjmașii săi, trebuie ca ei să fie gata să-l găsească sub deghizările cele mai neașteptate. El, care va moșteni într-o bună zi toate bogățiile lumii, ar putea veni îmbrăcat în zdrențe; el, care este înțelept printre înțelepți, s-ar putea arăta sub înfățișarea unui nebun; el care este evlavie și cucernicie, ar putea comite actele cele mai nesăbuite. De aceea, ei își impun să-i venereze pe cerșetori, pe nebuni și pe dezmățați. Astfel, atunci când ai intrat la ei la ceasul rugăciunii, ai proferat o înjurătură, iar apoi ai vărsat vin pe covorul lor de rugăciune, ei credeau că îi pui la încercare. Bineînțeles, nu erau siguri de acest lucru, dar, dacă ai fi fost cumva Cel Așteptat, nu doreau să rișt să-ți facă o primire urâtă.

Credința lor le dictează să se arate îndatoritori față de oricine, chiar dacă este evreu sau creștin, pentru că imamul ar putea adopta, prin deghizare, o Credință diferită. Și chiar față de cel care îi prigonește trebuie să se arate îndatoritori, pentru că și acest lucru ar putea fi un camuflaj posibil…

— Dar dacă sunt atât de prevenitori cu toți, de ce sunt prigoniți?

— Pentru că îl așteaptă pe cel care va doborî toate tronurile și care va aboli toate legile.

Nu auzisem niciodată până acum vorbindu-se de acești ciudați sectanți…

— Cu toate astea, îmi spuse Maimun, ei există de mult timp. E adevărat că devin tot mai numeroși și mai zeloși; dar și mai imprudenți. Pentru că s-au lățit zvonurile legate de sfârșitul vremurilor, iar mințile slabe se lasă păcălite…

Aceste ultime cuvinte mi-au făcut rău. Să fi devenit eu însumi una dintre acele „minți slabe” pe care noul meu prieten le înfierează? Uneori îmi revin, blestem superstiția și credulitatea, schițez un zâmbet disprețuitor sau compătimitor… când de fapt mă aflu eu însumi pe urmele cărții despre *Al o sutălea nume*!

Dar cum mi-aș putea păstra mintea întreagă atunci când semnele se întețesc pe drumul meu? Recenta mea aventură la Alep nu este ea, oare, în această privință, dintre cele mai descumpănitoare? Nu s-ar spune totuși că Cerul, sau vreo altă forță nevăzută, caută să mă-ntărească în rătăcirea mea?

18 septembrie

Maimun mi-a destăinuit azi că visează să se ducă să trăiască la Amsterdam, în Provinciile-Unite.

Am crezut la început că vorbea în calitate de bijutier și că nădăjduia să găsească în acel ținut îndepărtat pietre mai frumoase de cizelat și clienți mai prosperi. Numai că el vorbea în calitate de înțelept, de om liber și, de asemenea, de om rănit.

— Am aflat că este singurul oraș din lume în care un om poate spune „sunt evreu“, așa cum alții spun în țara lor „sunt creștin”, „sunt musulman”, fără să se teamă pentru viața sa, pentru bunurile sale sau pentru demnitatea sa.

Mi-ar fi plăcut să-l mai întreb câte ceva, dar părea atât de emoționat că-mi spusese acele cuvinte, încât avea un nod în gât, iar ochii i se umpluseră de lacrimi. Atunci n-am mai zis nimic și am mers în tăcere unul alături de celălalt.

Mai târziu, pe drum, când am văzut că se liniștise, i-am spus, punându-i mina pe braț:

— Într-o bună zi, cu voia lui Dumnezeu, întreg pământul va deveni Amsterdam.

Avu un zâmbet amar.

— Inima ta curată e cea care îți șoptește aceste cuvinte. Vuietul lumii spune altceva, cu totul altceva…

La Tars, în zorii zilei de 21 septembrie

Îi vorbesc și-i tot vorbesc lui Maimun în fiecare zi, i-am făcut confidențe în legătură cu averea mea, cu familia mea; există însă două subiecte pe care îmi repugnă încă să le abordez direct.

Primul se referă la adevăratele motive care m-au împins să fac această călătorie; în legătură cu acest lucru am zis doar că trebuia să fac niște achiziții de cărți la Constantinopol, iar el a avut delicatețea să nu mă întrebe care anume. Încă de la prima noastră conversație, ceea ce ne-a apropiat au fost îndoielile noastre, cât și o anume dragoste de înțelepciune și de rațiune; dacă i-aș mărturisi acum că am

cedat în fața credințelor vulgare și temerilor comune, aș pierde orice credit în ochii lui. Voi păstra oare secretul până la capătul călătoriei? Poate că nu. Poate că va veni o clipă când îi voi putea face toate mărturisirile fără să pun în pericol prietenia noastră.

Celălalt subiect se referă la Marta. Ceva m-a reținut să-i destăinui prietenului meu adevărul în ceea ce o privește.

Fidel obiceiului meu, n-am spus nimic fals, nici măcar o singură dată buzele mele n-au rostit cuvintele „nevasta mea“ sau „soția mea“; mă mulțumesc să nu vorbesc despre ea, iar atunci când, la răstimpuri, sunt nevoit s-o amintesc, păstrez un ton vag, preferând să zic „ai mei” sau „familia mea“, așa cum procedează ades, din extremă pudoare, bărbații din această țară.

Ieri însă, am trecut, mi se pare, de acea linie invizibilă ce desparte pe „a lăsa să se creadă” de „a face să se creadă”. Și am oarecare remușcări.

Cum ne apropiam de Tars, patria Sfântului Pavel, Maimun veni să-mi spună că avea în oraș un văr foarte drag la care socotea să doarmă, mai degrabă decât la caravanserai laolaltă cu tot restul călătorilor, și că ar fi onorat dacă ne-am putea petrece noaptea sub același acoperiș, „soția mea” și cu mine, dimpreună cu nepoții și cu ajutorul meu.

Ar fi trebuit să declin invitația, sau cel puțin să-l las să insiste. Gura mea răspunse însă chiar în aceeași clipă că nimic nu mi-ar face mai mare plăcere. Dacă Maimun a fost surprins de graba asta, n-a arătat-o, spunând, dimpotrivă, că este încântat de o astfel de dovadă de prietenie.

Așadar, seara, încă de la sosirea caravanei, ne-am dus cu toții acasă la acest văr, pe nume Eleazar, un bărbat mai în vârstă și foarte prosper. Mărturie era casa lui, înălțată pe două etaje într-o grădină de duzi și de măslini. Parcă am înțeles că făcea negoț cu ulei și săpun, dar n-am vorbit de afaceri, ci doar de nostalgiile noastre. Omul nu obosea să ne recite poeme închinate gloriei orașului său natal, Mosul; își amintea cu lacrimi în ochi de ulicioarele, fântânile, personajele pitorești, dar și de propriile sale năzbâtii de ștrengar; nu se împăcase, în mod evident, cu faptul că-l părăsise pentru a se instala aici, la Tars, unde fusese nevoit să preia o afacere înfloritoare întemeiată de bunicul soției sale.

În vreme ce ni se pregătea masa, își chemă fiica și o rugă să ne arate camera noastră, a Martei și a mea. Se petrecu atunci o scenă oarecum trivială, dar pe care mă simt dator s-o consemnez.

Remarcasem că nepoții mei, îndeosebi Habib, stăteau la pândă de când le vorbisem de invitația lui Maimun. Și încă și mai mult de când intrasem în casă. Căci era evident, încă de la prima ochire, că nu era un loc unde să fim îngrămădiți pentru dormit câte cinci-șase în aceeași încăpere. Când Eleazar îi ceru fiicei sale să-i „conducă pe oaspetele

nostru și pe soția sa“ în camera lor, Habib începu să se agite și am avut impresia că se pregătea să spună ceva necuviincios. Ar fi făcut-o? Nu știu. Dar am avut această impresie pe moment și atunci, pentru a pune capăt scandalului, am luat-o înainte, întrebând-o pe gazdă dacă îi puteam spune două vorbe între patru ochi. Habib zâmbi atunci mai liniștit, prevăzând desigur că unchiul său Baldassare, adus în fine la căință, avea să găsească vreun pretext pentru a nu mai petrece încă o noapte „jenantă". Să mă ierte Dumnezeu, nu asta era intenția mea.

O dată ieșit cu gazda noastră în grădină, i-am spus:

— Maimun a devenit un adevărat frate pentru mine, iar pe dumneata, vărul său pe care-l iubește atât demult, te consider deja un prieten. Numai că sunt stingherit să vin astfel, pe nepusă masă, cu încă patru persoane…

— Să știi că vizita dumitale îmi merge la inimă, iar cel mai bun mod de a-mi arăta prietenia este să te simți la largul dumitale sub acoperișul meu, ca și cum ai fi în propria-ți casă.

Rostind aceste cuvinte generoase, mă cântărea din ochi, oarecum intrigat, întrebându-se, cu siguranță, de ce oare socotisem eu util să-l scol și să-l iau de-o parte pentru a-i spune un lucru atât de banal, care nu se îndepărtează deloc de la politețurile obișnuite; poate s-a gândit că aveam un alt motiv, de nemărturisit – legat desigur de religia sa – pentru a nu dormi în casa lui, și s-a așteptat ca eu să insist să plec. Numai că eu m-am grăbit să cedez, mulțumindu-i pentru găzduire. Și ne întoarserăm în încăperea cea mare braț la braț, având pe chip, și unul, și celălalt, un zâmbet grav.

Fiica gazdei noastre plecase îndărăt la bucătărie; între timp, una dintre slugi venise să aducă băuturi răcoritoare și fructe uscate. Eleazar îi spuse să lase totul locului pentru a le arăta nepoților mei camera de la etaj. Apoi fata se întoarse singură după câteva minute și-i ceru din nou să ne conducă, pe „soția mea“ și pe mine, în camera noastră.

Așa s-au petrecut lucrurile. Apoi am cinat. După care, fiecare s-a dus să se culce. În afară de mine. Am pretins că simțeam nevoia să fac câțiva pași afară, altfel nu-mi puteam găsi somnul, iar Maimun mă însoți, împreună cu vărul său. Nu voiam ca nepoții mei să ne vadă, pe Marta și pe mine, ducându-ne împreună spre aceeași cameră.

Totuși, de abia așteptam să mă văd iarăși alături de ea, astfel că peste câteva minute am ajuns-o din urmă.

— Când te-ai retras cu gazda noastră, am crezut că ai să-i mărturisești în legătură cu noi doi…

M-am uitat atent la ea în timp ce vorbea, pentru a încerca să aflu dacă voia să exprime un reproș sau pur și simplu ușurare.

— Cred că l-am fi jignit dacă i-am fi refuzat invitația, am răspuns. Nu ești prea supărată, sper…

— Încep să mă obișnuiesc, zise ea.

Și nimic din vocea sau din trăsăturile ei nu trăda nici cea mai mică supărare. Nici cea mai mică stinghereală.

— Atunci, hai la culcare!

Rostind aceste cuvinte, i-am înconjurat umerii cu brațul, ca pentru a merge la plimbare.

Cam așa arată nopțile mele lângă ea, ca o plimbare pe sub copaci cu o fată tânără, când atingerea mâinilor te înfioară. Faptul că stăm așa întinși unul lângă celălalt ne face timizi, prevenitori, moderați. Nu e oare mai delicat să furi o sărutare în această situație?

Ciudată curte îi mai fac! Nu i-am luat mâna decât la a doua întâlnire și am roșit în întuneric. La această a treia întâlnire, mi-am pus brațul pe după umerii ei. Și iarăși am roșit.

Ea își înălță capul, își desfăcu părul și-l împrăștie, șuvițe negre, peste brațul meu deschis. Apoi adormi fără să scoată o vorbă.

Am poftă să gust iarăși și iarăși din această plăcere abia schițată. Nu că aș ține s-o păstrez mereu la fel de castă. Dar nu m-am săturat încă de această vecinătate ambiguă, de această complicitate care crește, de această dorință plăcut zbuciumată, într-un cuvânt, de acest drum pe care înaintăm alături, bucuroși în adâncul sufletului și pretinzând de fiecare dată că doar Providența ne împinge unul către celălalt. Jocul ăsta mă încântă, nu sunt sigur că vreau să trec de cealaltă parte a colinelor.

Un joc primejdios, o știu. În orice clipă focul ne poate cuprinde. Dar cât de departe e sfârșitul lumii în noaptea asta!

22 septembrie

Oare ce am putut comite atât de vrednic de dojană? Ce s-a întâmplat noaptea trecută la Tars în plus față de cele două nopți petrecute în satul croitorului? Ai mei se poartă însă cu mine de parcă aș fi comis ceva ce nu se face! Toți se feresc de privirea mea. Cei doi nepoți ai mei nu-și vorbesc în prezența mea decât cu voce scăzută, de parcă nici n-aș mai exista. Chiar și Hatem, care e prevenitor, desigur, așa cum orice ajutor se arată prevenitor cu stăpânul său, numai că în mersul lui, în expresia lui, în felul lui de a se purta există ceva afectat, slugarnic, în care citesc un reproș surd. Până și Marta pare să-mi evite prezența, de parcă s-ar teme să nu apară drept complice.

Complice la ce, Dumnezeule mare? Ce am făcut altceva decât să-mi joc rolul în această comedie scrisă chiar de aceia care mă acuză? Ce ar fi trebuit să fac? Să dezvălui tuturor tovarășilor noștri de drum, și mai întâi conducătorului caravanei, că femeia asta nu e nevasta mea, ca să

fie alungată și insultată? Sau poate că trebuia să-i spun lui Abbas croitorul, apoi lui Maimun și vărului său, că Marta este într-adevăr soția mea, dar că nu vreau să mă culc alături de ea, pentru ca fiecare să-și pună mii de întrebări perfide? Am făcut ceea ce un om de onoare se cuvine să facă, s-o protejeze pe „văduvă" fără să profite de ea. Este oare o crimă dacă găsesc în această poziție hazlie o oarecare alinare și o anume plăcere ascunsă? Asta le-aș spune dacă aș dori să mă justific, însă nu le voi spune absolut nimic. Sângele Embriacilor care curge în vinele mele îmi dictează să tac. Îmi e de ajuns că mă știu nevinovat și că mâna mea iubitoare a rămas nepătată.

Nevinovat poate că nu e chiar cuvântul potrivit. Fără să vreau să le dau dreptate acelor mucoși care mă acuză, sunt nevoit să recunosc, în aceste pagini secrete, că oarecum am căutat necazurile care dau acum peste mine. M-am folosit de aparențe, iar acum aparențele se folosesc de mine. Acesta-i adevărul. În loc să am, în prezența nepoților mei, o purtare exemplară, am intrat într-un joc, împins de dorință, de plictiseală, de hurducăturile drumului, de vanitate – ce știu eu? Împins, pare-mi-se, și de spiritul vremii, de spiritul anului Fiarei. Atunci când simți că lumea e pe punctul să se scufunde, ceva se strică, oamenii cad fie în extrema evlavie, fie în extremul dezmăț. Cât despre mine, n-am ajuns încă, mulțumesc lui Dumnezeu, la asemenea excese, dar am impresia că îmi pierd încetul cu încetul simțul bunei-cuviințe și al respectabilității. Nu există oare în purtarea mea față de Marta o nuanță de nechibzuință, care nu face decât să sporească la fiecare etapă și care mă împinge să iau drept ceva obișnuit faptul că mă culc în același pat lângă o persoană despre care pretind că este soția mea, abuzând de generozitatea gazdei noastre și de cea a vărului ei, când sub același acoperiș dorm alte patru persoane care știu bine că mint? Cât timp voi mai putea continua pe acest drum al pierzaniei? Și cum îmi voi putea relua viața la Gibelet, atunci când acest lucru va fi divulgat?

Așa sunt eu! Am început să scriu de un sfert de oră și deja mă pregătesc să le dau dreptate acelora care mă critică, însă astea nu-s decât rânduri scrise, pete de cerneală înlănțuite, pe care nu le va citi nimeni.

Am lângă mine o lumânare groasă; îmi place mirosul de ceară, îl găsesc propice meditației, dar și confidențelor. Stau pe jos, cu spatele la perete, cu caietul pe genunchi. Dindărătul meu, prin fereastra acoperită de o perdea pe care o umflă vântul, îmi ajung la urechi nechezatul cailor în curte și, uneori, râsetele soldaților beți. Ne aflăm în primul han de pe versanții ce sprijină ca niște contraforturi munții Taurus, pe drumul spre Konya, unde ar trebui să ajungem peste vreo opt zile, dacă totul merge bine. În fața mea, ai mei dorm, sau încearcă

să doarmă, răsfirați în toate direcțiile. Sorbindu-i astfel din ochi, nu reușesc să le mai port pică; nici fiilor surorii mele, care sunt pentru mine ca niște adevărați fii, nici ajutorului meu care mă slujește cu devotament, chiar dacă i se întâmplă să mă judece în felul său, nici acestei străine care este tot mai puțin străină.

În dimineața acelei zile de luni, eram într-o cu totul altă dispoziție. Bodogănind împotriva nepoților, neglijând-o pe „văduvă", punându-l pe Hatem să facă douăzeci de alergături inutile, mă îndepărtasem de ei pentru a călări liniștit alături de Maimun. Care nu mă privea altfel decât în ajun – cel puțin asta era impresia pe care o aveam atunci când caravana s-a pus în mișcare.

Când să ieșim din Tars, un călător ce mergea în fața noastră ne arătă cu degetul o cocioabă ruinată de lângă un vechi puț, afirmând că acolo se născuse Sfântul Pavel.

Maimun veni să-mi șoptească la ureche că tare se mai îndoia, dat fiind că apostolul lui Iisus provenea dintr-o familie bogată, din tribul lui Veniamin, care avea țesătorii pentru corturi din păr de capră.

— Casa părinților lui era probabil la fel de mare ca aceea a vărului meu Eleazar.

Cum mă minunam de întinderea cunoștințelor lui despre o religie care nu este a sa, deveni modest.

— Am citit doar câteva cărți, pentru a-mi limita neștiința.

Și eu, datorită profesiei mele, dar și dintr-o curiozitate firească, citisem câteva cărți despre religiile actuale, cât și despre vechile credințe ale romanilor și grecilor. Și ajunserăm astfel să le comparăm meritele respective, fără ca, bineînțeles, vreunul din noi să critice religia celuilalt.

Numai că, atunci când am spus în cursul schimbului de păreri că, după mine, unul dintre cele mai frumoase precepte ale creștinismului era „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți", am observat la Maimun o strâmbătură de ezitare. Cum îl încurajam, în numele prieteniei noastre și, de asemenea, în numele îndoielilor noastre comune, să-mi spună ce gândea, mi-a mărturisit:

— Această recomandare pare, la prima vedere, ireproșabilă, și, de altfel, mai înainte chiar de a fi reluată de Iisus, ea se găsea deja în termeni asemănători în capitolul al nouăsprezecelea din Levitic, versetul optsprezece. Cu toate astea, ea trezește în mine anumite reticențe…

— Ce îi reproșezi?

— Văzând ce fac majoritatea oamenilor cu viața lor, văzând ce fac cu inteligența lor, nu am chef să mă iubească deloc ca pe ei înșiși.

Voiam să-i răspund, ridică însă mâna.

— Așteaptă, există altceva mai neliniștitor, după părerea mea. Nu

vom putea niciodată împiedica anumite persoane să interpreteze acest precept mai mult cu aroganță decât cu generozitate: ceea ce e bun pentru tine e bun și pentru ceilalți; dacă tu deții adevărul, trebuie să aduci pe drumul cel drept oile rătăcite, și încă prin toate mijloacele… De unde botezurile cu de-a sila pe care strămoșii mei au fost nevoiți să le suporte la Toledo, odinioară. Această frază, vezi tu, am auzit-o mai des în gura lupilor decât în aceea a oilor, așa că n-am încredere, iartă-mă…

— Cuvintele tale mă surprind… Nu știu încă dacă trebuie să-ți dau sau nu dreptate, trebuie să chibzuiesc… Am crezut întotdeauna că aceste cuvinte erau cele mai frumoase…

— Dacă ai să cauți cele mai frumoase cuvinte din toate religiile, cele mai frumoase cuvinte care au ieșit vreodată din gura unui om, nu acestea sunt. Sunt altele, dar tot Iisus este cel care le-a rostit. Nu le-a luat din Scripturi, ci și-a ascultat inima.

Care? Așteptam. Maimun își opri o clipă catârul pentru a da solemnitate citatului:

— „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintâi piatra asupra ei!“

23 septembrie

Era oare în fraza citată ieri de Maimun vreo aluzie la Marta? Toată noaptea mi-am pus această întrebare. În privirea lui nu era niciun reproș, poate doar o subtilă invitație la dialog. De ce aș fi continuat de altfel să tac, din moment ce cuvintele lui Hristos mă absolveau, în ochii prietenului meu, de puținul pe care l-aș fi putut înfăptui, cât și de mincinoasele mele omisiuni?

Am decis așadar să-i spun totul, absolut totul, încă din dimineața asta: cine este Marta, de ce se află printre noi, ce relații am avut împreună și ce relații n-am avut. După episodul cam grotesc ce s-a desfășurat în casa lui Eleazar, era tot mai urgent să nu mai ascund nimic, altfel prietenia noastră ar fi suferit. Și apoi, în treaba asta care se complica și mai mult cu fiecare etapă, puteam să am nevoie de sfaturile unui prieten moderat și înțelegător.

Sfaturi nu prea mi-a dat astăzi, în ciuda insistenței mele, în afară de acela de a nu schimba nimic din ceea ce fac și spun de la începutul călătoriei; mi-a făgăduit însă că va cugeta mai adânc la acest lucru și că-mi va vorbi dacă va avea vreo idee personală în stare să mă scutească de șocurile ce se anunță.

Lucrul care mă bucură e că nu s-a supărat pe mine pentru atâta disimulare, pentru jumătățile mele de minciuni. Ba se pare că treaba

asta chiar îl amuză. O salută pe Marta cu și mai multă politețe, parc-mi-se, și cu un soi de tainică admirație.

E adevărat că ea dă dovadă de curaj purtându-se așa cum o face. Eu mă gândesc neîncetat la mine, la stinghereala mea, la amorul meu propriu, eu care nu risc nimic altceva decât câteva bârfe răuvoitoare sau invidioase. Ea însă ar putea pierde totul în acest joc, chiar și viața. Nu mă îndoiesc nicio clipă că dacă ar fi dat peste ea cumnatul ei, la începutul călătoriei, i-ar fi tăiat gâtul fără scrupul, apoi s-ar fi întors printre ai săi fălindu-se. În ziua în care Marta va trebui să se reîntoarcă la Gibelet, chiar și având asupra ei hârtia pe care o așteaptă, se va regăsi în fața acelorași primejdii.

Voi avea oare atunci curajul să-i iau apărarea?

25 septembrie 1665

Azi-dimineață, văzând-o pe Marta stând deoparte de grup, singuratică, gânditoare, melancolică, așezată sus pe catâr, m-am hotărât să revin în dreptul ei pentru a merge alături, așa cum mai făcusem cu câteva zile mai înainte. Numai că, de data asta, voiam mai puțin să-i povestesc temerile și speranțele mele, cât mai degrabă s-o întreb și s-o aud pe ea. La început se fofilă și îmi întoarse întrebările. Am insistat; să-mi spună mai curând ea însăși cum a fost viața ei, în ultimii ani, și ce anume a împins-o pe acest drum!

Mă așteptam la un pomelnic de lamentații, însă nu prevedeam că interesul pentru nefericirile ei avea să doboare în această femeie un dig, lăsând să izbucnească atâta furie. O furie pe care, sub blândețea surâsurilor ei, n-o puteam deloc bănui.

— Mi se vorbește necontenit de sfârșitul lumii, zise ea, și oamenii cred că mă sperie. Pentru mine lumea s-a sfârșit în ziua în care omul pe care-l iubeam m-a trădat. Și asta după ce m-a făcut să-l trădez pe propriul meu tată. De atunci, soarele nu mai strălucește pentru mine și puțin îmi pasă dacă s-ar stinge. Și nici Potopul ăsta care este prezis nu mă sperie, i-ar face egali în nefericire pe toți bărbații și pe toate femeile. Egalii mei în nefericire. Să vină iute Potopul, de apă sau de foc! N-o să mai trebuiască să alerg pe drumuri cerșind o hârtie care să-mi dea voie să trăiesc, un blestemat de firman de sus care să arate că pot să iubesc iarăși și să mă unesc cu un bărbat! N-o să mai trebuiască să alerg, sau poate că atunci întreaga lume o să înceapă să alerge în toate direcțiile! Da, întreaga lume! Judecătorii, ienicerii, episcopii și până și sultanul! Or să alerge toți precum pisicile pe care le surprinde focul în ierburile uscate! Ah, de mi-ar îngădui Cerul să văd una ca asta!

Oamenii se tem că vor vedea ivindu-se Fiara. Mie nu mi-e frică. Fiara? Ea a fost întotdeauna aici, lângă mine, în fiecare zi i-am întâlnit privirea disprețuitoare, în casa mea, pe stradă, și chiar și sub acoperișul bisericii. În fiecare zi i-am simțit mușcătura! Mi-a mâncat necontenit viața.

Și Marta continuă pe tonul ăsta minute în șir. I-am reprodus cuvintele întocmai cum le-am reținut, desigur nu cuvânt cu cuvânt, dar foarte aproape. Îmi spuneam mie însumi: Doamne, cât a trebuit să suferi, măi femeie, din acele timpuri îndepărtate când erai încă șăgalnica și nepăsătoarea fiică a bărbierului meu!

La un moment dat, m-am apropiat de ea și mi-am așezat cu tandrețe mâna peste mâna ei. Atunci a tăcut, mi-a adresat o scurtă privire recunoscătoare, apoi, plângând, și-a acoperit obrazul.

În tot restul zilei n-am făcut altceva decât să mă gândesc la vorbele ei și s-o urmăresc din ochi. Am pentru ea astăzi, mai mult ca înainte, o imensă afecțiune paternă. Doresc s-o simt fericită, dar nu m-aș încumeta să-i făgăduiesc fericirea. I-aș putea cel mult jura să n-o fac niciodată să sufere.

Rămâne de văzut dacă, pentru a o scuti de suferință, ar trebui să mă apropii mai mult de ea sau, mai curând, să mă îndepărtez…

26 septembrie

I-am povestit în cele din urmă azi lui Maimun ce m-a făcut să întreprind această călătorie, rugându-l să-mi destăinuie, cu sinceritatea unui prieten, sentimentele pe care i le inspirau cuvintele mele. N-am lăsat nimic nelămurit, nici povestea cu pelerinul de la Moscovia, nici pe cea cu cartea lui Mazandarani, nici numărul Fiarei, nici extravaganțele lui Bumeh, nici moartea bătrânului Idriss. Aveam nevoie de ochiul unui bijutier, deprins cu falsele străluciri și în stare să distingă autenticul. El însă a răspuns întrebărilor mele prin alte întrebări și mi-a împovărat spaimele cu propriile sale spaime. Sau măcar cu cele ale apropiaților săi…

Începuse prin a mă asculta în tăcere. Dacă nimic din ce-i spuneam eu nu părea să-l surprindă, cu fiecare frază a mea se făcea însă tot mai gânditor, părând oarecum covârșit. Când am terminat, mi-a cuprins mâinile într-ale sale:

— Mi-ai vorbit ca unui frate. Acum îmi voi deschide și eu inima în fața ta. Motivele călătoriei mele nu sunt atât de diferite de cele pe care mi le-ai expus. Și eu am pornit pe drumuri din pricina acestor afurisite de zvonuri. În silă, blestemând credulitatea, superstiția, calculele calendaristice și pretinsele „semne”, dar am plecat, n-am putut

proceda altfel, în caz contrar tatăl meu ar fi murit. Suntem, tu și cu mine, victimele sminteli familiilor noastre…

Cititor asiduu al textelor sacre, tatăl lui Maimun este convins de ani buni că sfârșitul lumii este iminent. După el, este scris limpede în Zohar, cartea cabaliștilor, că în anul 5408 cei ce odihnesc în țărână se vor ridica. Or, acel an din calendarul ebraic corespunde anului 1648 al erei noastre.

— Era acum șaptesprezece ani, iar învierea n-a avut loc. În ciuda tuturor rugăciunilor noastre, tuturor posturilor, tuturor privațiunilor pe care tatăl meu ni le-a impus, mamei mele, surorilor mele și mie însumi, și pe care la vremea aceea le acceptam cu osârdie, nu s-a întâmplat nimic. De atunci, mi-am pierdut toate iluziile. Mă duc la sinagogă atunci când trebuie să mă duc, pentru a mă simți aproape de ai mei, râd cu ei atunci când trebuie să râd, plâng atunci când trebuie să plâng, pentru a nu mă arăta nesimțitor la bucuriile sau la necazurile lor. Însă nu mai aștept pe nimeni și nimic. Spre deosebire de tatăl meu, care n-a vrut să se cumințească. Nici vorbă să admită că anul prezis de Zohar n-a fost decât un an obișnuit. E convins că s-a întâmplat ceva în anul acela, de care noi n-am auzit vorbindu-se, dar care ni se va dezvălui în curând, atât nouă cât și lumii întregi.

De, atunci, tatăl lui Maimun nu face decât să pândească semnele, mai ales pe cele care privesc anul așteptării dezamăgite, 1648. De fapt, anumite evenimente grave s-au petrecut în anul acela – dar a existat oare vreodată un an fără evenimente grave? Războiul din Germania s-a sfârșit; după treizeci de ani de masacre, s-a făcut pace. Nu trebuia oare văzut aici începutul unei ere noi? În același an, au început persecuții sângeroase împotriva evreilor din Polonia și Ucraina, conduse de o căpetenie cazacă, și nici până în ziua de azi nu s-au oprit.

— Odinioară, zicea taică-meu, între o calamitate și alta exista întotdeauna un răgaz; de la blestematul ăla de an, calamitățile se succedă într-un șir neîntrerupt, n-am mai cunoscut încă o asemenea înșiruire de nenorociri. Nu e și ăsta un semn?

I-am spus într-o zi, plictisit: „Tată, am crezut mereu că anul acela trebuia să fie anul învierii, că avea să pună capăt suferințelor noastre și că trebuia să-l așteptăm cu bucurie și speranță!“ El îmi răspunde: „Durerile astea sunt cele ale nașterii, iar sângele ăsta e cel ce însoțește nașterea!”

De atunci, de șaptesprezece ani, tatăl meu a pândit neîncetat semnele. Dar nu întotdeauna cu aceeași fervoare. Uneori, treceau luni întregi fără să vorbească despre ele nici măcar o singură dată, apoi se întâmpla un eveniment, o nenorocire într-o familie sau ciumă, sau foamete, sau vizita cuiva, și pe dată o luam de la capăt. În anii din urmă, deși a avut grave probleme de sănătate, nu mai evoca învierea

decât ca pe o speranță îndepărtată. De câteva luni însă nu mai are răbdare. Zvonurile astea care circulă printre creștini despre apropierea sfârșitului timpurilor l-au întors pe dos. În sânul comunității noastre se desfășoară discuții interminabile despre ceea ce va veni sau nu va veni, despre lucrurile de care trebuie să te temi sau pe care trebuie să le dorești. De fiecare dată când un rabin din Damasc, Ierusalim, Tiberiada, Egipt, Gaza sau Smirna trece prin Alep, ne îngrămădim în jurul lui pentru a-i pune întrebări arzătoare despre ce știe sau prevede că va fi.

În ultima vreme, de vreo câteva săptămâni, tatăl meu, sătul să tot audă păreri contradictorii, și-a pus în cap să se ducă la Constantinopol pentru a-i cere părerea unui foarte bătrân rabin, originar, ca și noi, din Toledo. Doar el, după părerea tatălui meu, deține adevărul. „Să-mi spună dacă a sosit ceasul, și atunci am să părăsesc totul pentru a mă consacra evlaviei; să-mi spună că n-a sosit ceasul, și atunci am să-mi reiau viața de zi cu zi."

Cum nu-l puteam lăsa s-o pornească pe drumuri în starea în care era la mai bine de șaptezeci de ani și abia ținându-se pe picioare, am hotărât că voi pleca eu să-l văd pe rabin la Constantinopol, înarmat cu toate întrebările pe care tatăl meu ar dori să i le pună, și că mă voi întoarce cu răspunsurile.

Iată de ce mă aflu în caravana asta, ca și tine, din pricina acelor zvonuri smintite, în vreme ce în sinea noastră nu putem decât să râdem și imul și celălalt de naivitatea oamenilor.

Maimun e foarte amabil să compare astfel atitudinea lui cu a mea. Ele nu seamănă decât în aparență. El a pornit-o la drum din pietate filială și fără să schimbe nimic din convingerile sale; eu în schimb m-am lăsat copleșit de sminteala care mă înconjoară. Nu i-am spus însă nimic din toate astea, ce rost avea să mă cobor singur în ochii unui om pe care-l stimez? Și de ce să insist asupra a ceea ce ne deosebește, când el însuși nu contenește să scoată în evidență lucrurile care ne apropie?

27 septembrie

Etapa de astăzi a fost mai puțin anevoioasă decât cele care au precedat-o. După patru zile pe drumurile suitoare ale munților Taurus, cu trecători adesea înguste, primejdioase, am ajuns pe platoul Anatoliei; și după hanuri prost rânduite, infestate de soldățoi ieniceri, ce trebuia, chipurile, să ne apere de bandiții de drumul mare, dar a căror prezență, în loc să ne liniștească, ne silea să ne închidem în încăperile noastre, am avut norocul să nimerim într-un han

convenabil, frecventat doar de negustori în trecere.

Bucuria ne-a fost însă întunecată când hangiul ne-a adus la cunoștință niște zvonuri dinspre Konya, cum că orașul ar fi căzut pradă ciumei, iar porțile sale ar fi închise călătorilor. Oricât de neliniștitoare, aceste zvonuri au avut meritul de a mă apropia de ai mei, care au venit să mă înconjoare, așteptându-mi părerea în legătură cu ce se cuvenea să facem. Câțiva călători aleseseră, se pare, să facă deja cale întoarsă încă din zori, fără să mai aștepte; e adevărat că ni se alăturaseră abia la Tars, sau, cel mult, la Alexandretta; dar noi, care venim de la Gibelet și am străbătut deja mai mult de jumătate din drum, nu putem renunța astfel, la prima spaimă.

Conducătorul caravanei își propune să meargă mai departe, chiar de ar fi să modifice ruta mai târziu, dacă împrejurările ar cere acest lucru. Personajul îmi displace și acum la fel de mult ca în prima zi, însă atitudinea lui mi se pare de bun-simț. Așadar, cu Dumnezeu înainte!

28 septembrie

I-am destăinuit azi lui Maimun câteva lucruri ce i s-au părut potrivite, ceea ce mă determină să le consemnez în scris.

Tocmai îmi spusese că oamenii se împart astăzi în cei ce sunt convinși că sfârșitul lumii este aproape, și cei ce rămân sceptici – el și cu mine aflându-ne printre cei din urmă. I-am răspuns că, după părerea mea, oamenii se mai împart și între cei ce se tem de sfârșitul lumii și cei ce-l doresc, primii legând acest lucru de potop și de cataclisme, ceilalți de înviere și de eliberare.

Spunând acestea, mă gândeam nu doar la tatăl prietenului meu și la Nerăbdătorii din Alep, ci și la Marta.

Apoi Maimun și-a pus întrebarea dacă, pe vremea lui Noe, oamenii se împărțiseră tot astfel în cei ce erau de acord cu Potopul și cei ce îi erau ostili.

Și atunci am început să râdem atât de tare, încât catârii noștri s-au speriat.

29 septembrie

Culeg din când în când câte un vers la întâmplare din cartea lui Abu-l-Ala pe care un bătrân librar din Maarra mi-a pus-o în mâini cu trei-patru săptămâni mai înainte. Astăzi le-am descoperit pe acestea:

Oamenii ar dori ca un imam să se ridice
Și să vorbească unei mulțimi mute.
Înșelătoare iluzie; nu există alt imam decât rațiunea.
Doar ea ne conduce zi și noapte.

M-am grăbit să i le citesc lui Maimun și am schimbat, pe tăcute, zâmbete complice.

Un creștin și un evreu conduși pe drumul îndoielii de un poet musulman orb? Există însă mai multă lumină în ochii lui stinși decât pe cerul Anatoliei.

Aproape de Konya, 30 septembrie

Zvonurile legate de ciumă nu au fost, vai, dezmințite. Caravana noastră a fost nevoită să ocolească orașul pentru a-și înălța corturile spre apus, în grădinile de la Merâm. Aici e mulțime mare, căci numeroase familii din Konya au fugit de epidemie și s-au refugiat în acest loc cu aer sănătos, printre fântâni.

Am ajuns spre amiază, și, în pofida împrejurărilor, am văzut că acolo domnește un aer… era să zic „de sărbătoare”… nu, nu de sărbătoare, ci de plimbare nepăsătoare și resemnată. Pretutindeni, vânzători de sirop și de suc de caise scot clinchete din paharele pe care le clătesc în apa fântânilor; pretutindeni, tejghele aburinde care îmbie, ispitesc și atrag pe cei mari și pe cei mici deopotrivă. Eu însă nu-mi pot desprinde privirea de la orașul aflat foarte aproape, căruia îi văd turnurile de strajă, căruia îi ghicesc cupolele și minaretele. Acolo urcă un alt fum, care învăluie totul, care întunecă totul. Slavă Domnului, mirosul acela nu ajunge până la noi, dar îl simțim toți cu nările sufletului și ne îngheață sângele în vine. Ciuma, fumul morții. Pun pana de-o parte ca să-mi fac semnul crucii. Înainte de a-mi relua istorisirea.

Maimun, care ni s-a alăturat pentru cină, le-a vorbit îndelung nepoților mei și un pic și Martei. În atmosfera ce domnea în jurul nostru, n-am putut face altceva decât să vorbim despre sfârșitul timpurilor și am avut ocazia să constat că Bumeh nu ignora nimic din prevestirile Zoharului în legătură cu anul ebraic 5408, care corespunde anului nostru 1648.

— Și în anul 408 al celui de al șaselea mileniu, recită el din memorie, cei ce odihnesc în țărână se vor ridica. Sunt numiți fiii lui Heth.

— Cine sunt fiii lui Heth? întrebă Habib, care se amuza întotdeauna să-și etaleze, în fața erudiției fratelui său, propria-i ignoranță.

— În Biblie, acesta-i numele care se dă în mod obișnuit hitiților.

Dar ceea ce are aici importanță nu este semnificația numelui de Heth, ci valoarea sa numerică. În ebraică, aceasta este tocmai 408.

Valoarea numerică! Cât mă irită noțiunea asta de fiecare dată când o aud! În loc să înțeleagă sensul cuvintelor, contemporanii noștri se pun să calculeze valoarea literelor; le potrivesc așa cum le convine, adaugă, suprimă, împart și înmulțesc, și sfârșesc mereu prin a ajunge la cifra care îi va uimi, îi va liniști sau îi va umple de spaimă. Astfel se destramă gândirea oamenilor, astfel le slăbește rațiunea și se topește în superstiții!

Nu cred că Maimun dă atenție unor asemenea baliverne, însă majoritatea coreligionarilor săi cred în ele, ca și majoritatea al or mei, sau ca majoritatea musulmanilor cu care am avut ocazia să stau de vorbă. Chiar și oameni instruiți, înțelepți, aparent rezonabili, se laudă că posedă această știință sărăcăcioasă, această știință a celor săraci cu duhul.

Cuvintele mele sunt cu atât mai virulente în aceste pagini cu cât, în cursul zilei, în timpul discuției, nu spusesem nimic. Nu făcusem decât o strâmbătură de neîncredere când am auzit cuvintele „valoare numerică". M-am ferit însă să întrerup discuția. Așa sunt eu făcut. Așa am fost întotdeauna, încă din copilărie. Atunci când se poartă o discuție lângă mine, sunt curios să văd unde va ajunge, cine își va recunoaște greșeala, cum va răspunde fiecare – sau va evita să răspundă – la argumentele celuilalt. Observ, mă desfăt cu lucrurile pe care le aflu, notez în sinea mea reacțiile unora și ale altora, fără să simt dorința greu de curmat de a-mi exprima cu voce tare părerea.

Iar în după-amiaza asta, chiar dacă anumite remarce trezeau în mine proteste mute, lucrurile care mă interesau sau mă surprindeau erau altele. Ca de pildă atunci când Bumeh îmi atrase atenția că tocmai în 1648 a fost publicată la Moscovia *Cartea Credinței una, adevărată și ortodoxă*, unde era menționat, fără nicio ambiguitate, anul Fiarei. Oare nu din pricina acestei cărți o pornise la drum pelerinul Evdokim și trecuse prin Gibelet, vizita lui fiind apoi urmată de toată acea perindare a unor clienți speriați? Așadar, acela era anul în care Fiara a intrat, dacă pot spune astfel, în viața mea. Tatăl lui Maimun îi spunea acestuia că ceva se întâmplase în 1648, un lucru de o importanță incalculabilă. Da, sunt de acord, ceva s-a pornit în anul acela. Pentru evrei, pentru moscoviți. Dar și pentru mine și pentru ai mei.

— Dar de ce trebuia să fie anunțat tocmai în 1648 un eveniment care e așteptat să se producă în 1666? E aici un mister care îmi scapă!

— Nici eu nu înțeleg, mă aprobă Maimun.

— Pentru mine nu e niciun mister, zise Bumeh cu un calm enervant.

Toate privirile rămaseră evident agățate de buzele sale. Nu se grăbi

să dea explicații, adoptând un ton trufaș.

— De la 1648 până la 1666 sunt optsprezece ani.

Tăcu.

— Ei și? spuse Habib, cu gura plină de pastă de caise și mestecând ostentativ.

— Optsprezece, pricepi? Șase plus șase plus șase. Ultimele trei trepte spre Apocalipsă.

Se lăsă o tăcere grea, grea, grea de tot. Aveam deodată impresia că fumul pestilențial se apropia de noi, că ne învăluia. Cel mai gânditor era Maimun, era ca și cum Bumeh tocmai îi rezolvase o enigmă foarte veche. Hatem se agita în jurul nostru, întrebându-se ce pățisem cu toții, căci nu prinsese decât frânturi de conversație.

Eu am fost cel care a rupt tăcerea:

— Așteaptă, Bumeh! Ne povestești baliverne. Nu pe tine am să te învăț că pe vremea lui Hristos și a evangheliștilor nu se scria șase șase șase așa cum o faci tu astăzi în arabă, se scria în cifre romane. Și cei trei de șase ai tăi nu înseamnă nimic.

— Și ai putea să-mi spui cum se scria șase sute șaizeci și șase pe vremea romanilor?

— O știi foarte bine. Uite așa.

Am luat o aschie de lemn ce se afla prin preajmă și am desenat pe jos: DCLXVI.

Maimun și Habib se aplecară deasupra cifrei pe care o scrisesem. Bumeh nu se clinti de la locul lui și nici măcar nu se uită, mulțumindu-se să mă întrebe dacă nu remarcasem nimic deosebit în numărul pe care-l scrisesem. Nu, nu vedeam nimic.

— Nu bagi de seamă că toate cifrele romane sunt acolo, în ordine, și fiecare o singură dată?

— Deloc, răspunsei eu cam repede. Mai lipsește…

— Dă-i drumul, continuă, ești pe calea cea bună. Lipsește o cifră la început. Lipsește M, scrie-l! Vom avea atunci MDCLXVI. O mie șase sute șaizeci și șase. Numerele sunt acum complete. Anii sunt toți. Nu se va mai adăuga niciunul.

Apoi întinse mâna și șterse cifrele până la cea din urmă, murmurând nu știu ce formulă învățată.

Blestemate! Blestemate fie numerele și cei ce li se dedică!

3 octombrie

De când am lăsat în urmă împrejurimile Konyei, călătorii nu mai vorbesc despre ciumă, ci despre o ciudată istorie, răspândită chiar de conducătorul caravanei, și pe care până acum nu socotisem util s-o

povestesc. Dacă o amintesc acum, este pentru că a avut un deznodământ pilduitor.

Omul pretindea că o caravană se rătăcise, acum câțiva ani, mergând spre Constantinopol și că de atunci bântuie în suferință pe drumurile Anatoliei, victimă a unui blestem. Când și când se încrucișează cu câte o altă caravană, iar călătorii dezorientați întreabă care este drumul sau pun alte întrebări, dintre cele mai neașteptate; cel care le răspunde, fie și printr-un singur cuvânt, atrage asupra lui același blestem și va trebui să rătăcească astfel împreună cu ei până la sfârșitul veacurilor.

Pentru ce a fost blestemată caravana aceea? Se spune că drumeții declaraseră în fața rudelor lor că se duceau în pelerinaj la Mecca, plănuind de fapt să se ducă la Constantinopol. Cerul i-a condamnat atunci să rătăcească fără a ajunge vreodată la destinație.

Omul nostru a afirmat că întâlnise deja în două rânduri caravana fantomă, dar că nu se lăsase înșelat. Călătorii rătăciți se înghesuiau zadarnic în jurul lui, îi zâmbeau, îl trăgeau de mânecă, încercau să-l îmbuneze, el se făcuse că nu-i vede, izbutind astfel să se ferească de vrajă și să-și continue călătoria.

„După ce se putea recunoaște caravana fantomă?" întrebară cei mai neliniștiți dintre tovarășii noștri de drumeție? „Nu există niciun mijloc", răspunse el. „Ea seamănă întru totul cu caravanele obișnuite, călătorii ei sunt aidoma tuturor călătorilor, și tocmai din acest motiv atâția oameni se lasă înșelați și vrăjiți."

La auzul istorisirii făcute de conducătorul caravanei, unii dintre ai noștri dădeau din umeri, alții păreau speriați și se uitau mereu în zare pentru a verifica dacă se vede la orizont vreo caravană suspectă.

Fac parte, bineînțeles, dintre cei care n-au crezut o iotă din basmele astea; dovada e că de trei zile de când poveștile astea se propagă din capul caravanei până la coadă și apoi o iau în sens invers de la coadă la cap, n-am socotit util să consemnez în paginile mele această vulgară istorisire.

Astăzi însă, la ceasul amiezei, ne-am încrucișat cu o caravană.

Tocmai ne opriserăm la malul unei ape pentru a prânzi. Slujbași și argați se agitau adunând vreascuri și pregătind focurile, când se ivi o caravană pe un deal din apropiere. În câteva clipe aveau să ajungă lângă noi. O șoaptă se răspândi prin grupul nostru: „Ei sunt, caravana fantomă". Eram toți ca paralizați, aveam parcă pe frunte o umbră stranie și nu ne vorbeam decât cu glas scăzut, cu ochii fixați pe cei sosiți.

Aceștia se apropiau, foarte repede după cum ni se părea nouă, într-un nor de praf și de ceață.

Când ajunseră lângă noi, descălecară cu toții și se repeziră spre noi, încântați, pare-se, să dea peste niște semeni și peste un colț de

verdeață. Se apropiară cu zâmbete largi și începură să ne salute cu formule în arabă, turcă, persană, armeană. Ai noștri erau stingheriți, dar nu se clinti unul măcar, niciunul nu se ridică în picioare, niciunul nu răspunse la salutul ce i se adresa. „De ce nu ne vorbiți? sfârșiră ei prin a întreba. V-am ofensat cu ceva fără să vrem?" Niciunul dintre ai noștri nu se clinti.

Ceilalți dădeau deja să plece, jigniți, când, deodată, conducătorul caravanei noastre izbucni într-un uriaș hohot de râs, căruia îi răspunse un alt hohot încă și mai sonor al celuilalt conducător de caravană.

— Naiba să te ia, zise acesta din urmă, înaintând cu brațele deschise. Iar le-ai servit basmul tău cu caravana fantomă. Și s-au lăsat duși de nas!

Peste tot, oamenii se ridicau, se îmbrățișau, își făceau invitații unii altora pentru a-și cere astfel iertare.

Astă-seară nu se vorbește decât de întâmplarea asta și fiecare călător pretinde în cercul lui că nu i-a dat nicio clipă crezare. Cu toate astea, când călătorii celeilalte caravane se apropiaseră, erau toți livizi la față și nimeni nu avusese curajul să le adreseze cuvântul.

4 octombrie

Și astăzi mi s-a povestit o născocire, numai că asta nu mă face să zâmbesc.

Un om a venit să mă vadă la ora prânzului vociferând și gesticulând. Pretindea că nepotul meu se apropiase cam mult de fiica lui și amenința că se va lăsa cu vărsare de sânge. Hatem și Maimun au încercat să-l potolească, conducătorul caravanei a intervenit și el pentru a-l opri, dar era probabil încântat că mă vede astfel în încurcătură.

L-am căutat din ochi pe Habib, dar se făcuse nevăzut. Pentru mine, fuga asta era deja o dovadă de vinovăție și l-am blestemat că mă pusese într-o asemenea situație.

În vremea asta, omul nu făcea decât să zbiere și mai abitir, amenințând că-i taie beregata vinovatului și că-i varsă sângele în fața întregii caravane pentru ca fiecare să știe cum se spală onoarea știrbită.

În jurul nostru, înghesuiala nu făcea decât să sporească. Contrar disputei din zilele trecute cu conducătorul caravanei, de data asta nu mai țineam capul sus și nici n-aveam vreo dorință să ies victorios. Voiam doar ca scandalul să se oprească și să-mi pot continua călătoria până la capăt fără a pune în primejdie viețile alor mei.

Atunci m-am înjosit până la mă duce la acel individ, a-l bate pe braț, a-i zâmbi, a-i făgădui că va obține satisfacție și că onoarea sa va ieși din această afacere la fel de pură ca un sultanin de aur. Care sultanin nu este, în treacăt fie zis, un model de puritate, dat fiind că e mereu alterat pe măsură ce Vistieria otomană se golește… Nu făcusem comparația asta din întâmplare, voiam ca omul să audă vorbindu-se de aur și să priceapă că voi fi gata să plătesc prețul onoarei sale. Mai vociferă câteva clipe, dar pe un ton mai scăzut, ca un ecou al ultimelor sale lătrături.

L-am apucat atunci de braț ducându-l mai departe de mulțimea îngrămădită. O dată rămași între patru ochi, mi-am cerut din nou scuze, spunându-i în mod limpede că eram gata să-l despăgubesc.

În timp ce îmi începeam astfel umilitorul târg, Hatem veni să mă tragă de mânecă, implorându-mă să nu mă las tras pe sfoară. Văzându-l, omul își reîncepu văicăreala, astfel că am fost nevoit să-i poruncesc lui Hatem să mă lase să aranjez toată afacerea asta în felul meu.

Și am plătit. Un sultanin, însoțit de făgăduiala solemnă de a-mi pedepsi sever nepotul și de a-l împiedica să se mai învârtă pe viitor în jurul așa-zisei tinere fete.

Abia spre seară s-a înfățișat Habib înaintea mea. Hatem era alături de el, dimpreună cu un alt călător pe care-l văzusem deja foindu-se în preajma lor. Tustrei m-au asigurat că fusesem victima unei escrocherii. După spusele lor, omul căruia i-am dat moneda de aur nu e un tată nefericit, iar tânăra femeie care-l însoțește nu e nicidecum fiica sa, ci o desfrânată, iar acest lucru e de notorietate publică în toată caravana.

Habib a pretins că n-o vizitase niciodată pe femeia aia, și aici mă minte – mă întreb chiar dacă nu cumva l-o fi însoțit și Hatem. Însă în ce privește restul, cred că spun amândoi adevărul. Le-am cârpit totuși două palme zdravene fiecăruia.

Așadar, există în caravana asta un lupanar ambulant, pe care propriul meu nepot îl frecventează – iar eu nici măcar nu mi-am dat seama!

După toți anii ăștia petrecuți cu negoțul, tot n-am ajuns să deosebesc un proxenet de un tată înlăcrimat!

La ce-mi servește să cercetez universul dacă nu mă pricep să văd ce se află sub nasul meu?

Cât sufăr că sunt făcut dintr-un lut atât de fragil!

5 octombrie

Cele petrecute ieri m-au zdruncinat mai mult decât mi-aș fi putut închipui.

Mă simt slăbit, mă simt epuizat, năuc, mi-s ochii permanent împăienjeniți și membrele dureroase. Poate că reîncepe răul provocat de călăritul îndelungat… Sufăr la fiecare pas, iar călătoria asta mă apasă. Regret că am început-o.

Toți ai mei se străduiesc să mă consoleze, să-mi dea sfaturi, dar vorbele și gesturile lor se pierd într-o ceață care se face tot mai deasă. Până și rândurile astea se încurcă între ele, iar degetele mi se înmoaie.

Dumnezeule!

La Scutari, vineri, 30 octombrie 1665

Timp de douăzeci și patru de zile n-am scris un rând. E adevărat că am fost la doi pași de moarte. Astăzi îmi reiau scrisul într-un han din Scutari, în ajunul traversării Bosforului pentru a ajunge în sfârșit la Constantinopol.

Am simțit primele simptome ale răului la puțin timp după etapa Konya. O amețeală pe care am pus-o mai întâi pe seama oboselii iscate de călătorie, apoi pe seama neplăcerii pe care mi-o pricinuise purtarea necuviincioasă a nepotului meu, dar și propria-mi credulitate. Necazurile rămâneau totuși suportabile și n-am vorbit despre ele nici tovarășilor mei de drum, nici măcar în aceste pagini. Până când m-am simțit brusc incapabil să mai țin pana în mână și am fost nevoit să mă îndepărtez de grup de două ori la rând pentru a voma.

Rudele mele și alți câțiva călători se adunaseră, șoptind nu știu ce sfaturi înțelepte inspirate de starea mea, când veni spre mine conducătorul caravanei dimpreună cu trei dintre zbirii săi. Decretă că eram lovit de ciumă, nici mai mult, nici mai puțin; că o contractasem cu siguranță în împrejurimile Konyei; și că trebuia de urgență să mă despart de caravană. Trebuia să merg de acum foarte în urmă și la mai mult de șase sute de pași de călătorul cel mai apropiat. Dacă mă vindecam, m-ar fi primit din nou printre ei; dacă eram silit să mă opresc, m-ar fi lăsat în seama lui Dumnezeu și nu m-ar fi așteptat.

Marta protestă, la fel ca și nepoții mei, ajutorul meu și de asemenea, Maimun și alți câțiva călători strânși în jurul nostru. Dar am fost nevoiți să ne supunem. Eu însumi, de-a lungul discuției care dură o jumătate de ceas și mai bine, n-am scos o vorbă. Simțeam că dacă deschideam gura, aș fi căzut pe dată iarăși bolnav. M-am învăluit atunci în haina demnității rănite, în timp ce înlăuntrul meu înșiram toate insultele genoveze și-i doream acelui om să piară tras în țeapă!

Această carantină a ținut patru zile încheiate, până la sosirea noastră la Afyonkarahisar, Citadela neagră a Opiumului, târg cu nume neliniștitor și pe care efectiv îl domină silueta întunecată a unei fortărețe foarte vechi. De îndată ce am fost instalați la hanul călătorilor, conducătorul caravanei veni să mă vadă. Pentru a spune că se înșelase, că, evident, nu eram atins de ciumă, că observase că mă întremasem și că voi putea încă de a doua zi să mă reintegrez convoiului. Nepoții mei începură să-i caute gâlceavă, dar i-am făcut să tacă. Nu suport să se lege cineva de cel care se îndreaptă. Tot ce meritase să audă, trebuia să-i fi fost spus mai înainte. I-am răspuns așadar curtenitor omului, acceptându-i invitația de a mă reîntoarce.

Ceea ce nu i-am spus, după cum nu le-am spus nici alor mei, este că, în ciuda aparențelor, nu eram deloc vindecat.

Simțeam în străfundul corpului o febră nelămurită, care răspândea căldură ca un vas cu jăratec iarna, și eram uimit că nimeni din jur nu băga de seamă roșeața care mi se reflecta pe chip.

Noaptea următoare a fost una de iad. Tremuram și mă agitam, și gâfâiam, veșmintele mele și așternuturile erau numai o apă. În starea de confuzie a glasurilor și ecourilor care-mi chinuiau capul slăbit, am auzit-o pe „văduvă” șoptind la căpătâiul meu:

— Nu va pleca mâine. Dacă pleacă la drum în halul ăsta, va muri înainte să ajungă la Listana.

Listana era, în graiul oamenilor din Gibelet, unul din multiplele nume sub care este desemnat Stambulul sau Istanbulul, Bizanțul, Poarta, Constantinye…

Într-adevăr, dimineața, n-am făcut nicio încercare de a mă scula. Fără îndoială că îmi epuizasem forțele în cursul zilelor precedente, trebuia să las corpului răgazul de a se înzdrăveni.

Însă nu eram convalescent încă, departe de asta. Despre ce am cunoscut în timpul celor trei zile ce au urmat, nu păstrez decât imagini de umbră. Am impresia că am trecut atât de aproape de moarte încât anumite articulații mi-au rămas până azi înțepenite, așa cum au fost desigur odinioară cele ale lui Lazăr cel înviat din morți. Am pierdut în lupta asta cu boala câteva kilograme de carne, de parcă le-aș fi aruncat unei fiare ca s-o domolesc. Încă nu vorbesc despre această stare fără să mă bâlbâi, cred că și sufletul îmi este înțepenit. Cuvintele îmi vin greu.

Cu toate astea, ceea ce îmi va rămâne în memorie din acea pauză nedorită de la Afyonkarahisar nu e nici suferința, nici disperarea. Desigur, eram părăsit de caravană și pândit de moarte. Dar, de fiecare dată când întredeschideam ochii, o vedeam pe Marta așezată lângă mine cu picioarele îndoite, fixându-mă cu un surâs de îngrijorare potolită. Iar când reînchideam ochii, mâna mea stângă rămânea prinsă între mâinile ei, una dedesubt, palmă lipită de palmă, strâns; cealaltă

deasupra, alunecând uneori încet peste spatele degetelor mele într-o mângâiere de reconfortare și de nesfârșită răbdare.

N-a chemat nici vraci, nici spițer: m-ar fi dat gata mai sigur decât fierbințeala. Marta m-a îngrijit doar prin prezența ei, prin câteva sorbituri de apă proaspătă și prin cele două mâini care mă împiedicau să plec. N-am plecat. Timp de trei zile, după cum am spus, moartea dăduse târcoale, părea că eram o pradă sigură. Apoi, în cea de a patra zi, plictisită, sau poate înduioșată, s-a îndepărtat.

N-aș vrea să dau impresia că nepoții sau ajutorul meu mă părăsiseră. Hatem nu era niciodată prea departe, iar cei doi tineri, între două plimbări în oraș, se întorceau să se intereseze de starea mea, preocupați, mâhniți – un devotament mai constant n-ar fi fost ceva potrivit vârstei lor. Dumnezeu să-i aibă în pază, nu le reproșez nimic, în afară de faptul că m-au atras în expediția asta. Însă Martei i se cuvine mai înainte de toate recunoștința mea. Nu, recunoștință nu e cuvântul nimerit. Ar fi din partea mea chiar culmea nerecunoștinței să mă mulțumesc să spun recunoștință. Ce a fost plătit cu lacrimi nu se înapoiază sub formă de apă sărată.

Încă nu pot măsura pe de-a întregul cât de mult m-a zdruncinat călătoria asta. Pentru orice ființă, sfârșitul lumii înseamnă în primul rând propriul său sfârșit, iar al meu îmi apăruse brusc iminent. Fără a aștepta anul fatidic, eram pe punctul să alunec în afara lumii, când m-au reținut două mâini. Două mâini, un chip, o inimă, o inimă pe care o știam în stare de toane din dragoste și de îndărătnicie răzvrătită, dar poate nu de o tandrețe atât de puternică, atât de învăluitoare. Încă de când ne pomeniserăm dintr-o încurcătură în același pat, aparent soț și soție, îmi spuneam că, într-o noapte, prin ineluctabila logică a simțurilor, voi ajunge să dau dorinței chipul pasiunii pentru a duce lucrurile până la capăt, chiar dacă în zori aș fi regretat acest lucru. Acum îmi spun că Marta este mai degrabă nevasta mea în realitate decât în aparență și că în ziua în care mă voi uni cu ea, nu va fi nici din joacă, nici din beție, nici din pornirea simțurilor, ci va fi actul cel mai călduros și mai legitim. Fie că va fi sau nu eliberată în ziua aceea de jurământul care a legat-o odinioară de netrebnicul ei de bărbat.

Zic „în ziua aceea” pentru că ea n-a sosit încă. Sunt convins că și ea o așteaptă tot așa de mult cât o aștept și eu, însă nu s-a înfățișat încă prilejul. Dacă am fi fost pe drumul spre Tars, iar noaptea următoare ar trebui să fie petrecută în casa vărului lui Maimun, ne-am fi unit în trup așa cum suntem de acum uniți în suflet. Dar la ce bun să privim în urmă, mă aflu aici, la porțile Constantinopolului, sunt viu, iar Marta nu e departe. Dragostea se hrănește cu răbdare tot atât cât se hrănește cu dorință, oare nu e asta lecția pe care am învățat-o de la ea la Afyonkarahisar?

Abia după opt zile ne-am reluat drumul, alăturându-ne unei caravane ce venea dinspre Damasc, și în care se aflau, stranie întâmplare, două persoane pe care le cunoșteam, un negustor de parfumuri și un preot. Ne-am oprit o zi la Kutahya, o altă zi la Izmir, pentru a ajunge la Scutari astăzi, la începutul după-amiezei. Unii dintre tovarășii noștri de drum s-au hotărât să dea fuga la corabie fără să mai aștepte; în ce mă privește, am preferat să-mi cruț eforturile, să-mi acord răgazul unei sieste reparatorii, astfel încât să trec cu bine mâine, sâmbătă, de ultima etapă a călătoriei. Am petrecut, de la Alep, cincizeci și patru de zile pe drum, în locul celor patruzeci prevăzute, și șaizeci și nouă de la Gibelet. Numai de n-ar fi plecat deja Marmontel înapoi spre Franța, luând cu sine *Al o sutălea nume*!

La Constantinopol, 31 octombrie 1665

Astăzi Marta a încetat de a mai fi „soția mea“. Aparențele se conformează de acum realității, așteptând ca realitatea să se conformeze într-o zi aparențelor.

Nu că aș fi hotărât eu, după o amară reflecție, să pun capăt unei confuzii ce dura de două luni și care-mi devenise la fiecare etapă un pic și mai familiară, însă lucrurile s-au petrecut astăzi în așa fel încât ar fi trebuit să înșelăm cu nerușinare pe toată lumea pentru ca ficțiunea să persiste.

O dată ce am străbătut strâmtoarea, într-o asemenea gloată de oameni și de animale că am crezut că ambarcațiunea avea să se ducă la fund, am pornit-o în căutarea unui han ținut de un genovez pe nume Barinelli, la care trăseserăm tatăl meu și cu mine cu ocazia vizitei noastre la Constantinopol cu douăzeci și patru de ani în urmă. Omul a răposat, iar casa nu mai este han, dar aparține aceleiași familii, iar unul dintre nepoții fostului hangiu trăiește încă aici, cu o singură slujnică pe care am zărit-o în fugă de departe.

Când m-am înfățișat tânărului Barinelli și i-am spus numele meu, făcu un elogiu emoționant glorioșilor mei străbuni Embriaco și stărui să locuim la el. Apoi mă întrebă cine erau nobilele persoane ce mă însoțeau. I-am răspuns fără prea multă șovăială că se aflau cu mine cei doi nepoți ai mei; ajutorul meu, afară, ocupându-se de animale; precum și o respectabilă doamnă din Gibelet, o văduvă, venită la Constantinopol pentru anumite formalități administrative și care făcuse drumul sub protecția noastră.

Nu neg faptul că am încercat o strângere de inimă. Dar nu puteam răspunde altfel. Călătoria se face uneori mai plăcută cu istorisiri, așa

cum somnul devine mai plăcut prin vise, trebuie să știi doar să deschizi ochii la sosire.

Pentru mine trezirea se numește Constantinopol. De mâine, duminică, mă voi înfățișa în haine de gală la ambasada regelui Franței, sau mai exact la biserica ambasadei, în căutarea cavalerului de Marmontel. Nădăjduiesc să nu-mi poarte prea tare pică pentru că l-am pus să plătească atât de scump cartea lui Mazandarani. Dacă va fi nevoie, îi voi da un substanțial profit în schimbul permisiunii de a o recopia. Fără îndoială că voi fi nevoit să-mi desfășor, pentru a-l convinge, întreaga îndemânare de genovez, de negustător de curiozități și de levantin.

Mă voi duce singur să-l întâlnesc, nu am suficientă încredere în nepoții mei. O vorbă impetuoasă sau, dimpotrivă, prea servilă, un gest de nerăbdare, și acest personaj atât de mândru s-ar împotrivi iremediabil.

Întâi noiembrie

Doamne, cu ce să-mi încep istorisirea de astăzi?

Cu începutul? M-am trezit brusc, ca să mă duc în cartierul Pera spre a asista la liturghia de la ambasadă…

Sau cu sfârșitul? Am făcut toată această călătorie de la Gibelet la Constantinopol degeaba…

La biserică era o mulțime întunecată. Femei în negru și șușoteli deznădăjduite. În zadar l-am căutat din ochi, în asistență, pe cavalerul de Marmontel sau vreun alt chip cunoscut. Ajuns în goană la începutul slujbei, abia de avusesem timp să-mi descopăr creștetul, să-mi fac semnul crucii și să iau loc la capătul unei bănci, în spate.

Dându-mi atunci seama de tristețea extremă ce domnea, am aruncat două-trei priviri întrebătoare înspre cel mai apropiat vecin, dar acesta, cucernic, se încăpățână să nu mă bage în seamă. Nu era doar Sărbătoarea Tuturor Sfinților, în mod evident avusese loc de curând un doliu, moartea unui personaj de vază, astfel că am început să-mi dau cu părerea. Știam că fostul ambasador, Monsieur de la Haye, era de ani buni foarte bolnav; întemnițat vreme de cinci luni la castelul Celor Șapte Turnuri din porunca sultanului, ieșise de acolo atins de boala pietrei și atât de slăbit încât zvonul morții sale se răspândise în câteva rânduri. Despre el e vorba, mi-am zis; și cum noul ambasador nu e altul decât fiul lui, consternarea pe care o observam nu era nicidecum surprinzătoare.

Când oficiantul, un capucin, își începu elogiul funebru lăudând

meritele personajului de neam mare, servitor devotat al marelui rege, om de încredere deprins cu misiunile delicate, și evocând în cuvinte învăluite primejdiile prin care trec cei ce-și îndeplinesc nobilele îndatoriri într-o țară păgână, n-am mai avut nicio îndoială. Relațiile dintre Franța și Sublima Poartă n-au fost niciodată mai încordate, astfel că noul ambasador, numit deja de acum patru ani, nu s-a încumetat încă să-și ia în primire funcțiile, de teamă să nu sufere aceleași vexațiuni ca și tatăl său.

Fiecare cuvânt al predicii mă întărea încă și mai mult în ideea mea. Până în clipa când, după o lungă frază, a fost în sfârșit rostit numele celui dispărut.

Am tresărit atunci atât de tare că toate fețele se întoarseră spre mine, un murmur străbătu adunarea credincioșilor, iar predicatorul se întrerupse câteva secunde, își drese glasul și întinse gâtul, încercând să vadă dacă persoana atât de disperată nu era cumva vreo rudă apropiată a defunctului cavaler.

Marmontel!

Venisem tocmai la această biserică pentru a-i vorbi după liturghie, ca să aflu că murise!

Petrecusem două luni încheiate pe drumuri, prin Siria, Cilicia, Taurus și platoul Anatoliei, și fusesem cât pe ce să-mi pierd viața, cu unica speranță de a-l regăsi și de a-i cere cu împrumut, pentru câteva zile, *Al o sutălea nume*. Ca să aflu că au pierit amândoi, – da, omul și cartea, dispăruți, dispăruți în mare!

Odată slujba terminată, m-am dus să-l văd pe capucin, care-mi spuse că se numește Thomas de Paris, și care se afla în compania unui negustor francez foarte cunoscut, domnul Roboly. Le-am explicat motivele zăpăcelii mele și le-am povestit că în mai multe rânduri cavalerul venise în modestul meu magazin spre a face câteva achiziții pentru Majestatea Sa. Îmi arătară, mi s-a părut, o măgulitoare stimă și îmi puseră cu oarecare îngrijorare întrebări despre vizita cavalerului la Gibelet, în luna august, despre ce îmi spusese în legătură cu ultima traversare și despre neliniștile premonitorii pe care le-ar fi putut avea.

Părintele Thomas se arăta nesfârșit de prudent, contrar domnului Roboly, care îmi destăinui curând că, după părerea sa, naufragiul cavalerului nu se datorase intemperiilor, așa cum pretind autoritățile, ci unui atac al piraților, dat fiind că marea era liniștită în largul Smirnei atunci când se întâmplase drama. Începuse chiar să-mi spună că el nu credea că așa-zișii pirați acționaseră de capul lor, când clericul îl făcu să tacă printr-o simplă încruntare. „Nu știm nimic din toate astea! decretă el. Facă-se voia Domnului și fiecare să capete din partea Cerului ceea ce merită!“

E adevărat că nu mai servea la nimic să faci speculații asupra adevăratelor cauze ale dramei, și încă și mai puțin asupra uneltirilor

autorităților sultanului. Pentru mine, toate astea nu mai aveau oricum nicio importanță. Omul pe care venisem să-l văd, cât și cartea pe care nădăjduiam s-o iau înapoi de la el sau s-o împrumut, odihneau de acum în împărăția lui Neptun, în măruntaiele mării Egee, sau poate deja în măruntaiele peștilor ei.

Trebuie să mărturisesc că, după ce m-am lăsat cuprins de înduioșare pentru soarta mea și m-am jelit că trecusem degeaba prin atâtea necazuri, am început să-mi pun întrebări în legătură cu sensul acestui eveniment și cu învățămintele pe care era bine să le trag de aici. După moartea bătrânului Idriss, dispariția lui Marmontel și a cărții *Al o sutălea nume*, nu trebuia oare să renunț la această carte și să mă întorc cuminte la Gibelet?

Numai că nu asta e și părerea celui ce interpretează semnele. Potrivit nepotului meu Bumeh, Cerul a dorit cu siguranță să ne dea o lecție – l-a înecat pe emisarul regelui Franței pentru a-l trage de urechi pe un negustător genovez, frumoasă logică, dar treacă de la mine…

— Cerul a vrut, așadar, să ne pedepsească, pe mine mai cu seamă, pentru că am lăsat să-mi scape printre degete acea lucrare atunci când fusese a mea. Numai că nu se pune problema să mă facă să renunț, ci dimpotrivă. Ar trebui să ne dublăm eforturile, să fim gata și de alte suferințe, de alte dezamăgiri, spre a merita iarăși răsplata supremă, cartea salvatoare.

Ce-i de făcut, după părerea lui? Să mai căutăm. Nu se află oare la Constantinopol cei mai mari și mai vechi librari din lumea întreagă? Ar trebui să-i luăm la întrebări unul după altul, să scotocim prin rafturile lor, prin depozitele lor, și vom sfârși prin a găsi.

În această privință – și doar în această privință! — sunt de acord cu el. Dacă există vreun loc unde am putea găsi vreo copie, autentică sau falsă, a *Celui de-al o sutălea nume*, acela nu poate fi decât Constantinopol.

Acest adevăr n-a atârnat totuși prea mult în decizia pe care am adoptat-o de a nu pleca imediat înapoi spre Gibelet. Odată trecut primul șoc al neașteptatei vești, m-am convins că nu va servi la nimic să mă las doborât și nici, mai cu seamă, să înfrunt iarăși – și încă în plin anotimp rece! — neplăcerile drumului când nu sunt încă pe deplin restabilit. Să mai așteptăm oleacă, chibzuiam de unul singur, să cercetăm pe rând prăvăliile anticarilor și ale confraților negustori de lucruri rare, să-i lăsăm și Martei răgazul pentru cercetările ei, apoi vom mai vedea.

Poate că, prelungind cu câteva săptămâni această călătorie, voi izbuti să-i dau iarăși un sens. Iată ce-mi spun înainte de a da pagina și știu bine că ăsta e un șiretlic pentru a-mi ține în frâu neliniștea și a-mi înșela descumpănirea.

Mă gândesc necontenit la nefericitul de Marmontel, iar noaptea asta, pentru a doua oară la rând, l-am văzut în vis! Cât regret că, la ultima sa vizită, nu ne-am luat rămas-bun în termeni mai afectuoși. Atunci când i-am pretins o mie cinci sute de maidini ca preț pentru cartea lui Mazandarani, cu siguranță că a blestemat în sine însuși lăcomia genovezului. Cum ar fi putut ghici scrupulele despărțirii de o lucrare pe care mi-o dăruise un om sărman? Intențiile mele erau dintre cele mai nobile, însă nu le-a putut ghici. Iar eu nu mă voi mai putea nicicând reabilita în ochii săi.

Fie ca timpul să-mi potolească remușcările!

După-amiază, am primit în camera mea vizita amabilei mele gazde, jupân Barinelli. Verificase mai întâi, întredeschizând ușor ușa, dacă-mi terminasem siesta; la semnul meu, intră timid, făcându-mă să înțeleg că venea să afle cum mă simt, dat fiind ceea ce aflase despre mine. Apoi se așeză, cu spatele drept, cu ochii plecați, ca pentru a-și prezenta condoleanțele. Intră apoi slujnica sa, care rămase în picioare până ce o rugai eu cu insistență să se așeze. El îmi rostea vorbe de sănătoasă consolare, după moda genoveză, în vreme ce ea nu zicea nimic, nu pricepea nimic, mulțumindu-se să-și asculte stăpânul, întoarsă cu totul spre el, de parcă vocea lui era cea mai frumoasă muzică. Iar eu, prefăcându-mă că apreciez ce-mi spunea despre poruncile Providenței, îmi aflam mai degrabă consolarea observându-i când pe unul, când pe celălalt.

Ăștia doi mă înduioșează. N-am vorbit încă despre ei în paginile astea, având prea multe de spus despre Marmontel, dar, de când suntem aici, vorbesc adesea în șoaptă cu ai mei despre situația lor, mai ales cu Marta, și glumim fără răutate pe seama lor.

Povestea lor este stranie. O să mă străduiesc s-o înfățișez așa cum am aflat-o, poate că mă va elibera măcar pentru câteva clipe de grijile care nu-mi dau pace.

Primăvara trecută, jupân Barinelli, ducându-se cu treburi la târgul aurarilor, trecuse prin târgul de sclavi, numit aici Esir-pazari. Fu oprit de un negustor ce ținea de mână o femeie tânără, căreia începu să-i laude calitățile. Genovezul îi spuse că nu avea de gând să cumpere o sclavă, dar celălalt insistă, spunându-i:

— N-o cumpăra, dacă nu vrei, dar măcar uită-te la ea!

Ca să scape mai iute, Barinelli aruncă o privire fetei, hotărât să-și urmeze mai apoi drumul. Dar când ochii lor se întâlniră, avu, zicea el, „sentimentul de a-și fi regăsit o soră captivă”. Vru s-o întrebe de unde venea, însă ea nu pricepu ce-i spunea el nici în turcă, nici în italiană. Negustorul explică pe dată că ea vorbea o limbă pe care n-o pricepea

nimeni. Mai adăugă și că avea un mic defect, un ușor șchiopătat ce se datora unei răni la coapsă. Îi ridică rochia pentru a arăta cicatricea, dar Barinelli i-o coborî imediat cu o mână hotărâtă, zicând că o ia așa cum era, fără a avea nevoie să vadă mai mult.

Se întoarse așadar acasă dimpreună cu sclava, care nu-i putu spune decât că o cheamă Liva. În mod ciudat, prenumele lui Barinelli este Livio.

De atunci, trăiesc cea mai emoționantă poveste de dragoste. Se țin mereu de mână, se sorb din priviri. Livio o privește de parcă ea ar fi nu sclava, ci prințesa și soția sa adorată. De câte ori nu l-am văzut ducându-i mâna la buze pentru a i-o săruta, trăgând un scaun mai aproape ca s-o așeze, sau trecându-i cu drag mâna prin păr, peste frunte, uitând de ochii noștri care îi priveau. Toți soții din lume și toți îndrăgostiții ar avea de ce să fie geloși.

Liva are ochii oblici și pomeții proeminenți, dar totodată părul deschis la culoare, aproape blond. Ar putea proveni dintr-o populație a stepelor. O cred descinsă din mongoli, dar dintr-un mongol care a răpit vreo sabină din Moscovia; n-a știut niciodată să explice de unde era și nici cum se pomenise captivă. Iubitul ei mă asigură că acum ea pricepe tot ce îi spune; văzând felul în care îi vorbește, nu mă mai mir că ea pricepe. O să sfârșească prin a înțelege italiana, dacă nu cumva Barinelli o să fie cel ce o să învețe limba stepei.

Am spus oare că ea este însărcinată? Livio al ei îi interzice acum să mai urce sau să mai coboare scara fără ca el să-i fie alături ținând-o de braț.

Recitind cele scrise, descopăr că am numit-o pe Liva „slujnica sa”. Mi-am făgăduit să nu șterg niciodată ceea ce am scris, dar trebuie să rectific. Nu voiam s-o numesc „sclavă", și ezitam să-i spun concubină sau amantă. După cele povestite, mi se pare evident că ar trebui să fie numită pur și simplu „nevasta lui". Barinelli o consideră soția sa, o tratează mult mai bine decât sunt tratate soțiile, iar mâine ea va fi mama copiilor lui.

4 noiembrie

Ai mei s-au împrăștiat încă din zori prin oraș, fiecare pe urmele umbrelor care-l bântuie.

Bumeh s-a dus să scotocească prin prăvăliile anticarilor, unde i s-a vorbit în chip vag de un mare colecționar de cărți care ar avea în posesia sa, zice-se, un exemplar din *Al o sutălea nume*; mai mult n-a putut afla.

Habib plecase împreună cu fratele lui, traversaseră Cornul de Aur în aceeași barcă, dar fiecare s-a întors la altă oră, mă îndoiesc că au mers prea mult împreună.

Marta s-a dus la palatul sultanului pentru a încerca să afle dacă un bărbat purtând numele soțului ei nu fusese cumva spânzurat cu doi ani în urmă ca pirat; a însoțit-o Hatem, care vorbește bine turcește și care se descurcă mai bine ca noi toți în acest hățiș de secrete; dacă n-au izbutit să afle nimic până acum, au căpătat totuși câteva informații utile despre modul de procedură în asemenea împrejurări și vor încerca din nou încă de mâine.

Cât despre mine, m-am dus să-l mai văd o dată pe părintele Thomas la biserica sa din Pera. La prima noastră întâlnire, duminică, nu am avut ocazia – și, de altfel, nici dorința – de a-i mărturisi deschis pentru ce mă afecta atât de tare dispariția lui Marmontel. Amintisem în termeni vagi despre niște obiecte de preț pe care cavalerul le-ar fi cumpărat de la mine și despre care urma să vorbim din nou la Constantinopol. De data asta i-am explicat, ca unui duhovnic, adevăratele motive pentru care eram atât de descumpănit. Mă apucă de încheietura mâinii, preț de câteva secunde lungi, pentru a mă face să nu mai rostesc nicio vorbă, în vreme ce el medita sau se ruga în tăcere. Apoi îmi spuse:

— Pentru un creștin, singura cale de a se adresa Creatorului este rugăciunea. Ne arătăm modești și supuși, dăm glas unor doleanțe și așteptări și terminăm prin *amen,* facă-se voia Sa. La polul opus, trufașul caută în cărțile magicienilor formulele care îi vor permite, crede el, să influențeze voința Domnului sau să o schimbe, acest soi de oameni își închipuie Providența ca pe o corabie a cărei cârmă ar putea s-o devieze, ei, bieți muritori, după bunul lor plac. Dumnezeu nu este o corabie, El este Stăpânul corăbiilor și al mărilor, al cerului liniștit și al furtunilor, El nu se lasă condus de formulele magicienilor, El nu se lasă prins nici în cuvinte, nici în cifre, El este Cel Necuprins, Cel Nebănuit. Vai de cel ce pretinde să-L îmblânzească! Îmi spui că acea carte pe care Marmontel a cumpărat-o de la dumneata are virtuți extraordinare…

— Nu, părinte, am corectat eu, n-am făcut altceva decât să vă aduc la cunoștință prostiile care se povestesc; dacă aș crede eu însumi în virtuțile acestei cărți, nu m-aș fi despărțit de ea.

— Ei bine, fiule, ai făcut bine că te-ai despărțit de ea, căci iată-te ajuns la Constantinopol, dumneata, care ai călătorit cu sprijinul Providenței, în vreme ce cavalerul, care luase cu sine în bagaje acea carte pretins salvatoare, n-a mai ajuns niciodată! Dumnezeu să aibă milă de el!

Dacă am vrut să aflu de la părintele Thomas amănuntele naufragiului, n-am aflat nimic nou; dar, dacă am dorit să găsesc la el

mângâiere, mi-a dat din plin, astfel că, plecând din biserică, aveam pasul mai vioi, iar melancolia din ultimele zile se risipise.

Mai cu seamă ultima sa reflecție în legătură cu călătoria mi-a dat – de ce să mint? — un sentiment de îmbărbătare. Astfel că seara, de îndată ce Bumeh s-a înapoiat acasă și după ce-i lăsasem răgazul să speculeze asupra șanselor de a pune mâna pe vreo nouă copie după *Al o sutălea nume*, am spus, oftând, și atribuindu-mi fără rușine paternitatea acestei judicioase observații:

— Nu știu dacă vom pleca înapoi cu această carte, dar e mare noroc că n-am venit cu ea.

— Și pentru ce motiv?

— Pentru că, tocmai, cavalerul care călătorea cu această carte…

Marta zâmbi, ochii lui Hatem clipiră, iar Habib nu se jenă să râdă, punându-și mâna pe umărul fratelui său, care se dădu disprețuitor la o parte și răspunse, jignit, fără să se uite la mine:

— Unchiul nostru își închipuie că *Al o sutălea nume* e o sfântă relicvă făcătoare de minuni. Nu i-am putut niciodată explica faptul că nu obiectul însuși își poate salva posesorul, ci cuvântul care e ascuns înăuntru. Cartea pe care o avea Idriss nu era decât copia unei copii. Iar noi, de ce veniserăm în acest oraș? Veniserăm să-i cerem cavalerului cartea cu împrumut, dacă ar fi fost de acord, pentru a o recopia! Așadar nu obiectul îl căutăm noi, ci cuvântul ascuns.

— Ce cuvânt? întrebă Marta cu nevinovăție.

— Numele lui Dumnezeu.

— Vrei să spui: Allah?

Bumeh își luă, pentru a-i răspunde, tonul cel mai doct, cel mai pedant.

— Allah nu e decât contracția lui „al-ilah”, care înseamnă simplu „dumnezeul”. Așadar nu e un nume, ci doar o denumire. Așa cum ai spune „sultanul”. Numai că sultanul are și el un nume, se numește Muhammad sau Murad, Ibrahim sau Osman. Ca și Papa, căruia i se spune Sfântul Părinte, dar care are și un nume propriu.

— Pentru că papii și sultanii mor, am spus eu, și sunt înlocuiți. Dacă n-ar muri, dacă ar rămâne mereu aceiași, n-ar mai fi nevoie să-i desemnezi printr-un nume și o cifră, ar fi de ajuns să zici „Papa”, „Sultanul”…

— Nu greșești. Din moment ce Dumnezeu nu moare și nu este niciodată înlocuit cu un altul, nu avem nevoie să-l numim altfel. Ceea ce nu înseamnă că nu are un alt nume, un nume intim. Nu-l destăinuie muritorilor de rând, ci doar acelora care merită să-l cunoască. Aceia sunt adevărații Aleși, iar lor le este de ajuns să rostească numele divin pentru a scăpa din toate primejdiile și a înlătura toate calamitățile. O să-mi răspunzi că, dacă Dumnezeu nu-și dezvăluie numele decât acelora pe care El i-a ales, asta înseamnă că nu e suficient să posezi

cartea lui Mazandarani pentru a avea un asemenea privilegiu. Neîndoielnic. Nefericitul de Idriss a fost toată viața în posesia acestei cărți și n-a învățat probabil nimic din ea. Pentru a merita să cunoști numele suprem, trebuie să dai dovadă de o smerenie ieșită din comun sau de o știință fără seamăn, sau să dai la iveală vreo altă calitate pe care n-o împărtășește restul muritorilor. Se întâmplă însă ca Dumnezeu să prindă drag de cineva pe care nimic nu pare să-l deosebească de ceilalți, îi trimite semne, îi încredințează misiuni, îi dezvăluie taine și-i transformă viața cenușie într-o epopee memorabilă. Nu trebuie să te întrebi de ce a fost aleasă o astfel de persoană și nu alta, Cel ce cuprinde în aceeași privire trecutul și viitorul nu ține seamă de considerațiile noastre de azi.

Oare nepotul meu se crede cu adevărat ales de Cer? Asta a fost sentimentul pe care l-am avut în timp ce vorbea. Există pe chipul ăsta copilăros încă, sub puful ăsta deschis la culoare, un soi de tremur care mă neliniștește. La momentul potrivit voi ști oare să-l readuc pe băiatul ăsta înapoi la maică-sa? Sau el va fi cel care mă va târî pe toate drumurile, așa cum ne-a tras pe toți după el până aici?

Nu, nu pe toți! Ceea ce am scris nu e adevărat! Marta a venit pentru propriile ei motive; Habib din spirit cavaleresc sau din galanterie; iar Hatem n-a făcut altceva decât să-și urmeze stăpânul la Constantinopol, așa cum m-ar fi urmat oriunde. Doar eu am cedat somațiilor lui Bumeh, așa că mie îmi revine sarcina să-l țin în frâu. Cu toate astea, eu nu fac nimic. Îl ascult cu îngăduință, chiar dacă știu bine că rațiunea lui este nesăbuință, iar credința lui impietate.

Poate că ar fi bine să mă port altfel cu el. Să-l contrazic, să-l întrerup, să-l iau peste picior, într-un cuvânt să-l tratez așa cum un unchi își tratează mai tânărul nepot, în loc să dau dovadă de atâta stimă pentru persoana lui, pentru erudiția lui. Adevărul este că încerc față de el o anume teamă, și chiar o anumită teroare, pe care trebuie neapărat să le depășesc.

Fie el un trimis al Cerului sau un mesager al Tenebrelor, e încă nepotul meu și-l voi constrânge să se poarte ca atare!

5 noiembrie

M-am dus la palatul sultanului împreună cu Marta, la cererea ei. Am plecat pe dată de acolo la rugămintea ajutorului meu, care găsea că prezența mea îi făcea sarcina și mai complicată. Mă înveșmântasem cu cele mai frumoase haine pentru a mă face respectat, dar n-am reușit decât să ațâț în jurul nostru invidia și pizma.

Pătrunsesem în cea dintâi curte a palatului, o dată cu sute de alți reclamanți, ce păstrau tăcerea ca într-un loc de rugăciune. De fapt, nu era decât groaza pe care o inspiră apropierea de cel ce are asupra oricui drept de viață și de moarte. Nicicând nu mai intrasem într-un loc asemănător și de abia așteptam să mă îndepărtez de acea mulțime care uneltea cu voce scăzută, care se mișca târșindu-și picioarele pe nisip și care asuda tristețe și teamă.

Hatem voia să-l întâlnească la Armurărie pe un grefier care-i făgăduise anumite informații, în schimbul unei mici sume de bani. Ajunși la poarta clădirii, care fusese odinioară biserica Sfânta Irina, ajutorul meu mă rugă să aștept afară, de teamă că funcționarul, văzându-mă, își va spori pretențiile. Era însă prea târziu. Ghinionul nostru, omul tocmai ieșea în clipa aceea cu vreo treabă, și nu scăpă prilejul de a mă măsura din cap până-n picioare. Când se întoarse la post, câteva minute mai târziu, pretențiile sale fuseseră înmulțite cu cincisprezece. Nu i se cere unui genovez prosper ceea ce i se cere unui țăran sirian care însoțește o biată văduvă. Cei zece aspri au devenit o sută cincizeci, iar pe deasupra informațiile au fost incomplete, căci omul, în loc să spună tot ce știa, n-a spus esențialul, în speranța de a căpăta un ban în plus. Astfel, ne spuse că, potrivit registrului pe care-l consultase, numele lui Sayyaf, bărbatul Martei, nu figura printre cei condamnați, dar că exista un al doilea registru la care nu putuse avea încă acces. A trebuit să plătim și să mai și mulțumim, rămânând totuși nelămuriți.

Hatem mai voia să se ducă să vadă și pe altcineva, „de sub cupolă”, dincolo de poarta Salvării. Mă imploră să nu-i însoțesc mai departe, așa că am dispărut pe furiș, mai degrabă amuzat decât jignit, pentru a-i aștepta afară, la un vânzător de cafea pe care-l remarcasem la venire. Demersurile astea mă aduc la exasperare și n-aș fi mers niciodată acolo dacă Marta n-ar fi stăruit. De acum înainte mă voi sustrage de la această corvoadă și le urez să izbutească, dacă se poate cât mai curând și cu cât mai puțină cheltuială.

Au ieșit după un ceas. Personajul pe care Hatem voia să-l vadă i-a cerut să revină în joia următoare. Și el e grefier, dar în turnul Justiției, unde primește nenumărate jalbe pe care le transmite mai sus. Ca preț al întâlnirii fixate, a luat o monedă de argint. Dacă m-aș fi arătat și eu, ar fi cerut o monedă de aur.

6 noiembrie, vineri

S-a întâmplat azi ceea ce trebuia să se întâmple. Nu noaptea, în patul încurcăturii, printr-o îmbrățișare furișă, ci în plină dimineață,

când afară lumea mișuna pe ulițe. Stăteam acolo, ea și cu mine, în casa jupânului Barinelli la etaj, aplecați îndărătul jaluzelelor, contemplând acel du-te-vino al oamenilor din Galata precum două femei trândave. Aici vinerea este zi de rugăciune, iar pentru unii, zi de plimbare, de ospăț sau de odihnă. Ai noștri plecaseră, fiecare după treburile sale, iar proprietarul casei, la rându-i, ieșise. Auzisem poarta trântindu-se, apoi îl văzusem înaintând cu precauții pe străduța de sub noi, ocolind la fiecare pas grămezi de moloz, el și cu frumoasa lui, însărcinată și șchiopătând ușor, agățată de brațul lui, poticnindu-se brusc și gata să cadă pentru că se uita la bărbatul ei mai mult decât se uita pe unde calcă. O prinse la timp, o certă blând trecându-i o mână protectoare peste frunte și desenă cu degetul o linie imaginară mergând de la ochi până la picioare. Ea făcu semn din cap că pricepuse și își continuară mersul, mai încet.

Observându-le necazurile, Marta și cu mine ne-am pomenit râzând de invidie. Mâinile ni se atinseră, apoi se închiseră una peste cealaltă la fel ca mâinile lor. Ochii ni se întâlniră și, ca într-un joc în care niciunul din noi nu voia să-și întoarcă primul privirea, rămaserăm astfel un lung moment, fiecare în oglinda celuilalt. Scena ar fi putut deveni ridicolă, sau copilărească, dacă, după câtva timp, nu s-ar fi scurs o lacrimă pe obrazul stâng al Martei. O lacrimă cu atât mai surprinzătoare cu cât pe chipul ei zâmbetul nu se șterse încă. Ridicându-mă atunci, am dat ocol mesei joase pe care aveam ceștile de cafea fierbinți încă, și am venit în spatele ei, cuprinzându-i ușor cu brațele umerii și pieptul.

Își dădu atunci capul pe spate, întredeschise buzele și închise ochii. Avu, totodată, un suspin de încuviințare. Am sărutat-o pe frunte, apoi blând pe pleoape, apoi în colțul buzelor de-o parte și de cealaltă, apropiindu-mă timid de gura ei. Gura ei pe care n-am cuprins-o totuși întreagă, mângâind-o mai întâi cu buzele-mi tremurătoare, ce nu conteneau să rostească „Marta”, precum și toate cuvintele italienești și arabe care spun „inimioara mea”, „dragostea mea“, „iubita mea“, „fata mea”, iar apoi „te doresc”.

Și ne pomenirăm unul în brațele celuilalt. Casa era încă tăcută, iar lumea de afară tot mai îndepărtată.

Dormiserăm în trei rânduri unul lângă celălalt, dar nu-i descoperisem trupul, după cum nici ea nu-l simțise pe al meu. În satul croitorului Abbas o ținusem sfidător de mână o noapte întreagă, iar la Tars ea își răspândise părul negru peste brațul meu. Două luni încheiate de timidități și de încercări, având de-o parte și de alta teama și speranța de a ajunge la această clipă. Am scris oare cât era de frumoasă fata bărbierului? Tot așa e și acum și, dacă a câștigat în tandrețe, nu și-a pierdut din prospețime. Mai bine spus, a câștigat în tandrețe și în patimă. Nicio îmbrățișare nu seamănă cu cea care va

urma. Strânsoarea ei, cândva, era probabil lacomă și fugară, lipsită de pudoare, nepăsătoare. N-am cunoscut-o, dar poți ghici cum e strânsoarea doar uitându-te bine la o femeie și la brațele ei. Astăzi, ea este, da, pe cât de pătimașă, pe atât de tandră, brațele ei te înlănțuie așa cum o face cineva care înoată spre a se salva, respiră de parcă ar fi stat până acum cu capul sub apă, și orice nepăsare e doar prefăcută.

— La ce te gândești? am întrebat-o atunci când ne-am regăsit un pic suflul și seninătatea.

— La cel ce ne găzduiește și la slujnica sa, totul ar trebui să-i separe, și cu toate astea îmi dau impresia că sunt cei mai fericiți dintre oameni.

— Și noi am putea fi cei mai fericiți dintre oameni. Ea spuse „Poate!“, oftând și uitându-se în altă parte.

— De ce spui doar „poate“?

Se aplecă deasupra mea, scrutându-mi ochii și gândurile cât mai aproape. Apoi zâmbi, punându-mi o sărutare între sprâncene.

— Nu mai spune nimic. Vino mai aproape!

Se întinse din nou pe spate și mă atrase cu putere spre ea. M-a făcut, pe mine care sunt mare cât un bivol, să mă simt ușor ca un fulg, stând aplecat peste sânul ei aidoma unui nou-născut.

— Apropie-te!

Trupul ei devenise pentru mine un ținut familiar, coline și strâmtori, poteci de umbră și pășuni, pământ atât de vast și generos, și deodată atât de strâmt, o strâng în brațe, ea mă strânge la rându-i, unghiile ei mi se înfig în spinare, se înfig însemnându-mi pielea cu cifre rotunjite.

Cu respirația tăiată, am șoptit iarăși pe limba mea: „Te doresc!“, ea-mi răspunse pe limba ei: „Dragostea mea!“, apoi repetă, aproape plângând: „Dragoste!“ Iar eu am numit-o atunci: „Nevasta mea!“

Numai că ea este încă nevasta altuia, blestemat fie el!

8 noiembrie 65

Îmi jurasem să nu mă mai duc la palat și să-l las pe Hatem să tragă sforile după cum dorea. Azi însă am ales să-i însoțesc, pe Marta și pe el, până la Poarta de Sus, așteptându-i toată dimineața la același cafegiu. Dacă prezența mea n-are nicio consecință asupra demersurilor întreprinse, a dobândit de acum înainte o semnificație nouă. Obținerea hârtiei care ar face din ea o femeie liberă nu mai poate fi pentru mine o preocupare secundară venită să se adauge adevăratelor preocupări ale călătoriei, și anume mersul pe urmele lui Marmontel și ale cărții *Al*

o sutălea nume. Cavalerul nu mai este, cartea lui Mazandarani îmi apare azi ca o fata morgana după care n-ar fi trebuit să alerg niciodată. Când Marta e aici, nu ca o intrusă, ci ca persoana cea mai apropiată dintre ai mei, cum aș putea s-o las în voia sorții printre meandrele otomane? Nu pot concepe să mă întorc liniștit acasă fără ea. Și nici ea nu va putea reveni vreodată la Gibelet pentru a înfrunta familia de lichele a bărbatului ei fără o hârtie de la sultan, care s-o facă iarăși femeie liberă. A doua zi după ce s-ar întoarce, s-ar pomeni cu beregata tăiată. Soarta ei e de acum legată de a mea. Și cum sunt un om de onoare, și soarta mea e legată de a ei.

Iată că vorbesc deja de parcă ar fi o obligație. Nu e o simplă obligație, ci o obligație pe care ar fi iluzoriu s-o neg.

Nu m-am unit cu Marta din întâmplare sau dintr-un impuls neașteptat. Dorința mea s-a copt îndelung, am lăsat să acționeze înțelepciunea timpului, apoi, într-o bună zi, în acea binecuvântată vineri, m-am ridicat de la locul meu, am cuprins-o în brațe arătându-i că o doream cu toată ființa mea, iar ea s-a dăruit. Ce fel de individ aș fi dacă, după asta, aș părăsi-o? La ce bun să port un nume atât de venerabil dacă las pe un fiu de hangiu ca Barinelli să se dovedească mai nobil ca mine?

Din moment ce sunt atât de sigur de atitudinea pe care trebuie s-o adopt, de ce să mai discut atunci, de ce să-mi aduc argumente, de parcă aș încerca să mă conving pe mine însumi? Fapt este că alegerea pe care tocmai o fac mă va duce mult mai departe decât credeam. Dacă Marta nu va obține lucrul pentru care a venit, dacă nu-i vor consemna în scris că bărbatul ei a murit, nu se va mai putea întoarce acasă, și nici eu. Ce voi face atunci? Mă voi resemna oare, pentru a nu o părăsi pe această femeie, să renunț la tot ce am, la tot ce au construit strămoșii mei, ca să rătăcesc prin lume?

Toate astea îmi dau amețeală și ar fi mai înțelept lucru, pare-se, să aștept să văd ceea ce îmi va oferi fiecare zi.

Hatem și Marta au ieșit din palat la ora prânzului, epuizați și disperați. Fuseseră nevoiți să scoată din pungă până la ultimul aspru pe care-l avuseseră și să mai făgăduiască și alții, fără să fi căpătat nimic în schimb.

Grefierul de la Armurărie le spusese din capul locului că ar fi consultat și cel de-al doilea registru al condamnaților așa că reuși să scoată de la ei alte câteva monede mai înainte de a le dezvălui ce găsise. O dată banii plătiți, îi anunță că numele lui Sayyaf nu figura acolo. Dar adăugă pe loc, cu voce scăzută, că aflase de existența unui al treilea registru, rezervat celor mai grave crime, și că era cu neputință să-l consulte fără să mituiască două-trei înalte personaje. Pretinse în vederea acestui lucru o arvună de o sută șaizeci de aspri,

dar se mulțumi, mărinimos, cu cei o sută patruzeci și opt pe care-i mai aveau vizitatorii asupra lor, amenințând că nu-i va mai primi dacă se vor mai arăta vreodată în fața lui atât de puțin prevăzători.

9 noiembrie 65

Cele ce s-au petrecut astăzi mă fac să doresc să părăsesc orașul ăsta cât mai repede, iar Marta la rândul ei mă imploră s-o fac. Unde să plecăm? Fără blestematul ăsta de firman, ea nu se va mai putea întoarce la Gibelet, și numai aici, la Constantinopol, poate nădăjdui să-l capete.

Ne duseserăm, la fel ca ieri, la palatul sultanului pentru continuarea cercetărilor și, tot ca ieri, eu luasem loc în cafenea, în vreme ce ajutorul meu și cu „văduva", învești mântată toată în negru, pătrundeau în prima curte, numită „curtea ienicerilor", în mijlocul unei mulțimi de reclamanți. Eram resemnat să aștept ca și ieri vreme de trei-patru ceasuri, perspectivă care nu mă necăjea deloc, dat fiind că acum cafegiul îmi face primirea cea mai călduroasă. E grec, originar din Candia, și nu contenește să-mi repete că e fericit să primească un genovez pentru ca să putem deșerta împreună tot ce gândim de rău despre venețieni. Mie nu mi-au făcut niciodată nimic, însă tatăl meu mi-a spus întotdeauna că trebuie să-i faci de rușine, iar datoria mea față de memoria lui e să nu-mi schimb părerea. Cafegiului însă i-au dat cele mai grave motive de supărare; n-a spus el lucrurile prea limpede, dar mi s-a părut că ghicesc, din diverse aluzii, că unul dintre ei i-a sedus mama, părăsind-o apoi, că ea a murit de inimă rea și de rușine, și că el însuși a fost crescut în ura pentru propriul său sânge. Vorbește grecește amestecând vorbe italienești și turcești, și izbutim să avem conversații lungi, întrerupte doar de comenzile clienților, adesea foarte tineri ieniceri care-și sorb cafeaua fără să mai coboare de pe cal, aruncând apoi în aer ceașca goală, pe care omul nostru se chinuie s-o prindă din zbor în mijlocul râsetelor; în fața lor se face că se amuză, dar, de îndată ce ei se îndepărtează, își încrucișează degetele și murmură o înjurătură în grecește.

Astăzi, n-am stat mult de vorbă. După o jumătate de ceas, Hatem și cu Marta s-au întors livizi și tremurând. I-am pus să stea jos și să bea câteva înghițituri bune de apă rece, înainte să fie în stare să-mi povestească pățania.

Străbătuseră prima curte și se îndreptau spre cea de a doua, pentru a se duce iarăși „sub cupolă", când văzură, lângă poarta Salvării care desparte cele două curți, lume îngrămădită într-un mod neobișnuit. Pe

o piatră, un cap tăiat. Marta își feri privirea, dar Hatem nu șovăi să se apropie.

— Uită-te, îi spuse el, îl recunoști?

Ea se sili să privească. Era grefierul din turnul Justiției, chiar acela pe care se duseseră să-l vadă joia trecută „sub cupolă” și care le fixase întâlnire pentru joia următoare! Ar fi dorit tare mult să știe de ce fusese pedepsit astfel, dar nu cutezară să întrebe nimic și-și croiră drum spre ieșire sprijinindu-se unul pe celălalt și ascunzându-și fețele de teamă ca nu cumva supărarea lor să fie interpretată ca un semn de complicitate cu cel dat morții!

— N-am să mai pun piciorul în palatul ăla, îmi spuse Marta pe când ne găseam în barca ce ne aducea înapoi la Galata.

M-am ferit s-o contrazic pentru a n-o mâhni și mai mult, numai că va trebui să obțină blestemata aia de hârtie!

10 noiembrie

Pentru a alunga din mintea Martei imaginile cu capul tăiat, am luat-o cu mine prin oraș. Maimun, plecând din Afyonkarahisar cu caravana, îmi lăsase adresa unuia dintre verii săi la care se gândea să tragă. Mi-am spus că acum era poate momentul să mă duc după vești. Mi-a fost cam greu să dau de casă, care se află totuși chiar la Galata, la doar câteva străzi de cea pe care locuim noi. Am bătut la ușă. După câtva timp, veni un om s-o întredeschidă și ne puse patru-cinci întrebări înainte de a ne pofti să intrăm. Când, în sfârșit, se hotărî să se dea la o parte și să rostească vreo câteva cuvinte reci de politețe, eu îmi jurasem deja că nu voi pune piciorul în locuința lui. Stărui un pic, dar pentru mine hotărârea era luată. Am aflat de la el doar că Maimun nu rămăsese decât câteva zile la Constantinopol, reluându-și imediat călătoria fără a spune unde se duce – sau cel puțin vărul lui nu m-a judecat demn să știu acest lucru. Pentru orice eventualitate, mi-am lăsat adresa, vreau să spun pe aceea a lui Barinelli, în cazul în care prietenul meu avea să se întoarcă înainte ca noi să plecăm, și ca să nu mai fiu eu nevoit să mă întorc după vești la acest om puțin primitor.

Traversarăm apoi Cornul de Aur pentru a merge în oraș, unde Marta și-a cumpărat, la insistența mea, două țesături frumoase, una neagră cu fir argintiu, cealaltă din mătase cenușiu deschis presărată cu steluțe albastre de culoarea cerului. „Mi-ai oferit noaptea și zorile”, îmi spuse ea. De n-am fi fost în mijlocul oamenilor, aș fi strâns-o în brațe.

În noul târg de mirodenii, am dat peste un genovez care tocmai s-a instalat acolo de câteva luni și care posedă deja una dintre cele mai

frumoase parfumerii din Constantinopol. Chiar dacă n-am pus niciodată piciorul în orașul strămoșilor mei, nu mă pot împiedica să nu încerc un sentiment de mândrie când mi se întâmplă să întâlnesc un compatriot respectat, cutezător și prosper. L-am rugat să compună pentru Marta parfumul cel mai rafinat pe care l-a avut vreodată o doamnă. Am dat de înțeles că este soția sau logodnica mea, fără să i-o spun prea limpede. Omul se închise în odăița din fundul prăvăliei și se întoarse apoi cu un superb flacon verde închis, pântecos ca un pașă înaintea siestei. Mirosea a aloe, violete, opium și două feluri de mosc.

Când l-am întrebat pe genovez ce-i datoram, s-a prefăcut că nu vrea să ia nimic, dar ăsta nu era decât un vicleșug de negustor. Nu zăbovi prea mult în a-mi spune prețul, pe care l-aș fi considerat nesăbuit dacă nu aș fi văzut ochii Martei minunându-se în fața cadoului pe care i-l făceam.

Nu sunt oare vanitos făcând pe logodnicul plin de generozitate, dezlegându-mi necontenit punga cu un gest de cuceritor și făcând comenzi înainte de a întreba de preț? Ce-are a face, sunt fericit, ea este fericită și nu mi-e rușine de semeția mea!

Pe drumul spre casă, ne-am oprit la o croitoreasă din Galata ca să-i ia măsura. Și tot astfel la un pantofar care expunea la intrarea în prăvălie conduri eleganți. Marta protesta de fiecare dată, iar apoi ceda, știind că sunt încăpățânat. Desigur, nu sunt soțul ei legitim, dar sunt deja soțul ei mai mult decât celălalt și îmi asum toate datoriile sarcinii mele ca pe tot atâtea privilegii. Bărbatului îi revine sarcina de a o îmbrăca pe femeia pe care o dezbracă, și de a o parfuma pe aceea pe care o îmbrățișează. Așa cum îi revine sarcina de a apăra, cu prețul vieții sale, pasul fragil care îl urmează.

Iată că încep să vorbesc precum un paj îndrăgostit. Astă-seară e timpul să pun pana jos și să suflu peste cerneala zglobie care scânteiază…

14 noiembrie

De patru zile tot insist pe lângă Marta să-și potolească spaimele și să se ducă din nou la palat, și abia astăzi a sfârșit prin a accepta. Așadar am pornit, luându-l cu noi și pe Hatem, am traversat brațul de mare, am mers apărându-ne sub o umbrelă de o ploaie interminabilă. Ca s-o înveselesc, îi vorbeam de una, de alta, pe un ton voios, arătându-i locuințele frumoase din jurul nostru și straiele ciudate ale trecătorilor, și schimbam ocheade ca să nu ne pufnească râsul. Și tot așa până ce ajunserăm la incinta palatului. Atunci chipul i se întunecă

și n-am mai izbutit să i-l descrețesc.

M-am oprit, după obicei, la cafegiul meu din Candia, iar „văduva” porni spre Poarta de Sus, întorcându-se la fiecare pas pentru a-mi arunca priviri de adio, de parcă ar fi urmat să nu ne mai vedem niciodată. Priviri care-mi smulgeau inima din piept, numai că e musai să capete afurisitul ăla de firman, ca să fim liberi și să ne iubim! M-am arătat așadar mai hotărât decât de obicei și i-am făcut cu curaj semn să plece, să treacă de poartă. N-a fost în stare. La fiecare pas tremura tot mai tare și încetinea mersul. Degeaba o susținea Hatem cel prea-cumsecade, degeaba o îndemna el cu glas scăzut, picioarele n-o mai duceau. Se văzu nevoit să se resemneze s-o aducă înapoi, aproape târând-o. Înlăcrimată, prăbușită, scuzându-se între două suspine că se dovedise atât de slabă.

— De îndată ce mă apropii de poartă, mi se pare că văd capul tăiat. Și nu mai izbutesc nici măcar să-mi înghit saliva.

Am liniștit-o cum m-am priceput. Hatem mă întrebă dacă să se ducă el totuși. Chibzuind bine, i-am spus să se ducă doar după grefierul de la Armurărie, pentru a-l întreba ce găsise în cel de-al treilea registru, și să se întoarcă numaidecât.

Ceea ce și făcu. Iar răspunsul funcționarului fu exact cel de care mă temeam: „Nu există nimic în cel de-al treilea registru. Dar am aflat că există un al patrulea registru..” Pentru osteneala lui mai ceru încă doi piaștri. Nefericirea noastră a devenit pentru acest josnic personaj o rentă.

Plecarăm de acolo atât de descurajați, atât de copleșiți, că nu furăm în stare nici măcar să schimbăm trei vorbe pe toată durata drumului de întoarcere.

Ce era acum de făcut? Mai bine să lăsăm ca noaptea să-mi potolească neliniștile. Dacă voi izbuti totuși să închid ochii…

15 noiembrie

Noaptea neaducând nicio soluție problemei mele, am vrut să-mi găsesc liniștea în religie. Dar deja regret un pic lucrul ăsta. Nu poți deveni deodată credincios așa cum nu poți să ajungi pe nepregătite necredincios. Până și Cel de Sus cred că s-a săturat de toanele mele.

Mergând duminică de dimineață la biserica din Pera, l-am întrebat pe părintele Thomas, după liturghie, dacă era de acord să mă spovedească. Socotind că era desigur vreo urgență, se scuză pe lângă numeroșii credincioși ce-l înconjurau, și mă trase spre confesional ca să mă asculte vorbind – cu atâta stângăcie! — despre Marta și despre

mine. Înainte de a-mi da dezlegarea, mă puse să făgăduiesc că nu mă mai apropii de „acea persoană” atâta timp cât nu va deveni soția mea. Îmi mai adresă, printre dojeni, și câteva cuvinte de îmbărbătare. Îmi voi aminti cuvintele sale de îmbărbătare, dar nu sunt sigur că-mi voi ține făgăduiala.

La începutul serviciului divin, n-aveam deloc intenția de a mă spovedi. Stăteam îngenuncheat în penumbră, într-un nor de tămâie, sub bolți impozante, vânturându-mi mereu în minte neliniștile, când am simțit nevoia să merg la spovedanie. Cred că motivul a fost mai puțin un acces de pietate cât mai curând unul de nefericire. Nepoții, ajutorul meu și Marta, care mă însoțiseră cu toții la biserică, fură nevoiți să mă aștepte o bună bucată de timp. Dacă m-aș fi gândit, mi-aș fi amânat spovedania, ducându-mă singur. Mă spovedesc rar, și toată lumea știe acest lucru la Gibelet; pentru a câștiga încrederea parohului, îi ofer din când în când câte o carte veche de rugăciuni, iar el se preface că e convins că păcătuiesc puțin. De aceea, gestul meu de astăzi face cât o spovedanie publică, am văzut bine după atitudinea alor mei când am ieșit. Ochii lui Hatem care chicoteau; cei ai nepoților, care când mă mustrau, când mă evitau; și mai ales cei ai Martei, care strigau: „Trădătorule!“ După știrea mea, ea nu s-a spovedit.

Ajungând acasă, am socotit că este indispensabil să-i adun solemn în jurul meu pentru a-i anunța că aveam de gând s-o iau pe Marta de nevastă de îndată ce ea va fi obținut dezlegarea de prima ei căsătorie, iar eu voi fi vorbit cu capucinul. Adăugând, dar fără s-o cred prea tare că, dacă starea ei de văduvă ar fi din fericire constatată în zilele următoare, ne-am căsători chiar aici la Constantinopol.

— Sunteți ca și copiii mei și vreau s-o iubiți pe Marta și s-o respectați ca pe propria voastră mamă.

Hatem se aplecă peste mâna mea, apoi peste cea a viitoarei mele soții. Habib ne îmbrățișă și pe unul și pe celălalt cu o veselie care îmi făcu bine; Marta îl strânse îndelung în brațe, și de data asta n-am simțit, mă jur, niciun pic de gelozie; sunt convins că niciodată până acum nu s-au mai strâns astfel în brațe. Cât despre Bumeh, a venit și el să ne îmbrățișeze, în felul lui, mai furiș, enigmatic. Părea cufundat în gânduri despre care nu vom ști niciodată nimic. Poate că-și spunea că acea răsturnare neprevăzută era încă un semn, una din acele nenumărate tulburări sufletești care precedă sfârșitul vremurilor.

Seara asta, când scriu aceste rânduri, singur în cameră fiind, simt o înțepătură de remușcare. Dacă aș mai putea retrăi această zi, aș vrea s-o retrăiesc altfel. Fără spovedanie, fără anunț solemn. Dar n-are importanță! Ce-a fost a fost! Nu îți poți niciodată contempla propria viață de la înălțimea unui promontoriu!

16 noiembrie

Când m-am deșteptat, remușcările nu mă părăsiseră. Ca să le ostoiesc, mi-am spus că spovedania m-a eliberat de o povară apăsătoare. Ceea ce nu este exact. Păcatul trupesc n-a apăsat peste umerii mei decât atunci când am îngenuncheat în biserică, nu înainte. Înainte, nu numeam păcat ceea ce s-a întâmplat vineri. Iar în clipa asta mi-e ciudă că l-am numit astfel. Credeam că mă voi elibera de o greutate în confesional, dar dimpotrivă, pot spune că m-am împovărat.

În plus, întrebările care nu-mi dădeau pace persistă: Unde să ne ducem acum? Unde să-i duc pe ai mei? Ce să-i sugerez Martei? Da, ce-i de făcut?

Hatem a venit să-mi spună că, după părerea lui, soluția cea mai proastă ar fi să căpătăm de la vreun funcționar, contra unei retribuții consistente, un certificat fals care să ateste că bărbatul Martei a fost cu adevărat executat. N-am respins propunerea cu un aer înspăimântat așa cum probabil ar fi făcut-o un om de treabă, am prea multe fire de păr alb pentru a mai crede în puritate, justiție sau inocență, și chiar înclin să respect, la drept vorbind, mai mult un certificat fals care eliberează, decât unul autentic care aservește. Totuși, după matură chibzuință, am spus nu, soluția nepărându-mi rezonabilă. Să mă întorc adică la Gibelet și să mă însor la biserică în temeiul unei hârtii pe care o știu ca fiind falsă?

Să-mi petrec tot restul zilelor cu teama că văd cum mi se deschide brusc ușa și intră omul pe care eu l-am îngropat înainte de vreme pentru a trăi cu nevastă-sa? La așa ceva nu mă pot nicicum hotărî, nici în ruptul capului!

17 noiembrie

În această zi de marți, pentru a mai ieși din neliniște, m-am consacrat uneia dintre plăcerile mele favorite: să plec de unul singur pe străzile orașului și să uit de mine o zi întreagă la târgul librarilor. Dar când, în preajma moscheii Solimaniah, am menționat candid numele lui Mazandarani unui negustor care mă întreba ce căutam, omul s-a încruntat, mi-a făcut iute semn să cobor glasul, a verificat dacă nimeni altcineva în afară de el nu mă auzise, apoi m-a poftit să intru și i-a poruncit fiului său să iasă pentru a putea vorbi fără martori.

Chiar și când am fost singuri, n-a vorbit decât cu voce scăzută, astfel că am fost nevoit să fac un efort constant pentru a-l înțelege. După spusele lui, celor mai înalte autorități le-ar fi trecut de curând pe

la urechi zvonul anumitor preziceri privitoare la ziua judecății, care ar fi foarte aproape; un astrolog i-ar fi spus marelui vizir că foarte curând toate mesele vor fi răsturnate și strânse, că turbanele cele mai înalte se vor rostogoli pe jos dimpreună cu capetele care le purtau și că toate palatele se vor nărui peste cei ce locuiesc în ele. De teamă că aceste zvonuri vor trezi panica sau răzvrătirea, s-ar fi dat poruncă să fie confiscate și distruse toate cărțile care vesteau iminența sfârșitului timpurilor; cei ce le copiază, le vând, le difuzează sau le comentează sunt pasibili de cele mai severe pedepse. Toate astea se petrec în mare taină, mă asigură negustorul cel de treabă, care-mi arătă prăvălia închisă a unui vecin, care se pare că fusese prins și supus la chinuri fără ca frații lui să cuteze măcar să se intereseze de soarta lui.

Îi sunt nespus de recunoscător acestui coleg că și-a dat osteneala să mă prevină asupra primejdiei și că mi-a arătat astfel încredere, în pofida originii mele. Dar poate că tocmai din pricina acestei origini s-a simțit el încrezător. Dacă autoritățile ar fi dorit să-l pună la încercare sau să-l spioneze, nu i-ar fi trimis un genovez, nu-i așa?

Ceea ce am aflat astăzi pune într-o lumină nouă cele ce mi s-au întâmplat la Alep, și mă face să pricep mai bine reacția neobișnuită a librarilor din Tripoli atunci când le-am pomenit de *Al o sutălea nume*.

Va trebui să mă arăt mai discret, mai circumspect, și mai cu seamă să evit de acum înainte să mai alerg prin librării cu titlul cărții ăsteia pe buze. Va trebui, da, e ceea ce îmi tot spun astăzi, dar nu sunt sigur că voi păstra multă vreme atitudinea asta înțeleaptă. Căci dacă vorbele acestui om de bine mă îndeamnă la prudență, ele au de asemenea și darul de a-mi ațâța curiozitatea pentru blestemata aia de carte care îmi dă în continuare cu tifla.

18 noiembrie

Și azi m-am dus să fac vizite librarilor, până la căderea nopții. Am privit, am observat, am scotocit, fără să mă interesez totuși de *Al o sutălea nume*.

Am făcut câteva achiziții, îndeosebi cea a unei lucrări rare pe care o căutam de multă vreme, *Cunoașterea alfabetelor oculte*, atribuită lui Ibn-Wahehiya. Conține zeci de scrieri diferite, cu neputință de descifrat de către neinițiați; dacă aș fi putut s-o achiziționez mai curând, m-aș fi inspirat poate din ea pentru acest jurnal. Acum însă este prea târziu, am deja tabieturile mele, am propria mea formă de deghizare a scrisului și n-am de gând să mai schimb ceva.

Scris vineri, 27 noiembrie 1665

Am trecut, fără niciun motiv, printr-o săptămână de coșmar și teama încă îmi mai sălășluiește în oase. Refuz însă să plec. Refuz să plec învins, jecmănit și umilit.

Nu voi rămâne la Constantinopol mai mult decât este necesar, dar nu voi pleca mai înainte de a fi obținut satisfacție pentru ceea ce am suferit.

Încercarea mea a început joi, 19, când Bumeh a venit să-mi anunțe, cuprins de exaltare, că reușise în sfârșit să afle identitatea colecționarului care posedă o copie după *Al o sutălea nume*. Îi interzisesem totuși nepotului meu să caute această carte, numai că o făcusem poate fără autoritate. Și dacă i-am făcut încă reproșuri în ziua aceea, nu m-am putut împiedica să nu-l întreb imediat ce aflase.

Colecționarul cu pricina nu mi-era necunoscut, era un nobil din Valahia, un voievod pe nume Mircea, care adunase în palatul său una dintre cele mai frumoase biblioteci din toată împărăția, și care, cu foarte mult timp în urmă, chiar trimisese la tatăl meu un emisar cu sarcina de a cumpăra o carte de psalmi pe pergament, minunat împodobită cu miniaturi și ilustrată cu icoane. Îmi spun că, dacă m-aș înfățișa la el acasă, și-ar aminti de acea achiziție și mi-ar spune poate dacă posedă vreo copie a cărții lui Mazandarani.

Ne-am dus acasă la voievod spre sfârșitul după-amiezei, la ceasul la care oamenii își sprăvesc siesta. Doar Bumeh și cu mine, îmbrăcați amândoi în costum genovez, și nu înainte de a-l fi pus pe nepotul meu să-mi promită că mă va lăsa să conduc eu conversația. Nu voiam să-mi înspăimânt gazda, punându-i din capul locului întrebări despre o lucrare cu autenticitate îndoielnică și conținut la fel de îndoielnic. Trebuia așadar să abordăm acest lucru pe ocolite.

Somptuoasă în mijlocul caselor turcești care o împrejmuise, reședința voievodului Valahiei uzurpă întrucâtva denumirea de palat; nicio îndoială că o datorează mai curând calității proprietarului decât arhitecturii ei; s-ar fi putut spune că era locuința unui pantofar, de douăsprezece ori mai mare, sau douăsprezece locuințe de pantofari luate de același cumpărător și reunite între ele, având în partea de jos zidul orb sau aproape, iar la etaj consolele din lemn și jaluzelele lor brune. Însă toți îi zic palat, astfel că până și hățișul de ulicioare care o înconjoară îi poartă numele. Am vorbit de pantofari tocmai pentru că este un cartier de pantofari, de marochineri, dar și de vestiți legători de cărți, al căror client foarte fidel este, presupun, colecționarul nostru.

Am fost întâmpinați la poartă de un oștean valah, îmbrăcat într-o haină lungă din mătase verde care lăsa să se vadă o sabie și un pistol, și, de îndată ce ne-am spus numele și calitatea, fără să fi fost nevoie să mai precizăm motivul vizitei noastre, am fost conduși într-un cabinet

micuț, cu pereții acoperiți de cărți până și în partea de sus a unicei uși. Spusesem: „Baldassare Embriaco, negustător de rarități și cărți vechi, și nepotul meu Jaber“. Bănuiam că profesia îmi va fi aici de un infailibil ajutor, deschizându-mi toate ușile.

Voievodul veni după noi foarte curând, urmat de un alt om de casă, îmbrăcat la fel ca și primul, cu mâna pe mânerul sabiei. Văzând cam ce fel de oameni eram, stăpânul îi făcu semn să se ducă liniștit și se așeză pe un divan în fața noastră. O slujnică aduse numaidecât pentru fiecare cafea și sirop, puse totul pe o masă joasă și ieși închizând ușa în urma ei.

Gazda noastră începu în chip curtenitor să ne pună întrebări legate de ostenelile călătoriei, apoi spuse că era onorat de vizita noastră, fără să ne întrebe care erau motivele. Este un om bătrân, părând să aibă cam șaptezeci de ani, zvelt, cu chipul supt și împodobit cu o barbă albă. Era înveșmântat mai puțin bogat decât oamenii săi, având doar o cămașă lungă albă, brodată, fluturând pe deasupra unui pantalon de aceeași culoare. Vorbea italienește și ne-a explicat că, în cursul nenumăraților săi ani de exil, petrecuse ceva timp la Florența, la curtea marelui duce Ferdinand, pe care fusese nevoit s-o părăsească pentru că voiau să-l silească să treacă la catolicism. Lăudă îndelung rafinamentul familiei Medici, cât și generozitatea membrilor ei, înainte de a le deplânge slăbiciunea actuală. În preajma lor se deprinsese să aprecieze lucrurile frumoase și hotărâse să-și consacre averea mai curând achiziției de cărți vechi decât uneltirilor princiare.

— Însă mulți oameni, în Valahia, dar și la Viena, încă mai cred că mă țin de comploturi și-și închipuie că toate aceste cărți ale mele nu sunt decât o diversiune. În realitate, aceste ființe de pergament îmi ocupă gândurile zi și noapte. Să descopăr existența unei cărți, s-o urmăresc dintr-o țară într-alta, în fine s-o împresur, s-o dobândesc, s-o posed, să mă izolez cu ea pentru a o face să-și dezvăluie tainele, să-i găsesc apoi în casă un loc demn de ea, iată singurele mele bătălii, singurele mele cuceriri, și nimic nu-mi este mai plăcut decât să stau la taclale în acest cabinet împreună cu niște cunoscători.

După acest preambul atât de îmbietor, mă simțeam în măsură să-i spun, în cuvinte potrivite, ce mă aducea în casa lui.

— Am aceeași pasiune ca și Domnia Voastră, dar cu mai puțin merit, deoarece eu fac pentru nevoile negoțului ceea ce Domnia Voastră împlinește din dragoste pentru lucruri. Cel mai adesea, umblu după o carte pentru a o revinde cuiva care mi-a comandat-o. Doar această călătorie la Constantinopol are un alt motiv. Un motiv care pentru mine nu este unul obișnuit și pe care ezit să-l dezvălui celor ce mă întreabă. Dar cu dumneavoastră, care mi-ați făcut o primire demnă mai degrabă de rangul vostru decât de al meu, cu dumneavoastră care sunteți un colecționar autentic și un cărturar, nu o voi lua pe căi

ocolite.

Și am început efectiv să vorbesc așa cum nu prevăzusem s-o fac, fără viclenii și ocolișuri, despre profețiile referitoare la apariția Fiarei în anul 1666, despre cartea lui Mazandarani, despre împrejurările în care mi-o încredințase bătrânul Idriss, cum i-o cedasem lui Marmontel și ce i se întâmplase cavalerului pe mare.

Auzind acest ultim punct, voievodul dădu din cap, arătând astfel că aflase vestea. În ce privește restul nu avu nicio reacție, dar când începu să cuvânteze după mine, îmi spuse că auzise diversele preziceri asupra anului care urma să vină, și aminti de cartea rusească a Credinței, pe care omisesem s-o amintesc eu însumi, din grija de a fi concis.

— Am un exemplar din această carte, trimis de patriarhul Nikon în persoană, pe care l-am cunoscut odinioară, în tinerețe, la Nijni-Novgorod. O lucrare tulburătoare, recunosc. Cât despre *Al o sutălea nume*, e adevărat că mi-a fost vândută o copie, acum șapte-opt ani, dar nu i-am dat prea mare importanță. Cel ce o vindea mi-a mărturisit el însuși că era foarte probabil vorba de un fals. Am achiziționat-o doar din curiozitate, pentru că este una dintre acele cărți despre care colecționarilor le place să vorbească atunci când se întâlnesc. Ca acele animale fabuloase despre care vorbesc vânătorii la agapele lor. Am păstrat-o doar din vanitate, recunosc, fără să fi încercat vreodată să mă cufund în lectura ei. De altfel, cunoscând foarte prost araba, aș fi fost cu adevărat incapabil s-o citesc fără ajutorul unui tâlmaci.

— Și v-ați despărțit de ea? l-am întrebat, încercând să evit ca bătăile inimii să facă să-mi tremure limba în gură.

— Nu, nu mă despart niciodată de nicio carte. E multă vreme de când nu mi-a mai căzut privirea asupra ei, dar trebuie să fie pe undeva pe aici, poate la etajul doi, împreună cu alte cărți arabe…

Îmi trecu o idee prin minte. Tocmai o răsuceam în cap pentru a o înfățișă convenabil, când nepotul meu, încălcându-mi recomandările, mă luă pe nepregătite.

— Dacă doriți, pot să vă traduc această carte în italienește sau în grecește.

I-am azvârlit pe dată o privire dezaprobatoare. Nu că propunerea lui ar fi fost absurdă, aveam de gând să sugerez eu însumi ceva de genul ăsta, dar intervenția asta avea un ton abrupt care contrasta cu conversația noastră de până atunci. Mă temeam că gazda noastră se va împotrivi și am văzut în ochii săi că șovăia să-mi dea un răspuns. Tropoteam de nerăbdare. Eu aș fi condus altfel lucrurile.

Voievodul avu pentru Bumeh un zâmbet condescendent.

— Îți mulțumesc pentru propunerea dumitale. Cunosc totuși un călugăr grec care citește perfect araba și care va avea suficientă răbdare pentru a tălmăci această carte și a o scrie cu o caligrafie

îngrijită. E un om de vârsta mea; tinerii nu au suficientă răbdare cu asemenea lucruri. Dar dacă doriți și unul și celălalt să parcurgeți cartea despre *Al o sutălea nume* și să vă copiați câteva rânduri, pot să vi-o aduc. Cu condiția să nu iasă din cabinetul ăsta.

— V-am fi recunoscători.

Se ridică și ieși, închizând ușa în urma lui.

— Ai fi făcut mai bine să taci, după cum mi-ai făgăduit, i-am spus nepotului meu. De îndată ce ai deschis gura, a scurtat conversația. Iar acum își permite să ne spună „cu condiția ca…"

— Dar ne va aduce cartea, și doar asta contează. Pentru asta am făcut călătoria.

— Cât vom avea timp să citim?

— Vom putea verifica dacă seamănă cu aceea care se afla în posesia noastră. Și apoi știu foarte bine ce voi căuta mai întâi de toate.

Eram pe punctul să ne certăm când de-afară ne ajunseră la urechi niște strigăte, o dată cu zgomotul pașilor unor oameni care alergau. Bumeh se ridică să vadă ce se întâmplă, dar l-am bruftuit.

— Stai locului! Și adu-ți aminte că te afli în locuința unui prinț!

Strigătele se îndepărtară de cabinet, dar, după un minut, se apropiară din nou, însoțite de lovituri violente, care făceau să se cutremure pereții încăperii, și de un miros neliniștitor. Nemaiputând sta locului, am întredeschis ușa și am început la rându-mi să strig. Pereții și covoarele erau în flăcări, un fum gros umplea casa. Bărbați și femei alergau cărând găleți cu apă și țipând în toate direcțiile. Când să dau să ies, m-am întors către Bumeh și l-am văzut stând neclintit.

— Să stăm locului, mă luă el peste picior, doar ne aflăm în locuința unui prinț.

Obrăznicătura! I-am ars o palmă zdravănă pentru ce spusese și pentru atâtea alte lucruri pe care le ținusem până atunci pentru mine. Fumul năpădea deja încăperea și ne făcea să tușim. Alergarăm spre ieșire, trecând de trei ori prin flăcări.

Când ne pomenirăm în stradă, teferi, dar cu nenumărate arsuri ușoare pe față și pe mâini, nu avurăm nici măcar vreme să ne tragem sufletul, că un pericol încă și mai grav se năpusti asupra noastră. Din pricina unei neînțelegeri care a fost cât pe ce să ne coste viața.

Sute de oameni din cartier se îngrămădiseră să privească focul, când paznicul care ne deschisese ușa arătă cu mâna înspre noi. Gestul voia să arate stăpânului sau unui alt paznic că nu ne mai aflam în casă și că ne salvaserăm pielea. Însă numeroșii gură-cască interpretară gestul anapoda, închipuindu-și că noi eram pricina dezastrului și că paznicul voise să arate vinovații, oamenii începură să azvârle cu pietre în noi. Am fost nevoiți s-o luăm la sănătoasa spre a scăpa de proiectile, lucru care părea să confirme că noi eram incendiatorii și că încercam să ne punem pielea la adăpost după ce săvârșisem

nelegiuirea. Se năpustiră pe urmele noastre, înarmați cu bâte, cuțite și foarfece de cizmărie, așa că nici vorbă să ne încetinim goana pentru a încerca să-i aducem la sentimente mai bune. Dar, cu cât alergam, cu atât păream mai speriați și cu atât mai mult oamenii se întărâtau, devenind tot mai numeroși. Acum ne hăituia tot cartierul. Nu puteam ajunge prea departe. Era cât pe ce să cădem în mâinile lor. Mi se părea deja că le simt în ceafa suflarea.

Deodată se iviră în fața noastră doi ieniceri. În vremuri normale, doar văzându-le bonetele cu pene lungi atârnându-le pe spate, m-aș fi azvârlit în prima ulicioară din stânga sau din dreapta spre a evita să ne încrucișăm pașii. De data asta însă, Cerul ni-i trimitea. Se aflau în fața prăvăliei unui cizmar și se întorseseră, uluiți, să vadă ce anume pricinuise vacarmul, punându-și amândoi mâna pe mânerul sabiei. Am strigat: „Aman! Aman!“, ceea ce înseamnă „îndurare!“ și m-am aruncat în brațele unuia din ei ca un copil în brațele maică-sii. Am verificat cu coada ochiului dacă nepotul meu a făcut același gest. Militarii se sfătuiră din priviri, apoi ne traseră cu putere îndărătul lor strigând și ei spre gloată: „Aman!“

Urmăritorii noștri se opriră brusc, de parcă s-ar fi izbit de un zid din sticlă. Cu excepția unui singur individ, un tânăr care zbiera ca un diavol, și care, după părerea mea, era un dezechilibrat. În loc să rămână ca și ceilalți nemișcat, își continuă goana și își repezi brațele înainte, încercând să-l apuce pe Bumeh de cămașă. Se auzi o șuierătură. Nici măcar nu l-am zărit pe ienicerul care mă ținea scoțându-și sabia din teacă, apoi izbind. L-am văzut doar ștergându-și sabia pe spatele nefericitului care-i zăcea la picioare. Fusese atins la baza gâtului, iar tăietura era atât de adâncă încât umărul i se desprinsese de trup ca o cracă tăiată. Nici n-avusese răgaz să suspine. Nu se auzise decât zgomotul stins al trupului căzând. Am rămas cu ochii fixați îndelung asupra rănii din care curgea sângele negru la culoare, spumegând dintr-un izvor lăuntric căruia îi luă ceva timp ca să sece. Când am fost în sfârșit în stare să-mi desprind privirea, mulțimea dispăruse. Nu rămăseseră decât trei oameni, tremurând în mijlocul drumului. Ienicerii le porunciseră să nu fugă precum ceilalți și să le explice pățania. Ei arătară îndărătul lor flăcările incendiului, apoi arătară spre nepotul meu și spre mine. Am spus imediat că noi n-aveam niciun amestec, că suntem niște negustori de cărți, oameni cumsecade veniți cu treburi la voievodul Valahiei, și că puteam dovedi acest lucru.

— Sunteți siguri că ei sunt criminalii? întrebă cel mai în vârstă dintre ieniceri.

Cei trei localnici se codiră, de teamă că-și vor pune în pericol propriul cap. În cele din urmă, unul din ei vorbi pentru toți:

— Se spune că acești străini au dat foc palatului. Când am vrut să-i

luăm la întrebări, au luat-o la fugă, de parcă se simțeau vinovați.

Mi-ar fi plăcut să răspund, dar ienicerii ne făcură semn să tăcem și ne porunciră, lui Bumeh și mie, să mergem înaintea lor.

Când și când, mă uitam peste umăr. Mulțimea se strânsese la loc și ne urma, dar la o distanță apreciabilă. Încă și mai departe, se ghicea vâlvătaia flăcărilor și vacarmul celor veniți în ajutor. Nepotul meu mergea liniștit, fără să-mi arunce nici măcar o privire îngrijorată sau complice. Sunt convins că acest spirit superior era preocupat de cu totul altceva decât de vulgarele mele temeri de muritor bănuit pe nedrept de o crimă și dus de doi ieniceri pe ulițele Constantinopolului, spre o soartă necunoscută.

Escorta ne conduse spre locuința unui personaj aparent important, Morșed Aga. Nu mai auzisem până atunci de numele lui, dar îmi dădură de înțeles că fusese odinioară comandant de ieniceri și că ocupase în această calitate funcții înalte la Damasc. Ni se adresă de altfel în arabă, o arabă în mod vizibil învățată târziu și cu un puternic accent turcesc.

Ceea ce mi-a atras de la bun început atenția la el au fost dinții. Erau atât de subțiri și de tociți că păreau un șir de ace negre la culoare. Aspectul mi s-a părut respingător, însă el nu se simțea în mod evident nici rușinat, nici încurcat. Îi dezvelea larg la fiecare zâmbet, și zâmbea necontenit. Drept e că, în rest, înfățișarea sa era cea a unui om respectabil, cu burtică la fel ca mine, cu păr cărunt sub o tichie albă cu ceapraz argintiu și fără nicio pată, cu barbă îngrijită, cu maniere de om primitor.

De îndată ce am fost aduși în fața lui, ne ură bun venit și ne spuse că avuseserăm noroc că ienicerii ne aduseseră la el și nu la judecător sau în turnul prizonierilor.

— Acești tineri sunt ca și copiii mei, au încredere în mine, știu că sunt un om drept și milos. Am prieteni sus de tot, foarte sus, dacă înțelegeți ce vreau să spun, și nu m-am folosit niciodată de relațiile mele pentru a condamna un nevinovat. Uneori, în schimb, am obținut grațierea câte unui vinovat care a izbutit să mă înduioșeze.

— Vă pot jura că suntem nevinovați, este o simplă neînțelegere. Am să vă explic.

Mă ascultă atent, dând din cap de mai multe ori pentru a-mi arăta compasiune. Apoi mă asigură:

— Pari un om respectabil, să știi că îți voi fi prieten și ocrotitor.

Ne aflam într-o sală mare mobilată doar cu covoare, draperii și perne. În jurul nostru, în afară de Morșed Aga și cei doi ieniceri, mai erau jumătate de duzină de oameni înarmați, ce mi se părură din capul locului a fi militari dați afară din armată. Se auzi zarvă în exterior, un paznic ieși să vadă, apoi se întoarse ca să șoptească ceva la urechea gazdei noastre, brusc îngrijate.

— Se pare că incendiul se lățește. Nu se mai poate socoti numărul victimelor.

Se întoarse spre unul din ieniceri.

— Oamenii din cartier au văzut că i-ați adus pe prietenii noștri aici?

— Da, câțiva oameni ne-au urmat de departe.

Morșed Aga se arăta tot mai îngrijorat.

— Vom fi nevoiți să facem de pază toată noaptea. Niciunul dintre voi nu trebuie să doarmă. Iar dacă vă întreabă unde sunt prietenii noștri, veți spune că i-am dus la închisoare ca să fie judecați.

Ne făcu complice cu ochiul, își dezveli dinții negri ca niște ace și ne spuse pe un ton liniștitor:

— Nu vă temeți de nimic, calicii ăștia nu mai pun ei mâna pe voi.

Făcu apoi semn unuia din oameni să ne aducă niște boabe de fistic de rontăit. Cei doi ieniceri găsiră de cuviință să se retragă, chiar în acel moment.

Sunt nevoit să-mi întrerup aici relatarea pentru această noapte. Ziua a fost epuizantă, iar condeiul meu începe să atârne greu. O voi relua în zori.

Scris sâmbătă, 28

Mai târziu ni s-a adus cina, apoi ni se arătă o încăpere din casă unde ne puteam culca, nepotul meu și cu mine, singuri. Somnul nu mi se lipi de gene toată noaptea, iar în zori tot nu dormeam când Morșed Aga se aplecă deasupra mea, zgâlțâindu-mă.

— Trebuie să te scoli repede.

M-am ridicat în șezut.

— Ce se petrece?

— Mulțimea s-a adunat afară. Se pare că jumătate din cartier a ars și că sunt sute de morți. Le-am jurat pe mormântul tatălui meu că nu sunteți aici. Dacă mai stăruie, voi fi nevoit să-i las pe câțiva dintre ei să intre ca să verifice singuri. Va trebui să vă ascundeți. Veniți cu mine!

Ne conduse, pe nepotul meu și pe mine, printr-un culoar, spre un dulap în perete a cărui ușă o deschise cu o cheie.

— Aveți de coborât câteva trepte. Fiți atenți, nu există lumină. Coborâți încetișor, rezemându-vă de perete. Jos, e o săliță. Vin și eu acolo de îndată ce voi putea.

L-am auzit închizând la loc ușa dulapului și răsucind de două ori cheia în broască.

Ajunși jos, căutarăm pe dibuite un loc de stat, dar podeaua era

noroioasă și nu existau acolo nici scaun, nici taburet. N-am putut face altceva decât să mă sprijin de perete, rugându-mă ca gazda noastră să nu ne lase prea multă vreme în gaura aia.

— Dacă omul ăsta nu ne-ar fi luat sub protecția sa, am fi acum în fundul unei temnițe, zise deodată Bumeh, care nu mai deschisese gura de ceasuri întregi.

În beznă nu puteam vedea dacă zâmbește.

— Ți-ai găsit momentul să-ți bați joc, i-am spus. Ai vrea poate ca Morșed Aga să ne dea pe mâna gloatei turbate de afară? Sau să ne lase pe seama unui judecător care se va grăbi să ne condamne spre a liniști opinia publică? Nu te arăta atât de nerecunoscător! Și nu mai da dovadă de atâta trufie! Nu uita că tu m-ai târât ieri la voievodul ăsta. Și că tot tu m-ai împins să fac această călătorie! N-ar fi trebuit să părăsim vreodată Gibelet!

Îi vorbisem nu în arabă, ci în dialect genovez, așa cum o fac spontan de fiecare dată când mă simt expus adversităților Orientului.

Trebuie să recunosc faptul că, o dată cu trecerea orelor, apoi a zilelor, am început să-mi vorbesc mie însumi nu foarte diferit de felul în care vorbea Bumeh, pe care-l bănuisem zeflemitor și-l acuzasem de ingratitudine. În anumite momente, măcar; pentru că, în alte momente, binecuvântam steaua mea norocoasă care mi-l scosese în cale pe Morșed Aga. Șovăiam constant între două impresii. Uneori, nu vedeam în acest om decât pe notabilul înțelept cu păr cărunt, preocupat de soarta noastră, de bunăstarea noastră, și care se scuza de flecare dată că ne pricinuia fără voia lui neplăceri; iar alteori, nu îi mai vedeam decât gura aceea neagră de pește rapace. Când mi se părea timpul prea lung, iar pericolele care ne amenințau păreau îndepărtate, ajungeam să mă întreb dacă nu cumva era absurd că ne aflăm astfel închiși în casa unui necunoscut, care nu era nici funcționar însărcinat cu menținerea ordinii, nici prieten. De ce făcea asta pentru noi? De ce se punea rău cu oamenii cartierului, și chiar cu autoritățile, pe mâna cărora ar fi trebuit să ne dea încă din prima zi? Apoi punea să se deschidă ușa temniței, ne chema, ne aducea sus în casă, în general noaptea, și împărțea cu noi cina sa și a oamenilor săi, instalându-ne la locul de onoare, oferindu-ne cele mai bune bucăți de pui sau de miel, înainte de ne explica pe îndelete cum mai stăteau lucrurile.

— Vai, vai, ne spunea el, primejdia de moarte se apropie. Localnicii îmi supraveghează necontenit ușa, convinși că sunteți tot ascunși la mine. În tot orașul sunt căutați cei răspunzători de incendiu. Autoritățile au promis o pedeapsă exemplară…

Dacă am fi prinși, nici măcar nu ne-am putea aștepta la o adevărată judecată. Am fi în aceeași zi trași în țeapă și expuși în piețele publice. Atâta timp cât eram ascunși acasă la binefăcătorul nostru, nu riscam

nimic. Numai că nu puteam rămâne prea multă vreme aici. Toate secretele sfârșesc prin a fi date de gol. De altfel, judecătorul își trimisese grefierul într-o inspecție. Bănuia el poate ceva.

Acum, scriu aceste fraze cu o mână care nu mai tremură. Dar, vreme de nouă zile și nouă nopți, am trăit un coșmar, fără ca prezența sinistrului meu nepot să-mi îndulcească cu ceva nenorocirea.

Deznodământul nu s-a produs decât ieri. După ce m-a lăsat să cred că judecătorul ar putea face oricând o percheziție în toată regula și că era tot mai primejdios să mă adăpostească astfel, gazda mea veni să-mi anunțe în sfârșit o veste bună.

— M-a convocat judecătorul azi-dimineață. M-am dus la el șoptindu-mi deja ultima rugăciune. Și când a început să-mi spună că știe că sunteți ascunși la mine, m-am aruncat la picioarele lui implorându-l să-mi cruțe viața. Atunci mi-a spus să mă scol și a zis că aprobă atitudinea mea nobilă, deoarece luasem apărarea a doi nevinovați. Căci și el este convins de nevinovăția voastră. Dacă spiritele n-ar fi fost atât de încinse, v-ar fi spus să ieșiți imediat cu capul sus. Dar e mai bine să ne arătăm prudenți. Înainte de a ieși, va trebui să facem rost de un permis de liberă trecere. Doar înălțimea Voastră, i-am spus, le-ar putea elibera un astfel de document. A spus că are nevoie să chibzuiască și mi-a cerut să revin să-l văd în după-amiaza asta. Ce părere ai?

I-am răspuns că eram încântat, că asta era vestea cea mai încurajatoare cu putință.

— Va trebui să-i facem judecătorului un cadou demn de o astfel de favoare.

— Evident. Ce sumă ar trebui să-i oferim?

— Va trebui să te gândești la acest lucru cu mare grijă, cadiul ăsta e un personaj de vază. E un om mândru și nu va voi să se tocmească. Se va uita doar la plocon. Dacă i se va părea suficient, îl va lua și ne va înmâna permisul de liberă trecere. Dacă i se va părea insuficient, mi-l va arunca în față, și atunci o vom porni, tu, nepotul tău și cu mine, spre cele veșnice!

Își trecu încet mâna peste gât de-o parte, apoi de partea cealaltă, iar eu am făcut instinctiv același gest.

Oare câți bani ar trebui să ofer pentru a scăpa cu viață? Cum aș putea răspunde la această întrebare? Există vreo cifră mai importantă decât viețile noastre?

— Nu am la mine decât patru piaștri și șaizeci de aspri. Știu că e neîndestulător…

— Patru piaștri și jumătate e ceea ce va trebui să li se împartă oamenilor mei pentru a le mulțumi că ne-au apărat pe toți și ne-au slujit vreme de zece zile.

— Asta și intenționam să fac. Voiam, de asemenea, să-ți trimit ție,

gazda noastră, binefăcătorul nostru, de îndată ce mă voi întoarce acasă, cel mai somptuos dintre daruri.

— Uită de mine, eu nu vreau nimic. Ești aici, în casa mea, iar eu nu te-am lăsat să-ți dezlegi punga. Nu-mi risc viața așa cum am făcut-o pentru a căpăta daruri. V-am primit aici pe tine și pe nepotul tău pentru că am fost convins de la bun început că sunteți nevinovați. Nu pentru alt motiv. Și nu voi dormi liniștit mai înainte de a vă ști în siguranță. Dar judecătorului chiar va trebui să-i găsim cadoul care se cuvine, și vai de noi dacă vom comite cea mai mică eroare de apreciere.

— Prin ce fel de mijloc va trebui să plătim?

— Are un frate, negustor prosper și respectat. Vei scrie pentru el un act de recunoaștere a datoriei, spunând că ți-a livrat marfa, contra unei anumite sume, și că te angajezi să plătești ce datorezi peste o săptămână. Dacă n-ai suma acasă, vei putea s-o împrumuți.

— Cu condiția să vrea cineva să-mi împrumute…

— Ascultă, prietene! Ascultă sfatul unui om cu părul alb! Începe prin a ieși din această situație proastă, păstrându-ți capul pe umeri. Mai târziu, te vei gândi cui să ceri să te împrumute. Să nu mai pierdem vremea, o să încep să întocmesc actul. Să mi se aducă ceva de scris!

Se informă asupra numelui meu complet, reședinței obișnuite, adresei din acest oraș, religiei, originilor mele, profesiei mele exacte, și se strădui să caligrafieze totul cu o mână sigură. Lăsând totuși o linie în alb.

— Cât scriu?

Șovăiam.

— Dă-mi un sfat!

— Nu te pot ajuta. Nu știu la cât se ridică averea ta.

La cât se ridică așadar averea mea? Poate că, dacă pun la socoteală tot ce trebuie să fie socotit, la două sute cincizeci de mii de maidini, ceea ce face cam trei mii de piaștri… Dar este oare asta întrebarea care trebuie pusă? N-ar trebui să știu mai curând ce sume are judecătorul obiceiul să perceapă atunci când face asemenea servicii?

De fiecare dată când îmi vine o cifră în minte, mi se pune un nod în gât. Și dacă magistratul ar spune nu? N-aș mai putea adăuga încă un piastru? Sau trei? Sau doisprezece?

— Cât?

— Cincizeci de piaștri!

Omul se arătă nemulțumit.

— Am să scriu o sută cincizeci!

Începu să scrie, iar eu n-am protestat. Apoi îi puse pe doi dintre oamenii lui să semneze în chip de martori, la fel ca și pe mine și pe nepotul meu.

— Iar acum, rugați-vă lui Dumnezeu ca totul să meargă bine. Dacă nu, o să murim cu toții.

Am părăsit locuința lui Morșed Aga ieri-dimineață la prima oră, când străzile erau încă prea puțin animate, după ce oamenii lui verificaseră că nu ne pândea nimeni. Aveam asupra noastră un permis de liberă trecere cam sumar, în virtutea căruia ne era îngăduit să călătorim peste tot în împărăție fără a fi stingheriți. În partea de jos a documentului era o semnătură, în care nu se putea citi decât un singur cuvânt, „cadi“.

Ne întoarserăm strecurându-ne pe lângă ziduri spre casa noastră din Galata, murdari, despuiați, dacă nu ca niște cerșetori, cel puțin ca niște călători extenuați de mai multe etape succesive, și care s-ar fi încrucișat pe drum de mai multe ori cu moartea. Cu tot permisul nostru de liberă trecere, ne temeam să nu fim controlați de vreo patrulă și, încă și mai mult, să nu nimerim nas în nas cu oamenii din cartierul sinistrat.

Abia după ce am ajuns acasă am aflat adevărul: încă de a doua zi după incendiu, fuseserăm scoși de sub învinuire. Deși suferind și distrus de pierderea atât a casei, cât și a cărților sale, nobilul voievod își adunase vecinii din cartier pentru a le spune că ne acuzaseră pe nedrept; focul fusese pricinuit de jarul unei narghilele pe care o slujnică o lăsase să cadă peste un covor din lână. Mai multe persoane din suita sa suferiseră arsuri mai mult sau mai puțin superficiale, dar nu pierise nimeni. Cu excepția tânărului smintit, doborât în fața noastră de ieniceri.

Îngrijați de dispariția noastră, Marta, Habib și Hatem veniseră încă de a doua zi după vești și fuseseră în mod firesc îndreptați spre casa lui Morșed Aga. Care le afirmase că ne găzduise o noapte pentru a ne salva de mulțime, și că plecaserăm de acolo imediat apoi. Poate că, sugerase el perfid, preferaserăm să părăsim pentru câtva timp orașul de teamă să nu fim prinși. Binefăcătorul nostru primi calde mulțumiri de la ai mei, pe care îi puse să făgăduiască să-l țină la curent de îndată ce ar fi avut vești, căci, zicea el, se înfiripase între noi o mare prietenie. În vreme ce aveau această curtenitoare conversație, noi zăceam, Bumeh și cu mine, în ascunzătoarea de sub picioarele lor, închipuindu-ne că temnicerul se zbătea să ne scape din ghearele mulțimii.

— Am să-l fac să plătească pentru toate astea, am spus, pe cât e de adevărat că mă cheamă Embriaco! O să-mi înapoieze banii și el o să fie cel care o să putrezească în temniță, dacă n-o să fie cumva chiar tras în țeapă.

Niciunul dintre ai mei nu se gândi să mă contrazică, dar, când am rămas singur cu ajutorul meu, veni să mă implore:

— Stăpâne, e mai bine să renunți să-l mai urmărești pe acest om!

— Nici gând. Chiar de-ar trebui să ajung până la marele vizir!

— Dacă un șef de bandă de mahala v-a luat punga și v-a sustras o recunoaștere de datorie de o sută cincizeci de piaștri pentru a vă da drumul, cât credeți că va mai trebui să scoateți din pungă în anticamera marelui vizir pentru a căpăta satisfacție?

Am răspuns:

— Voi plăti ce trebuie plătit, dar vreau să-l văd pe omul ăsta în țeapă!

Hatem se feri să mă contrazică iarăși. Șterse masa dinaintea mea, luă o ceașcă goală, apoi ieși, ținându-și ochii plecați. Știe că nu trebuie să-mi rănească amorul-propriu. Dar mai știe, de asemenea, că fiecare cuvânt care mi-este spus își croiește drum în mintea mea, oricare mi-ar fi răspunsul pe moment.

De fapt, în dimineața asta, nu mai sunt în aceeași dispoziție ca ieri. Nu mă mai gândesc la răzbunare înainte de a părăsi acest oraș. Vreau să plec, luându-i cu mine pe toți ai mei. Și nu mai vreau nici blestemata aia de carte, am impresia că de fiecare dată când mă apropii de ea, se va produce o nenorocire. Mai întâi bătrânul Idriss, apoi Marmontel. Acum incendiul. Nu salvare ne aduce cartea asta, ci calamitate. Moartea, naufragiul, incendiul. M-am săturat, plec.

Marta mă imploră și ea să părăsim neîntârziat orașul. Nu mai vrea să pună piciorul la palat. E convinsă că orice demers nu va sluji la nimic. Ar dori să meargă acum la Smirna – nu i s-a spus într-o zi că bărbatul ei se stabilise acolo? Își închipuie că acolo poate căpăta înscrisul care îi va reda libertatea. Fie, o voi conduce la Smirna. Dacă află acolo ceea ce caută, ne vom întoarce împreună la Gibelet. Unde o voi lua în căsătorie și o voi aduce să trăiască în casa mea. N-am chef să i-o promit încă de pe acum, prea multe piedici ne despart de o asemenea zi. Dar îmi place să nutresc ideea că anul ce vine, despre care se zice că va fi cel al Fiarei și a mii de calamități prevestite, va fi pentru mine un an de nuntă. Nu sfârșitul timpurilor, ci un alt început.

Caietul II

Vocea lui Sabbatai

În port, duminică, 29 noiembrie 1665

Mai erau în caietul meu destule pagini albe, dar, prin aceste rânduri, inaugurez un alt caiet, pe care tocmai l-am cumpărat în port. Primul nu se mai află în posesia mea. Dacă ar fi să nu-l mai revăd, după toate câte le-am însemnat acolo începând din luna august, cred că mi-aș pierde gustul pentru scris, și chiar și un pic din pofta de viață. Numai că nu e rătăcit, ci pur și simplu am fost silit să-l las în casa lui Barinelli, unde l-am părăsit azi-dimineață în pripă, și trag nădejde să-l recuperez, încă din noaptea asta, cu voia Celui de Sus. Hatem s-a dus să-l ia înapoi, dimpreună cu alte câteva lucruri. Am încredere în iscusința lui…

Deocamdată, mă întorc la peripețiile acelei zile nesfârșite, în cursul căreia am avut de suferit destule ocări. Unele pe care le așteptam, altele nu.

Azi-dimineață, așadar, pe când mă pregăteam să mă duc la biserica din Pera cu toți ai mei, sosi cu mare pompă un demnitar turc. Fără să descalece, trimise pe unul dintre oamenii săi după mine. Locuitorii cartierului îl salutau toți cu deferență, iar unii dintre ei se descopereau, după care se făceau nevăzuți pe prima ulicioară.

Când m-am înfățișat, mă salută în arabă de la înălțimea calului împopoțonat, iar eu i-am întors salutul. Îmi vorbi de parcă ne cunoșteam de o viață și mă numi prietenul și fratele său. Însă ochii lui încruntați glăsuiau cu totul altceva. Mă pofti să vin într-o zi să-i fac cinstea unei vizite acasă, iar eu i-am răspuns politicos că onoarea ar fi pentru mine, tot întrebându-mă cine putea fi acest personaj și ce voia de la mine. Îmi indică atunci pe unul din oamenii lui, spunând că mi-l va trimite joia următoare să mă escorteze până la el acasă. Bănuitor, după tot ce se întâmplase în cursul ultimelor zile, n-aveam niciun chef să mă duc așa în casa unui necunoscut, și i-am răspuns că trebuia, vai, să părăsesc orașul mai devreme de joi pentru o treabă urgentă, dar că acceptam cu plăcere generoasa lui invitație pentru o viitoare ședere în această binecuvântată capitală. În sinea mea îmi șopteam: n-o să fie prea curând!

Deodată, omul scoase din buzunar actul pe care temnicerul meu mă

pusese să-l semnez prin înșelăciune și presiune, îl desfășură, pretinse că numele său figura acolo și spuse că era consternat că aveam de gând să plec înainte de a-mi fi achitat datoria. Este, așadar, fratele judecătorului, îmi spusei în sinea mea. Dar ar putea la fel de bine să fie orice alt puternic personaj în cârdășie cu temnicerul meu. Acesta îi strămutase recunoașterea datoriei mele, sub pretextul că scrie numele fratelui judecătorului. Care judecător nu există desigur decât în scornelile lui Morșed Aga. „A, sunteți fratele cadiului", am spus totuși pentru a câștiga timp de reflecție și pentru a-i înștiința pe cei de față că nu știam prea bine cine era acel om.

Tonul i se înăspri atunci:

— Sunt fratele cui vreau! Dar nu al unui câine de genovez! Când ai să-mi plătești datoria?

Amabilitățile erau aparent terminate.

— Îmi îngăduiți să văd acest act?

— Știi foarte bine ce scrie acolo! răspunse el, prefăcându-se nerăbdător.

Dar totuși mi-l întinse, fără să-i dea drumul din mână, iar eu m-am apropiat ca să-l citesc.

— Banii ăștia trebuie plătiți peste cinci zile.

— Joi, joia viitoare. O să aduci toată suma, niciun aspru mai puțin. Iar dacă încerci s-o ștergi până atunci, am să te fac să-ți petreci tot restul zilelor în temniță. Oamenii mei te vor supraveghea de acum zi și noapte. Unde te duceai acum?

— E duminică și mă duceam la biserică.

— Foarte bine, du-te la biserică! Roagă-te pentru viața ta! Roagă-te pentru sufletul tău! Și mai ales grăbește-te să-ți găsești pe cineva să te împrumute!

Porunci la doi dintre oamenii lui să rămână de pază la poarta casei și plecă împreună cu restul escortei, salutându-mă mult mai puțin politicos decât la venire.

— Ce-o să facem acum? întrebă Marta.

N-am stat prea mult pe gânduri.

— Ceea ce ne pregăteam să facem înainte de venirea acestui om. Ne ducem la liturghie.

La biserică nu mă rog prea des. Mă duc acolo ca să mă las legănat de vocile care cântă, de tămâie, icoane, statui, bolți, vitralii, strălucirea aurului și ca să mă las în voia unor interminabile meditații, sau mai degrabă reverii, visări profane, uneori chiar libertine.

Am încetat să mă rog, îmi amintesc foarte bine, la vârsta de treisprezece ani. Fervoarea mea a scăzut în ziua în care am încetat să mai cred în minuni. Ar trebui să povestesc în ce împrejurări s-a produs acest lucru – o voi face, dar mai târziu. S-au întâmplat astăzi prea

multe lucruri care mă preocupă și nu-mi stă mintea la ocoluri prea lungi. Voiam doar să spun că astăzi m-am rugat și i-am cerut Cerului un miracol. Îl așteptam cu încredere și aveam chiar – să mă ierte Dumnezeu! — sentimentul că-l meritam. Am fost întotdeauna un comerciant cinstit și, mai mult decât atât, un om de bine. De câte ori am întins mâna unor biete persoane pe care El însuși – să mă ierte iarăși! — le abandonase. Nu mi-am însușit niciodată bunurile celor mai slabi, și nici nu i-am umilit pe cei a căror subzistență depindea de mine. De ce ar îngădui El să se înverșuneze astfel cineva împotriva mea, să mă ruineze, să-mi amenințe libertatea și viața?

Stând în picioare în biserica din Pera, am țintit fără rușine imaginea Creatorului de deasupra altarului, tronând precum Zeus cel din vechime printre razele de aur, și I-am cerut un miracol. La ceasul când scriu aceste rânduri, nu știu încă dacă miracolul s-a produs. N-am s-o știu înaintea zilei de mâine, nu înaintea zorilor. Însă a fost, mi se pare, un prim semn.

Ascultasem absent predica părintelui Thomas, consacrată perioadei Adventului și jertfelor la care se cuvine să consimțim pentru a-l mulțumi Cerului de a ni-L fi trimis pe Mesia. Până în momentul în care, chiar în ultimele fraze, el le ceru credincioșilor să ridice o rugăciune fierbinte pentru aceia dintre noi care urmau să plece pe mare a doua zi, astfel încât călătoria lor să fie scutită de primejdii și, prin grija Atotputernicului, elementele să nu se dezlănțuie. Câțiva ochi se întoarseră către un gentilom din rândul întâi care ținea sub braț o pălărie de căpitan și care îi adresă oficiantului o ușoară plecăciune de recunoștință.

Chiar în clipa aceea, soluția pe care o căutam mi se impuse în minte: să plecăm imediat, fără măcar să mai trecem pe la casa jupânului Barinelli. Să mergem drept la corabie, să ne îmbarcăm, să ne petrecem acolo noaptea, pentru a ne îndepărta cât mai repede de cei care ne urmăresc. Tristă epocă aceea în care nevinovatul nu are altă cale decât fuga. Hatem are însă dreptate, dacă voi face greșeala de a mă adresa autorităților, risc să-mi las acolo averea și viața. Acești răufăcători atât de siguri pe ei nu s-ar făli astfel dacă n-ar avea complici în sferele cele mai înalte. Eu, străinul, „necredinciosul”, „câinele genovez”, nu voi avea nicicând parte de dreptate împotriva lor. Dacă m-aș încăpățâna, aș pune în pericol propria-mi viață, dar și pe cea a familiei mele.

Ieșind de la biserică, m-am dus să-l văd pe căpitanul corabiei, care se numește Beauvoisin, și l-am întrebat dacă, din întâmplare, nu are cumva de gând să facă escală la Smirna. La drept vorbind, în starea de spirit în care m-a lăsat azi-dimineață vizita prigonitorului meu, eram gata să merg oriunde. Dar mi-aș fi înspăimântat interlocutorul dacă i-aș fi dat a înțelege că încercam să fug. Am fost fericit să aud că vasul

avea într-adevăr să facă escală la Smirna, pentru un schimb de mărfuri și pentru a-l lăsa acolo pe domnul Roboly, negustorul francez pe care-l întâlnisem în compania părintelui Thomas, și care deține funcția de ambasador interimar. Căzurăm de acord asupra unui preț, atât pentru traversare, cât și pentru hrană, zece scuzi francezi, care fac trei sute cincizeci de maidini, plătibili jumătate la îmbarcare, cealaltă jumătate la sosire. Căpitanul îmi recomandă cu tărie să nu ajung cu întârziere, pentru că vasul va pleca la prima licărire a zorilor, iar eu i-am răspuns că, spre a nu risca nimic, ne vom îmbarca încă din seara aceasta.

Ceea ce am și făcut. Am vândut catârii care îmi rămăseseră și l-am trimis pe Hatem la Barinelli ca să-i explice plecarea noastră precipitată și să-mi aducă de acolo caietul și câteva lucruri personale. Apoi am urcat cu Marta și nepoții mei la bordul vasului. Unde ne aflăm în clipa de față. Ajutorul meu încă nu s-a întors. Îl aștept dintr-o clipă într-alta. S-a gândit să se strecoare la hangiu printr-o ușiță ascunsă, din spate, spre a înșela vigilența persecutorilor noștri. Am încredere în dibăcia lui, dar sunt totuși îngrijat. Am mâncat foarte ușor, pâine, curmale, fructe uscate. Se pare că e cea mai bună metodă de a evita răul de mare.

Cu toate astea, nu răul de mare e ceea ce mă sperie acum. Am făcut fără îndoială bine că ne-am îmbarcat atât de repede și că n-am mai trecut pe la casa lui Barinelli, dar nu mă pot împiedica să nu mă gândesc că, de câteva ore deja, anumite persoane din oraș au pornit în căutarea noastră. Dacă au brațul lung și se apucă să cerceteze în zona portului, am putea fi culeși ca niște răufăcători. Poate că ar fi trebuit să-i mărturisesc căpitanului motivele grabei mele, fie și numai ca să se arate discret în privința prezenței noastre la bord, și ca să știe ce să răspundă dacă vreun personaj dubios ar veni să se intereseze de noi. Dar n-am cutezat să-l pun la curent cu nefericirile mele, de teamă ca nu cumva să renunțe să ne mai transporte.

Noaptea asta va fi lungă. Până ce vom părăsi portul, mâine dimineață, orice zgomot mă va neliniști. Doamne, cum am putut decădea atât, fără să fi comis nici cea mai mică nelegiuire, de la starea de negustător cinstit și respectat la aceea de proscris?

În legătură cu acest lucru, pe când vorbeam în fața bisericii cu căpitanul Beauvoisin, m-am auzit spunând că eram în călătorie cu ajutorul meu, nepoții și cu „soția mea”. Da, deși încă de la sosirea la Constantinopol pusesem capăt acestei înșelăciuni, iată că în ajunul plecării repun moneda falsă în circulație, dacă mă pot exprima astfel. Și încă în felul cel mai nechibzuit cu putință: oamenii aceștia în compania cărora mă pregătesc să călătoresc nu sunt anonimii din caravana de la Alep, există printre ei gentilomi care-mi cunosc numele și cu care voi avea poate într-o bună zi de-a face.

Căpitanul i-o fi spus deja părintelui Thomas că a acceptat să mă

transporte împreună cu soția mea. Îmi închipui mutra acestuia. Sub taina spovedaniei, nu l-a putut contrazice, dar îmi imaginez ce-o fi gândit.

Oare ce mă împinge să mă port astfel? Minţile mai puţin complicate vor spune că dragostea e cea care, pare-se, te face nechibzuit. Neîndoielnic, dar nu e doar dragostea. Mai e și apropierea anului fatidic, sentimentul că faptele noastre nu vor avea nicio urmare, că firul evenimentelor se va rupe, că timpul pedepsei nu va mai veni, că binele și răul, acceptabilul și inacceptabilul se vor confunda în curând sub un același potop și că vânătorii vor pieri în același timp cu prada lor.

E timpul să închid acest caiet… Așteptarea și neliniștea m-au făcut să scriu în această seară ceea ce am scris. Mâine voi scrie poate cu totul altceva.

Luni, 30 noiembrie 1665

Dacă totuși credeam că zorii zilei îmi vor aduce salvarea, sunt acum foarte dezamăgit și-mi vine greu să-mi ascund neliniștea față de însoțitorii mei.

Ziua întreagă s-a scurs în așteptare și îmi este greu să le dau explicații celor care mă întreabă de ce rămân la bord când toți ceilalți pasageri și membri ai echipajului profită de oprire pentru a se duce la târguieli. Singura explicație pe care am găsit-o e că am făcut în timpul ședерii mai multe cheltuieli decât prevăzusem, că am rămas așadar lefter și că n-aș vrea să le dau nepoților și „soției mele” prilejul să mă împingă la cheltuieli și mai mari.

Motivul întârzierii noastre e că în cursul nopții căpitanul a aflat că ambasadorul Franței, Monsieur de la Haye, sosise în sfârșit la Constantinopol pentru a-și prelua funcția, la cinci ani după ce fusese numit succesor al tatălui său. Pentru toți francezii din această regiune, e un eveniment ieșit din comun, de la care se așteaptă restabilirea unor mai bune raporturi între coroana Franței și aceea a Marelui Stăpân. Se vorbește despre reînnoirea Capitulațiilor, semnate în secolul trecut de Francisc I și de marele Soliman. Căpitanul nostru, armatorul, ca și domnul Roboly au ținut să-i facă o vizită ambasadorului pentru a-i ura bun venit și a-și prezenta omagiile.

Mi s-a părut că am înțeles în seara asta că, în urma anumitor complicații, ambasadorul n-a debarcat încă, negocierile cu autoritățile sultanului n-au ajuns încă la vreun rezultat, iar vasul său, *Marele împărat*, e ancorat la intrarea în port. Ceea ce ne face să ne temem că

vom pleca cel mai curând mâine seară, sau poate chiar poimâine.

E oare cu putință ca urmăritorii noștri să nu se gândească până atunci să vină după noi în port? Norocul nostru e că ne cred plecați spre Gibelet pe uscat, și că ne caută mai degrabă spre Scutari decât pe drumul spre Izmit.

E, de asemenea, cu putință ca acele jalnice personaje să-și fi dat ifose pentru a mă intimida și a mă constrânge să le plătesc, dar că se tem la fel ca și mine de complicațiile ce s-ar naște dintr-un incident în port, cu cetățeni străini pe care ambasadorii și consulii i-ar proteja cu siguranță.

Hatem s-a întors teafăr și nevătămat, dar cu mâinile goale. Nu s-a putut strecura în casa lui Barinelli căci era supravegheată și în partea din față, și în spate. Tot ce a putut face a fost să-i trimită gazdei noastre un mesaj prin care îi cerea să ne păstreze lucrurile, așteptând momentul prielnic ca să le luăm înapoi.

Sufăr că nu mai am caietul cu mine, închipuindu-mi că niște ochi de țopârlani mi-ar putea iscodi rândurile de taină. Vălul cu care le acopăr le va proteja oare? N-ar trebui să mă gândesc prea mult la acest lucru, nici să-mi fac sânge rău, nici să-mi sporesc remușcarea. Mai bine să am încredere în Cer, în steaua mea cea bună și mai cu seamă în Barinelli, față de care am cea mai mare afecțiune și pe care vreau să-l cred incapabil de un gest nedelicat.

Pe mare, 1 decembrie 1665

La trezire, am avut cea mai plăcută surpriză: nu ne mai găseam în port. Petrecusem o noapte de greață și de insomnie și nu putusem adormi decât în zori, pentru a mă trezi la mijlocul dimineții în plină mare a Propontidei.

Motivul acestei plecări e că domnul Roboly a renunțat în cele din urmă la călătorie pentru a mai rămâne o vreme pe lângă ambasador și a-l pune la curent cu lucrurile întâmplate în absența lui, în timpul interimatului. De asemenea, armatorul a socotit inutil să mai zăbovească, neavând nicio obligație să se ducă să-l salute pe Monsieur de la Haye și neavând de gând la început s-o facă decât în compania domnului Roboly.

De îndată ce mi-am dat seama că ridicasem ancora, răul meu de mare se șterse, deși de obicei nu face decât să se agraveze când mă îndepărtez de port.

Dacă vântul ne este favorabil, iar marea rămâne liniștită, vom fi la Smirna, mi se spune, în mai puțin de o săptămână. Suntem însă în

decembrie și ar fi de mirare ca marea să rămână calmă.

Deoarece acum sunt mult mai liniștit, am să consemnez aici, așa cum mi-am făgăduit, incidentul care m-a împins să mă îndepărtez de religie și care m-a făcut, mai cu seamă, să mă îndoiesc de miracole.

Am încetat să mai cred, spuneam, la vârsta de treisprezece ani. Până atunci, eram constant văzut în genunchi, cu un șirag de mătănii în mâini, printre femeile învești mântate în negru, și știam pe de rost virtuțile tuturor sfinților. De multe ori m-am dus la capela lui Efrem, umilă chilie săpată în stâncă, unde trăise cândva unul dintre cei mai cuvioși pustnici, ale cărui nenumărate minuni sunt astăzi slăvite în ținutul Gibelet.

Așadar într-o bună zi, cam pe la vârsta de treisprezece ani, la întoarcerea dintr-unul din acele pelerinaje, pe când urechile încă îmi zumzăiau de o litanie ce slăvea niște miracole, nu m-am putut împiedica să nu-i povestesc tatălui meu istoria paraliticului care coborâse de pe munte pe propriile-i picioare, și pe cea a nebunei din satul Ibrin care își regăsise glagoria chiar în clipa în care fruntea ei atinsese stânca rece în care își făcuse pustnicul sălaș. Eram mâhnit de nepăsarea tatălui meu față de Credință, mai ales de când o pioasă doamnă din Gibelet îmi dăduse a înțelege că, dacă mama mea murise atât de prematur – nu aveam decât patru ani, iar ea nu avea mai mult de douăzeci – e pentru că la căpătâiul ei nu se făcuseră rugăciuni înflăcărate. Eram așadar supărat pe tatăl meu și doream să-l readuc pe calea cea dreaptă.

Mi-a ascultat pilduitoarele întâmplări fără să arate nici scepticism, nici uluire. Avea un chip impasibil și dădea din cap fără încetare. După ce mi-am golit sacul cu povești, s-a ridicat, bătându-mă ușurel pe umăr ca să nu mă mișc din loc, și s-a dus să ia din camera sa o carte pe care i-o văzusem de mai multe ori în mâini.

După ce a pus-o pe masă, lângă lampă, a început să-mi citească în grecește diverse istorii care povesteau toate despre vindecări miraculoase. Omise să precizeze care anume sfânt înfăptuise toate aceste minuni, preferând, a spus el, să mă lase să ghicesc. Jocul ăsta mi-a plăcut. Mă simțeam suficient de vrednic să recunosc stilul făcătorului de minuni. Sfântul Arsenie, poate? Sau Bartolomeu? Sau Simeon Stâlpnicul? Sau poate Proserpina? Las' pe mine!

Istorisirea cea mai fascinantă și care mă făcuse să exclam de mai multe ori „aleluia", vorbea despre un om al cărui plămân fusese străpuns de o săgeată, care rămăsese înfiptă acolo; după ce își petrecuse o noapte în preajma sfântului, omul visase că acesta îl atinsese, iar dimineața era vindecat; mâna dreaptă o ținea strânsă, iar când desfăcuse pumnul, găsise vârful săgeții. Povestea asta cu săgeata m-a făcut să cred că putea fi Sfântul Sebastian. Nu, zise tatăl meu. L-

am rugat să mă lase să mai ghicesc o dată. Dar n-a mai vrut să continue jocul și m-a anunțat pe un ton neutru că autorul acestor vindecări miraculoase era… Asclepios. Da, Asclepios, zeul grec al medicinei, în sanctuarul său din Epidaur unde s-au dus nenumărați pelerini, veacuri la rând. Cartea care conținea aceste istorisiri era celebra *Periegeză* sau *Descriere a Eladei*, scrisă de Pausanias în secolul al doilea al erei noastre.

Când tata mi-a dezvăluit cum stăteau lucrurile, evlavia mi-a fost zdruncinată profund.

— Sunt minciuni, nu-i așa?

— Habar n-am. Poate că sunt minciuni. Dar oamenii au crezut destul în ele pentru a se întoarce, an după an, să-și afle vindecarea la templul lui Asclepios.

— Falsele divinități nu pot înfăptui minuni!

— Desigur. Cred că ai dreptate.

— Tu crezi în așa ceva?

— N-am nici cea mai mică idee.

Se sculă și se duse să pună cartea lui Pausanias la loc de unde o luase.

Din ziua aceea, n-am mai fost în pelerinaj la capela lui Efrem. Și nici nu m-am mai rugat. Fără să fi devenit un adevărat necredincios. Astăzi, peste toți cei ce se roagă și îngenunchează și se prosternă aștern aceeași privire ca și tatăl meu, lipsită de iluzii, distantă, nici respectuoasă, nici disprețuitoare, uneori intrigată, dar eliberată de orice certitudine. Și-mi place să cred că și Creatorul preferă, dintre toate făpturile create de El, tocmai pe cele care au știut să devină libere. Oare un părinte nu e mulțumit să-și vadă fiii părăsind copilăria pentru a deveni bărbați, chiar dacă ghearele lor în formare îl zgârie un pic? Pentru ce ar fi Dumnezeu un părinte mai puțin binevoitor?

Pe mare, miercuri, 2 decembrie

Am trecut de Dardanele și navigăm drept spre sud. Marea e liniștită, iar eu mă plimb pe punte, cu Marta la braț, ca o doamnă din Franța. Oamenii din echipaj o privesc pe furiș, doar atât cât să mă facă să simt ce mult mă pizmuiesc, dar rămân totuși cât se poate de respectuoși, astfel că ajung să fiu mândru de atitudinea lor, fără urmă de gelozie.

Zi după zi, pe nesimțite, m-am deprins cu prezența ei, atât de mult încât n-o mai numesc „văduva”, de parcă porecla asta n-ar fi demnă de ea; cu toate astea, ne îndreptăm spre Smirna ca să obținem acolo dovada acestei văduvii. E convinsă că va obține satisfacție; în ce mă

privește, eu sunt mai sceptic. Mă tem să nu cădem din nou în mâinile unor funcționari venali care vor smulge de la noi, piastru după piastru, toți banii pe care îi mai avem. În cazul ăsta, mai bine ar fi să urmăm sfatul lui Hatem și să obținem un certificat calp. Soluția asta continuă să nu-mi placă, dar nu o exclud, ca ultim recurs, dacă toate celelalte căi cinstite s-ar înfunda. Oricum, nu se pune problema să mă întorc la Gibelet părăsind-o pe femeia pe care o iubesc, și este limpede că nu ne vom putea întoarce acasă împreună fără un act la mână, autentic sau măsluit, care să ne îngăduie să trăim sub același acoperiș.

Poate că nu am spus-o încă îndeajuns în aceste pagini, sunt acum îndrăgostit așa cum nu am fost nici în tinerețe. Nu doresc să redeschid vechile răni, pe care le știu adânci și încă neînchise în pofida anilor care au trecut – aș vrea doar să spun că prima mea căsătorie a fost o căsătorie de conveniență, pe câtă vreme cea pe care o pun la cale împreună cu Marta este o căsătorie din pasiune. O căsătorie de conveniență la nouăsprezece ani, iar la patruzeci o căsătorie din pasiune? Asta va fi fost viața mea, nu mă plâng, îl venerez prea mult pe cel de care ar trebui să mă plâng și nu îi pot reproșa că a dorit să iau în căsătorie o genoveză. Pentru că s-au însoțit întotdeauna cu genoveze, strămoșii mei și-au putut păstra limba, obiceiurile și dragostea pentru țara de baștină. Aici tatăl meu nu greșea și oricum, pentru nimic în lume, n-aș fi vrut să-l supăr. Nenorocul nostru a fost să dăm de Elvira.

Era fiica unui negustor genovez din Cipru, avea șaisprezece ani, iar tatăl ei, ca și al meu, nutrea convingerea că era menită să-mi devină nevastă. Eram întrucâtva unicul tânăr genovez din acea parte a lumii, iar căsătoria noastră părea a fi în ordinea lucrurilor. Însă Elvira se făgăduise cu de la sine putere unui tânăr din Cipru, un grec, pe care-l iubea peste măsură și de care părinții voiau s-o îndepărteze cu orice preț. A văzut din prima zi în mine un persecutor, sau măcar un complice al prigonitorilor ei, deși eu însumi eram silit la această căsătorie. Mai docil, mai ingenuu, curios să descopăr acele plăceri numite supreme, amuzat și de ritualul sărbătorilor, dar ascultând de aceleași porunci paterne.

Prea mândră pentru a se supune, prea îndrăgostită de celălalt pentru a mă asculta, a mă privi sau a-mi surâde, Elvira a fost în viața mea un episod trist pe care l-a scurtat doar moartea ei timpurie. Nu cutez a spune că m-am simțit ușurat. Nimic, atunci când e vorba de ea, nu evocă pentru mine ușurarea, pacea sau seninătatea. Toată această pățanie nu mi-a lăsat decât o strașnică prejudecată împotriva căsătoriei și a ceremoniilor ei, dar și împotriva femeilor. De la vârsta de douăzeci de ani sunt văduv și eram resemnat să rămân astfel. Dacă aș fi fost mai atras de rugăciune, m-aș fi dus să trăiesc într-o mânăstire. Doar împrejurările acestui voiaj m-au determinat să repun

în discuție suspiciunile mele înrădăcinate. Chiar dacă știu să mimez gesturile credincioșilor, rămân, totuși, un om care se îndoiește…

Cât îmi e de greu să amintesc povestea asta veche! De fiecare dată când mă gândesc iarăși la ea, reîncep să sufăr. Timpul n-a vindecat mare lucru, sau atât de puțin…

Duminică, 6 decembrie

De trei zile, doar furtună, ceață, bubuit de tunet, vânturi aducătoare de ploi, greață, amețeală. Picioarele nu mă mai țin de parcă ar fi cele ale unui înecat. Mă rezem de pereții de lemn, de fantomele care trec. Mă poticnesc de o găleată, două brațe străine mă repun pe picioare, cad în clipa următoare în același loc. De ce n-am rămas la mine acasă, în calmul senin al prăvăliei, să completez liniștit coloane drepte în registru? Ce nebunie m-a împins la călătoria asta? Ce nebunie, mai ales, m-a făcut s-o pornesc pe mare?

Nu mâncând din fructul interzis omul și-a supărat Creatorul, ci pornind-o pe mare! Câtă semeție să pleci astfel, cu trupul și cu bunurile, pe imensitatea învolburată, să brăzdezi drumuri deasupra hăurilor, scărpinând cu vârful vâslelor înlănțuite spinarea monștrilor din adâncuri, Behemot, Rahab, Leviatan, Abaddon, șerpi, fiare, balauri! Acolo se află nesfârșita trufie a oamenilor, păcatul lor veșnic reînnoit în pofida pedepselor.

Într-o zi, spune Apocalipsa, mult după sfârșitul lumii, când Răul va fi fost în cele din urmă doborât, marea va înceta de a mai fi lichidă, ea nu va mai fi decât un continent sticlos pe care se va putea merge ca pe uscat. Nu vor mai fi furtuni, nici înecuri, nici grețuri. Doar un gigantic cristal albastru.

Până atunci, marea rămâne mare. În această dimineață de duminică, avem parte de un moment de răgaz. Mi-am pus haine curate și am putut așterne aste câteva rânduri. Dar soarele se lasă iarăși învăluit în neguri, ceasurile se amestecă între ele, iar pe mândra noastră corabie marinarii și pasagerii forfotesc.

Ieri, în toiul furtunii, Marta a venit să se ghemuiască lângă mine. Cu capul pe pieptul meu și cu șoldul lipit de al meu. Frica devenise o complice, o prietenă. Iar ceața, un hangiu îndatoritor. Ne-am îmbrățișat, ne-am dorit, buzele ni s-au unit, iar oamenii roiau în jurul nostru fără să ne vadă.

Marți, 8

După scurta limpezire a cerului de duminică, ne-am pomenit iarăși în mijlocul intemperiilor. Nu știu dacă „intemperii” e chiar cuvântul potrivit, fenomenul e atât de straniu… Căpitanul îmi spune că, în douăzeci și șase de ani de navigație pe toate mările, n-a mai văzut așa ceva. Oricum nu în Marea Egee. Acel soi de ceață lipicioasă care bălțește greoi și pe care vântul n-o alungă. Aerul e parcă mai dens și a căpătat o culoare de cenușă.

Corabia noastră e neîncetat zgâlțâită, izbită, împinsă, dar nu înaintează. De parcă ar fi înfiptă în dinții unei furci. Am deodată impresia că nu sunt nicăieri și că nu merg niciunde. În jurul meu, oamenii se închină necontenit, iar buzele lor tremură. N-ar trebui să-mi fie frică, dar mi-e frică la fel ca unui copil, noaptea, într-o casă din lemn când ultima lumânare s-a stins, iar podelele scârțâie. Din ochi, o caut pe Marta. Stă așezată, cu spatele spre mare, așteptând ca eu să isprăvesc de scris. Mă grăbesc să-mi strâng uneltele de scris ca să mă duc s-o iau de mână și să i-o țin astfel îndelung în mâna mea, ca în noaptea aceea din satul croitorului, când dormisem în același pat. Era pe atunci intrusa din călătoria mea, acum este busola. Dragostea este întotdeauna o intruziune. Întâmplarea se face trup, pasiunea se face rațiune.

Ceața se îndesește și mai tare, iar sângele îmi pulsează în tâmple.

Miercuri, 9

La amiază lumină ca de amurg, însă marea nu ne mai zgâlțâie. Totul e liniștit pe vas, oamenii nu se strigă unii pe alții, iar când vorbesc, o fac cu voce înceată și temătoare, de parcă s-ar afla în preajma unui rege. Albatroși zboară jos, pe deasupra capetelor noastre, și de asemenea și alte păsări cu penaj negru, al căror nume nu-l cunosc și care scot niște țipete neplăcute.

Am surprins-o pe Marta plângând. Nu voia să-mi spună motivul și pretindea că era din pricina oboselii și a grijilor călătoriei. Când am insistat, a sfârșit prin a-mi mărturisi:

— De când suntem pe mare, ceva îmi spune că nu vom ajunge niciodată la Smirna.

O premoniție? Ecoul neliniștii și al tuturor nefericirilor ei?

Am făcut-o iute să tacă, i-am pus repede mâna peste gură că și cum i-aș mai fi putut împiedica fraza să plece prin eter spre urechile Cerului. Am implorat-o să nu mai rostească niciodată asemenea cuvinte pe o corabie. N-ar fi trebuit să insist s-o fac să vorbească. Dar – Doamne! — cum aș fi putut oare ghici că era atât de puțin superstițioasă? Nu știu dacă trebuie s-o admir sau să mă sperii.

Hatem și Habib șușotesc întruna, când gravi, când amuzați, și își pun lacăt la gură de îndată ce trec pe lângă ei.

Cât despre Bumeh, se plimbă pe punte de dimineață și până seara, cufundat în meditații de nepătruns. Tăcut, absorbit, având în colțul gurii acel zâmbet distant care nu e zâmbet. Tuleiele i-au rămas rare, în vreme ce fratele lui mai mic se rade de trei ani. Poate că nu se uită îndeajuns după femei. Nu se uită, de altfel, după nimic, nici după bărbați, nici după cai, nici după podoabe. Nu cunoaște decât pielea cărților. De mai multe ori a trecut pe lângă mine fără să mă vadă. Seara, însă, a venit să-mi pună o ghicitoare:

— Cunoști cele șapte Biserici din Apocalipsă?

— Le-am citit deja numele, Efes, Filadelfia, Pergam, mi se pare, Sardes, și Tiatira…

— Asta e, Tiatira, asta e cea pe care am uitat-o.

— Așteaptă, sunt doar cinci!

Dar, fără să mai aștepte, nepotul meu începu să recite, ca pentru sine însuși:

„Eu Ioan, fratele vostru și împreună cu voi părtaș la suferință și la împărăția și la răbdarea în Iisus, fost-am în insula ce se cheamă Patmos, pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru mărturia lui Iisus.

Am fost în duh în zi de duminică și am auzit, în urma mea, glas mare de trâmbiță, care zicea: Ceea ce vezi scrie în carte și trimite celor șapte Biserici: la Efes, și la Smirna, și la Pergam, și la Tiatira, și la Sardes, și la Filadelfia, și la Laodiceea”.

Doamne! De ce am uitat de Smirna?

Vineri, 11

Presimțirea Martei era falsă, am ajuns la Smirna.

Deoarece sunt acum cu picioarele pe uscat, pot în sfârșit scrie fără să-mi tremure mâna: am avut și eu, în tot cursul traversării, aceeași impresie ca și ea. Chiar mai mult decât o impresie, o atroce convingere. Și parcă mi se strângeau măruntaiele, deși mă străduiam cu mult curaj s-o ascund celorlalți. Aveam, da, sentimentul că mă îmbarcasem pe ultimul drum. Este, poate, la urma urmei, ultima mea călătorie, dar nu se va fi încheiat înainte de etapa Smirna. Mă întrebam doar cum va veni sfârșitul. La început, când se dezlănțuise furtuna, eram convins că aveam să pierim într-un naufragiu. Apoi, pe măsură ce marea și cerul se calmau, dar totodată se și întunecau, temerile mele se făcuseră și mai ambigui, și mai puțin demne de a fi mărturisite. Nu mai simțeam frica obișnuită a tuturor celor ce se

îmbarcă, nu mai pândeam piraţii în zare sau furtuna, sau monştrii despre care se vorbeşte, nu mă temeam de foc, de epidemii, de drumurile pe apă sau că voi aluneca peste bord. Nu mai exista zare, şi nici bord. Nimic altceva în afară de amurgul acela neîntrerupt, nimic altceva decât ceaţa aceea lipicioasă, norul acela jos de sfârşit de lume.

Sunt convins că toţi tovarăşii mei de traversare aveau aceeaşi senzaţie. O ghiceam după privirile lor de condamnaţi increduli, ca şi după murmurele lor. Am mai văzut şi cu ce grabă au debarcat.

Domnul fie binecuvântat, ne aflăm acum pe pământul Smirnei. E tot amurg, e adevărat, dar e amurgul la ora lui. De când am intrat în golf, cerul s-a limpezit. Mâine vom vedea soarele.

La Smirna, sâmbătă, 12 decembrie 1665

Am dormit la mânăstirea capucinilor şi am visat că naufragiam. Atâta timp cât am fost pe mare, îmi petreceam zilele cuprins de teamă, dar, când adormeam, mă visam pe uscat, în casa mea de la Gibelet.

Călugării ne-au primit cu o politeţe reţinută. Invocasem totuşi sprijinul părintelui Thomas, oarecum abuziv, e adevărat. Dacă i-aş fi cerut o scrisoare de recomandare, mi-ar fi scris-o. Lucrurile s-au petrecut atât de repede, încât nici măcar nu l-am putut preveni în legătură cu iminenta mea plecare. Nu voiam ca urmăritorii mei de la Constantinopol, ducându-se la biserică, să afle din gura lui unde plecasem. Aş fi putut desigur să-l rog să nu spună nimic, însă atunci ar fi trebuit să-i explic de ce eram urmărit, şi să-l incit să mintă spre a mă proteja… Pe scurt, am venit fără nicio recomandaţie şi am procedat de parcă aş fi avut-o. L-am numit chiar pe părintele Thomas „duhovnicul meu“, descriere deloc mincinoasă, deşi abuzivă şi oarecum lăudăroasă.

Dar nu despre asta aş vrea mai cu seamă să vorbesc astăzi. Am dorit să urmez cronologia notelor mele, să vorbesc mai întâi de noaptea trecută, de visul meu. Înainte de a ajunge la esenţial. La lucrurile stranii ce se petrec în acest oraş şi despre care mi se vorbeşte din toate părţile. Sursele mele sunt numeroase. Prima este un foarte bătrân capucin, părintele Jean-Baptiste din Douai, care trăieşte de douăzeci de ani în Levant şi care, mai înainte, trăise cincisprezece ani la Genova, oraş a cărui nostalgie a păstrat-o şi pe care îl venerează ca şi cum ar fi fost urbea sa natală. Se consideră măgulit să stea astfel de vorbă cu un descendent al glorioasei familii Embriaco şi îşi deschide inima de parcă m-ar fi cunoscut din copilărie. Eu dau însă crezare, în legătură cu ceea ce am să povestesc, şi altor străini pe care i-am întâlnit astăzi, cât şi oamenilor locului.

Cu toții afirmă că un om din acest oraș, un evreu pe numele lui Sabbatai, sau Shabtai, sau Shabethai, s-a proclamat Mesia și anunță sfârșitul lumii pentru anul 1666, fixând o dată precisă, luna iunie, mi se pare. Lucrul cel mai straniu este că majoritatea oamenilor din Smirna, chiar dintre creștini sau turci, și chiar dintre cei care își bat joc de acest personaj, par convinși că prezicerea lui se va adeveri.

Până și părintele Jean-Baptiste în persoană, care susține că apariția falșilor profeți este tocmai semnalul care confirmă iminența sfârșitului vremurilor.

Mi se spune că evreii nu mai vor să muncească, petrecându-și zilele în rugăciuni și în post ritualic. Prăvăliile lor sunt închise, iar călătorii au mare bătaie de cap să dea peste un zaraf. Azi n-am putut verifica acest lucru, și nici ieri-seară, deoarece era zi de sabat, dar o să văd mâine, ziua Domnului pentru noi, dar nu și pentru evrei sau turci. Mă voi duce în cartierul lor, situat pe coasta colinei, în direcția vechiului castel, în vreme ce străinii, care aici sunt mai cu seamă englezi și olandezi, își au locuințele pe malul mării, de ambele părți ale străzii largi care mărginește portul. Voi putea vedea atunci cu ochii mei dacă mi s-a spus adevărul.

13 decembrie '65

Evreii proclamă că e minune, iar pentru mine, care am crescut într-o țară otomană, chiar este: pretinsul lor mesia e teafăr și nevătămat, l-am văzut cu ochii mei ieșind liber pe stradă și cântând cât îl ținea gura! Azi-dimineață, totuși, toți îl dădeau drept mort.

Fusese convocat la cadiu, care la Smirna taie și spânzură și care are obiceiul să aplice pedepse cu cea mai mare asprime de îndată ce ordinea publică e amenințată. Or, ceea ce se petrece la Smirna este, pentru autorități, o sfidare nemaiauzită, pentru a nu spune o insultă. Nimeni nu mai muncește. Nu doar evreii. În acest oraș, care este unul dintre cele în care se află cei mai mulți comercianți străini, nimic nu se mai cumpără, nimic nu se mai vinde. Hamalii din port nu mai vor nici să încarce, nici să descarce mărfurile. Prăvăliile și atelierele sunt închise, iar oamenii stau adunați în piețe, pălăvrăgind despre sfârșitul lumii și distrugerea împărățiilor. Se zice că încep să sosească delegații din țările cele mai îndepărtate pentru a se prosterna la picioarele numitului Sabbatai, pe care partizanii săi nu-l numesc doar mesia, ci și regele regilor.

Spun „partizanii săi" și nu „evreii", căci aceștia din urmă sunt foarte divizați. Majoritatea cred că el este Cel Așteptat pe care l-au vestit profeții, anumiți rabini văd însă în el un impostor și un

profanator, pentru că-și permite să rostească limpede numele lui Dumnezeu, lucru interzis la evrei. Partizanii lui spun că nimic nu-i poate fi interzis lui Mesia și că această încălcare este cu adevărat semnul că Sabbatai nu e un simplu credincios printre atâția alții. Conflictele între cele două tabere durează, pare-se, de luni întregi, fără ca acest lucru să se fi răspândit în afara comunității. Dar, de câteva zile, controversa a căpătat o cu totul altă formă. Au izbucnit incidente pe străzi, niște evrei au acuzat alți evrei că sunt necredincioși, în fața unei mulțimi de creștini și de turci care nu pricepeau nimic.

Și iată că ieri un incident grav s-a produs, la ceasul rugăciunii, într-o mare sinagogă numită aici sinagoga portugheză. Adversarii lui Sabbatai erau adunați acolo și nu voiau ca el să vină la ei. Dar a venit, înconjurat de partizanii săi, și s-a pornit să dărâme cu toporul poarta clădirii. În urma acestui incident, cadiul a decis să-l convoace. Am aflat acest lucru azi-dimineață, foarte devreme, din gura părintelui Jean-Baptiste, care se interesează îndeaproape de aceste evenimente. El este cel care m-a încurajat să merg să mă postez în fața reședinței cadiului, pentru a-l vedea venind pe Sabbatai și a-l informa apoi asupra celor văzute. Nu m-am lăsat rugat, curiozitatea mea e îmboldită pe zi ce trece mai mult și simt ca pe un privilegiu faptul că sunt martor la tulburări atât de grave. Un privilegiu și de asemenea – de ce aș continua să mă tem de acest cuvânt? — un semn. Da, un semn. Cum să numesc altfel ceea ce se întâmplă?

Am plecat din Gibelet din cauza tuturor acelor zvonuri referitoare la anul Fiarei și m-am pomenit ajuns din urmă pe drum de o femeie căreia i s-a vorbit mereu de Smirna pentru că tocmai acolo ar fi fost zărit pentru ultima oară bărbatul ei! Din dragoste pentru ea am nimerit în acest oraș și iată că descopăr că tocmai aici și acum e anunțat sfârșitul lumii. Ne mai despart doar câteva zile de anul 1666, iar eu sunt pe cale să-mi pierd îndoielile așa cum alții își pierd credința. Din pricina unui fals mesia, o să mă întrebați? Nu, din pricina a ceea ce am văzut astăzi, ceva ce rațiunea mea nu-mi îngăduie să înțeleg.

Reședința cadiului nu prea suferă comparație cu palatele din Constantinopol, dar este de departe cea mai impunătoare din Smirna. Trei etaje de arcade fine, un portic prin fața căruia se trece doar cu capul plecat, și o grădină vastă unde pasc caii celor din gardă. Asta pentru că aici cadiul nu e doar judecător, el îndeplinește și funcția de cârmuitor. Iar dacă sultanul e umbra lui Dumnezeu pe pământ, cadiul este umbra sultanului în oraș. Lui îi revine sarcina de a-i ține pe supuși sub teroare, fie ei turci, armeni, evrei sau greci, fie ei chiar și străini. Nu trece săptămână în care un om să nu fie supus la tortură, spânzurat, tras în țeapă, decapitat sau, dacă personajul e de rang înalt și Poarta a decis astfel, sugrumat cu respect. De aceea oamenii nu

zăbovesc niciodată în preajma reședinței.

Iar în dimineața asta, se strânsese o mulțime de gură-cască în vecinătate, dar erau risipiți pe ulicioarele cartierului, stând la pândă, gata să se împrăștie la cea dintâi alarmă. Printre ei, numeroși evrei cu tichii roșii, care discutau înfierbântați cu voce scăzută, dar și mulți negustori străini, veniți ca și mine să vadă ce se-ntâmplă.

Deodată, un strigăt. „Iată-l!“ îmi spuse Hatem, arătându-mi cu degetul un bărbat cu barbă roșcată, înveșmântat într-o mantie lungă și având pe cap un fel de pălărie împodobită cu nestemate. Se ținea foarte aproape de el vreo cincisprezece dintre oamenii săi, în vreme ce alți o sută îi urmau de la distanță. Mergea cu pas lent, dar hotărât, așa cum îi șade bine unui demnitar, și dintr-o dată începu să cânte foarte tare, dând din mâini de parcă ținea o predică mulțimii. În spatele lui, câțiva adepți se prefăceau și ei că ar cânta, dar vocile nu li se auzeau, ci doar glasul lui. În jurul nostru, alți evrei zâmbeau mulțumiți, tot trăgând cu coada ochiului spre un mic grup de ieniceri care făceau de gardă. Sabbatai trecu pe lângă ei fără să-i privească, continuând să-și intoneze și mai abitir cântările. Eram convins că aveau să-l înhațe, să-l brutalizeze, dar ei se mulțumiră să zâmbească foarte amuzați, ca pentru a-i spune: „O să vedem noi cum ai să cânți după ce cadiul o să rostească sentința!“

Așteptarea se dovedi lungă. Mulți evrei se rugau mișcându-și busturile înainte și înapoi, câțiva plângeau deja. Cât despre negustorii, din Europa, unii se arătau îngrijorați, alții păreau batjocoritori sau disprețuitori, fiecare după cum îi era sufletul. Chiar și în sânul micului nostru grup, nu aveam toți aceeași atitudine. Bumeh radia, mândru să constate că întorsătura evenimentelor îi confirma previziunile referitoare la anul ce avea să vină; ca și cum, pentru că se dovedise perspicace, putea pretinde un tratament de favoare în momentul apocalipsei! Fratele lui, însă, a uitat deja de falsul mesia și de apocalipsă, neavând altă grijă decât să tragă cu coada ochiului la o tânără evreică ce se sprijină agale de un zid, la câțiva pași de noi, ținându-și un picior descălțat și îndoit; la răstimpuri, îi aruncă o ocheadă nepotului meu și zâmbește, ascunzându-și partea de jos a chipului. În fața ei, un bărbat, care îi poate fi soț sau tată, se întoarce uneori, cu sprâncenele încruntate, bănuind parcă ceva, dar nevăzând nimic. Doar Hatem urmărește ca și mine aceste manevre galante, despre care fiecare știe dinainte că nu vor avea niciun rezultat, dar trebuie să credem că inima adesea se hrănește cu propriile-i dorințe și că se golește chiar atunci când și le satisface.

Marta arată multă compasiune pentru omul care avea să fie condamnat, apoi se aplecă spre mine pentru a mă întreba dacă nu cumva în fața aceluiași judecător din Smirna, și în aceeași clădire, fusese adus bărbatul ei cu ani în urmă, înainte de a fi spânzurat.

Adăugă, în șoaptă: „Domnul să aibă milă de el!“ Când, de fapt, gândea ca și mine: „Numai de-am putea căpăta dovada că a fost așa!”

Dintr-o dată, un nou strigăt: condamnatul a ieșit! Deloc condamnat, a ieșit liber, urmat de ai săi, iar atunci când cei ce-l așteptau îl văzură zâmbind și făcându-le semn, porniră să strige: „Dreapta Celui Veșnic și-a vădit puterea!“ Sabbatai le răspunse printr-o frază asemănătoare, apoi reîncepu să cânte ca la venire, iar de data asta multe alte voci cutezară să se înalțe, fără a izbuti totuși să o acopere pe a sa. Căci striga gata să-și spargă pieptul, iar fața îi era roșie.

Ienicerii de gardă nu știau ce să zică. În vremuri normale, ar fi intervenit deja, cu sabia scoasă. Omul ăsta însă ieșea liber de la judecător, cum puteau ei să-l aresteze? S-ar face ei înșiși vinovați de nesupunere. Atunci se hotărâră să nu intervină. Și deciseră chiar, la o poruncă strigată de comandantul lor, să se întoarcă la adăpost în grădina palatului. Această mișcare de repliere avu un efect imediat asupra mulțimii. Oamenii porniră să strige, în ebraică și în spaniolă: „Trăiască regele Sabbatai!” Apoi plecară în alai, cântând tot mai tare, în direcția cartierului evreiesc. De atunci, tot orașul e în fierbere.

O minune, ziceam? Da, o minune, cum aș putea-o numi altfel? În țara asta au fost tăiate capete pentru treizeci de ori mai puțin decât ceea ce am văzut azi! Până la căderea nopții, alaiurile defilează în toate direcțiile, chemând locuitorii de toate credințele când la distracție, când la penitență și la post! Vestind începutul vremurilor noi, cele ale învierii. Ei nu numesc anul care vine „anul Fiarei”, ci „anul Jubileului”. Din ce motiv? N-am habar. Ceea ce pare limpede, în schimb, e că par fericiți că se termină aceste vremuri care nu le-au adus, zic ei, decât umilințe, prigoniri și suferințe. Dar cum vor fi vremurile viitoare? Cu ce va semăna lumea de după sfârșitul lumii? Va trebui oare să murim cu toții mai înainte în vreun cataclism, pentru ca învierea să se întâmple? Sau va fi doar începutul unei ere noi, al unei împărății noi, împărăția lui Dumnezeu stabilită pe pământ, după ce toate cârmuirile omenești își vor fi dovedit veac după veac nedreptatea și corupția?

Seara asta, la Smirna, oricine are impresia că împărăția e foarte aproape și că celelalte, inclusiv împărăția sultanului, vor fi măturate. Oare să fie acesta motivul pentru care cadiul l-a lăsat liber pe Sabbatai? Să încerce el oare să-l menajeze pe suveranul de mâine, așa cum o fac atât de des înalții demnitari când simt că începe să bată vântul din altă direcție? Un negustător englez mi-a zis astăzi, pe un ton complice, că evreii au plătit o sumă importantă judecătorului ca să-l lase pe „regele lor“ să plece teafăr și nevătămat. Mi-e greu să cred acest lucru. Când Sublima Poartă va prinde de veste ce s-a petrecut azi la Smirna, capul cadiului va fi cel care va cădea! Niciun om chibzuit nu-și va asuma un astfel de risc! Trebuie atunci să credem ce mi-a spus

un comerciant evreu, proaspăt sosit de la Ancona, și anume că judecătorul turc, când s-a aflat în prezența lui Sabbatai, a fost ca orbit de o lumină misterioasă și a început să tremure; dacă îl primise fără să se ridice și i se adresase pe un ton umilitor, la plecare îl însoțise până la ieșire cu toate onorurile, implorându-l să-i ierte purtarea de la început. Îmi vine greu să cred și acest lucru. Nu mai știu ce să cred și nimic din ce aud nu mă mulțumește.

Poate că voi vedea mai limpede mâine.

Luni, 14 decembrie 1665

Și astăzi sunt ispitit să strig că e un miracol, dar n-aș vrea să degradez acest cuvânt folosindu-l în accepția lui vulgară. De aceea, voi vorbi mai degrabă de neașteptat, de subit și de coincidență binecuvântată: tocmai am nimerit pe o stradă din Smirna peste omul cu care aveam cel mai mult poftă să stau la taifas.

Dormisem puțin noaptea trecută. Tot ce se întâmplă mă tulbură în cel mai înalt grad, mă tot sucesc și mă-nvârtesc mereu, în mine însumi, dar și-n pat, tot întrebându-mă ce trebuie să cred, pe cine să cred și cum să mă pregătesc pentru răsturnările de situație care se anunță.

Îmi aduc aminte că am scris în ajunul plecării că mintea mea amenința s-o ia razna. Cum naiba ar fi putut să n-o ia? Mă străduiesc totuși necontenit să descâlcesc ițele misterului, cu seninătate, cu toată seninătatea ce-mi stă în putere. Dar nu mă mai pot retrage zi și noapte în citadela rațiunii, cu ochii închiși, cu palmele apăsându-mi urechile, repetându-mi că toate astea sunt false, că lumea întreagă se înșală și că semnele nu devin semne decât pentru că oamenii le pândesc.

De când am părăsit Gibelet și până la sfârșitul șederii mele la Constantinopol, admit că nu mi s-a întâmplat nimic extraordinar, nimic ce nu s-ar putea explica prin peripețiile ce fac parte din viață. Moartea lui Marmontel după cea a bătrânului Idriss? Pe moment, aceste dispariții m-au zdruncinat, este însă în ordinea lucrurilor ca un om bătrân să moară, iar un vas să naufragieze. Tot așa stau lucrurile cu incendiul de la palatul nobilului colecționar valah. Într-un mare oraș în care atâtea construcții sunt din lemn, asemenea dezastre sunt lucruri curente. E adevărat că, în fiecare din aceste cazuri, la mijloc era cartea lui Mazandarani. În vremuri normale, lucrul ăsta m-ar fi zgândărit, m-ar fi intrigat; aș fi debitat câteva zicale de circumstanță; apoi m-aș fi întors la preocupările mele de negustător.

Citadela rațiunii mele a început să se clatine în cursul călătoriei pe mare, și o spun cu toată luciditatea. Și tot cu luciditate recunosc că n-a

survenit niciun incident notabil care să poată justifica acest lucru. Doar impresii, dintre cele mai vagi: zilele acelea anormal de întunecate; furtuna aceea care s-a dezlănțuit brusc și s-a liniștit la fel de brusc; și toți acei oameni care se mișcau tăcuți prin ceață, de parcă ar fi fost deja doar niște suflete ce bântuiau.

Am pus apoi piciorul pe scara Smirnei. Cu pasul nesigur, dar sperând să-mi vin încet în fire și să redevin, în acest oraș în care atâtor negustori din Europa le place să rămână, neguțătorul genovez care sunt, care am fost întotdeauna.

Din păcate, evenimentele care se produc de la sosirea mea nu prea-mi lasă, vai, răgazul de a-mi veni-n fire. Nu mai pot vorbi de circumstanțe întâmplătoare și nu mai pot acționa ca și cum, la capătul acestei călătorii provocate de teama de anul ce are să vină, întâmplarea ar fi cea care m-a condus chiar în locul unde se va proclama sfârșitul lumii. Taman la Smirna, câtă vreme, la plecarea din Gibelet, nici măcar n-aveam de gând să mă duc în acest oraș! Am fost nevoit să-mi schimb itinerarul din pricina unei femei care nici măcar nu trebuia să ia parte la călătorie. Ca și cum Marta ar fi fost cea care trebuia să mă conducă acolo unde soarta mă aștepta. Acolo unde, deodată, toate peripețiile drumului căpătau în sfârșit noimă.

Acum, oricare din evenimentele care m-au condus până aici apare, dacă nu ca un semn, măcar ca o piatră de hotar pusă pe itinerarul sinuos pe care Providența mi l-a trasat și pe care l-am urmat de la o etapă la alta crezând că sunt propriul meu ghid. Trebuie oare să continuu prefăcându-mă că iau eu însumi deciziile? Trebuie oare, în numele rațiunii și al liberului arbitru, să pretind că voința mea e cea care m-a adus la Smirna și că hazardul e cel care m-a făcut să debarc aici chiar în momentul în care se anunța sfârșitul timpurilor? Nu cumva sunt pe cale să numesc luciditate ceea ce nu e decât orbire? Mi-am pus deja întrebarea asta și mi se pare că ar trebui să mi-o pun de mai multe ori, fără să aștept vreun răspuns…

De ce spun toate astea și le întorc pe toate fețele? Neîndoielnic pentru că prietenul pe care l-am regăsit astăzi mi-a vorbit așa cum i-aș fi vorbit eu însumi cu câteva luni în urmă și pentru că mi-a fost rușine să-l contrazic uitându-mă în ochii lui, dezvăluindu-i astfel slăbiciunea mea de spirit.

Dar, mai înainte de a evoca pe îndelete această întâlnire, poate că ar trebui să relatez evenimentele zilei de azi.

La fel ca ieri și ca alaltăieri, majoritatea oamenilor din Smirna n-au mai lucrat deloc. Încă de dimineață s-a răspândit zvonul că Sabbatai proclamase că această zi de luni e un nou sabat, care trebuia respectat la fel ca celălalt. Nu mi s-a putut spune precis dacă vorbise despre ziua de azi sau despre toate zilele viitoare de luni. Un negustor englez cu care m-am încrucișat pe stradă mi-a atras atenția că între vinerea

turcilor, sâmbăta evreilor, duminica noastră, iar acum lunea lui Sabbatai, săptămânile de muncă întreagă vor fi foarte înghesuite. Oricum, deocamdată, așa cum am mai spus, nimeni nu se gândește să muncească, excepție făcând totuși negustorii de zaharicale, pentru care aceste zile de sărbători neașteptate sunt un chilipir. Oamenii circulă fără oprire, nu doar evreii, dar mai ales ei, ducându-se de la o sărbătoare la alta, de la o procesiune la alta, discutând cu patimă.

Plimbându-mă după-amiază prin preajma sinagogii portugheze, am asistat într-o piațetă la o scenă stranie. O mulțime era adunată în jurul unei tinere căzute pe jos în fața porții unei case, și care părea cuprinsă de convulsii. Rostea cuvinte sacadate, din care n-am priceput nimic în afară de câteva vorbe răzlețe, „Cel Veșnic", „captivii", „împărăția ta", oamenii păreau însă atenți la fiecare respirație iar cineva din spatele meu i-a explicat pe scurt vecinului său: „Este fata lui Eliakim Haber. Face profeții. Îl vede pe regele Sabbatai așezat pe tron". M-am îndepărtat, în vreme ce fata încă profețea. Nu mă simțeam la largul meu. Ca și cum m-aș fi furișat în casa unui muribund fără să fac parte din familie și nici măcar din cartier. Și apoi trebuie să cred că destinul mă aștepta altundeva. Plecând de acolo, mă înfundasem într-un șir de străduțe, mergând cu pas hotărât, ca și cum aș fi știut, fără umbră de îndoială, unde mă duceam și cu cine aveam întâlnire.

Am ieșit într-o stradă mai largă, unde se adunaseră oameni care se uitau cu toții în aceeași direcție. Sosea un cortegiu. În fruntea lui, Sabbatai, pe care l-am văzut așadar pentru a doua oară în numai două zile. Și de data asta cânta cu voce tare. Nu un psalm sau o rugăciune sau un aleluia, ci, în mod ciudat, un cântec de dragoste, o veche romanță spaniolă. „Am întâlnit-o pe Meliselda, fiica regelui, voioasă și frumoasă." Obrazul îi era roșcat precum barba, iar privirea îi strălucea aidoma privirii unui tânăr îndrăgostit.

Din toate casele de pe stradă, oamenii își scoseseră covoarele cele mai de preț pentru a le azvârli pe drum sub picioarele lui, astfel că n-a fost nevoit să calce nici măcar o singură dată pe nisip sau pe pietriș. Deși suntem în decembrie, nu e nici foarte frig, nici nu plouă, doar un soare un pic acoperit scaldă orașul și oamenii într-o lumină primă văratică. Scena la care am asistat nu s-ar fi putut desfășura sub ploaie. Covoarele s-ar fi muiat în noroi, iar romanța spaniolă n-ar fi inspirat decât lacrimi și nostalgie. În absența cărora, în această blândă zi de iarnă, sfârșitul lumii nu e însoțit de nicio tristețe, de niciun regret. Sfârșitul lumii mi-a apărut preț de o clipă ca începutul unei veșnice sărbători. Da, mă întrebam deja, eu, intrusul – existau însă azi în cartierul evreilor mulți alți venetici în afară de mine – dacă nu greșisem temându-mă de apropierea anului fatidic. Îmi spuneam de asemenea că această perioadă, pe care m-am deprins s-o plasez sub semnul fricii, mă făcuse să cunosc dragostea și mă făcea să trăiesc mai

intens decât în orice altă epocă. Ajunsesem chiar să-mi spun că mă simțeam astăzi mai tânăr decât la douăzeci de ani, în asemenea măsură încât mă convingeam pe mine însumi că această tinerețe mă va urmări la nesfârșit. Când, iată, că a sosit un prieten care m-a învrăjbit iar cu apocalipsa.

Maimun. Blestemat fie el, binecuvântat fie el.

Ultimul complice al rațiunii mele în derută, groparul iluziilor mele.

Am căzut unul în brațele celuilalt. Eu, fericit că-mi strâng în brațe pe cel mai bun prieten evreu, iar el, fericit că fuge de toți evreii de pe pământ pentru a se refugia în brațele unui „gentil”.[1]

Mergea taman la coada cortegiului, cu un aer absent, copleșit. De îndată ce-i căzură ochii pe mine, ieși din rând fără nicio șovăială pentru a mă trage cât mai departe.

— Să plecăm din cartierul ăsta! Trebuie să-ți vorbesc!

Coborârăm repede dealul în direcția cornișei unde se află comercianții străini.

— E aici un birtaș francez care tocmai s-a instalat lângă vamă, îmi spuse Maimun, hai să cinăm la el și să-i bem vinul.

Pe drum începu să-mi povestească nenorocirile sale. Tatăl lui, cuprins de un zel subit, hotărâse să vândă pe o nimica toată absolut tot ce poseda pentru a veni la Smirna.

— Iartă-mă, Baltassare prietene, sunt lucruri pe care ți le-am ascuns pe vremea lungilor noastre conversații. Erau încă secrete, iar eu n-aș fi vrut să trădez încrederea alor mei. Acum a izbucnit totul la lumina zilei, spre nefericirea noastră. Tu, înainte de a ajunge la Smirna, nu mai auziseși niciodată de numele lui Sabbatai Tsevi. Poate doar la Constantinopol…

— Nu, i-am mărturisit, nici măcar. Doar de când mă aflu la Smirna.

— Eu l-am întâlnit vara trecută la Alep. A rămas acolo mai multe săptămâni, iar taică-meu l-a poftit chiar la noi acasă. Era foarte diferit de personajul pe care-l vezi azi. Discret, vorbind cu modestie, nu se numea nici rege, nici mesia, și nici nu-și dădea ifose pe străzi cântând. Din acest motiv, vizita lui la Alep n-a făcut valuri în afara comunității noastre. Dar, la noi, a fost începutul unei dezbateri care încă mai continuă. Pentru că în anturajul lui Sabbatai se șoptea deja că el este Mesia cel așteptat, că un profet din Gaza pe nume Nathan Achkenazi îl recunoscuse ca atare și că el se va manifesta nu peste multă vreme. Oamenii erau și au fost mereu împărțiți. Am primit din Egipt trei scrisori care afirmau toate că acest om era fără putință de tăgadă Mesia, în vreme ce, de la Ierusalim, un haham dintre cei mai respectați a scris pentru a ne spune că omul acesta era un impostor și că nu trebuie să ne încredem în niciunul dintre cuvintele și gesturile lui. Toate familiile erau divizate, a noastră mai mult decât celelalte. Taică-meu, încă din prima clipă când i s-a vorbit de Sabbatai, n-a mai

trăit decât în așteptarea venirii lui. Pe când eu, unicul său fiu, carne din carnea sa, n-am crezut nici măcar o clipă. Toate astea vor sfârși foarte prost. Oamenii noștri, care trăiesc de secole în discreție, reținere, fără să ridice glasul, încep deodată să strige că regele lor va conduce în curând lumea întreagă, că sultanul otoman va îngenunchea dinaintea lui și-i va propune propriul său tron. Da, ei zic în gura mare lucruri atât de nechibzuite, fără să se gândească o clipă că mânia sultanului s-ar putea dezlănțui asupra noastră. Nu te mai teme de sultan, îmi spune taică-meu, el care și-a petrecut întreaga viață temându-se până și de umbra celui mai mărunt funcționar trimis de Sublima Poartă! De ce să ne temem de sultan? Domnia lui a trecut, era învierii va începe curând!

Taică-meu voia neapărat să plece la Constantinopol, așa cum ți-am povestit, și am plecat eu în locul lui, de teamă că nu va putea suporta încercările drumului. Făgăduise că mă așteaptă, iar eu făgăduisem că mă voi întoarce spre a-i comunica părerea celor mai mari hahami, cei ce sunt unanim respectați de toți ai noștri.

Eu mi-am ținut făgăduiala, tatăl meu, nu. Încă de la sosirea mea în capitală, am pornit să-i vizitez unul după altul pe bărbații cei mai erudiți, având grijă să notez fiecare din vorbele lor. Dar taică-meu era mult prea nerăbdător, nu m-a mai așteptat. Într-o zi am aflat că părăsise Alepul împreună cu doi rabini și alți câțiva notabili. Caravana lor trecuse prin Tars două săptămâni mai târziu față de a noastră, apoi și-a urmat drumul de coastă până la Smirna.

Înainte de a părăsi casa, a vândut pe nimic tot ce aveam. „Pentru ce ai făcut asta?“ l-am întrebat. Mi-a răspuns: „La ce ne-ar mai folosi câteva pietre la Alep, dacă era învierii deja a început?“ „Dar dacă acest om n-ar fi Mesia? Și dacă timpul învierii n-a sosit încă?“ Tatăl meu mi-a răspuns: „Dacă nu vrei să-mi împărtășești bucuria, nu mai ești fiul meu!“

Da, și-a vândut totul, apoi a venit să arunce banii la picioarele lui Sabbatai. Care, spre a-și dovedi recunoștința, tocmai l-a numit rege! Da, Baldassare. Taică-meu a fost numit rege, trebuie să celebrăm urcarea lui pe tron. Eu nu mai sunt fiul lui Isaac bijutierul, ci fiul regelui Asa! Îmi datorezi adânc respect, îmi zise Maimun turnându-și o dușcă zdravănă de vin din Franța.

Eram în încurcătură, neștiind până unde se cuvenea să mă asociez sarcasmelor lui.

— Poate că ar trebui să precizez, adăugă prietenul meu, că Sabbatai a numit azi nu mai puțin de șapte regi, iar ieri vreo zece. Niciun oraș n-a mai primit atâția regi în același timp!

Înfățișate astfel, evenimentele atât de ciudate la care tocmai asistasem apar întocmai ca o dezolantă bufonerie. Trebuie oare să cred ce-mi spune Maimun? Poate că s-ar fi cuvenit să-l contrazic, să-i explic

pentru ce sunt eu însumi zdruncinat, eu care nu mai cred totuși de multă vreme în miracole și care i-am disprețuit în tăcere pe cei care cred în ele.

Nu, n-am discutat cu el în mod argumentat, nu i-am ținut piept. Mi-ar fi fost rușine să-i mărturisesc că eu însumi, fără a fi evreu și fără să aștept ceea ce ei așteaptă, sunt tulburat de atâtea inexplicabile coincidențe, de atâtea semne. Mi-ar fi fost rușine să citesc în ochii lui dezamăgirea, disprețul pentru această „minte slabă" care am devenit. Cum nu voiam să spun nici contrariul a ceea ce gândesc, m-am mulțumit să-l ascult.

Sper să aibă dreptate. Din toată ființa mea sper că anul 1666 va fi un an obișnuit, cu bucurii obișnuite, necazuri obișnuite, și că-l voi străbate împreună cu toți ai mei din prima zi până la cea dintâi a anului următor, așa cum am străbătut deja vreo alți patruzeci. Dar nu izbutesc să mă conving de acest lucru. Niciunul dintre toți acești ani nu s-a mai anunțat în felul ăsta. Niciunul n-a mai fost precedat de un puhoi de semne. Cu cât se apropie, cu atât țesătura lumii se destramă, ca și cum firele ei aveau să servească unei alte țesături.

Iartă-mă, Maimun, chibzuitul meu prieten, dacă eu sunt cel ce cade în greșeală, așa cum și eu te iert dacă tu ești cel ce a căzut în greșeală. Iartă-mă și pentru că m-am făcut că te aprob, atunci când eram așezați la masa acelui birtaș francez, venind să-ți răspund noaptea în aceste pagini, fără ca tu s-o știi. Cum să procedez altfel? Cuvintele rostite lasă urme în inimi, cele scrise sunt îngropate și se răcesc sub un capac de piele moartă. Mai cu seamă ale mele, pe care nimeni nu va veni să le citească.

15 decembrie 1665

Nu mai rămân din acest an decât șaptesprezece zile, iar Smirna e măturată de la vamă până la vechea citadelă de furtuna zvonurilor. Unele sunt alarmiste: sultanul ar fi dat personal poruncă să fie pus Sabbatai în lanțuri și expediat sub pază bună la Constantinopol; seara, însă, așa-zisul mesia era tot la el acasă, cinstit de ai săi, și ar fi numit, zice-se, alți șapte noi regi, printre care și un cerșetor din oraș, pe nume Abraham Roșcatul. Alte zvonuri vorbesc despre un personaj misterios care și-ar fi făcut apariția la poarta sinagogii, un bătrân cu barbă lungă și mătăsoasă, pe care nu-l mai văzuse nimeni până atunci; întrebat cine este, ar fi răspuns că e profetul Ilie și i-ar fi poftit pe evrei să se strângă în jurul lui Sabbatai.

Acesta are încă, potrivit lui Maimun, numeroși detractori printre rabini, dar și printre negustorii bogați ai comunității, însă ei nu se mai

încumetă să-l atace în public, preferând să se închidă în casele lor, de teamă să nu fie tratați drept păgâni și necredincioși de către gloată. Unii dintre ei chiar ar fi părăsit Smirna pe drumul ce duce la Magnezia.

Azi după-amiază l-am invitat pe Maimun la cină la același birtaș francez. Ieri-seară plătise el totul. Dat fiind că tatăl lui a vândut averea lor pe mai nimic, cu siguranță e strâmtorat, sau va fi peste puțin timp, dar nu voisem să-l fac s-o simtă pentru a nu-l jigni, și acceptasem să mă las tratat, în locul ăsta se servește cea mai bună mâncare din toată împărăția și sunt încântat că l-am descoperit. Mai sunt doi birtași francezi în oraș, instalați de multă vreme, dar acesta e cel mai frecventat. Nu ezită să-și laude vinul, pe care turcii nu ezită să-l bea. În schimb, se ferește să servească jambon și pretinde, fin, că nu se dă în vânt după așa ceva.

Nu regret că m-am întors la masa lui și, atâta vreme cât mă voi afla la Smirna, mă voi întoarce aici.

Am greșit doar împărtășindu-mi descoperirea părintelui Jean-Baptiste, care mi-a reproșat că pun piciorul sub acoperișul unui hughenot și că beau vinul ereziei. Nu eram însă singuri atunci când a rostit aceste cuvinte radicale și-l bănuiesc că a spus ceea ce auditoriul său avea nevoie să audă. A trăit destul de mult în Levant pentru a ști că un vin bun nu are altă culoare decât pe a sa proprie și nici alt alcool decât pe al său.

16 decembrie

Am invitat-o pe Marta azi la amiază la jupân Moineau Ézéchiel, – așa se numește birtașul hughenot. Nu sunt sigur dacă i-a apreciat bucătăria, dar a apreciat invitația și a fost cât pe ce să facă abuz de vin. Am reținut-o taman la mijloc între veselie și beție.

La întoarcerea la mânăstire, ne-am trezit singuri la ceasul siestei. De abia așteptam să ne lipim unul de altul și am făcut-o fără nicio prudență. Stăteam cu urechea ațintită mereu la pândă, de teamă să nu vină nepoții mei să ne surprindă, sau unul dintre părinții capucini. Din partea ajutorului meu nu aveam a ne teme, știe să nu vadă și să nu audă nimic atunci când trebuie. Această neliniște nu ne-a micșorat nicidecum fericirea, ba dimpotrivă. Am impresia că fiecare secundă își cerea partea ei de plăcere, mai mult decât secunda de dinainte, de parcă avea să fie ultima, astfel încât îmbrățișarea noastră se făcea tot mai viguroasă, pătimașă, violentă, gâfâită. Trupurile noastre miroseau a vin cald și ne-am făgăduit ani întregi de fericire, fie că lumea va trăi

sau va pieri.

Eram sfârșiți cu mult înainte să vină cineva. Ea a ațipit. Aveam chef să fac același lucru, dar ar fi fost prea imprudent. I-am potrivit încetișor rochia, apoi am ascuns-o până la gât sub o pătură pudică. Înainte de a mai scrie câteva rânduri în caiet.

Nepoții nu mi s-au întors decât în toiul nopții. Și nu l-am revăzut pe părintele Jean-Baptiste, care a avut musafiri ieri și desigur că și-a petrecut ziua întreagă în compania lor. Să le fie de bine la toți. Cu siguranță au cules un noian de vești proaspete. Eu n-am cules decât rouă de vin de pe gura fermecată a unei femei. De-ar putea lumea să ne ignore în fiecare zi așa cum a făcut-o astăzi! De-am putea să trăim și să ne iubim astfel în penumbră, zi după zi, uitând de toate profețiile! Și să ne îmbătăm cu vin eretic și cu iubiri condamnate!

Doamne! Tu singur poți face astfel încât voia Ta să nu se facă!

17 decembrie

Am părăsit azi mânăstirea capucinilor și m-am instalat în casa unui negustor englez pe care nu-l mai întâlnisem până acum. Încă unul dintre acele lucruri nemaiauzite care mi se întâmplă pentru a mă împiedica, parcă, să uit că nu trăim vremuri normale. Iată-mă, așadar, instalat în casa asta străină ca și cum ar fi a mea, iar în seara asta îmi scriu paginile pe un birou din lemn de cireș, strălucitor din pricina lacului roșu și proaspăt, la lumina unui sfeșnic din argint masiv. Marta mă așteaptă. Își are aici propria ei cameră, care dă spre a mea, iar la noapte mă voi culca lângă ea, în patul ei și nu în altă parte, ca și în nopțile ce vor veni.

Totul s-a petrecut foarte repede, de parcă problema ar fi fost în prealabil serios târguită de către Providență, iar noi nu trebuia decât să ne reunim aici pentru a o pecetlui cu o strângere de mână. Locul adunării fiind, bineînțeles, masa birtașului hughenot, unde mă duc de acum zilnic, și chiar de mai multe ori pe zi. Azi-dimineață, trecusem doar să iau o cupă cu vin și câteva măsline, înainte de a merge să mănânc la mânăstire. La o masă stăteau doi oameni cărora patronul m-a prezentat. Unul era englez, celălalt olandez, păreau a fi însă buni prieteni, chiar dacă națiunile lor, după cum se știe, nu se înțeleg deloc. Avusesem prilejul să-i spun jupânului Moineau cu ce mă ocup și iată că englezul meu, care se numește Cornelius Wheeler, este tot negustor de lucruri rare. Celălalt, olandezul, este pastor protestant; numele lui este Coenen – e un bărbat înalt, foarte slab, cu capul pleșuv și osos precum cel al bătrânilor foarte înaintați în vârstă.

Am aflat pe dată că acest coleg al meu se pregătea să părăsească Smirna spre seară în direcția Angliei, corabia sa aflându-se deja la chei. Hotărârea de a pleca fusese luată precipitat, din rațiuni familiale ce nu mi-au fost specificate, astfel că nu se stabilise nimic în legătură cu casa. Ne aflam la masă abia de un sfert de ceas, discutam curtenitor cu pastorul despre trecutul familiei Embriaco, despre Gibelet, despre Sabbatai și evenimentele în curs de desfășurare, în vreme ce Wheeler nu spunea mare lucru și părea că abia aude cele ce povesteam, într-atât părea de cufundat în grijile sale. Brusc, ieși din amorțeală și mă întrebă nitam-nisam dacă aș accepta să mă instalez în casa lui pentru câtva timp.

— În cazul în care, curând, se va înstăpâni haosul, zise el cu o anume emfază, mi-ar plăcea să știu că un suflet nobil veghează asupra casei mele.

Ca să nu accept în pripă, l-am prevenit că nu mă aflam la Smirna decât pentru scurt timp, având o treabă urgentă de rezolvat, și că s-ar putea să fiu nevoit la rându-mi s-o iau din loc de pe o zi pe alta. Neîndoielnic nu obiectasem cu destulă convingere, deoarece omul crezu inutil să răspundă la argumentul meu, și mă întrebă doar dacă m-ar deranja să fac vreo câțiva pași împreună cu pastorul și cu el însuși spre a-mi arăta „noua locuință”.

Am spus deja, cred, că zona care constituia cartierul străinilor nu era decât o singură stradă largă ce mergea de-a lungul plajei. De la un capăt la altul, pe ambele părți, se aliniază magazine, depozite, ateliere, vreo sută de case, câțiva birtași cu reputație așezată, și patru biserici, printre care și cea a capucinilor. Reședințele cu fața spre mare sunt mai apreciate decât cele care dau spre colină, spre vechea citadelă și spre cartierele unde trăiesc oamenii locului, turci, greci, armeni sau evrei. Casa lui Wheeler nu e nici cea mai mare, nici cea mai sigură, deoarece e situată la capătul străzii, iar marea, ca să zic așa, vine să-i bată la ușă. Chiar și când e liniștită, ca astăzi, vuietul ei se aude. Pe timp de furtună, probabil că e asurzitor.

Lucrul cel mai frumos în această casă e încăperea vastă în care mă aflu acum, în jurul căreia sunt așezate camerele, și care e împodobită cu o sumedenie de statui, statuete, fragmente de colonade antice și, de asemenea, cu mozaicuri, toate dezgropate de Wheeler însuși, care-și face propriile săpături, făcând comerț cu obiectele găsite.

Ceea ce contemplu în jurul meu și-mi dă impresia că locuiesc pe locul unui sanctuar grecesc sau al unei vile antice, nu e cu siguranță decât rămășița rămășiței, nimic altceva decât piese crăpate, sfărâmate, ciuntite sau care există în număr de trei sau de patru ori mai mare. Cele mai frumoase capturi au luat, fără îndoială, drumul Londrei, unde gazda mea le va fi vândut pe preț de aur. Cu atât mai bine pentru el! Știu din experiență că oamenii de pe aici nu vor niciodată

să achiziționeze aceste vechi sculpturi; cei care au mijloacele s-o facă nu au și gust, iar majoritatea turcilor le disprețuiesc, atunci când nu se înverșunează să le desfigureze sub pretextul pioșeniei.

Când s-a îmbarcat astăzi, deși era vorba de o plecare precipitată, Wheeler avea cu el un mare număr de lăzi, dintre care cea mai mare și mai grea conținea, după spusele lui, un minunat sarcofag împodobit cu basoreliefuri, descoperit la Filadelfia. După ce i-am acceptat invitația, nu se punea evident problema să-l las să plece spre port însoțit doar de pastor. Spre marele lui noroc, căci am descoperit, ajungând pe chei, că hamalii refuzau să încarce, oricare ar fi fost prețul ce li se propunea. Pentru ce motiv? N-am putut afla, însă încăpățânarea lor se leagă evident de atmosfera generală, țesută din confuzia minților, dereglarea atitudinilor, enervarea universală, ca și din lipsa pedepselor. Am apelat la Hatem și la nepoții mei și astfel, cu ajutorul a paisprezece brațe – punând la socoteală și pe cele ale pastorului și ale slujbașului lui Wheeler – lăzile au putut fi cărate la bord. Doar sarcofagul a rezistat eforturilor noastre și a fost nevoie să tocmim mateloții să pună umărul la rândul lor și, cu ajutorul funiilor, să-l tragă sus la bord.

După ce le-am mulțumit capucinilor pentru primire și am făcut o generoasă ofrandă pentru refacerea bisericii al cărei zid suferise, mi s-a spus, de pe urma ultimului cutremur, am venit să mă stabilesc aici cu toți ai mei.

Wheeler ne-a lăsat acasă o slujnică tânără căreia îi cam fugeau ochii, despre care mi-a spus că era de foarte puțin timp în slujba lui și pe care o bănuia că îi fură din veselă și din hrană. Poate că și din bani sau din veșminte, nici el nu știa. Dacă aveam chef s-o dau afară, nu trebuia să șovăi. De ce n-a făcut-o el însuși? Nu l-am întrebat. Nici pe ea n-am prea văzut-o încă. A trecut prin casă în două rânduri, desculță, cu capul plecat și înfășurată într-un șal cu carouri roșu cu negru.

Ne-am împărțit camerele. Sunt șase, fără a mai pune la socoteală și odaia slujnicei, construită pe acoperiș și la care se ajunge pe o simplă scară. Hatem a luat-o pe cea pe care o ocupă de obicei slujbașul gazdei noastre; nepoții mei și-au căpătat-o fiecare pe a sa, ca și Marta și cu mine, ca să păstrăm aparențele, dar n-am deloc de gând să dorm departe de ea.

Mă duc de altfel s-o întâlnesc fără zăbavă.

18 decembrie

Mai există o cameră în casa lui Wheeler, a șasea, pe care i-am propus-o azi-dimineață lui Maimun. De la sosirea sa la Smirna, trăiește alături de tatăl lui la un anume Isaac Laniado, la rândul său originar din Alep, fervent adept al lui Sabbatai și vecin apropiat al familiei zisului mesia, ceea ce îl obligă pe prietenul meu la o permanentă disimulare. Mi se destăinuise, întrebându-se cu multe oftaturi dacă va mai putea suporta încă un lung sabat în compania lor.

Cu toate astea mi-a respins invitația. „Când cei apropiați o iau razna, se cuvine să rămânem alături de ei“, mi-a spus el. N-am mai insistat.

În oraș e mereu un haos plăcut. Teama în fața legilor se pierde, ca și cum împărăția viitoare ar trebui să fie cea a milei și a iertării, nicidecum cea a ordinii. Dar această impunitate nu pricinuiește nicio dezlănțuire a pasiunilor, nici răzvrătiri, nici sânge vărsat, nici jaf. Lupul stă lângă miel fără să încerce să-l mănânce, după cum se spune undeva în Scriptură. Seara asta, vreo douăzeci de evrei, bărbați și femei, au coborât în alai din cartierul lor până în port cântând „Meliselda, fiica regelui” și ținând torțe în mâini; își sfidau astfel propria lege, care le interzice să aprindă focul vineri seara, și legea țării, care le rezervă doar negustorilor străini dreptul de a ieși noaptea luminându-se cu torțe. Ajunși nu departe de casa unde stăteam, s-au încrucișat cu o patrulă de ieniceri ce mergeau la pas îndărătul ofițerului lor. Cântecele au slăbit în intensitate, câteva clipe, dar au reînceput și mai abitir, fiecare trupă continuându-și drumul fără a se sinchisi de cealaltă.

Oare cât va mai dura beția asta? O zi? Trei zile? Patruzeci de zile? Cei ce cred în Sabbatai afirmă: în vecii vecilor. O eră nouă va începe în curând, zic ei, și nimic n-o va mai închide. Învierea, odată începută, nu se va mai opri. Învierea nu va fi urmată de moarte. Vor lua sfârșit doar umilința, înjosirea, captivitatea, exilul, risipirea.

Iar eu, în toate astea, unde mă aflu și ce-ar trebui să doresc?

Maimun îi reproșează tatălui său că a abandonat totul pentru a-și urma regele mesia. Oare eu n-am făcut chiar mai rău? Nu mi-am părăsit orașul, negoțul, viața mea tihnită, din pricina zvonurilor legate de apocalipsă și fără să am măcar speranța Mântuirii?

Oare nu sunt la fel de nebun ca acești oameni, acești rătăciți ce străbat noaptea cu torțe în mâini, ce sfidează legile religiei ca și pe cele ale principelui, oare nu fac la fel instalându-mă cu știrea alor mei în patul unei femei ce nu este a mea și care poate încă îi aparține? Cât timp voi mai putea trăi astfel în minciună? Și, mai cu seamă, cât timp voi rămâne nepedepsit?

Dacă perspectiva pedepsei îmi trece uneori prin minte, ea nu mă abate totuși de la dorințele mele. Privirea lui Dumnezeu mă

neliniștește mai puțin ca privirea oamenilor. Noaptea trecută, pentru prima dată, am cuprins-o pe Marta în brațe fără a fi nevoit să pândesc ușile și ferestrele, fără ca urechile mele să tresară la zgomotul unor pași. Apoi am dezbrăcat-o agale, agale i-am dezlegat panglicile, i-am descheiat nasturii, i-am slăbit strânsoarea rochiei pentru a o face să alunece până la pământ, înainte de a sufla în lumânare. Cu brațul ridicat și îndoit își ferea ochii, doar ochii. Am dus-o de mână până la pat, unde am făcut-o să se întindă, apoi m-am întins și eu lângă ea. Trupul ei mirosea a parfum, cel pe care-l cumpărasem împreună de la acel genovez din Constantinopol. I-am șoptit că o iubesc și că am s-o iubesc mereu. Simțind la ureche suflul vorbelor mele, mă înconjură cu brațele și mă trase spre trupul ei călduț murmurând cuvinte de bucurie, de consimțire, de abandon.

Am strâns-o în brațe cu avântul unui amant și seninătatea unui soț. Aș fi putut oare s-o iubesc astfel dacă n-ar domni în jurul nostru, în acest oraș, dar și în lume, o suverană beție?

19 decembrie

Pastorul olandez a venit în vizită foarte devreme, spunând că dorea doar să se asigure că mă simțeam la largul meu în casa prietenului său. Când i-am răspuns, nu fără entuziasm, că trăiam deja aici ca în propria-mi casă, socoti necesar să-mi replice că nu trebuia vreodată să uit totuși că nu-mi aparținea. Observație inutilă, care m-a jignit într-atât încât i-am răspuns pe un ton sec că voiesem pur și simplu să-mi arăt recunoștința, că mă instalasem în această casă doar ca să mă arăt îndatoritor, că mă simțeam foarte bine la mânăstirea capucinilor și că puteam la fel de bine să mă întorc acolo. Credeam că avea să-și ia pălăria și că o să plece sau poate chiar o să mă someze să plec eu însumi împreună cu tot tribul, dar, după un moment de șovăială, râse ușor, se scuză, își drese glasul, pretextă o neînțelegere pusă pe seama proastei sale cunoașteri a limbii italiene – pe care o vorbește cu toate astea la fel de bine ca și mine! — pe scurt, își schimbă fără echivoc atitudinea, astfel că, cinci minute mai târziu, când vru să se ridice ca să plece, i-am pus mâna pe braț rugându-l să n-o facă și să aștepte în calitate de prieten cafeaua pe care „soția mea“ ne-o pregătea.

După acest preludiu cam stângaci, am pornit conversația pe un cu totul alt ton și foarte curând am descoperit că aveam de-a face cu un erudit și un înțelept. Am aflat astfel de la el că de luni de zile în diverse orașe ale Europei circulau zvonuri referitoare la triburile pierdute ale lui Israel, care și-ar fi făcut apariția în Persia și ar fi ridicat o armată uriașă. Se pretinde că ar fi pus stăpânire pe Arabia, că

ar fi înfrânt forțele otomane și că ar fi înaintat până în Maroc; la Tunis, în acest an, caravana pelerinilor ar fi renunțat să mai plece la Mecca, de teamă că-i va întâlni pe drum. După spusele lui Coenen, care nu prea crede în zvonurile astea, ele s-ar fi răspândit mai întâi de la Viena, pe care o asediază trupele sultanului, apoi de la Veneția, care de treizeci de ani se află în război cu Sublima Poartă și care-și face curaj închipuindu-și astfel că niște aliați neașteptați se pregătesc să-i atace pe musulmani pe la spate.

Pastorul îmi zise că diverșii călători ce se opresc la Smirna îi aduc lună de lună scrisori în acest sens, venite din Olanda, din Franța, din Suedia și mai cu seamă din Anglia, unde numeroase persoane pândesc toate evenimentele extraordinare care ar putea anunța sfârșitul timpurilor și a doua venire a lui Hristos. Astfel, ceea ce se petrece în acest oraș nu va putea decât să le ațâțe nerăbdarea.

Când i-am spus că urmăream eu însumi această desfășurare cu mare curiozitate, că avusesem deja prilejul să văd cu ochii mei în două rânduri pe zisul mesia, că aceste fenomene nu puteau să nu mă tulbure, dar că un evreu prieten de-al meu se arătase cu mult mai sceptic, Coenen își exprimă dorința vie de a-l întâlni. I-am făgăduit să-i transmit invitația sa lui Maimun, de îndată ce va fi cu putință.

Evocând lucrurile care mă tulburaseră cel mai tare în cursul ultimelor zile, am menționat faptul, după părerea mea inexplicabil, că judecătorul, cadiul, îl lăsase pe Sabbatai să plece înapoi liber duminica trecută și că nicio măsură nu fusese încă luată de către autorități pentru a pune capăt dezmățului și a-i trimite pe oameni iarăși la muncă. Pastorul răspunse că, potrivit unor informatori demni de crezare, judecătorul primise o sumă considerabilă de la niște negustori evrei bogați, fideli lui Sabbatai, doar ca să nu-i facă acestuia niciun rău.

— Nu ignor, am spus eu, cât de corupți pot fi demnitarii otomani, nici în ce măsură pot fi stârniți de lăcomie. Dar, în cazul de față, se înstăpânește haosul. De îndată ce evenimentele de aici vor fi cunoscute la Constantinopol, vor cădea niște capete. Credeți dumneavoastră că acest cadiu ar fi gata să și-l riște pe al său pentru câteva monede de aur?

— Tinere prieten, nu putem înțelege nimic din mersul lumii dacă ne închipuim că oamenii acționează întotdeauna cu înțelepciune. Sminteala este principiul masculin al Istoriei.

Mai adăugă de asemenea că, după părerea lui, cadiul îl lăsase pe Sabbatai să plece nestingherit, nu doar pentru că fusese mituit, ci și pentru că ar fi socotit că omul acela care venea la el cântând era nebun, primejdios poate pentru propria sa comunitate, dar că nu amenința cu nimic puterea sultanului. Se pare că asta i-ar fi spus pastorului un ienicer însărcinat cu protecția negustorilor olandezi. Și

este, poate, și ceea ce cadiul le șoptește la ureche ienicerilor pentru a-și scuza îngăduința.

În altă ordine de idei, am remarcat astăzi că nepotul meu Bumeh și-a lăsat să-i crească barba și părul. Nu mi-aș fi dat seama, dacă nu ar fi îmbrăcat o cămașă albă fluturândă care îl face să semene cu unii derviși. Lipsește de acasă toată ziua, iar când se întoarce seara, nu scoate o vorbă. Poate că ar trebui să-l întreb de ce se înveșmântează astfel.

20 decembrie

Maimun a venit să se refugieze la mine acasă. L-am primit cu brațele deschise și l-am instalat în ultima cameră rămasă goală, pe care oricum i-o destinasem. Până acum îmi declinase invitația, dar un incident survenit azi-dimineață l-a făcut să-și schimbe atitudinea. E încă și acum zdruncinat.

Tatăl său îi ceruse să-l însoțească la Sabbatai. Nu era prima oară că se ducea acolo, dar făcea mereu în așa fel încât să rămână de-o parte, retras, pierdut în mulțimea fidelilor, observând de la distanță mărturiile de supunere și manifestările de bucurie. De data asta, tatăl său, devenit „rege“, îi ceru să se apropie de binefăcătorul lor și să obțină de la el binecuvântarea. Prietenul meu se supuse, înaintă cu ochii plecați, se prefăcu a săruta mâna lui „mesia” și făcu pe dată un pas înapoi pentru a lăsa loc altora. Dar Sabbatai îl reținu apucându-l de mânecă, îl făcu să ridice ochii, îi puse două-trei întrebări pe un ton amabil. Apoi, brusc, înălțând glasul, îi ceru, la fel ca și tatălui său și încă unor rabini din Alep, doi la număr care erau împreună cu ei, să rostească Numele Inefabil al lui Dumnezeu. Ceilalți se executară pe dată, dar Maimun, cel mai puțin cucernic totuși dintre ei, șovăi. I se întâmpla uneori să nu urmeze întocmai preceptele Credinței și să mormăie rugăciunile la sinagogă fără nici cea mai mică fervoare, ca și cum inima îi rămânea străină de ceea ce credeau buzele sale. Dar de aici până la a comite o nouă încălcare, nu! Se feri așadar să rostească Numele, gândindu-se că Sabbatai se va mulțumi că fusese ascultat de ceilalți trei. Însemna că nu-l cunoștea deloc. Continuând să-l țină pe Maimun de mânecă, pretinsul mesia porni să explice adunării că, în acele vremuri noi, ceea ce era până atunci interzis acum nu mai este, că cei ce cred în apariția erei noi n-ar trebui să se teamă de încălcare, iar că aceia care au credință în el s-ar cuveni să știe că nu le cerea nimic ce n-ar fi conform adevăratei vreri a Celui-de-Sus, mai cu seamă dacă acest lucru pare să meargă împotriva voinței Sale aparente.

Acum, toate privirile erau întoarse spre prietenul meu, inclusiv cea a părintelui său, care-i spunea să aibă încredere „în regele nostru mesia” și să-i facă pe plac.

— N-aș fi crezut în vecii vecilor, îmi spuse Maimun, că voi apuca ziua în care tatăl meu, care m-a crescut în respectul legii, îmi va cere s-o încalc în cel mai izbitor mod cu putință. Dacă un asemenea lucru s-a putut întâmpla, dacă pietatea ajunge să se confunde astfel cu impietatea, înseamnă că sfârșitul timpurilor trebuie să fie cu adevărat foarte aproape.

Se pierdu în contemplație și melancolie. Am fost nevoit să-l scutur ca să-și reia firul istorisirii.

— Și ce-ai făcut?

— I-am spus lui Sabbatai că îmi cerea ceva grav și că aveam nevoie să mă duc să recit câteva rugăciuni înainte de a săvârși acest lucru. Apoi, fără să-i mai cer permisiunea, m-am retras. De îndată ce m-am văzut afară, am venit glonț aici.

Îmi jură că atâta vreme cât „acea nebunie” nu se va fi potolit, nu va mai pune piciorul în cartierul evreiesc. I-am încuviințat atitudinea și m-am declarat încântat să-l primesc sub acoperișul meu.

Am vorbit apoi despre vizita pastorului olandez și i-am împărtășit dorința acestuia de a-l întâlni. Nu refuză, dar își exprimă dorința de a nu merge la el mai devreme de câteva zile, neavând deocamdată niciun chef să stea de vorbă cu un străin despre ceea ce se întâmplase.

— Mă simt încă tulburat, plutesc în confuzie și n-aș vrea să spun vorbe pe care le-aș regreta mai apoi.

I-am răspuns că nimic nu-l grăbea și că am face mai bine dacă ne-am ține și unul și celălalt departe de toată această zarvă.

Luni, 21 decembrie

Or fi oare funcționari integri în țările otomane? Nu îndrăznesc încă s-o afirm, și e deja un lucru foarte neobișnuit că îmi pot măcar pune această întrebare!

De câteva zile, Marta stăruie să ne reluăm aici demersurile întreprinse la Constantinopol, nădăjduind că se vor dovedi mai puțin infructuoase. M-am dus așadar să-l văd pe grefierul închisorii din Smirna, un anume Abdellatif, despre care mi s-a spus că ține registrul tuturor condamnărilor pronunțate în această parte a Asiei Mici și în insulele mării Egee. Omul mă lăsă să-mi formulez cererea, făcu niște însemnări, ceru câteva precizări înainte de a-mi spune că ar avea nevoie de o săptămână pentru un răspuns satisfăcător. Ceea ce îmi trezi în mod firesc amintirea neplăcută a celuilalt grefier, cel de la

Armurăria palatului sultanului, care căpătase de la noi sumă după sumă sub pretextul consultării diverselor registre. Eram însă decis să plătesc fără să bombăn prea tare, fie și pentru a-i dovedi Martei că nu mă dădeam înapoi dinaintea nici unui sacrificiu. L-am întrebat deci pe omul cu pricina, potrivit formulei obișnuite, „cu cât trebuia să-i despăgubesc pe informatorii săi“. Băgasem deja mâna în pungă. Omul, cu un gest hotărât, îmi făcu semn s-o retrag.

— Pentru ce ar plăti înălțimea Voastră din moment ce n-a obținut încă nimic?

Temându-mă să nu-l irit dacă mai stăruiam, m-am retras făgăduind că voi reveni peste o săptămână și rugându-l pe Cel-de-Sus să-l răsplătească după cum merita, formulă de care niciun om cinstit nu s-ar putea simți jignit.

Martei și lui Hatem, care mă așteptau afară la umbra unui nuc, le-am povestit scena așa cum am făcut-o adineaori, cuvânt cu cuvânt. Ea zise că e încrezătoare; poate că se va îndura în sfârșit Cerul să se aplece favorabil asupra sorții ei.

Ajutorul meu însă se arătă mai sceptic; pentru el, indulgența celor puternici nu e decât făgăduiala unei calamități viitoare încă și mai mari.

Vom vedea. În timpuri normale, aș fi fost de părerea lui, astăzi însă nu sunt lipsit de speranță. Se petrec atâtea lucruri nemaiauzite. Un vânt de ciudățenie suflă peste lume… Nimic n-ar trebui să mă mai surprindă, nimic.

23 decembrie 1665

Tremur, mă bâlbâi.

O să fiu oare în stare să povestesc evenimentele ca și cum i s-ar fi întâmplat altuia, fără să urlu la fiecare rând și fără să strig că e un miracol?

Poate că ar fi trebuit să mai aștept ca emoțiile să se fi sedimentat pe podeaua sufletului meu, precum zațul într-o ceașcă de cafea. Să mai las să se scurgă două zile, o săptămână. Dar când faptele acestei zile se vor fi răcit, vor veni altele, încă fierbinți…

Să mă limitez așadar, atâta vreme cât încă mai pot, la ceea ce hotărâsem. Să scriu despre necazul fiecărei zile. O dare de seamă, o zi. Fără să recitesc, o să dau pagina mai departe pentru ca ea să fie gata să primească uimirile următoare. Până în ziua în care ea va rămâne albă – sfârșitul, propriul meu sfârșit, sau cel al lumii…

Dar să mă întorc mai curând la început…

Azi după-amiază deci, reușind să înving rezervele lui Maimun, m-

am dus cu el la domiciliul pastorului Coenen. Care ne primi cu brațele deschise, ne oferi o dată cu cafeaua delicioase zaharicale turcești, apoi începu să vorbească despre Sabbatai, în cuvinte potrivite, pândind cu coada ochiului reacțiile prietenului meu. Repetă mai întâi niște vorbe foarte elogioase rostite de așa-zisul mesia la adresa lui Iisus, al cărui suflet, zicea el, era indisociabil legat de al său. „Voi face în așa fel ca de acum înainte să-și ocupe locul printre profeți", ar fi spus el de față cu martori. Maimun confirmă că Sabbatai nu vorbea despre Iisus decât în termeni politicoși și afectuoși, și că evoca adesea cu tristețe suferințele la care fusese supus.

Pastorul se declară încă o dată uimit și încântat de astfel de cuvinte, regretând că Sabbatai nu făcea dovadă de aceeași înțelepciune atunci când vorbea despre femei.

— Nu este oare adevărat că a făgăduit să le facă egale cu soții lor și să le scoată de sub blestemul Evei? Asta mi s-a spus, dintr-o sursă demnă de încredere. După el, femeile ar trebui pe viitor să trăiască după bunul lor plac, fără să asculte de niciun bărbat.

Întrebat din priviri, Maimun confirmă fără mare entuziasm.

Pastorul continuă:

— Sabbatai ar fi spus chiar că bărbații și femeile n-ar mai trebui să fie despărțiți, nici în case și nici măcar la sinagogă, și că mâine, în împărăția pe care vrea s-o construiască, oricine se va putea duce cu cine va dori, fără restricție și fără nicio rușine.

— Asta n-am auzit-o niciodată, spuse ferm Maimun. Și nici altceva de felul ăsta. Și-mi adresă o privire grăitoare: „Baldassare prietene, de ce m-ai adus în locul ăsta primejdios?"

M-am ridicat atunci brusc.

— Aveți multe lucruri frumoase în această casă. Permiteți negustorului care sunt să arunce o privire?

— Desigur, poftiți!

Speram că prietenul meu se va ridica la rândul lui și că va profita de diversiunea pe care o creasem pentru a se îndepărta de un subiect atât de stânjenitor, întrerupând astfel ceea ce era pe cale să se transforme într-un interogatoriu. Dar el rămase la locul său, de teamă să n-o jignească pe gazda noastră. E adevărat că dacă am fi sărit amândoi în picioare o dată, în aceeași clipă, eschivarea ar fi fost evidentă și, întrucâtva, grosolană. Conversația continuă așadar, fără mine, care nu pierdeam totuși o vorbă, inspectând mobilele, cărțile și bibelourile cu o privire goală.

În spatele meu, Maimun îi explica lui Coenen că majoritatea rabinilor nu credeau în Sabbatai, dar că nu cutezau să se exprime limpede, pentru că gloata îi este devotată în întregime. Cei ce refuzau să-l recunoască în calitate de mesia erau nevoiți să se ascundă sau chiar să părăsească orașul, de teamă să nu fie agresați pe stradă.

— Este adevărat că Sabbatai a spus că se va duce peste câteva zile la Constantinopol, pentru a lua în stăpânire coroana sultanului și a se așeza în locul lui pe tron?

Maimun păru oripilat de această sugestie și ridică tonul:

— Lucrurile pe care vi le-am spus au vreo valoare în ochii dumneavoastră?

— Desigur, răspunse pastorul, oarecum surprins. Sunteți, dintre toți oamenii de bună-credință pe care i-am întrebat, cel mai precis, cel mai înțelept și cel mai perspicace…

— Atunci, aveți încredere în mine dacă vă spun că Sabbatai n-a emis, niciodată, asemenea pretenții.

— Totuși, cel care mi-a repetat aceste cuvinte este unul dintre apropiații săi.

Coborî vocea și rosti un nume pe care nu l-am putut prinde. Îl auzii doar pe Maimun înfierbântându-se:

— Rabinul ăsta e nebun! Toți cei ce rostesc asemenea cuvinte sunt nebuni! Fie că e vorba despre partizanii lui Sabbatai, care-și închipuie deja că lumea le aparține, sau de adversarii lui, care îi doresc pierzania cu orice preț. Dacă astfel de inepții ar ajunge mâine la urechile sultanului, toți evreii ar fi masacrați, și tot astfel și locuitorii Smirnei!

Coenen îi dădu dreptate, înainte de a trece la un alt subiect:

— Este adevărat că a venit o scrisoare din Egipt…

N-am mai auzit restul întrebării. Privirea mea rămăsese ațintită pe ceva. În fața mea, pe o etajeră scundă, pe jumătate ascunsă îndărătul unei măsuțe mici rotunde de Zeelanda, se afla o statuetă. O statuetă pe care o cunoșteam! Statueta mea! Statueta mea înfățișându-i pe cei doi iubiți, miraculos cruțată! M-am aplecat, apoi m-am ghemuit pentru a o lua, a o mângâia și a o întoarce în toate direcțiile. Nici urmă de îndoială! Acele două capete conice acoperite cu o foiță de aur, acea ciudată rugină care a unit cele două mâini, care le-a sudat până dincolo de moarte… Nu există nicăieri în lume un obiect identic!

Am așteptat câteva secunde, am înghițit de două-trei ori în sec, pentru ca să nu mă trădeze vocea.

— Domnule pastor, de unde ați procurat obiectul ăsta?

— A, statuetele? Mi le-a oferit Wheeler.

— V-a spus cumva dacă le-a dezgropat el însuși? am întrebat eu cu nevinovăție.

— Nu. Eram în vizită la el, când a venit să-i bată la ușă un om pentru a-i vinde anumite obiecte pe care le transporta într-o cotigă. Cornelius a cumpărat de la el aproape tot ce avea și, cum m-am arătat interesat de aceste statuete votive, care provin probabil din vreun templu antic, a stăruit să mi le dăruiască. Pentru dumneavoastră, care sunteți un mare negustor de rarități, astfel de obiecte sunt desigur

monedă curentă.

— Îmi trec uneori prin mână, e adevărat. Acesta însă nu seamănă cu nimic altceva.

— Aveți cu siguranță ochi pentru așa ceva mai mult decât mine. Ce are acesta atât de deosebit?

Pastorul nu părea prea interesat de ceea ce îi povesteam. Mă asculta și-mi punea întrebări cu exact atâta politețe cât era necesară pentru a nu părea indiferent, spunându-și desigur că aveam reacțiile normale ale omului pasionat de negoțul său și așteptând ca eu să-mi reiau pe tăcute inspecția pentru a se întoarce la singurul subiect care-l interesa: Sabbatai. Atunci m-am apropiat de el, ducând cu grijă pe „cei doi iubiți".

— Ceea ce are deosebit statueta asta, este că e formată, după cum vedeți, din două personaje reunite prin hazardul ruginii. Este un fenomen rar, iar eu aș recunoaște acest obiect printre alte o mie. Din acest motiv, vă pot afirma cu certitudine că statueta pe care o țin în fața dumneavoastră se găsea, acum patru luni, în propria mea prăvălie, la Gibelet. O dăruisem cavalerului de Marmontel, trimisul regelui Franței, care tocmai cumpărase foarte scump de la mine o carte rară. Se îmbarcase la Tripoli, luând cu sine acest obiect. A naufragiat înainte de a ajunge la Constantinopol. Și iată că îmi regăsesc statueta pe polița asta.

Coenen se ridică, picioarele lui nu mai rezistau să stea îndoite. Era livid, de parcă l-aș fi acuzat de furt sau de crimă.

— L-am prevenit pe Cornelius Wheeler împotriva acelor bandiți îmbrăcați ca niște cerșetori care vin să-ți vândă în pripă obiecte de valoare. Toți niște răufăcători fără lege și credință. Iar acum am sentimentul că sunt complice la nelegiuirile lor și pe deasupra și tăinuitor. Mi-e casa pângărită! Să te bată Dumnezeu, Wheeler!

M-am străduit să-l liniștesc, nici el, nici englezul nu aveau nimic să-și reproșeze, deoarece nu cunoșteau proveniența mărfii. Totodată l-am chestionat cu delicatețe în legătură cu ce transporta vânzătorul pe lângă statueta „celor doi iubiți". Voiam evident să aflu dacă și *Al o sutălea nume* supraviețuise. Nu plecase pe aceeași corabie, în aceleași bagaje? O carte, știu acest lucru, e mai perisabilă decât o statuetă din metal, iar pirații care au pricinuit pieirea vasului, care au masacrat oamenii pentru a pune mâna pe bogățiile transportate, ar fi putut păstra niște statuete acoperite de un strat de aur aruncând peste bord o carte.

— Cornelius a cumpărat multe lucruri de la acel om.

— Cărți?

— O carte, da.

Nu mă așteptam la un răspuns atât de limpede!

— O carte în arabă de care părea încântat.

Atâta timp cât vânzătorul s-a aflat acolo, îmi spuse Coenen, prietenul său nu dăduse impresia că dă prea mare importanță cărții. Dar, de îndată ce omul plecase, mulțumit că scăpase de atâtea mărfuri, englezul nu s-a mai reținut; a început să întoarcă și să învârtă cartea pe toate părțile, citind și tot recitind prima pagină.

— Părea atât de fericit de achiziția sa, încât, atunci când i-am pus o întrebare în legătură cu vârsta statuetelor, mi le-a oferit pe loc. În pofida protestelor mele, n-a voit să țină seama de nimic și i-a poruncit ajutorului său să împacheteze darul, apoi să-l ducă la mine acasă.

— Nu v-a spus nimic despre carte?

— Prea puțin. Că e vorba de o carte rară și că numeroși clienți i-o cer de ani de zile, închipuindu-și că le va dărui nu știu ce puteri și protecții divine. Un fel de talisman. Îmi amintesc că i-am spus că un adevărat credincios nu are nevoie de astfel de artificii și că, pentru a câștiga bunăvoința Cerului, e de ajuns să faci bine și să repeți rugăciunile învățate de la Mântuitorul Nostru. Wheeler mi-a dat dreptate, m-a asigurat că nu dă crezare unor asemenea baliverne, dar că în calitate de negustor era fericit că dobândise un obiect râvnit pe care-l va putea vinde pe un preț bun.

După ce spuse toate astea, Coenen se întoarse la lamentațiile sale, întrebându-se dacă Cerul îl va ierta că acceptase într-o clipă de neatenție un obiect a cărui proveniență dubioasă o bănuia. În ce mă privește, m-am pomenit din nou cufundat – și tot cufundat sunt și acum – în niște dileme pe care le credeam depășite. Dacă acea carte despre *Al o sutălea nume* n-a dispărut, n-ar trebui s-o pornesc iarăși pe urmele ei? Cartea asta e o sirenă, cei ce i-au auzit cântul nu-l mai pot uita. Eu am făcut mai mult decât să-i aud cântul, eu am ținut sirena în brațele mele, am dezmierdat-o, a fost a mea pentru scurtă vreme, înainte să-mi scape, luând-o spre larg. S-a scufundat și am crezut-o pe veci înghițită de ape, o sirenă nu se îneacă însă în apele mării. De abia începusem s-o uit, iat-o că se ivește din nou lângă mine, făcându-mi semn, ca să redevin același fermecat adorator.

— Unde se află cartea asta acum?

— Wheeler nu mi-a mai vorbit niciodată despre ea. Nu știu dacă a luat-o cu el în Anglia, sau dacă a lăsat-o la Smirna, la el acasă.

La Smirna? La el acasă? Adică la mine acasă?

Cine mi-ar putea reproșa că tremur și că mă bâlbâi scriind aceste rânduri?

24 decembrie

Nimic din ce am făcut astăzi nu constituie o crimă care cere

pedeapsă; a fost însă fără îndoială un abuz de ospitalitate. Să scotocesc astfel de sus și până jos casa ce mi-a fost lăsată în grijă, de parcă ar fi fost peștera unui tâlhar! Să mă ierte englezul meu, dar trebuia s-o fac, trebuia să încerc să dau de urma cărții care m-a pus pe drumuri! Fără iluzii, de altfel. Aș fi fost foarte surprins dacă, înțelegând importanța acestei lucrări, colegul meu ar fi abandonat-o totuși acolo. Nu voi merge până acolo încât să presupun că *Al o sutălea nume* a fost motivul care l-a determinat subit să plece, lăsându-și casa și bunurile în paza necunoscutului ce eram pentru el. Dar nu pot exclude din capul locului o astfel de ipoteză.

Coenen mi-a spus că Wheeler aparține unei familii de librari care ține prăvălie de multă vreme în vechiul târg Saint Paul, la Londra. N-am vizitat niciodată acel târg, nici acel oraș, dar celor care, la fel ca mine, fac comerț cu cărți vechi, aceste locuri le par familiare. Tot așa cum este desigur familiar, pentru anumiți librari și colecționari din Londra sau din Oxford, numele casei Embriaco, la Gibelet – cel puțin îmi place s-o cred. Ca și cum un fir invizibil ar lega, dincolo de mări, pe cei care sunt pasionați de aceleași lucruri; sufletul meu de negustător îmi spune că lumea ar fi un loc mult mai călduros dacă firele ar deveni nenumărate, iar țesătura s-ar face mai deasă, mai strânsă.

Deocamdată, totuși, nu mă bucur să știu că un om, la celălalt capăt al lumii, aspiră să posede aceeași carte ca și mine, și că acea carte se află acum pe o corabie ce se îndreaptă spre Anglia. Va naufragia oare, cum s-a întâmplat cu nefericitul de Marmontel? N-o doresc, Dumnezeu mi-e martor. Aș fi vrut doar ca, printr-o inexplicabilă vrajă, cartea să se afle încă în casa asta. N-am găsit-o, și cu toate că n-aș putea spune că am scotocit prin toate ungherele, sunt convins că n-am s-o găsesc.

Toți ai mei au luat parte la vânarea comorii, cu excepția lui Bumeh, care a lipsit toată ziua. E adesea absent, în ultima vreme, dar m-am ferit să i-o reproșez chiar astăzi. Eram foarte mulțumit să nu știe că umblam după cartea lui Mazandarani, și mai cu seamă să nu afle unde se găsește acum obiectul pe care-l râvnește mai mult decât noi toți la un loc. Pentru că ar fi în stare să ne târască până în Anglia pe urmele lui! I-am pus de altfel pe toți cei din casă să promită că nu-i vor sufla o vorbă măcar despre toate astea. Ba încă i-am și amenințat cu cele mai rele pedepse dacă nu-mi vor da ascultare.

După-amiază, pe când ne aflam cu toții cei prăvăliți în camera de oaspeți, epuizați în egală măsură de dezamăgire și de oboseală, Habib a spus: „Ei bine, nu ăsta va fi darul nostru de Crăciun!“ Am râs și m-am gândit că, într-adevăr, în acest Ajun de Crăciun, ar fi fost un dar minunat pentru toți.

Încă mai râdeam, când a bătut cineva la ușă. Era servitorul lui Coenen, care ne aducea, înfășurată într-o eșarfă de culoare purpurie,

statueta celor doi iubiți. „După cele aflate ieri, nu mai puteam păstra acest obiect sub acoperișul meu“, spunea biletul ce însoțea darul.

Pastorul n-avea nicidecum de gând să ne facă un dar de Crăciun, presupun, dar așa ne-a apărut pachetul trimis de el. Nimic, cu excepția cărții *Al o sutălea nume*, nu mi-ar fi putut face mai multă plăcere.

Am fost însă nevoit să ascund imediat statueta și să-i pun iarăși pe toți să-mi promită că vor păstra tăcerea. Altfel, nepotul meu, văzând-o, ar fi ghicit totul.

Oare cât timp îi voi putea ascunde adevărul? N-ar fi mai bine să învăț să-i spun nu? Asta ar fi trebuit să spun încă de la început când mi-a cerut să întreprind această călătorie, în loc s-o iau pe panta asta alunecoasă, fără nimic care să mă țină. În afară, poate, de propteaua datelor. Peste o săptămână, Anul…

27 decembrie

O peripeție lipsită de glorie s-a produs adineaori. O consemnez în caietul ăsta doar ca să mă liniștesc și nu voi mai vorbi de ea.

Mă retrăsesem în camera mea foarte devreme să fac niște socoteli, când, la un moment dat, m-am ridicat să verific dacă Bumeh se întorsese, căci absențele lui se făcuseră prea frecvente în ultima vreme și deveniseră îngrijorătoare, dată fiind starea sa de spirit, dar și cea a orașului.

Negăsindu-l în camera sa și crezând că se dusese în grădină pentru vreo nevoie nocturnă, am ieșit la rându-mi și am început să mă plimb prin fața pragului. Noaptea era blândă, uimitor de blândă pentru luna decembrie, trebuia să ciulești urechea pentru a auzi valurile, foarte apropiate totuși.

Deodată, un sunet ciudat, ca un horcăit sau ca un țipăt înăbușit. Venea de pe acoperiș, unde se află odaia slujnicei. M-am apropiat fără zgomot și am urcat tiptil scara. Icnetele continuau.

Întreb: „Cine-i acolo?“ Nu răspunde nimeni, iar zgomotele încetează. O chem pe slujnică pe nume: „Nasme! Nasme!“ Și aud glasul lui Habib: „Eu sunt, unchiule. E totul în ordine. Poți să te duci să te culci la loc!“

Să mă duc să mă culc la loc? Dacă ar fi zis altceva, m-aș fi arătat poate îngăduitor, i-aș fi trecut cu vederea, nefiind nici eu ușă de biserică în ultima vreme. Dar să-mi vorbească așa, ca unui ramolit sau unui nerod?

Dau buzna ca un nebun în încăpere. E minusculă și foarte întunecoasă, dar ghicesc cele două siluete și treptat încep să le recunosc. „Mie-mi spui tu să mă duc la culcare.” Îi înșir niște sudălmi

genoveze și-i ard o palmă zdravănă. Necioplitul! Cât despre slujnică, îi dau timp până dimineața ca să-și ia boarfele și să plece.

Acum când mânia mi s-a mai potolit, îmi spun că nepotul meu era cel ce merita să fie pedepsit, mai mult decât nefericita aia. Știu bine ce seducător poate fi. Numai că niciodată nu aplicăm pedeapsa așa cum se cuvine, aplicăm pedeapsa așa cum putem. Să alung slujnica și să-i țin o predică nepotului meu e ceva nedrept, o știu. Dar ce altceva pot face? Să-i ard o palmă slujnicei și să-mi alung nepotul?

Se petrec prea multe în casa mea care nu s-ar fi întâmplat dacă eu m-aș fi purtat altfel. Scriind aceste lucruri, sufăr, dar poate că aș suferi încă și mai mult dacă nu le-aș scrie. Dacă nu mi-aș fi îngăduit să trăiesc după voia inimii cu o femeie care nu e a mea, dacă nu mi-aș fi luat atâtea libertăți față de legile Cerului și față de legile oamenilor, nepotul meu nu s-ar fi comportat așa cum a făcut-o, iar eu n-aș fi fost nevoit să acționez cu asprime.

Ceea ce am scris e adevărat. Dar e tot atât de adevărat că dacă legile cu pricina n-ar fi atât de crude, nici Marta, nici eu n-am fi fost nevoiți să le ocolim. Într-o lume în care totul este condus de arbitrar, de ce aș fi singurul care să se simtă vinovat că încalcă rânduiala? Și de ce aș fi singurul care să aibă remușcări?

Va trebui să învăț într-o bună zi să fiu nedrept fără să-mi fac probleme sufletești.

Luni, 28 decembrie 1665

M-am întors azi să-l revăd pe acel slujbaș otoman, Abdellatif, grefierul închisorii din Smirna, și am impresia că nu m-am înșelat socotindu-l integru. Este chiar mult mai mult decât aș fi crezut. De nu m-ar contrazice zilele viitoare!

M-am dus la el însoțit de Marta și de Hatem, având asupra mea o pungă suficient de plină ca să răspundă obișnuitelor pretenții. M-a primit politicos în biroul întunecos pe care-l împarte cu alți trei funcționari, care-și primeau în același moment propriii lor „clienți”; făcându-mi semn să mă aplec peste umărul său, îmi spuse cu voce scăzută că verificase în toate registrele disponibile fără a găsi nimic despre omul care ne interesează. I-am mulțumit pentru osteneală și l-am întrebat, ducând mâna la pungă, cât îl costaseră cercetările făcute. Mi-a răspuns, ridicând brusc glasul: „Două sute de aspri!“ Suma mi s-a părut mare, fără a fi totuși nesăbuită și nici neașteptată. Oricum, n-aveam de gând să discut și i-am pus monedele în palmă. Mi-a

mulțumit cu o formulă obișnuită și s-a sculat pentru a mă conduce, ceea ce m-a surprins. Pentru ce acest om, care mă primise fără să catadicsească să se ridice și fără să mă invite să mă așez, acum se scula și mă lua de braț de parcă i-aș fi fost un vechi prieten sau un binefăcător?

Odată ajunși afară, mi-a desfăcut palma, mi-a pus în căușul palmei toate monedele pe care i le dădusem și mi-a închis degetele peste ele, spunând:

— Nu-mi datorezi acești bani, n-am făcut decât să consult un registru, ceea ce ține de munca pentru care sunt retribuit. Du-te, Domnul să te aibă în pază și să te ajute să găsești ceea ce cauți.

Am rămas uluit. M-am întrebat dacă era vorba de o remușcare autentică sau de vreo șmecherie otomană suplimentară menită să stoarcă și mai mulți bani, și dacă trebuia deci să mai stărui sau să plec, după cum mă invita, spunând doar un cuvânt de recunoștință. Însă Hatem și Marta, care băgaseră de seamă uimitoarea manevră, începură să psalmodieze în gura mare de parcă ar fi fost martori la un miracol:

— Fii binecuvântat! Cel mai bun dintre oameni! Cel mai merituos dintre slujbașii sultanului, Stăpânul nostru! Cel-de-Sus să vegheze asupra ta și alor tăi!

— Ajunge! urlă omul. Mi-ați jurat cumva pieirea? Plecați de aici și să nu vă mai văd vreodată!

Ne-am îndepărtat, luându-ne întrebările cu noi.

29 decembrie 1665

În pofida mustrărilor acestui om, astăzi m-am dus din nou să-l văd. De data asta singur. Aveam nevoie să înțeleg din ce motiv se purtase astfel. Nu știam cum avea să mă primească și, de-a lungul drumului ce duce de la cartierul negustorilor străini până la citadelă, avusesem chiar presimțirea că nu voi găsi pe nimeni. În mod obișnuit, nu ne amintim de presimțiri și nu vorbim de ele decât atunci când se verifică. În această împrejurare, presimțirea mea se dovedise înșelătoare, Abdellatif era acolo. O femeie mai în vârstă vorbea cu el, astfel că-mi făcu semn să aștept un moment ca să isprăvească. După ce femeia plecă, mâzgăli câteva cuvinte pe un caiet, apoi se ridică și mă trase după el afară.

— Dacă ai venit ca să-mi dai iarăși cei două sute de aspri, te-ai deranjat degeaba.

— Nu, i-am spus, voiam doar să-ți mulțumesc încă o dată pentru solicitudinea dumitale. Ieri, prietenii mei au început să strige, iar eu

nu ți-am putut exprima întreaga mea gratitudine. De luni întregi fac demersuri și de fiecare dată am plecat înjurând, iartă-mă că spun asta. Datorită dumitale, am plecat de aici mulțumind Cerului și Porții, chiar dacă nu eram cu mult mai aproape de scopul meu. E un lucru atât de rar să dai peste un om integru. Înțeleg că prietenii mei au reacționat astfel. Modestia dumitale a suferit însă din pricina exuberanței lor și le-ai spus să tacă.

Nu exprimasem limpede întrebarea ce-mi stătea pe buze. Omul zâmbi, oftă, își puse mâna pe umărul meu.

— Fii liniștit, nu din modestie le-am spus prietenilor dumitale să tacă, ci din înțelepciune și prudență.

Șovăi o clipă, cu aerul că-și caută cuvintele. Apoi își plimbă privirea jur-împrejur pentru a se asigura că nu-l observa nimeni.

— Într-un loc unde majoritatea acceptă bani ce nu li se cuvin, cel care se încăpățânează să refuze apare ca o amenințare pentru ceilalți, ca un denunțător posibil, și se face totul pentru a scăpa de el. De altfel, nu s-au sfiit să mi-o spună: dacă vrei să-ți păstrezi capul pe umeri, trebuie să faci ca noi, nu trebuie să te arăți nici mai rău, nici mai bun. Cum n-am chef să mor, dar cum n-am nici chef să mă mânjesc sau să-mi pierd sufletul, prefer să mă port așa cum am făcut-o cu dumneata. În interiorul clădirii mă vând, afară mă răscumpăr.

Ciudată mai e și epoca noastră, în care binele e silit să se deghizeze în straiele răului!

Poate că a venit într-adevăr vremea ca vremurile să ia sfârșit…

30 decembrie 1665

Azi-dimineață Sabbatai a plecat spre Constantinopol fără să se știe ce soartă îl așteaptă acolo. S-a îmbarcat pe un caic, însoțit de trei rabini, unul din Alep, unul din Ierusalim, iar al treilea venit din Polonia, mi se spune. Mai făceau parte din grupul de călători alte trei persoane, dintre care și tatăl lui Maimun. Prietenul meu ar fi dorit să li se alăture pentru a fi aproape de tatăl său, însă așa-zisul mesia s-a opus.

Marea pare agitată și nori negri întunecă zarea, dar toți acești oameni s-au urcat la bord cântând, ca și cum prezența stăpânului alături de ei liniștea furtunile și talazurile.

Încă dinaintea plecării, zvonurile erau numeroase, iar Maimun mi le aducea în mod constant din orașul de sus pentru a mă face părtaș la neliniștile și perplexitatea sa. Fidelii lui Sabbatai pretind că acesta se duce la Constantinopol spre a-l întâlni pe sultan, pentru a-i spune că vremurile noi au sosit, cele ale Mântuirii și ale Eliberării, și pentru a-i

ordona să se supună fără să crâcnească; ei mai adaugă și că, la această întrevedere, Cel de Sus își va manifesta voința printr-o minune răsunătoare, astfel încât sultanul, terorizat, să nu poată face altceva decât să se arunce în genunchi și să înmâneze coroana celui care va deveni, în locul său, umbra lui Dumnezeu pe pământ.

Adversarii lui Sabbatai pretind, dimpotrivă, că acesta n-a plecat nicidecum ca un cuceritor, ci că autoritățile otomane însele, prin vocea cadiului, i-ar fi poruncit să părăsească Smirna în răstimp de trei zile și să se ducă la Constantinopol, unde urma să fie înhățat la sosire. Lucrul este plauzibil, într-adevăr, este chiar singurul lucru plauzibil. Ce om sănătos ar putea crede cu adevărat în acea întrevedere miraculoasă în urma căreia monarhul cel mai puternic din lume și-ar depune coroana la picioarele unui roșcovan care cântă? Nu, eu nu cred, iar Maimun încă și mai puțin. În seara asta însă, în cartierul evreiesc, majoritatea oamenilor iau acest lucru ca pe unul împlinit. Cei ce mai au îndoieli le ascund și se prefac că se pregătesc pentru serbări.

Bumeh pare și el să creadă că lumea e pe punctul să se răstoarne. Contrariul m-ar fi mirat. De îndată ce există o alternativă, nepotul meu optează pentru varianta cea mai proastă. Proastă, insist, numai că e mereu capabil să argumenteze și să ne facă să reflectăm, dacă nu chiar să ne descumpănească.

— Dacă autoritățile, zice el, au de gând să-l aresteze pe Sabbatai de îndată ce va pune piciorul pe uscat, de ce l-au lăsat să plece astfel, liber, pe corabia pe care a ales-o, în loc să-l expedieze sub escortă direct la închisoare? Cum ar putea ghici locul unde o să debarce?

— Ce vrei să spui, Bumeh? Că sultanul se va supune fără multe marafeturi, de îndată ce omul ăsta i-o va porunci? Cu siguranță ți-ai pierdut și tu mințile.

— Rațiunea nu mai are decât o zi de trăit. Anul nou va începe, era nouă va începe, ceea ce părea rezonabil va părea curând ridicol, ceea ce părea a fi sminteală se va impune ca evidența însăși. Cei ce vor fi așteptat ultima clipă pentru a-și deschide ochii vor fi orbiți de lumină.

Habib ricană, iar eu am dat din umeri, întorcându-mă spre Maimun și căutându-i aprobarea. Dar prietenul meu părea absent. Se gândea cu siguranță la tatăl său, la bătrânul său tată bolnav și rătăcit, îl revedea îmbarcându-se pe caic fără un gest de rămas-bun, fără o privire, și se întreba dacă nu se ducea astfel spre umilire sau spre moarte. Nu mai știa ce să creadă și, mai ales, ce să dorească. Sau mai curând știa, dar asta nu-l consola deloc.

Am discutat destul cu el, de când locuim împreună, ca să știu exact care-i dilema. Dacă tatăl său ar putea avea dreptate, dacă Sabbatai ar putea fi regele mesia, dacă miracolul așteptat s-ar produce, dacă sultanul ar cădea în genunchi recunoscând că vremea veche se

sfârșise, că împărățiile acestei lumi erau de acum depășite, că cei puternici nu vor mai fi puternici, că trufașii nu vor mai fi trufași, iar cei umili nu vor mai fi umiliți, dacă tot acest vis nebunesc ar putea, din voia Cerului, să devină realitate, cum ar putea Maimun să nu plângă de bucurie? Dar nu asta se va întâmpla, îmi repetă el. Sabbatai nu-i inspiră nici încredere, nici reculegere, nici așteptare, nici bucurie.

— Suntem încă departe de Amsterdamul așteptat, îmi spune el. Râzând ca să nu plângă.

31 decembrie 1665

Doamne, ultima zi!

Mă tot învârt de azi-dimineață fără să pot mânca, vorbi, sau medita. Tot rumeg și-mi tot repet cauzele spaimei mele. Fie că oamenii cred sau nu în Sabbatai, este în afara oricărei îndoieli că apariția sa în acest moment precis, în ajunul anului fatidic și în acest oraș desemnat de către Apostolul Ioan ca una dintre cele șapte Biserici pe care le privește mesajul Apocalipsei în primul rând, nu se poate datora în întregime unui mănunchi de coincidențe. Ceea ce mi s-a întâmplat în cursul ultimelor luni nu se poate nici explica fără o referire la apropierea vremurilor noi, fie ele cele ale Fiarei sau ale Mântuirii, și la semnele care le vestesc. Mai trebuie oare să le enumăr încă o dată?

În timp ce ai mei își făceau siesta, mă instalasem la masă ca să aștern pe hârtie gândurile pe care mi le inspiră această zi. Credeam că am să scriu un întreg testament, apoi m-am oprit doar la aceste rânduri care se încheie printr-o întrebare, am rămas cu mâna atârnată în aer o bună bucată de vreme până să mă hotărăsc să reîncep enumerarea semnelor ce au jalonat ultimele luni din viața mea și a alor mei. Sfârșisem prin a pune la loc uneltele de scris, întrebându-mă dacă voi mai avea curând prilejul să înmoi pana în cerneală. Am ieșit să mă plimb pe niște străzi aproape pustii, apoi de-a lungul plajei, la fel de părăsite, unde zgomotul valurilor și al vântului m-a liniștit năucindu-mă.

Când m-am întors acasă, m-am întins pentru câteva clipe pe pat, stând aproape în șezut, atât de sus mi se sprijinea capul pe pernele stivuite. M-am sculat mai apoi într-o excelentă dispoziție, hotărât să nu las ca ultima mea zi – dacă avea să fie efectiv ultima – să se scurgă în melancolie și frică.

Plănuisem să-mi duc întreaga familie să ia cina la birtașul francez. Maimun își ceru însă iertare, spunând că trebuia să se ducă în cartierul evreiesc spre a se întâlni cu un rabin care tocmai sosise de la

Constantinopol și care avea poate să-i dea informații despre ce îi aștepta acolo pe Sabbatai și pe însoțitorii săi. Bumeh spuse că avea să stea închis în camera lui ca să mediteze până în zori, așa cum s-ar fi cuvenit s-o facă fiecare dintre noi. Iar Habib, încă ros de regrete sau înciudat, nu voia nici el să iasă. Fără să-mi pierd curajul, am îndemnat-o pe Marta să-mi țină companie, iar ea n-a spus nu. Se arătă chiar încântată, ca și cum data de azi n-o impresiona în niciun fel.

L-am rugat pe jupân Moineau să ne servească, pur și simplu, ce avea el mai bun. Mâncarea de care era cel mai mândru, ca bucătar, cu vinul cel mai bun din pivnița lui. De parcă ar fi fost ultima noastră cină, am gândit eu, fără s-o spun și fără ca această perspectivă să mă tulbure peste măsură. Cred că m-am resemnat.

Când ne-am întors acasă, cum toată lumea părea că doarme, m-am dus în camera Martei, trăgând zăvorul de dinăuntru. Apoi ne-am jurat să dormim strâns lipiți unul de altul până dimineața sau măcar, m-am gândit eu pe jumătate amuzat, pe jumătate îngrozit, până la acel lucru care va ține loc de dimineață în anul Fiarei. Numai că, după ce ne-am îmbrățișat, Marta a adormit, iar eu mi-am pierdut somnul. Am ținut-o îndelung lipită de mine, un ceas poate, apoi am dat-o ușurel la o parte, m-am ridicat, am pus ceva pe mine și m-am dus să-mi iau uneltele de scris.

Îmi făgăduiam încă o dată să fac bilanțul ultimelor luni, să enumăr semnele în speranța că alinierea lor pe foaie îmi va dezvălui brusc sensul ascuns al lucrurilor. Dar iată că pentru a doua oară astăzi, am renunțat. M-am mulțumit să consemnez banalele mele activități din după-amiaza și din seara asta, iar acum nu voi mai scrie nimic.

Oare al câtelea ceas al nopții să fie? Habar n-am. O să mă strecor lângă Marta, având grijă să n-o trezesc și trăgând nădejde că gândurile mi se vor potoli, lăsând să vină somnul.

Vineri, 1 ianuarie 1666

Anul Fiarei a început și e o dimineață ca oricare alta. Aceeași lumină îndărătul obloanelor, aceleași zgomote afară; și am auzit prin vecini un cocoș cântând.

Cu toate astea Bumeh nu se lasă descumpănit. N-a spus niciodată, pretinde el, că lumea avea să dispară astfel de azi pe mâine. E adevărat, n-a afirmat niciodată limpede acest lucru, dar se purta ieri ca și cum porțile Iadului ar fi fost pe punctul să se deschidă. Ar face bine să renunțe la aerul ăsta disprețuitor și să se recunoască la fel de ignorant ca noi toți. Asta nu i-ar da însă prin minte. Continuă să profețească, în felul său.

— Noile timpuri se vor așeza urmându-și propriul ritm, proclamă nepotul meu, oracolul.

Asta ar putea lua o zi, o săptămână, o lună sau chiar un an întreg – ceea ce e sigur, afirmă el, e că impulsul a fost dat, că metamorfoza lumii e în curs și că totul va fi pecetluit înainte de sfârșitul anului 1666. El și frate-său pretind azi că lor nu le-a fost niciodată frică, și că doar eu, unchiul lor, eram speriat. Chiar dacă ieri, din zori și până seara, abia respirau și se tot suceau și se învârteau, având priviri de pradă hăituită.

Maimun, care și-a petrecut seara de ieri și ziua de azi în cartierul evreiesc, îmi spune că în cursul ultimelor săptămâni comunitatea lor din Constantinopol a stat atârnată de veștile care le veneau din Smirna și că toți, bogați și săraci, cărturari și ignoranți, oameni sfinți și șarlatani, toți, cu excepția câtorva rari înțelepți, așteaptă venirea lui Sabbatai cu o nemăsurată speranță. Sunt curățate casele și ulițele sunt împodobite ca la nuntă, iar zvonul se răspândește, la fel ca la Smirna, la fel ca în atâtea alte locuri, pare-se că sultanul se pregătește să-și depună turbanul și diadema la picioarele regelui mesia în schimbul mântuirii și al unui loc în împărăția viitoare, împărăția lui Dumnezeu pe pământ.

Duminică, 3 ianuarie 1666

La biserica ordinului capucinilor, predicatorul se înverșunează împotriva acelora care anunță sfârșitul lumii, care interpretează cifrele, precum și împotriva tuturor acelora care se lasă înșelați. El afirmă că anul care începe va fi un an ca toți ceilalți și-și bate joc de mesia din Smirna. Credincioșii zâmbesc la sarcasmele lui, dar își fac semnul crucii cu groază de fiecare dată când amintește de Fiară sau de Apocalipsă.

4 ianuarie

Azi la amiază s-a produs, din vina mea, un incident care ar fi putut avea cele mai rele consecințe. Am avut însă, mulțumesc lui Dumnezeu, destulă prezență de spirit pentru a restabili barca după ce începuse deja să se clatine.

Plecasem la plimbare, cu Marta și cu Hatem, și pașii ne purtaseră spre noua moschee, unde se găsesc numeroși librari. Contemplând teancurile lor de cărți, mi-a venit brusc să-i întreb despre *Al o sutălea*

nume. Pățaniile mele precedente de la Tripoli și de la Constantinopol ar fi trebuit să mă îndemne la prudență, dar dorința mea de a poseda acea carte a fost mai puternică, astfel că mi-am oferit mie însumi, cu rea-credință, cele mai bune motive de a renunța la prudență. Mi-am spus că, în atmosfera care domnea la Smirna, chiar dacă efervescența se potolise după plecarea lui Sabbatai, anumite lucruri ce putuseră fi la un moment dat suspecte sau interzise vor fi de acum tolerate. M-am străduit să mă conving singur că temerile mele erau oricum excesive și, desigur, nejustificate.

Acum știu că nu erau. Abia rostisem numele lui Mazandarani și titlul cărții, că majoritatea privirilor deveniră piezișe, celelalte bănuitoare, iar unele chiar amenințătoare. Nu mi s-a spus nimic precis și nu s-a întreprins nimic împotriva mea; totul s-a petrecut într-un mod potolit, imperceptibil, de nedemonstrat; am căpătat totuși azi certitudinea că autoritățile le-au atras limpede atenția librarilor în legătură cu această carte și cu persoanele care ar căuta-o. La Smirna și la Constantinopol, ca și la Tripoli sau la Alep, și în toate orașele împărăției.

De teamă că voi fi acuzat că aparțin vreunei frății secrete ce aspiră să zgâlțâie tronul sultanului, mi-am schimbat pe dată vorba și m-am avântat într-o descriere minuțioasă și fantezistă a legăturii cărții „așa cum mi-a fost descrisă”, am pretins eu, afirmând că asta era tot ce-l interesa pe negustorul care sunt. Mă îndoiesc că schimbarea de discurs i-a putut duce de nas pe interlocutorii mei. Nu e mai puțin adevărat că unul dintre ei, abil comerciant, a dat fuga să-mi aducă din prăvălia sa o lucrare a cărei legătură semăna puțin cu cea pe care o descrisesem – din lemn damaschinat, cu titlul încrustat în sidef, și având balamale fine precum cele ale sipetelor. Avusesem deja în magazinul meu o lucrare legată în acest mod puțin obișnuit, dar nu era evident *Al o sutălea nume*…

Lucrarea pe care mi-a adus-o azi librarul vorbește despre poetul turc Yunus Emre, mort în secolul al VIII-lea al Hegirei, respectiv secolul al XIV-lea al erei noastre. Am răsfoit-o doar un pic, pentru a constata că nu era vorba de o simplă culegere, ci de un amestec de poeme, comentarii și anecdote biografice. Am inspectat mai cu seamă felul în care era legată și mi-am trecut de mai multe ori degetele pe deasupra ei ca să verific dacă era corect damaschinată, fără nicio asperitate. Și, bineînțeles, am cumpărat-o. Cu toți oamenii aceia care mă observau, nu se punea problema să dezmint cuvintele pe care le rostisem. Librarul care mi-a vândut-o pentru șase piaștri a făcut o afacere bună. Dar și eu. Pentru șase piaștri am învățat o lecție care face cât greutatea mea în aur: nu voi mai vorbi niciodată despre *Al o sutălea nume* în vreun ținut turcesc!

Ieri seară, chiar înainte de a adormi, am citit câteva pagini din cartea ce mi-a fost vândută. Mai auzisem uneori de numele lui Yunus Emre, dar nu citisem nimic de el până acum. Sunt ani buni de când citesc poeți din toate țările și le învăț câteodată versurile, dar încă nu mai citisem vreodată așa ceva. Nu mă încumet să spun că e cel mai mare, dar este pentru mine cel mai surprinzător.

O musc-a zgândărit un vultur
Făcându-l să muște țarina
Este adevărul pur
Căci văzut-am eu țărâna.

Peștele în plop urcat-a
Catran cu-oțet să mănânce
Barza un măgăruș fătat-a
Pe ce limbă o să cânte?

Dacă, la trezire, eram fericit că descoperisem cartea aceea, noaptea, sfetnic bun, mă povățuise, în schimb, să n-o țin, ci s-o dau mai curând în dar unui om care o merita și care se pricepea să-i aprecieze limba mai bine decât mine – Abdellatif, grefierul cel cinstit. Aveam o datorie față de el de care țineam să mă achit, fără a ști prea bine modul cel mai potrivit. Nici bijuterie, nici țesătură de preț, pe care principiile sale i-ar fi dictat să le refuze, niciun exemplar cu miniaturi din Coran, pe care un musulman l-ar accepta cu dificultate din mâna unui genovez. Nimic mai bun, mi-am zis, decât o carte profană, plăcută la lectură, pe care ar parcurge-o din când în când cu bucurie și care i-ar aminti de gratitudinea mea.

Dimineața, așadar, am plecat spre citadelă cu darul sub braț. Omul păru mai întâi uimit. L-am simțit chiar un pic neîncrezător, de parcă s-ar fi temut că îi voi cere în schimb un serviciu care-l va face să se simtă cu conștiința încărcată. Mă cântări încet cu privirea, fâcându-mă aproape să-mi regret gestul. Dar imediat chipul i se lumină, mă îmbrățișă, mă numi prietenul său și chemă un om ce se afla așezat lângă ușă ca să ne aducă niște cafea.

Când, după câteva minute, m-am ridicat să plec, mă însoți afară, ținându-mă de braț. Părea încă mișcat de gestul meu, la care nu se aștepta defel. Înainte să-l părăsesc, mă întrebă pentru întâia oară unde-mi aveam reședința, unde locuiam la Smirna și pentru ce motiv mă interesa soarta bărbatului Martei. I-am explicat fără ocolișuri că acel individ o abandonase de ani de zile, că nu mai avea nicio veste de la el și că nu mai știa dacă e sau nu măritată. Abdellatif se arătă cu atât mai mâhnit că nu putuse face nimic spre a risipi această

incertitudine.

Pe drumul spre casă, am reînceput să mă gândesc la sugestia pe care mi-o făcuse Hatem cu câteva săptămâni în urmă, aceea de a-i procura Martei un certificat fals atestând moartea bărbatului ei. Dacă trebuia să recurgem într-o bună zi la asemenea mijloace, îmi spuneam, nu acestui nou prieten, acestui om atât de drept i-aș putea cere ajutorul.

Până acum, am vrut să merg pe căi mai puțin nesigure. Oare cât timp va mai trebui să am răbdare? Câți grefieri, câți judecători, câți ieniceri va mai trebui să întreb și să mituiesc fără niciun rezultat? Nu cheltuiala mă sperie, Dumnezeu m-a înzestrat cu bani din belșug. Numai că va trebui să ne întoarcem la Gibelet fără zăbavă și va trebui să avem atunci asupra noastră un document care i-ar putea reda libertatea „văduvei". Nu se poate pune problema să ajungă din nou la cheremul familiei bărbatului ei!

Ajuns „acasă", cu senzația că încă îmi bubuie capul și, găsindu-i pe ai mei așteptându-mă pentru a lua masa, am fost o clipă ispitit să-l întreb pe fiecare dacă nu credea că venise momentul să se întoarcă acasă. Mi-am plimbat însă privirile în jur și mi-am impus pe dată să tac. La dreapta mea era așezat Maimun, iar la stânga mea Marta. Ei, dacă i-aș fi sugerat să ne întoarcem acasă, ar fi fost ca și cum aș fi părăsit-o sau, și mai rău, ca și cum aș fi dat-o legată fedeleș pe mâna prigonitorilor ei; iar lui, care locuia acum în casa mea, cum să-i spun că venise momentul să plec din Smirna? Ar fi fost de parcă m-aș fi considerat sătul să-l găzduiesc, de parcă l-aș fi gonit.

Tocmai mă gândeam că avusesem dreptate să tac și că, dacă aș fi deschis gura fără să chibzuiesc, aș fi regretat până la sfârșitul zilelor mele, când Bumeh, întorcându-se spre mine, zise brusc:

— Ar trebui să mergem la Londra, deoarece acolo se află cartea pe care o căutăm.

Am tresărit. Din două motive. Primul este modul în care mă privise nepotul meu spunând acest lucru – de parcă ar fi auzit întrebarea pe care mi-o înghițisem și îmi răspundea la ea. Nu e decât o impresie, o știu, o falsă impresie, o impresie nesăbuită. Nimic n-ar trebui să permită acestui iluminat să-mi ghicească gândurile! Cu toate astea, era în privirea sa, în tonul vocii sale, un amestec de siguranță și de ironie care mă făcu să mă simt stingherit. Al doilea motiv pentru care am fost surprins este că-i pusesem pe toți să tăgăduiască să nu-i spună nimic lui Bumeh despre statueta regăsită și despre faptul că Wheeler putea fi în posesia cărții lui Mazandarani. Cine a putut trăda acest secret? Habib, bineînțeles. L-am privit și m-a privit la rându-i, drept în ochi, cu nerușinare, sfidător. Ar fi trebuit să mă aștept la așa ceva. După cele întâmplate după Crăciun, palma căpătată și slujnica

alungată, ar fi trebuit să mă aștept să se răzbune!

Întorcându-mă spre Bumeh, i-am replicat iritat că n-aveam deloc de gând să-i urmez din nou sfaturile și că în ziua când voi părăsi Smirna, va fi pentru a mă duce acasă, la Gibelet, nicăieri în altă parte. „Nici la Londra, nici la Veneția, nici în Peru, nici în China, nici în țara bulgarilor!“ i-am urlat.

Nimeni din jurul mesei nu îndrăzni să mă contrazică. Toți, inclusiv Habib, lăsară ochii-n jos în semn de ascultare. Dar aș greși dacă aș crede că discuția s-a închis. Acum când știe unde se află cartea, Bumeh o să mă hărțuiască așa cum se pricepe el mai bine.

7 ianuarie

A plouat toată ziua, cu picături reci și fine, înțepătoare ca niște vârfuri de ac. Mi-am petrecut timpul fără să scot nasul afară nici măcar o singură dată și fără să mă îndepărtez de vasul cu jăratec. Simt o durere în piept, poate din cauza frigului, și care, de altfel, a dispărut când m-am încălzit. N-am vorbit despre asta cu nimeni, nici măcar cu Marta, la ce bun s-o neliniștesc?

De marți, n-am mai vorbit despre întoarcerea acasă, nici despre viitoarea destinație, dar Bumeh a repus subiectul pe tapet aseară. Pentru a spune că, dacă am întreprins această lungă călătorie ca să regăsim cartea *Al o sutălea nume,* n-ar fi înțelept să ne întoarcem la Gibelet fără s-o fi obținut și să ne petrecem restul anului catastrofal așteptând degeaba și tremurând. Am fost pe punctul să-i răspund pe același ton ca ieri, atmosfera era însă destinsă și nu era deloc propice unor cuvinte autoritare, așa că am preferat să-i întreb și pe unii, și pe alții asupra atitudinii potrivite.

Am început cu Maimun care, la început, s-a apărat, nevrând să se amestece într-o problemă ce privea familia noastră, apoi, când am stăruit, i-a sfătuit politicos pe nepoții mei să aibă încredere în vârsta și în judecata mea. Ar fi putut răspunde oare altfel un musafir respectuos? Își atrase însă din partea lui Bumeh această replică: „Se întâmplă ca într-o familie fiul să se poarte mai înțelept decât tatăl!” Maimun rămase pentru câteva clipe mut, după care izbucni într-un uriaș hohot de râs. Ba chiar îl bătu pe nepotul meu pe umeri, ca pentru a-i spune că pricepuse aluzia, că aprecia felul lui de a da replici și că nu era supărat. Dar nu mai scoase o vorbă toată seara.

Am profitat de acest schimb de replici și de râsete pentru a mă feri să mă lansez într-o nouă discuție cu Bumeh în legătură cu Anglia. Cu atât mai mult cu cât simțeam iarăși durerea aceea în piept și nu voiam

mai cu seamă să mă enervez. Marta nu-și spuse nici ea părerea. Dar când Habib îi spuse fratelui său: „Dacă e ceva de găsit, aici la Smirna vom găsi. N-aș putea să vă spun de ce, dar așa simt. Va fi de ajuns să avem răbdare!“, îl aprobă cu un zâmbet larg și cu un „Domnul să te aibă în pază, ai spus tot ce trebuia spus!“ Eu, care devin pe zi ce trece mai bănuitor, îmi spun că atitudinea lui Habib se explică, la fel ca de obicei, prin rațiunile inimii. A lipsit azi de acasă toată ziua, ieri seară la fel. S-a terminat cu îmbufnarea, sigur că e din nou pe urmele unei frumoase.

8 ianuarie

Ceea ce am aflat azi va devia întreg cursul existenței mele. Unii vor zice că, doar deviind, o existență ajunge să capete acel curs care dintotdeauna trebuia să fie al ei. Fără îndoială…

N-am vorbit cu nimeni încă despre acest lucru, și mai cu seamă n-am vorbit cu Marta, cea dintâi interesată. Îi voi vorbi în cele din urmă, firește, dar nu mai înainte de a fi meditat îndelung de unul singur, fără a mă lăsa influențat de cineva, și de a fi decis care este calea de urmat.

În după-amiaza asta, când mă sculasem după siestă, a venit Hatem să-mi spună că un băiat voia să mă vadă. Mi-aducea o notă scrisă de mâna grefierului Abdellatif prin care mă întreba dacă îl pot onora cu o vizită la el acasă, fiul său urmând să-mi arate drumul.

Locuiește nu departe de Citadelă, într-o casă mai puțin modestă decât aș fi presupus, dar pe care o împarte, după cât am înțeles, cu trei dintre frații lui și cu familiile acestora. E acolo un continuu du-te-vino de prichindei care se bat, de femei desculțe care umblă după ei și de bărbați care ridică vocea pentru a se face ascultați.

O dată politețurile îndeplinite, Abdellatif mă conduse spre o încăpere mai liniștită de la etaj, unde mă puse să mă așez pe jos, lângă el.

— Cred că știu unde se află omul pe care îl cauți.

Una dintre nepoate ne aduse băuturi răcoritoare. Așteptă ca ea să plece, închizând ușa în urma ei, și continuă.

Îmi spuse atunci că numitul Sayyaf fusese cu adevărat arestat la Smirna, cu cinci-șase ani în urmă, pentru o potlogărie, dar că nu stătuse decât un an la închisoare. De atunci, se pare că se stabilise în insula Chios, unde ar fi găsit mijlocul de a prospera, făcând Dumnezeu știe ce trafic.

— Dacă nu l-a mai deranjat nimeni, înseamnă că se bucură de

anumite protecții… Se pare chiar că locuitorii din ținut se tem de el.

Prietenul meu tăcu vreo câteva clipe, reluându-și respirația.

— Am șovăit puțin înainte de a te chema, fiindcă nu ar trebui să furnizez astfel de informații unui negustor genovez. Dar mi-ar fi părut rău să las un om de bună condiție să-și irosească în continuare timpul și banii în căutarea unei lichele.

Mi-am exprimat gratitudinea prin toate formulele arabe și turcești care mi-au venit pe buze, l-am îmbrățișat și i-am sărutat barba ca unui frate. Apoi mi-am luat rămas-bun de la el, fără să-l las deloc să ghicească în ce haos mă azvârlise.

Ce-ar trebui să fac acum? Și ce-ar trebui să facă Marta? A întreprins această călătorie doar cu scopul de a obține dovada că bărbatul ei murise. Or, s-a dovedit taman pe dos. Omul este în viață, iar ea nu mai e văduvă. Vom mai putea să trăim noi oare sub același acoperiș? Ne vom mai putea întoarce noi împreună la Gibelet? Astea toate la un loc mă fac să amețesc.

M-am întors de la Abdellatif acum nici două ceasuri și am pretins în fața alor mei, care mă așteptau cu îngrijorare, că acesta voia doar să-mi arate un vechi vas de apă din aur aflat în posesia familiei sale. Marta n-a părut să mă creadă, dar nu mă simt încă pregătit să-i dezvălui adevărul. O voi face mâine, desigur, sau cel mai târziu poimâine. Pentru că va dori cu siguranță să-mi ceară părerea asupra direcției de urmat și pentru că eu mă simt, acum, incapabil să-i dau vreun sfat. Dacă ar fi tentată să se ducă în Chios, ar fi oare bine să încerc să-i schimb părerea? Și, dacă s-ar încăpățâna să se ducă, va trebui oare să merg cu ea?

Aș fi vrut ca Maimun să fie aici, în seara asta, i-aș fi cerut sfatul așa cum o mai făcusem la Tars, ca și în atâtea alte ocazii. A făgăduit însă că va petrece sabatul împreună cu rabinul sosit de la Constantinopol și nu se va reîntoarce decât sâmbătă noaptea sau duminică.

Și Hatem este un om de bun-simț care dă sfaturi bune. Îl văd agitându-se, la celălalt capăt al încăperii, așteptând să isprăvesc de scris pentru a veni să-mi vorbească. Este însă ajutorul meu, iar eu sunt stăpânul lui, și detest să mă arăt în fața lui nehotărât și atât de descumpănit.

9 ianuarie

În cele din urmă, i-am spus Martei adevărul mai curând decât o prevăzusem.

Ne așezaserăm în pat ieri-seară și o cuprinsesem în brațe. Când se

cuibări cu capul, cu pieptul și cu picioarele lângă mine, am avut brusc senzația că abuzam de ea. Atunci m-am îndreptat, m-am rezemat de perete, am pus-o și pe ea să șadă și i-am cuprins cu căldură mâinile într-ale mele.

— Am aflat astăzi ceva, acasă la grefier, și am așteptat să fim singuri, doar tu și cu mine, pentru a-ți vorbi despre acest lucru.

M-am străduit să adopt tonul cel mai neutru, nici pe acela al veștilor bune, dar nici pe acela al condoleanțelor. Ar fi fost nepotrivit, mi se pare, să anunț cu o voce tristă că un anumit om nu era mort. Un om pe care ea ajunsese, desigur, să-l deteste, dar care era totuși bărbatul ei, care a fost marea ei dragoste și care, cu mult înaintea mea, o cuprinsese în brațe.

Marta nu lăsă să se vadă nici surpriză, nici bucurie, nici decepție, nici descumpănire, nimic. Încetă doar să se mai miște. Nemișcată ca o statuie de sare. Tăcută. Abia respirând. Mâinile-i stăteau încă într-ale mele, însă doar pentru că le uitase.

Am rămas la rându-mi nemișcat și mut. Observând-o. Până ce spuse, fără să fi ieșit din amorțeală:

— Ce i-aș putea spune?

În loc să răspund la ceea ce nu era cu adevărat o întrebare, am sfătuit-o să lase să treacă o noapte înainte de a lua cea mai mică decizie. Nu păru că mă aude, îmi întoarse spatele și nu mai scoase o vorbă până dimineața.

Când m-am trezit, ea nu mai era în pat. Am avut o clipă de îngrijorare, dar, de îndată ce am ieșit din cameră, am văzut-o în camera de oaspeți frecând de zor mânerele ușilor și ștergând de praf etajerele. Anumite persoane, când sunt cuprinse de neliniște, nu mai găsesc puterea de a se ține pe picioare, în vreme ce altele, exact invers, se agită și gesticulează până la epuizare. Crezusem noaptea trecută că Marta aparținea primei categorii. Evident, mă înșelasem. Amorțeala ei nu fusese decât trecătoare.

A luat deja vreo hotărâre? În clipa când scriu aceste rânduri, nu știu. Nu i-am pus întrebări, de teamă să nu se simtă legată prin ceea ce îmi spusese noaptea. Am impresia că dacă s-ar fi hotărât cu adevărat să plece, ar fi început prin a-și rândui lucrurile. Probabil că încă mai șovăie.

N-o presez, o las să șovăie.

10 ianuarie

Cât erau de plăcute acele nopți de la început când ne întindeam

unul lângă celălalt făcându-ne că ascultăm de capriciile Providenței, ea jucându-se că este a mea, iar eu prefăcându-mă că o cred. Acum când ne iubim, nu ne mai jucăm, iar așternuturile sunt triste.

Dacă mă arăt dezamăgit, este pentru că hotărârea Martei e luată, iar eu nu găsesc niciun argument ca să-i schimb părerea. Ce i-aș putea spune? Că ar greși ducându-se să-și vadă bărbatul, când el locuiește foarte aproape de aici, iar ea a întreprins această călătorie tocmai pentru a face ordine și a-și risipi îndoielile? Sunt convins totodată că n-o să iasă nimic bun din întâlnirea lor. Dacă acest individ ar decide să-și facă recunoscute drepturile asupra soției sale legitime, nimeni nu s-ar putea opune, nici ea și nici eu, mai cu seamă nu eu.

— Ce ai de gând să-i spui?

— Am să-l întreb de ce a plecat, de ce nu mi-a mai dat vești despre el și dacă socotește că are să se întoarcă acasă.

— Și dacă te-ar sili să rămâi cu el?

— Dacă ar fi ținut atât de mult la mine, nu m-ar fi părăsit.

Răspunsul ăsta nu înseamnă nimic! Am dat din umeri, m-am tras către marginea patului, m-am întors cu spatele, am tăcut.

Facă-se voia Sa! Repet necontenit: Facă-se voia Sa! Dar mă rog și ca voia Sa să nu fie prea crudă așa cum se întâmplă să fie uneori.

13 ianuarie

Rătăcesc pe străzi și pe plajă, câteodată singur, adesea cu Maimun. Discutăm despre tot soiul de lucruri, despre Sabbatai, despre Papă, despre Amsterdam, Genova, Veneția și otomani – despre tot, dar nu despre ea. Însă, de îndată ce ajung acasă, uit de toate cuvintele noastre frumoase și nu mai consemnez nimic. De trei zile n-am scris un rând. Pentru a ține un jurnal de călătorie, trebuie să ai o sumedenie de preocupări, iar eu nu mai am decât una singură. Mă pregătesc, recules, pentru ideea că o voi pierde pe Marta.

De când mi-a anunțat hotărârea de a se duce la bărbatul ei, n-a mai spus nimic. N-a menționat nicio dată și nu s-a îngrijit de modalitățile de călătorie până la Chios. Să fie încă nehotărâtă? Ca să nu se simtă presată, nu-i pun nicio întrebare. Îi vorbesc uneori de tatăl ei, de Gibelet și de câteva amintiri hazlii, cum ar fi întâlnirea noastră neprevăzută la bariera din Tripoli sau noaptea noastră în casa croitorului Abbas, Domnul să-l aibă în pază!

Noaptea, n-o mai iau în brațe. Nu că ar fi redevenit, în ochii mei, femeia altuia, ci pentru că n-aș vrea s-o fac să se simtă vinovată. Mă gândisem chiar să nu mai dorm în camera ei și să mă reîntorc într-a mea, pe care am folosit-o foarte puțin în ultima vreme. După o zi de

ezitări, m-am răzgândit. Aș fi comis o nescuzabilă greșeală de apreciere. Gestul meu n-ar fi fost cel al unui iubit cavaler, gata să se jertfească pentru a nu-și pune iubita în încurcătură, ci o dezertare, un abandon. Marta ar fi văzut aici o invitație de a se întoarce neîntârziat la „căminul" ei.

Continuu așadar să dorm lângă ea. O sărut pe frunte și o țin uneori de mână fără a mă apropia prea tare de ea. O doresc mai mult ca înainte, dar n-am să fac nimic din ceea ce ar putea s-o sperie. Că vrea să vorbească cu soțul ei și să-i pună întrebări care îi stăruie în minte de ani de zile, înțeleg. Nimic, totuși, n-o silește să se ducă acolo imediat. Omul s-a instalat la Chios de ani întregi, n-o să plece mâine. Nici poimâine. Nici peste o săptămână. Nici peste o lună. Nu, nimic nu ne grăbește. Încă mai putem aduna câteva firimituri de pe masă înainte ca ea să fie strânsă.

17 ianuarie

Marta și-a petrecut seara în camera ei, plângând, plângând întruna. Am venit de mai multe ori s-o mângâi pe frunte, pe păr, pe mâini. Nu mi-a spus nimic, nu mi-a zâmbit, dar nici nu s-a sustras mângâierilor mele.

Când ne-am dus la culcare, încă mai plângea. Mă simțeam dezarmat. Ca să nu rămân mut, rosteam fraze banale ce nu puteau s-o împace – „Totul o să se aranjeze până la urmă, ai să vezi!" –, ce puteam zice altceva?

Când, deodată, se întoarse spre mine ca să-mi arunce pe un ton furios și jalnic totodată:

— Nu mă întrebi ce am?

Nu, n-aveam niciun motiv ca s-o întreb. Știam bine de ce plângea, cel puțin credeam că știu.

— Am o întârziere, mă anunță ea.

Obrajii îi erau galbeni ca ceara, iar ochii îi erau măriți de spaimă.

Am avut nevoie de nenumărate secunde pentru a pricepe ce anume încerca să-mi spună.

— Ești însărcinată?

Tenul meu era acum la fel de cadaveric ca al ei.

— Așa cred. Am deja o săptămână de întârziere.

— Nu poți fi sigură după o săptămână.

Ea-și puse mâna pe pântecele plat.

— Dar eu sunt sigură. Copilul e aici.

— Mi-ai spus totuși că nu puteai rămâne însărcinată.

— Așa mi s-a spus mereu.

Încetă să mai plângă, stătea însă ca năucă, ținându-și mâna așezată tot pe pântece, palpându-l. Am șters-o la ochi cu batista mea, apoi m-am așezat chiar lângă ea, pe marginea patului, și am cuprins-o pe după umeri.

Mă străduiam s-o consolez, dar nu pentru că mă simțeam mai puțin descumpănit ca ea. Nici mai puțin vinovat. Încălcaserăm toate legile lui Dumnezeu și ale oamenilor, trăind ca bărbat și nevastă, convinși că zbenguielile noastre amoroase vor rămâne fără urmări. Din pricina presupusei sterilități a Martei, care ar fi trebuit să ne apară ca un blestem și în care noi vedeam, dimpotrivă, o favoare a Cerului, o făgăduială de impunitate.

Făgăduiala nu a fost ținută, copilul e aici.

Copilul. Copilul meu. Copilul nostru.

Eu care visez să am un moștenitor, iată că Cerul îmi dăruiește unul, conceput în sânul femeii pe care o iubesc!

Iar Marta, care a suferit atât de mult că era sau se credea stearpă, iată că poartă un copil, conceput nu în patul lichelei cu care se încurcase în tinerețe, ci sub acoperișul unui om de calitate care o iubește și pe care îl iubește!

S-ar cuveni să simțim și unul, și celălalt bucuria cea mai deplină, ar trebui să fie clipa cea mai frumoasă din existența noastră, nu-i așa? Numai că nu astfel ne cere lumea să reacționăm. E de presupus că-l vom considera pe acest copil ca pe un blestem, ca pe o pedeapsă. Trebuie să-l primim îndoliați și să plângem după binecuvântata vreme când era stearpă.

Dacă așa e lumea, atunci eu spun: să piară! Să fie măturată de un potop de apă sau de foc, sau de suflul Fiarei, să fie nimicită, înghițită, să piară!

Anul trecut când Marta, mergând călare alături de mine prin munții Anatoliei, îmi spusese că nu se temea de sfârșitul lumii, ci, dimpotrivă, îl aștepta și-l spera, eu nu-i pricepusem bine furia. Acum, o înțeleg, o împărtășesc.

Numai că ea e cea care își pierde curajul.

— Trebuie să mă duc să-l găsesc pe bărbatul meu, în insula lui, cât mai iute.

— Ca să-și închipuie că e al lui copilul?

Făcu da din cap și mă mângâie pe frunte și pe obraz cu un aer nefericit.

— Dar copilul ăsta e al meu!

— Ai vrea să fie numit bastard?

— Dar tu, tu ai vrea să fie numit fiu de lichea?

— Știi bine că așa trebuie să stea lucrurile. Nu putem face nimic.

Eu, care am admirat-o pe Marta pentru că îndrăznise să se răzvrătească împotriva sorții, nu-mi puteam ascunde dezamăgirea.

— Se spune că bebelușul din pântece dă curaj mamelor, dar pe tine copilul pe care-l porți te-a făcut fricoasă.

Se îndepărtă de mine.

— Sunt lipsită de curaj, asta zici? Mă duc să mă dau pe mâna unui om care nu mă mai iubește, care o să mă insulte și o să mă bată și o să mă închidă până la capătul zilelor mele. Și toate astea doar ca să evit ca acest copil al meu să fie numit copil din flori. Pe mama asta o numești tu fricoasă?

Poate că n-ar fi trebuit să-i fac reproșuri, însă gândesc fiecare cuvânt pe care l-am spus. Îmi răspunde că se pregătește să se jertfească? Jertfa de sine ține atât de curaj, cât și de lașitate. Curajul pur înseamnă să înfrunți lumea, să te aperi împotriva asalturilor ei pas cu pas și să mori în picioare. A te oferi loviturilor înseamnă, în cel mai bun caz, o fugă onorabilă.

De ce ar trebui să accept ca femeia pe care am început s-o iubesc să se ducă să trăiască alături de un răufăcător, luând cu sine pe copilul pe care l-am conceput împreună, pe care nu mai nădăjduia să-l aibă și pe care i l-am dăruit? De ce? Pentru că un preot bețiv din Gibelet și-a așezat într-o zi mâinile pe capul lor bâiguind trei fraze rituale?

Blestemate fie legile oamenilor, maimuțărelile lor, odăjdiile și ceremoniile lor!

Luni, 18 ianuarie 1666

Maimun, căruia m-am destăinuit, îi dă dreptate Martei, iar mie nu. Îmi ascultă argumentele fără să le audă și n-are decât un singur răspuns pe buze: „Așa e lumea făcută!”

Zice că ar fi o nebunie s-o las să poarte copilul și să-l nască în afara locuinței bărbatului ei, și că ea ar putea muri de îngrijorare și de rușine. Fiecare zi care trece o va face și mai agitată, îmi spune el, n-ar trebui să încerc s-o rețin mai mult.

Pentru a-mi domoli tristețea, zice că e convins că într-o zi, nu prea departe, ea se va întoarce la mine. „Cerul împarte adesea nenorocirile acelora care nu le merită, dar uneori și acelora care le merită”, făgăduiește el, îngustându-și ochii parcă pentru a discerne mai bine ceea ce se ascunde îndărătul lucrurilor. Vrea astfel să spună că soțul Martei ar putea avea soarta pe care o merită bandiții, că realitatea ar putea ajunge din urmă zvonul și că viitoarea mamă a copilului meu ar redeveni atunci văduvă… Asta o știu. Orice se poate întâmpla, desigur. Dar n-ar fi un lucru lamentabil să trăiești în așteptarea morții unui rival, rugând în fiecare zi Cerul să-l înece sau să-l trimită la

spânzurătoare? Un bărbat pe deasupra și mai tânăr ca mine! Nu, nu astfel îmi închipui existența mea mai departe.

Argumentez, mă zbat, știind bine că bătălia e pierdută dinainte. Deoarece Marta nu va avea curajul să-și lase pântecele să i se rotunjească sub acoperișul meu, deoarece nu se mai gândește decât să se ducă să-și ascundă greșeala în patul unui soț pe care-l detestă, n-o voi putea reține cu de-a sila. Lacrimile nu i se mai zvântă, pare să slăbească și să se ofilească de la o oră la alta.

Ce mai pot eu oare spera? Ca, imediat după ce-și va fi întâlnit bărbatul, să se hotărască, pentru vreun motiv oarecare, să nu rămână la el, sau ca el însuși s-o alunge. Sau, de asemenea, că i-aș putea plăti individului ăsta o anume sumă spre a-l face să-și anuleze căsătoria pretinzând că nu s-a consumat niciodată. Omul e sensibil la bani; dacă ajung la prețul potrivit, vom pleca împreună de la el, Marta, copilul nostru și cu mine.

Iată că stau să-mi urzesc un adevărat basm! Trebuie totuși să-mi păstrez niște rațiuni pentru a trăi, fie ele și iluzorii. A te minți pe tine însuți este uneori puntea de neînlocuit pentru a trece peste nenorociri…

19 ianuarie

Marta m-a anunțat în cursul nopții că va pleca mâine spre Chios. I-am spus că o voi însoți și i-am promis imediat să nu mă interpun în niciun fel între ea și bărbatul ei, mulțumindu-mă să dau târcoale prin împrejurimi pentru ca ea să poată face apel la mine în caz de urgență. A acceptat, nu înainte de a mă fi pus să jur de încă două ori că nu voi face nimic fără ca ea să mi-o fi cerut neapărat, explicându-mi că bărbatul ei i-ar tăia beregata în pragul ușii dacă ar bănui ce s-a întâmplat între noi.

Există două moduri de a merge în insulă pornind din Smirna. Pe drum până în vârful peninsulei, după care n-ar mai fi decât strâmtoarea de trecut, nu mai mult de un ceas cu barjă, pentru a ajunge în orașul ce poartă numele de Chios. Sau pe mare de-a lungul țărmului, de la un port până la celălalt. Asta e soluția pe care m-a sfătuit s-o adopt Hatem, care s-a informat din plin, la rugămintea Martei. Ar trebui să punem la socoteală o zi de călătorie, dacă vântul e propice, și două, dacă vântul nu ne este favorabil.

Ajutorul meu ne va însoți și avusesem chiar de gând să-i iau cu mine și pe nepoții mei. Nu i-am făgăduit eu surorii mele Plaisance să nu mă despart de ei niciodată? Dar, după ce am cântărit argumentele

pro și contra, am preferat să-i las la Smirna. Avem de rezolvat o treabă delicată la Chios, și mă tem ca unul sau altul să nu facă vreo gafă. Poate că m-aș fi răzgândit, dacă ei ar fi stăruit să ne însoțească. Dar nu, niciunul dintre ei nu m-a rugat acest lucru; ceea ce m-a intrigat, trebuie s-o spun, și oarecum m-a neliniștit. L-am rugat pe Maimun să vegheze asupra lor ca un tată, până la întoarcerea mea.

Cât voi rămâne pe insulă? Habar n-am. Câteva zile? Două-trei săptămâni? O să vedem. Se va întoarce Marta cu mine? Așa nădăjduiesc. Să mă întorc însoțit de ea în casa „noastră" din Smirna îmi apare deja ca cel mai frumos lucru ce mi s-ar putea întâmpla, chiar dacă, în clipa asta, sunt încă aici și-i pot contempla încă pereții, ușile, covoarele și mobilele în timp ce scriu aceste rânduri.

Maimun mi-a spus că, la înapoierea mea, el va pleca într-o lungă călătorie ce-l va duce la Roma, Paris, Amsterdam desigur, și în alte locuri. Își promite să-mi vorbească despre acest lucru atunci când voi avea mintea mai liberă spre a-l asculta. Dar voi avea oare mintea mai liberă la întoarcerea de la Chios?

Dorește să-l însoțesc în periplul său. Vom mai vedea. Deocamdată, cel mai mărunt proiect mă epuizează. Visele mele sunt foarte precise: să merg la Chios în compania Martei, să mă întorc de la Chios în compania ei.

22 ianuarie

A te apropia cu corabia de Chios, a vedea cum se desenează treptat linia coastei, munții îndărătul ei, iar în vecinătatea mării nenumăratele mori, asta ar trebui să aline inima călătorului ca o lentă răsplată. Insula se lasă dorită ca un pământ al făgăduinței, anticamera Cerului. Dar călătorul fără voie care sunt nu așteaptă decât clipa plecării înapoi.

În tot cursul traversării, Marta a stat tăcută, iar ochii ei s-au ferit cu grijă să-i întâlnească pe ai mei. În vreme ce Hatem, care încerca să-mi descrețească fruntea, îmi istorisea o legendă ce-i fusese povestită alaltăieri în portul Smirna, potrivit căreia ar exista în Chios, spre interiorul insulei, o mânăstire unde trăiesc niște călugărițe foarte ciudate; ca și în alte mânăstiri, călătorii sunt primiți și acolo, dar în cu totul alt mod, deoarece în cursul nopții acele sfinte femei vin de se strecoară, zice-se, în culcușul oaspeților pentru a le acorda atenții care merg cu mult dincolo de ceea ce pretinde iubirea pentru aproape.

M-am grăbit să alung pe un ton sec nălucile ajutorului meu, dându-i asigurări că citisem și auzisem legende asemănătoare în legătură cu

numeroase alte locuri. Dar când am văzut că mă crezuse și că o lumină se stinsese în ochii lui, am cam regretat că i-am sfărâmat visul. Fără îndoială că m-aș fi arătat mai îngăduitor dacă aș mai fi avut un strop de veselie.

În insula Chios, la 23 ianuarie 1666

De când am sosit, Hatem își petrece timpul prin cârciumile, tavernele și străduțele vechiului port, punând întrebări oamenilor în legătură cu bărbatul pe care-l căutăm. În mod bizar, nimeni nu pare să-l cunoască.

Să mă fi înșelat Abdellatif? Nu văd pentru ce ar fi făcut-o. Să fi fost el însuși tras pe sfoară de informatorii săi? Poate că aceștia s-au înșelat pur și simplu asupra insulei, confundând Chios cu Patmos sau Samos, sau Castro, numită odinioară Mytilene.

Oricum, întorsătura pe care par s-o ia lucrurile nu-mi displace. Încă vreo câteva zile de investigații, și ne vom reîntoarce la Smirna. Marta va protesta, va plânge, dar va sfârși prin a se hotărî.

Și-mi va sări de gât în ziua în care îi voi aduce, cumpărat la preț greu, – chiar și de-ar trebui să dau o treime din avere! — un firman care să ateste că bărbatul ei e cu adevărat mort. Atunci ne vom căsători, iar dacă Cerul nu se arată prea înverșunat împotriva amanților, fostul bărbat va avea amabilitatea de a nu mai pune în veci piciorul la Gibelet.

La bătrânețe, înconjurați de copii și nepoți, ne vom aminti cu spaimă de această expediție în Chios, mulțumind Cerului că a făcut-o să fie atât de zadarnică.

24 ianuarie

Cât farmec i-aș fi descoperit acestei insule dacă aș fi venit aici în alte împrejurări! Totul devine atât de plăcut inimii mele de îndată ce uit, fie și pentru o clipă, de ceea ce m-a adus aici. Casele sunt frumoase, străzile sunt curate și bine pavate cu lespezi, femeile se plimbă cu eleganță, iar ochii lor zâmbesc străinilor. Totul îmi evocă splendoarea trecută a Genovei, citadela e genoveză, veșmintele sunt genoveze și, de asemenea, cele mai frumoase amintiri. Până și grecii, când îmi aud numele și-mi descoperă originile, mă strâng la piept, blestemând Veneția. Știu că-i blestemă și pe turci, dar niciodată cu voce tare. De când au plecat genovezii, acum o sută de ani, insula asta n-a mai cunoscut nicio cârmuire înțelegătoare, oamenii pe care i-am

întâlnit în ultimele zile o recunosc cu toții, fiecare în felul său.

Azi-dimineață am luat-o pe Marta la liturghie. O dată în plus – numai de n-ar fi cea din urmă! — ea a trecut pragul bisericii la brațul meu, țineam capul sus, dar inima mi-era nefericită. Ne-am dus la biserica Sfântului Anton, care aparține iezuiților. Aici, clopotele bisericilor răsună la fel ca într-o țară creștină și se organizează procesiuni pe străzi cu ocazia sărbătorilor, scoțându-se odăjdiile, baldachinele, felinarele și aurăriile Sfintei Cuminecături. Regele Franței este cel ce a obținut odinioară de la sultan ca ritul latin să poată fi practicat astfel, în public, iar Poarta respectă încă acest privilegiu. Chiar și în această duminică foarte obișnuită, familiile cele mai prospere au venit la liturghie cu mare pompă. Lângă mine, oamenii modești șoptesc mai mult cu mândrie decât cu teamă numele ilustre, Giustiniani, Burghesi, Castelli. M-aș fi putut crede în Italia de n-ar fi fost, la doi pași de biserică, foarte la vedere pe un delușor, doi ieniceri de gardă.

După liturghie, Marta s-a dus să stea îndelung de vorbă cu unul dintre preoți. Am așteptat-o afară și, când a ieșit, n-am întrebat-o nimic, iar ea nu mi-a spus nimic. Poate că doar s-a spovedit. Ajungi să te uiți cu o privire ciudată la cei ce se spovedesc atunci când tu însuți ești păcatul.

25 ianuarie

Hatem se străduiește încă să dea de urma omului nostru, Marta îl imploră să răscolească sub fiecare piatră, în vreme ce eu însumi mă rog la toți sfinții să nu găsească nimic.

Seara, ajutorul meu îmi spune că pare să aibă o pistă. În timp ce se afla într-o tavernă din cartierul grecesc, a venit un marinar să-i spună că-l cunoaște pe Sayyaf, care locuiește, după spusele lui, nu în orașul Chios, ci mai la sud, în apropierea unui sat numit Katarraktis, pe drumul care duce la peninsula Cabo Mastico. Pentru a ne conduce până acolo, informatorul pretinde un sultanin din aur. Suma mi se pare excesivă, dar mi-am dat acordul. N-aș vrea ca Marta să-mi reproșeze mai târziu că n-am făcut totul pentru a o mulțumi. Spune că acum e sigură că este însărcinată și ar vrea să-și găsească bărbatul cât mai iute, oricare ar fi viața pe care ar urma s-o ducă alături de el. „Mai târziu, Dumnezeu va dispune de viețile noastre așa cum înțelege El s-o facă!“

Am acceptat, așadar, să plătesc intermediarului, un anume Drago, suma pe care o pretindea și i-am cerut lui Hatem să mi-l aducă mâine,

ca să-l văd cu ochii mei, să-l aud și să-l cântăresc.

În fundul sufletului, tot mai trag nădejde că e vorba de un vulgar escroc care se va mulțumi să-și bage în buzunar moneda cea grea mai înainte de a se face nevăzut tot așa cum își făcuse apariția. Probabil că e prima oară când negustorul care sunt imploră astfel Cerul ca să fie furat, mințit și tras pe sfoară!

Noaptea, am vrut s-o iau pe Marta în brațe pentru ceea ce ar putea fi ultima oară. Dar m-a respins plângând și nu mi-a adresat cuvântul nici măcar o singură dată. Poate că vrea să mă obișnuiască să n-o mai am lângă mine și să se obișnuiască la rându-i să nu mai doarmă cu capul în scobitura umărului meu.

Absența ei a început deja.

26 ianuarie

În clipa asta, sunt tentat să scriu că sunt omul cel mai fericit de Dincolo de Mare și din Genova, după cum zicea răposatul taică-meu. Dar e încă prematur. Aș spune doar că trag mare nădejde. Da, mare nădejde, foarte mare nădejde. S-o recuperez pe Marta, s-o aduc înapoi la Smirna, apoi la mine acasă la Gibelet, unde se va naște copilul nostru. Fie ca avântul să nu mă părăsească la fel de brusc cum m-a năpădit!

Dacă par atât de jovial, este pentru că omul care trebuie să ne conducă la bărbatul Martei a trecut să ne vadă azi aducând vești excelente. Eu care doream să dispară, nu mai regret că l-am putut întâlni, auzi și că i-am putut vorbi. O, nu-mi fac niciun fel de iluzii asupra personajului, un șobolan de cea mai joasă cârciumă, și știu prea bine că mi-a povestit tot ce mi-a povestit cu singurul scop de a mai căpăta de la mine încă o monedă din aur, momit desigur de ușurința cu care i-o dădusem pe cea dintâi.

Dar să revin la faptele de care mă bucur atât de tare: numitul Drago m-a înștiințat că Sayyaf s-a recăsătorit anul trecut și că va fi în curând tatăl unui copil; noua lui nevastă este, pare-se, fiica unui bogat și puternic notabil de pe insulă, care n-are habar, firește, că ginerele lui e deja însurat. Presupun că socrii vor descoperi într-o bună zi multe alte fațete ascunse ale acestei secături și se vor căi de o asemenea alianță, dar – să mă ierte Dumnezeu! — eu nu voi încerca să le deschid ochii. Să-și plătească fiecare greșelile, să-și poarte fiecare crucea, eu sunt deja destul de încovoiat sub povara crucii mele. Să mi se ia din spinare greutatea asta, și voi pleca din această insulă fără să privesc înapoi.

Dacă veștile astea mă încântă atât de mult, este pentru că ele ar putea schimba complet purtarea bărbatului Martei. În loc să încerce s-o recupereze, așa cum ar fi făcut dacă nu s-ar fi recăsătorit, Sayyaf ar trebui să vadă acum în sosirea ei pe insulă o amenințare pentru noua existență pe care și-a construit-o. Drago, care-l cunoaște bine, e convins că ar fi gata să ajungă la orice înțelegere pentru a-și păstra situația; ar putea chiar ajunge până acolo încât să semneze, de față cu martori, un document care să ateste că prima lui căsătorie n-a fost niciodată consumată, fiind așadar lovită de nulitate. Dacă lucrurile se petrec astfel, Marta va fi în curând liberă! Liberă să se recăsătorească, liberă să mă ia de bărbat, liberă să dea un nume de tată copilului ei.

N-am ajuns încă aici, o știu. Bărbatul „văduvei" n-a semnat încă nimic, nici n-a făgăduit nimic. Dar ce spune Drago e de bun-simț. Trag mare nădejde, da, iar Marta, printre lacrimi, grețuri, rugăciuni, se încumetă să zâmbească.

27 ianuarie

Mâine, Drago ne va duce la Sayyaf. Spun „ne" va duce, pentru că asta e dorința mea, însă Marta preferă să meargă singură. Pretinde că va obține mai ușor ceea ce vrea dacă discută între patru ochi cu bărbatul ei; se teme ca el să nu se împotrivească dacă o vede înconjurată de bărbați și bănuiește legătura ei cu mine. Nu cred că greșește, dar nu mă pot împiedica să nu fiu îngrijorat la ideea că se va duce să se pună – fie doar și pentru un ceas – la discreția unui astfel de ticălos.

În cele din urmă, am ajuns la un compromis ce mi se pare rezonabil: vom face drumul cu toții împreună până în satul Katarraktis. Există acolo, mi s-a spus, o mică mânăstire grecească la care poposesc mulți călători, care oferă vin bun de Phyta și cea mai bună hrană, și care mai are și avantajul că se află la câțiva pași de casa omului nostru. Ne vom simți în largul nostru acolo, așteptând întoarcerea Martei.

28 ianuarie

Iată-ne așadar la mânăstire, unde mă înham la scris pentru ca timpul să mi se pară mai puțin lung. Îmi înmoi vârful penei în cerneală precum alții suspină, protestează sau se roagă. Apoi scriu pe pagină cuvinte ample așa cum în tinerețe mă plimbam cu pași mari.

Marta a dispărut acum mai bine de o oră. Am văzut-o intrând pe o

ulicioară. Mi-a tresărit inima, mi-am ținut respirația, i-am murmurat numele, ea nu s-a întors. Înainta cu un pas ferm, aidoma condamnaților resemnați. Drago, care mergea în fața ei, i-a arătat o poartă. A intrat acolo, poarta s-a închis în urma ei. N-am putut decât să întrezăresc casa unui tâlhar, ascunsă de o împrejmuire și de niște copaci înalți.

Un călugăr s-a apropiat propunându-mi să mănânc ceva, dar prefer să aștept întoarcerea Martei pentru a lua masa împreună. Oricum, am un nod în gât și-mi simt stomacul făcut ghem, n-aș putea înghiți sau digera nimic atâta vreme cât ea nu va fi cu mine. Sunt nerăbdător. Îmi spun necontenit că ar fi trebuit s-o împiedic să se ducă acolo, cu de-a sila dacă era cazul. Dar nu puteam totuși s-o sechestrez! Să dea Domnul ca scrupulele mele să se șteargă, ca ea să se întoarcă teafără și nevătămată, altfel îmi voi petrece tot restul zilelor în remușcare.

Oare de cât timp a plecat? Mi-e sufletul atât de cețos că nu mă simt în stare să deosebesc minutul de oră. Sunt cu toate astea un om răbdător; ca toți negustorii de rarități, aștept uneori săptămâni întregi clientul bogat care a făgăduit să se întoarcă și care nu se va întoarce. Astăzi însă n-am pic de răbdare. Timpul a început să mi se pară lung încă de când ea a dispărut. Ea, care poartă copilul.

Însoțit de Hatem, m-am dus să dau o raită pe străzi în ciuda ploii mărunte care a început să se cearnă. Am pătruns pe ulicioară, până la poarta casei lui Sayyaf. N-am auzit niciun zgomot, n-am văzut nimic altceva decât fragmente de zid gălbui la culoare printre ramuri de pin. Ulicioara se termină printr-o fundătură, iar noi am revenit de unde am plecat.

Eram ispitit să bat la ușă, i-am jurat însă Martei să nu fac nimic de soiul ăsta și s-o las să rezolve problema în felul ei. N-o voi trăda.

E aproape ora amurgului, Marta nu s-a întors, iar eu nu l-am mai revăzut pe Drago. Refuz încă să îmbuc ceva atâta timp cât ea nu s-a întors. Recitesc rândurile de mai sus, unde scrisesem „n-o voi trăda”, și mă întreb dacă intervenind aș trăda-o sau, dimpotrivă, neintervenind.

Începe să se întunece și am acceptat să beau un castronaș de supă în care mi s-a turnat vin roșu. Ceva cât o dușcă zdravănă de vin, care a dat supei o culoare ca de sfeclă și un gust de sirop alterat, pentru ca neliniștea să mi se potolească, degetele să nu-mi mai tremure și să nu mai izbesc pământul cu piciorul. Mi se dă atenție, sunt îngrijit și luat cu binișorul ca un om foarte bolnav sau ca un văduv înlăcrimat.

Sunt văduvul care n-a fost niciodată soț. Sunt tatăl necunoscut. Sunt amantul înșelat. Din lașități în scrupule, am lăsat să vină noaptea

lividă, însă în zori sângele meu genovez îmi va alerga iarăși prin trup, în zori mă voi răzvrăti.

Soarele se ridică, eu n-am dormit, iar Marta tot nu s-a întors. Cu toate astea, îmi țin firea, îmi păstrez discernământul. Nu sunt atât de dezlănțuit pe cât ar trebui să fiu. Să fiu oare deja resemnat față de ceea ce se întâmplă? Cu atât mai bine dacă ceilalți o cred, eu știu de ce sunt în stare ca să-i dau de urmă.

Hatem m-a vegheat toată noaptea, de teamă să nu fac un gest necugetat. Doar când mi-am reaprins lumânarea, mi-am desfăcut trusa pentru scris, mi-am așezat călimara, mi-am netezit foile, apoi am început să mâzgălesc aceste câteva cuvinte, am văzut cum ajutorul meu își trage capul înapoi, cu gura deschisă.

În jurul meu dorm toți, dar Marta oare unde doarme? Oriunde ar fi, în patul unui bărbat sau într-o temniță, sunt sigur că n-a închis ochii și că în clipa asta se gândește la mine așa cum eu mă gândesc la ea.

Chipul ei nu mă părăsește, e prezent în mintea mea de parcă l-aș vedea la lumina acestei făclii. Dar nu văd nimic altceva. Nu-mi pot imagina locul unde se află, oamenii care o înconjoară, veșmintele pe care le poartă sau pe care nu le mai poartă. Vorbesc de pat, de temniță, așa cum aș putea vorbi de bici, de vână de bou, de palme și de obraz tumefiat.

Temerile mele merg încă și mai departe. Pentru că mi se întâmplă să mă gândesc că banditul de bărbatu-său, pentru a nu pune în primejdie noua lui căsătorie, s-ar putea gândi s-o facă să dispară. Ideea îmi trecuse prin minte încă de ieri, dar o îndepărtasem. Sunt prea mulți martori, iar Sayyaf știe prea bine asta. Eu, Hatem, Drago, și chiar și călugării, care au văzut-o pe Marta sosind împreună cu noi, înainte s-o conducem până la poarta aceea. Mi-e din nou teamă din pricină că nopțile fără somn ațâță neliniștile. Și, de asemenea, pentru că nu izbutesc să-mi închipui unde și-a putut petrece Marta noaptea asta.

La drept vorbind, totul e cu putință, totul. Inclusiv o regăsire călduroasă a celor doi soți, care își vor fi amintit dintr-o dată de vechea lor dragoste, care se vor fi îmbrățișat cu un avânt cu atât mai mare cu cât aveau amândoi destule lucruri să-și ierte unul altuia. Din pricina stării ei, Marta n-ar putea dori o ieșire mai reconfortantă decât aceea de a fi îmbrățișată încă din prima noapte. Astfel, trișând un pic asupra datelor, l-ar face pe Sayyaf să creadă că e al lui copilul.

Rămâne, evident, problema celeilalte soții și a socrilor. A căror prezență face de neconceput o sărbătoare plină de armonie. Pentru Marta, s-ar cuveni să mă lamentez; pentru mine însumi, s-ar cuveni poate să mă bucur. Nu, nu mă pot bucura. Pentru că mă gândesc iarăși la soluțiile extreme la care ar putea recurge acest om. În blestemata asta de treabă, nimic nu mă poate bucura, nimic nu mă poate întări.

Mai ales la ora asta atât de matinală, atât de târzie, când mintea mea ostenită nu mai desenează decât cu negru. De altfel, nici nu mai desenează, ci mâzgălește.

Iată-mă ajuns în josul paginii și ar trebui să profit de lucrul ăsta ca să mă întind pentru câteva clipe, lăsând cerneala să se usuce singură.

Caietul III

Cer fără stele

La Genova, 3 aprilie 1666

Vreme de cinci luni am relatat în fiecare zi, sau aproape, peripețiile călătoriei și n-am nici cea mai mică urmă din tot ce-am scris. Un prim caiet a rămas la Barinelli, la Constantinopol; iar al doilea, la mânăstirea din Chios. Îl lăsasem în zori în camera mea, încă deschis la ultima pagină, să aibă timp cerneala să se usuce. Îmi făgăduiam să revin înainte de căderea serii, pentru a povesti cele ce aveau să se petreacă în cursul acestei zile decisive. N-am mai revenit niciodată.

Chiar că ziua aceea a fost hotărâtoare, vai, mult mai hotărâtoare decât o așteptam și în cu totul alt sens decât sperasem. Sunt acum despărțit de toți cei pe care-i iubesc, de toți ai mei, și pe deasupra și bolnav. Mulțumesc lui Dumnezeu, Norocul care m-a părăsit cu o mână, m-a prins cu cealaltă. Gol, da, dar ca un nou-născut la sânul maicii sale. Maica mea regăsită. Țara mea-mamă. Țărmul meu matern.

Genova, cetatea mea-mamă.

De când sunt aici, visez în fiecare zi să scriu, pentru a-mi istorisi călătoria, pentru a-mi justifica sentimentele, care oscilează neîncetat între descurajare și exuberanță. N-am scris încă nimic până astăzi, mai ales din pricina pierderii caietului. Știu bine că vorbele mele se vor pierde cândva în uitare, întreaga noastră existență se sprijină pe uitare, dar avem totuși nevoie de un simulacru de durată, de o amăgire de permanență, pentru a putea porni ceva. Cum aș putea scrie aceste pagini, cum m-aș putea preocupa de descrierea evenimentelor și a sentimentelor folosind cuvintele cele mai potrivite, dacă nu mă pot întoarce asupra lor peste zece ani, peste douăzeci de ani, pentru a regăsi ceea ce a fost viața mea? Și, cu toate astea, scriu, scriu încă și voi mai scrie. Onoarea muritorilor sălășluiește poate în nestatornicia lor.

Dar să mă întorc la povestea mea. În dimineața aceea, la Chios, după o noapte de așteptare, hotărâsem să mă duc s-o regăsesc pe Marta, oricât m-ar fi costat treaba asta. Scriind acum aceste lucruri, parcă aș vorbi despre o existență anterioară, care s-a abătut, de la plecarea femeii pe care o iubesc, spre un soi de lume de dincolo, alterată. Pântecele ei desigur că s-a rotunjit puțin, îmi imaginez, și mă

întreb dacă voi vedea vreodată pe copilul ce se va naște din sămânța mea. Dar va trebui să încetez să mă mai vait, va trebui să-mi vin în fire, să mă ridic. Ar trebui ca scrisul să-mi stingă melancolia în loc s-o întețească, pentru ca să fiu în stare să istorisesc cu seninătate așa cum mi-o făgăduisem.

Așadar, după ce ațipisem cam un ceas în hanul-mânăstire al călugărilor din Katarraktis, m-am trezit brusc, ferm hotărât să mă duc la bărbatul Martei acasă. Renunțând să-mi mai dea sfaturi, Hatem n-a avut de ales decât să mă urmeze.

Am bătut la poartă, un paznic ne-a deschis. Un uriaș ras în cap, mustăcios și bărbos din belșug, care ne întrebă ce doream fără să ne poftească înăuntru. Ni se adresase într-o limbă grecească folosită de pirați, fără nicio formulă de politețe, fără un zâmbet, cu mâna lovind ușor mânerul unui pumnal încovoiat. Îndărătul lui, la câțiva pași, alți doi indivizi de aceeași teapă, mai puțin zdrahoni, dar cu chipuri la fel de încruntate. Simțeam că explodez, în vreme ce ajutorul meu își păstra un calm de subaltern. Numai zâmbete și ploconeli, mai mult decât era nevoie, după părerea mea, pentru asemenea bădărani, le explică pe îndelete că veneam de la Gibelet, din ținutul stăpânului lor, și că acesta ar fi fericit să știe că eram în trecere prin insula sa.

— Nu e aici!

Omul se pregătea să închidă poarta, dar Hatem nu se lăsă descurajat cu una, cu două.

— Dacă lipsește, am putea totuși s-o salutăm pe soția sa, care ne este rudă…

— Când lipsește, soția lui nu primește pe nimeni.

De data asta, poarta ne-a fost trântită-n nas, abia de am avut vreme să ne ferim capetele, picioarele și degetele.

O purtare de șacal, numai că în ochii legii eu, onestul comerciant, eram cel în culpă, în timp ce banditul și cu zbirii lui se aflau în drepturile lor. Marta l-a luat în căsătorie pe acest om și, deoarece el n-a avut eleganța s-o lase văduvă, ea rămâne nevasta lui; nimic nu mă îndreptățește să i-o iau și nici s-o revăd dacă el nu dorește să mi-o arate. N-ar fi trebuit niciodată s-o las să se predea astfel și să ajungă la cheremul lui. Degeaba îmi tot repet că ea a făcut ce voia să facă și că n-aveam niciun argument s-o împiedic, sentimentul meu de remușcare nu se atenuează. Acestea fiind zise, nu mă resemnez atât de ușor, chiar dacă am comis o greșeală de judecată și chiar dacă sunt conștient că trebuie s-o ispășesc. Să-mi plătesc greșeala, da, dar cu preț rezonabil! Nu se punea problema s-o las pe Marta să zacă pe veci la acel om. Am vârât-o în această încurcătură, trebuia să găsesc un mijloc de a o scoate de acolo.

Un mijloc, dar care? În mintea mea greu încețoșată de o noapte de nesomn, sau aproape fără somn, nu vedeam decât o singură falie în

cuirasa inamicului: a doua sa căsătorie. Asta fusese prima mea idee. Să-l las pe Sayyaf să se teamă că puternicul și bogatul său socru local ar putea afla adevărul; și să-l aduc astfel să cadă la o învoială…

Aș putea povesti pe pagini întregi cum aș fi vrut eu să se deznoade lucrurile și cum s-au înnodat ele, dar sunt încă prea slăbit și mă tem să nu recad în melancolie. Atunci scurtez, mulțumindu-mă să relatez în câteva cuvinte urmarea acelei zile de suferință.

Întorcându-mă spre han după scurta noastră expediție, am zărit în depărtare cămașa verde a numitului Drago, care părea că ne așteaptă la umbra unui zid. Dar când Hatem i-a făcut semn să se apropie, s-a întors și a șters-o cât îl țineau picioarele. Am fost atât de surprinși de comportamentul lui, încât nici măcar n-am încercat să-l prindem din urmă. De altfel, în labirintul ulicioarelor, nu l-am fi regăsit în veci.

Într-o clipită, totul s-a limpezit în mintea mea: n-a existat nicicând o a doua nevastă, nici socrul notabil local, bărbatul Martei își bătuse tot timpul joc de noi. Când a aflat că-l căutăm, a trimis la noi pe unul dintre acoliții lui, pe acel Drago, ca să ne facă să mușcăm din momeală. Ademenindu-ne cu un aranjament simplu și avantajos, ne-a adormit neîncrederea. Mi-am lăsat prietena să plece, convins că avea să obțină fără prea multe negocieri acordul lui Sayyaf pentru a spune că nu a fost niciodată consumată căsătoria, cerând astfel anularea ei.

Unul dintre călugării hangii, căruia nu-i spusesem nimic până atunci pentru a nu ne dezvălui proiectele, izbucni într-un hohot zdravăn de râs: vecinul lui de la Gibelet trăia în văzul tuturor cu o destrăbălată adunată într-un port din Candia și care nu era nicicum, dar absolut deloc, fiica unui notabil din Chios.

Ce mai puteam face? Îmi amintesc că mi-am petrecut restul acelei blestemate de zile precum și o parte din noapte fără să pun nimic în gură, prefăcându-mă că mai caut încă în ungherele minții mele de negustor genovez vreo ultimă modalitate de a înfrunta nenorocirea, când în realitate nu făceam decât să mă chinui și să mă biciuiesc.

La un moment dat, în amurg, ajutorul meu veni să-mi spună, pe un ton necăjit și totodată ferm, că nu mai era nimic de încercat și că orice nou demers nu putea decât face și mai stânjenitoare și mai primejdioasă situația mea și a Martei.

Fără să înalț privirea, i-am replicat:

— Hatem, te-am bătut eu vreodată până acum?

— Stăpânul meu a fost întotdeauna mult prea bun!

— Dacă mai cutezi să-mi dai încă o dată sfatul s-o părăsesc pe Marta și să plec, am să te bat atât de tare că ai să uiți că am fost vreodată bun!

— Atunci stăpânul ar face mai bine să mă bată imediat, căci atâta vreme cât nu va renunța să sfideze Providența, eu n-am să renunț să-l pun în gardă.

— Pleacă! Piei din fața mea!

Uneori, mânia îți dă idei; în timp ce-l alungam pe Hatem și-l amenințam și-l făceam să tacă, o scânteie mi-a luminat mintea. Avea să confirme curând cele mai rele presimțiri ale ajutorului meu, dar deocamdată mi s-a părut ingenioasă.

Planul meu era să merg la comandantul ienicerilor pentru a-i împărtăși anumite temeri pe care le aveam. Soția acelui om e verișoara mea, pretindeam eu, și mi-au ajuns la urechi zvonuri cum că el ar fi strâns-o de gât. Mergeam cam departe, recunosc, dar a vorbi despre o crimă era singurul mod de a face autoritățile să intervină. Și apoi, mai ales, temerile mele nu erau simulate. Mi-era cu adevărat teamă să nu i se fi întâmplat vreo nenorocire Martei. Altfel, îmi spuneam, de ce ne-ar fi împiedicat să intrăm în casa aia?

Ofițerul îmi ascultă explicațiile, cu atât mai alambicate cu cât le exprimam într-un amestec de grecească pocită cu turcă pocită, presărat ici-colo cu câteva vorbe în italiană și în arabă. Când am vorbit de ucidere, mă întrebă dacă erau doar zvonuri sau dacă eram chiar sigur. I-am spus că eram sigur, altfel n-aș fi venit să-l deranjez. Mă întrebă pe dată dacă eram gata să răspund cu capul. Mi s-a făcut firește frică. Eram însă hotărât să nu renunț. Atunci, mai curând decât să răspund la primejdioasa sa întrebare, mi-am desfăcut punga și am scos trei monede frumoase, pe care le-am pus pe masă dinaintea lui. Le înhăță cu gestul cuiva deprins cu așa ceva, își puse tichia cu pene și porunci la doi oameni să vină după noi.

— Aș putea veni și eu?

Nu întrebasem fără șovăială. Pe de-o parte, nu prea aveam chef să-i arăt lui Sayyaf cât eram de interesat de soarta nevestei lui, de teamă să nu descopere ce era între mine și ea. Pe de altă parte, însă, ofițerul n-o cunoștea pe Marta și i s-ar fi putut arăta orice altă femeie spunându-i-se că ea era și că era sănătoasă; iar ea la rându-i n-ar îndrăzni să zică nimic dacă m-ar vedea.

— N-ar trebui să vă iau cu mine, aș putea avea neplăceri dacă s-ar afla.

Nu zisese nu, iar buzele lui schițaseră un zâmbet complice, în vreme ce ochii căutau spre locul de pe masă unde lăsasem monedele decisive. Mi-am desfăcut punga pentru un cadou suplimentar, pe care i l-am pus de data asta direct în mână. Asta în timp ce oamenii săi observau manevra, care nu părea să-i surprindă și nici să-i deranjeze.

Patrula se puse în mișcare, trei oameni și cu mine. Pe drum l-am zărit pe Hatem fâcându-mi semne dindărătul unui zid, dar m-am făcut că nu-l văd. Trecând prin fața mânăstirii-han, mi s-a părut că văd la o fereastră pe doi dintre călugări și pe bătrâna lor slujnică, părând să se distreze de spectacol.

Pătrunserăm autoritari în casa bărbatului Martei. Ofițerul bătuse darabana la poartă și uriașe o poruncă, uriașul chel îi deschise, apoi se dădu la o parte fără să zică nimic, pentru a-l lăsa să treacă. După câteva clipe, Sayyaf veni în fugă, îndatoritor, numai zâmbete, de parcă cei mai buni prieteni veniseră să-i facă o vizită pe nepusă masă. În loc să întrebe de ce venisem la el acasă, nu avea în gură decât vorbe de bun venit. Mai întâi pentru otoman, apoi pentru mine. Zise că e încântat să mă revadă, mă numi prieten, verișor și frate, nelăsând cu nimic să se vadă furia pe care o nutrea față de mine.

Față de cum era când îl vedeam acasă, se îngrășase fără ca asta să-i confere demnitate, nu era decât un porc gras în papuci, în veci n-aș fi recunoscut sub grăsimea aia lucitoare, sub veșminte și aurării, pe derbedeul care alerga desculț pe ulicioarele din Gibelet.

Din politețe, dar și din diplomație, m-am prefăcut că apreciez această regăsire, nu m-am ferit de îmbrățișările lui și l-am numit chiar, ostentativ, „vere“. Ceea ce mi-a îngăduit, de îndată ce ne-am instalat în încăperea de oaspeți, să-i cer vești despre „verișoara noastră, soția sa, Marta hanum“. Făcusem efortul de a mă exprima în turcește, pentru ca ofițerul să nu piardă nimic din conversația noastră. Sayyaf îmi spuse că este sănătoasă, în ciuda oboselii pricinuite de călătorie, și-i explică otomanului că, precum o soție devotată, trecuse peste munți și mări spre a-l întâlni pe cel căruia Cerul o dăruise.

— Nădăjduiesc, am zis, că nu este prea ostenită pentru a veni să-și salute vărul.

Soțul păru încurcat; în ochii lui citeam că se făcuse vinovat de un act îngrozitor. Și când spuse: „Dacă se simte mai bine, se va scula și va veni să vă salute; ieri seară nu era în stare să-și ridice capul”, am fost convins fără nici cea mai mică îndoială că se întâmplase o nenorocire. De furie, de îngrijorare, de disperare, am sărit de la locul meu gata să-l înșfac de gât pe ucigașul ăla; doar vederea reprezentantului ordinii mă făcu să-mi schimb gândul de a mă arunca asupra lui. Așadar mi-am reținut gestul, dar nu și cuvintele, care lepădară asupra acelui individ și a neamului său tot ce-mi stătea pe suflet de multă vreme. I-am azvârlit în față toate numele pe care le merita, netrebnic și răufăcător, tâlhar și pirat, hoț de drumul mare și ucigaș, soț necredincios, soț nedemn, care n-ar fi meritat nici să șteargă de praf pantofii celei ce i se dăruise, și, ca încheiere, i-am urat să sfârșească tras în țeapă.

Omul mă lăsă să-mi vărs focul. Nu răspunse, nu mă asigură de nevinovăția sa. Numai că, în vreme ce eu luam tot mai tare foc, pierzându-mi cumpătul, l-am văzut că face semn unuia din zbirii săi care se făcu nevăzut. Pe moment, n-am prea dat atenție acestui lucru și mi-am continuat diatriba, ridicând și mai tare glasul și amestecând toate limbile, până ce ofițerul, plictisit, îmi porunci să tac. Așteptă să

mă potolesc și să iau loc, pentru a-l întreba pe celălalt:

— Unde e soția ta? Vreau s-o văd. Du-te și cheam-o!

— Păi, uite-o!

Și Marta își făcu intrarea, urmată de zbirul ce se făcuse nevăzut adineaori. Atunci am priceput că bărbatul ei își bătuse încă o dată joc de mine. Ținea ca ea să-și facă apariția la momentul potrivit, adică nu înainte ca eu să mă fi discreditat și trădat din belșug.

Dintre toate greșelile pe care le-am comis, de asta mă căiesc cel mai mult, încă și astăzi; voi avea remușcări până la sfârșitul zilelor mele, cred. La drept vorbind, nu prea știu în ce măsură m-am putut trăda, trădându-mă pe mine, pe ea, dragostea și înțelegerea noastră. Asta pentru că nu mai știu ce am putut spune la mânie. Eram convins că răufăcătorul o ucisese, toată comportarea lui părea că atestă acest lucru, și nici măcar nu mai auzeam vorbele care îmi ieșeau din gură. El, dimpotrivă, le asculta cu calm, placid și semeț, ca un judecător ascultând mărturisirile unei femei adultere.

Iartă-mi, Marta, tot răul pe care ți l-am putut face! Eu nu mi-l voi ierta niciodată. Te revăd, cu ochii plecați, neîndrăznind să te uiți nici la bărbatul tău, nici la cel care ți-a fost amant. Mâhnită, îndepărtată, resemnată, jertfită. Nemaigândindu-te, îmi închipui, decât la copilul pe care-l porți, dorind doar ca mascarada asta să ia sfârșit, iar bărbatul tău să te ia cât mai curând în patul lui, pentru ca să-l poți convinge peste câteva luni că acel copil e al său. Eu voi rămâne în existența ta doar un moment de nefericire, o clipă de iluzie, de amăgire și de rușine, dar, jur pe Dumnezeu, femeie, că te-am iubit și te voi iubi până în cea din urmă zi. Și nu-mi voi găsi liniștea nici în această lume, nici în cealaltă, atâta vreme cât nu voi fi reparat greșelile pe care le-am comis. Deocamdată, în casa asta a capcanei în care am venit ca om al dreptății și m-am trezit vinovat, aș fi vrut să revin oricum asupra spuselor mele, pentru a evita ca tu, Marta, să plătești pentru pălăvrăgeala mea. Dar am tăcut, de teamă că, încercând să te dezvinovățesc, te voi împovăra și mai tare. M-am ridicat, cu aerul rătăcit, ca un somnambul, și am ieșit fără să scot o vorbă pentru tine, fără o privire de rămas-bun.

Întorcându-mă la mânăstire, am zărit de departe minaretul turcesc și mi-a trecut prin minte ideea să merg până acolo, să urc scările în goană și să mă azvârl în gol. Numai că nu-ți faci seama astfel dintr-un impuls neașteptat; eu, care nu sunt nici soldat, nici ucigaș, nu m-am lăsat niciodată atras de ideea de moarte, n-am avut niciodată curajul ăsta și mi-e teamă. Teamă de moartea necunoscută, teamă de teama din momentul în care ar trebui să sar, teamă și de durerea pe care aș simți-o atunci când țeasta mea s-ar izbi de pământ, iar oasele mi s-ar

zdrobi. N-aș fi vrut nici ca familia mea să fie umilită atunci când Sayyaf s-ar pune pe chef, bând și dansând și silind-o pe Marta să bată din palme.

Nu, nu-mi voi curma zilele, mi-am șoptit. Viața mea nu s-a terminat încă, dar călătoria mea s-a încheiat de-acum. Cartea despre *Al o sutălea nume* e pierdută, Marta e pierdută, nu mai am niciun motiv și de altfel nici forța să mai străbat lumea, mă voi duce să-mi recuperez nepoții de la Smirna, apoi, fără zăbavă, mă voi întoarce acasă la Gibelet, la prăvălia mea cea plăcută de negustător de rarități, pentru a aștepta cu răbdare să se scurgă anul blestemat.

Ajutorului meu, care mă întâmpină în fața hanului, i-am anunțat pe dată ce aveam de gând să fac și i-am cerut să fie gata de plecare înainte de sfârșitul zilei. Ne vom petrece noaptea în orașul Chios, de unde vom pleca încă de mâine spre Smirna. De acolo, după ce ne vom lua rămas-bun de la Maimun, de la pastorul Coenen și de la alți câțiva oameni, ne vom îmbarca pe prima corabie spre Tripoli.

Hatem ar fi trebuit să se arate încântat, dar în locul încântării, am văzut desenându-se pe chipul lui groaza cea mai profundă. N-am avut răgazul să-l întreb din ce pricină, pentru că o voce strigă în spatele meu:

— Tu, genovezule!

M-am întors și l-am văzut pe ofițer împreună cu oamenii lui. Mi-a făcut semn să vin spre el. M-am apropiat.

— În genunchi, în fața mea!

Aici? În mijlocul drumului? Cu toți oamenii ăștia care se stârneau ca o haită îndărătul zidurilor scunde, îndărătul ferestrelor, trunchiurilor de copaci, pentru a nu scăpa nimic din spectacol?

— M-ai făcut să-mi pierd prestigiul, câine de genovez, iar acum e rândul meu să te umilesc! M-ai mințit, te-ai slujit de mine și de oamenii mei!

— Vă jur că eram convins de tot ce v-am spus!

— Gura! Tu și cu ai tăi credeți că vă este totul îngăduit, sunteți convinși că nu vi se va întâmpla nimic pentru că în ultima clipă o să vină consulul vostru să vă salveze. Ei bine, de data asta, nu! Din mâinile mele niciun consul nu te va salva! Când o să pricepeți o dată că insula asta nu mai e a voastră și că aparține de acum și pentru totdeauna stăpânului nostru, sultanul padișah? Scoate-ți încălțările, pune-ți-le pe umeri și mergi în urma mea!

De pe ambele margini ale drumului izbucneau râsetele calicilor. Iar când nefericitul nostru alai se puse în mișcare, se instală o atmosferă ca de bâlci de care toată lumea, în afară de Hatem, părea că se bucură, începând cu ienicerii. Glume proaste, huiduieli și iarăși râsete. Ca să mă consolez, îmi spuneam că aveam norocul să nu fiu umilit astfel pe străzile din Gibelet, ci în acest loc unde nu mă cunoaște nimeni și

unde nu-mi voi mai încrucișa niciodată privirea cu oamenii care mă vedeau astfel.

La sosirea la post, mi-au legat mâinile la spate cu o frânghioară, apoi m-au coborât într-un soi de groapă puțin adâncă, săpată în solul clădirii, și atât de îngustă că s-ar fi putut lipsi să mă lege, pentru a mă împiedica să mă mișc.

După un ceas sau poate două, au venit să mă ia, mi-au dezlegat mâinile și m-au dus în fața ofițerului. Care părea potolit și încântat încă de farsa pe care mi-o jucase. Și care pe dată îmi propuse implicit un târg.

— Încă nu știu ce să fac cu tine. Ar trebui să te condamn pentru acuzație neîntemeiată de crimă. Biciul, temnița, și încă și mai rău, dacă adăugăm și adulterul.

Tăcu. În ce mă privește, m-am ferit să-i răspund, protestele mele de nevinovăție n-ar fi convins pe nimeni, nici măcar pe propria-mi soră. De falsă acuzație de crimă eram vinovat, iar de adulter, de asemenea. Însă omul îmi spusese că șovăia între două atitudini. L-am lăsat să continue.

— M-aș mai putea și lăsa înduioșat, închizând ochii asupra a tot ce ai comis și mulțumindu-mă să te expulzez spre țara ta…

— Voi ști să mă arăt recunoscător.

Prin „recunoscător” înțelegeam mai curând „convingător”. Ofițerul era de vânzare, numai că trebuia să mă port de parcă eu aș fi fost marfa al cărei preț trebuia să fie fixat. Nu neg că atunci când lucrurile ajung la stadiul ăsta, îmi recapăt curajul. În fața legii, a oamenilor sau a Cerului, mă simt lipsit de posibilități. Abia când se începe fixarea unui preț îmi recapăt graiul. Dumnezeu m-a făcut om bogat pe un pământ al nedreptății, trezesc lăcomia celor puternici, dar am și cu ce s-o potolesc.

Am căzut de acord asupra unui preț. Nu știu dacă „am căzut de acord” este chiar expresia potrivită. La drept vorbind, ofițerul mi-a cerut pur și simplu să-mi pun punga pe masă. Ceea ce am și făcut fără să protestez, întinzându-i pe dată mâna așa cum fac negustorii când vor să întărească o înțelegere. Avu un moment de ezitare, apoi acceptă s-o strângă arborând o mutră trufașă. În clipa următoare, părăsi încăperea, unde intrară oamenii săi ca să mă lege din nou și să mă ducă înapoi în temniță. În zori, când tot nu adormisem, m-au legat la ochi, m-au înfășurat într-o bucată de iută ca într-un giulgiu și m-au pus într-o roabă pe care au tras-o pe niște poteci abrupte până într-un loc unde am fost azvârlit pe jos fără menajamente. Ghiceam că mă aflam pe plajă pentru că solul nu era tare și auzeam zgomotul valurilor. Apoi cineva m-a cărat în spate ducându-mă pe o corabie de parcă eram un cufăr sau un balot legat cu sfoară.

La Genova, de 4 aprilie

Mă pregătesc să reiau firul istorisirii, așezat pe terasa unei case prietenoase, respirând aromele primăverii, ciulind urechea la zgomotele blânde ale orașului, la această limbă de miere care este limba sângelui meu. Cu toate astea, în sânul acestui paradis, plâng atunci când mă gândesc iarăși la aceea care se află acolo, prizonieră cu pântecele îngreunat, vinovată că a dorit să fie liberă și că m-a iubit.

Abia după îmbarcare mi-am aflat destinația. Fusesem culcat în fundul calei, iar căpitanul primise poruncă să mă țină cu ochii legați atâta vreme cât coasta insulei Chios nu va fi dispărut în zare, poruncă pe care o respectă cu scrupulozitate. Sau aproape – când mă lăsă să urc pe punte, încă se mai ghiceau crestele munților; niște marinari mi-au arătat chiar, în depărtare, silueta unui castel numit, se pare, Polienou sau Apolienou. Oricum eram foarte departe de Katarraktis, și în drum spre soare-apune.

Modul în care fusesem expulzat de autorități mă făcu, în chip ciudat, să câștig încrederea căpitanului, un calabrez de vreo șaizeci de ani cu plete lungi și albe, pe nume Domenico, slab ca un câine de pripas și mereu cu înjurătura pe buze – „Neamul strămoșilor!" –, mereu amenințându-și mateloții că-i spânzură sau îi aruncă pradă peștilor, dar care mă îndrăgi, ajungând să-mi povestească hoțiile sale.

Corabia sa – o brigantină – se numește *Charybdos*. Dacă a aruncat ancora la Katarraktis, al cărui golf nu e frecventat decât de bărcile pescarilor, înseamnă că se ocupă cu o contrabandă dintre cele mai bănoase. Am priceput pe dată că era vorba de mastic, ce nu e produs nicăieri în lume în afară de Chios, și pe care autoritățile turcești îl rezervă în întregime pentru folosința în haremul sultanului, unde e la modă ca nobilele doamne să-l mestece de dimineață până seara spre a avea dinții albi și respirația parfumată. Țăranii din insulă care cultivă acest arbore prețios ce se numește lentisc și care seamănă leit cu arborele de fistic din Alep – au obligația de a-l livra autorităților primind o retribuție stabilită de acestea; cei care au un surplus încearcă să-l vândă în beneficiu personal, ceea ce le poate aduce ani grei de temniță sau de galeră, iar uneori moartea. Dar, în ciuda acestei amenințări, momeala câștigului e mai puternică și s-a instalat contrabanda, în care sunt adesea amestecați vameși, precum și alți reprezentanți ai legii.

Căpitanul Domenico s-a împăunat în fața mea că este cel mai abil și mai temerar dintre traficanți. În cursul ultimilor zece ani, s-a jurat el, a venit pe coastele insulei de nu mai puțin de treizeci de ori pentru a încărca marfa interzisă, fără a se lăsa vreodată prins. Mi-a spus limpede că ienicerii beneficiau de dărnicia lui, ceea ce nu m-a surprins

deloc, dat fiind felul în care fusesem expulzat.

Pentru calabrez, a-l sfida astfel pe sultan, smulgându-i de sub barbă în propria sa împărăție răsfățurile menite favoritelor sale, nu înseamnă doar un mijloc de trai, ci un act de bravură și aproape un act de pietate. În cursul lungilor noastre nopți de veghe pe mare, mi-a povestit în amănunt fiecare dintre aventurile sale, mai cu seamă pe acelea în care riscase să fie prins, de care râdea mai tare decât de celelalte, sorbind înghițituri de rachiu ca să-și amintească de frica pe care o încercase. Mă amuza felul lui de a bea. Avea mereu la îndemână o ploscă din piele de gâtul căreia își lipea buzele, o înălța foarte sus și stătea astfel câtva timp, cu gura în aer, de parcă ar fi ținut în mână un oboi în care se pregătea să sufle.

Uneori, când vorbea de miile de șiretlicuri la care recurg țăranii pentru a se sustrage legilor otomane, căpitanul mă făcea să aflu multe lucruri. Alteori, nu-mi spunea nimic nou. Nu-mi mai amintesc dacă am spus deja că familia noastră, înainte să revină la Gibelet, se stabilise în Chios, consacrându-se tocmai comerțului cu mastic. Toate astea au luat sfârșit pe vremea stră-străbunicului meu, amintirea însă a rămas. Cei din familia Embriaco nu uită nimic și nu tăgăduiesc niciodată nimic; isprăvi războinice sau negoț, glorii și nenorociri, viețile lor succesive se adaugă unele altora precum inelele se adaugă an de an trunchiului unui stejar; frunzele mor toamna, iar câteodată crengile se rup, fără ca stejarul să înceteze de a fi el însuși. Bunicul meu îmi vorbea de mastic așa cum îmi vorbea de cruciade, îmi explica în ce fel erau culese acele prețioase lacrimi prin incizarea scoarței lentiscului, reproducând în fața mea, el care nu văzuse niciodată acel arbore, gesturile pe care i le arătase tatăl său.

Dar să mă întorc la căpitanul contrabandist și la comerțul primejdios cu care se ocupă, pentru a spune că cele mai bune cliente ale sale sunt doamnele din Genova. Nu că ar fi ele mai grijulii cu respirația sau cu albeața dinților decât doamnele din Veneția, Pisa sau Paris. Numai că insula Chios a fost vreme îndelungată genoveză, și niște obiceiuri au prins. Cu toate că otomanii au pus stăpânire pe insulă acum o sută de ani, doamnele noastre n-au vrut niciodată să renunțe la masticul lor. Și nici bărbații, care-și fac o onoare din a-și procura această marfă de neînlocuit, ca și cum ar fi vorba de o revanșă asupra sorții și asupra sultanului care o întrupează. Deplasarea maxilarului de sus în jos, de jos în sus să fi devenit oare un act de mândrie? Dat fiind prețul pe care aceste doamne îl plătesc pentru guma lor de mestecat, această mișcare a gurii e socotită că le dezvăluie rangul într-un mod mai sigur decât cea mai costisitoare dintre podoabe.

Ce ingrat mă dovedesc cu zeflemeaua asta! Oare nu datorită acestor

doamne și scumpului lor mastic mă aflu eu în clipa asta pe această terasă din Genova în loc să mă usuc într-o subterană otomană? Mestecați, doamnelor, mestecați!

Căpitanul n-a vrut să facă nicio escală în insulele grecești de teamă că vameșii otomani s-ar putea gândi să urce la bord. S-a îndreptat glonț spre Calabria, către un golf situat în apropiere de Catanzaro, orașul său de baștină, unde s-a jurat, mi-a zis el, să aducă o ofrandă sfântului său patron de fiecare dată când se întoarce din Levant teafăr și nevătămat. L-am însoțit la biserica San Domenico, având mai multe motive decât el să mă rog. În genunchi, într-o sală rece și puțin luminată, înconjurat de mirosul de tămâie, am murmurat, fără prea mare convingere, un jurământ care nu mă costa prea tare: dacă aș recupera-o pe Marta cu copilul pe care-l poartă, l-aș numi Domenico dacă ar fi băiat, și Domenica, dacă ar fi fată.

După escala asta, am mai făcut încă trei, urcând de-a lungul cizmei italice, pentru a ne adăposti de furtuni și, de asemenea, pentru a ne aproviziona cu apă, vin, merinde, înainte de a ajunge la Genova.

5 aprilie

Întotdeauna mi-am spus că voi plânge într-o bună zi în fața Genovei, însă împrejurările regăsirii n-au fost cele pe care mi le imaginasem. În acest oraș m-am născut cu mult înainte de a mă naște, iar faptul că nu-l mai văzusem niciodată până acum îl făcea încă și mai drag inimii mele, ca și cum l-aș fi părăsit și ar trebui să-l iubesc și mai mult pentru a mă face iertat.

Nimeni nu aparține Genovei așa cum îi aparțin genovezii din Orient. Nimeni nu știe s-o iubească așa cum știu ei s-o iubească. Dacă ea cade, ei o văd în picioare; dacă ea se urâțește, ei o văd frumoasă; dacă e ruinată și batjocorită, ei o văd prosperă și suverană. Din imperiul ei nu mai rămâne nimic, nimic în afară de Corsica și acea prăpădită republică pe coasta mării în care fiecare cartier întoarce spatele celorlalte, în care fiecare familie dorește să dea ciuma peste celelalte, și în care toți îl blestemă pe regele catolic, înghesuindu-se totuși în anticamera reprezentanților lui; în vreme ce pe cerul genovezilor din exil strălucesc încă numele de Caffa, Tana, Yalta, Mavocastro, Famagusta, Tenedos, Phoceea, Pera și Galata, Samothrace și Kassandreia, Lesbos, Lemnos, Samos, Icaria, ca și Chios și Gibelet – atâtea stele, atâtea galaxii, atâtea drumuri luminate!

Tatăl meu îmi spunea mereu că patria noastră nu e Genova de astăzi, ci Genova eternă. Dar adăuga imediat că, în numele Genovei

eterne, eram dator s-o îndrăgesc pe cea de astăzi, oricât de micșorată ar fi, și chiar că ar trebui s-o iubesc pe măsura nefericirii ei, ca pe o mamă devenită neputincioasă. Mă ruga stăruitor mai cu seamă să nu-i port pică orașului nostru dacă, atunci când îl voi vizita, el nu mă va recunoaște. Eram încă foarte tânăr și nu prea înțelegeam cu adevărat ce voia să-mi spună. Cum m-ar putea Genova recunoaște sau cum ar putea să nu mă recunoască? Cu toate astea, atunci când, în zorii ultimei zile pe mare, am zărit în depărtare orașul între colinele sale, fleșele țintind în sus, acoperișurile ascuțite, ferestrele înguste și, în primul rând, turnurile crenelate, pătrate sau rotunde, despre care știam că unul purta încă numele familiei mele, nu m-am putut împiedica de a gândi că și Genova mă privea și mă întrebam, tocmai, dacă avea să mă recunoască.

Căpitanul Domenico nu mă recunoscuse. Când mi-am spus numele, n-a reacționat. În mod evident, nu auzise niciodată vorbindu-se de familia Embriaco, nici de rolul membrilor ei în cruciade, nici de signoria lor de la Gibelet. Dacă mi-a arătat încredere, ajungând să-mi povestească isprăvile lui cu contrabanda, a făcut-o pentru că sunt genovez și pentru că am fost alungat din Chios, unde era sigur, își zicea el, că eu nu voi mai pune vreodată piciorul. Nu tot astfel au stat lucrurile cu comanditarul său genovez, signor Gregorio Mangiavacca, venit să-și ia în stăpânire marfa, un uriaș cu barbă roșcată, îmbrăcat în galben, verde și împodobit cu pene ca un papagal din insulele exotice, și care avu, la auzul numelui meu, un gest pe care nu-l voi uita. Un gest plin de emfază la care am fost cât pe ce să zâmbesc, dar care până la urmă m-a făcut să plâng de emoție.

Încă și acum, amintindu-mi scena, îmi tremură mâinile și mi se împăienjenesc ochii.

Nu debarcasem încă, negustorul urcase la bord cu doi vameși, eu tocmai mă prezentasem, „Baldassare Embriaco, din Gibelet", mă pregăteam să-i explic în ce împrejurări ajunsesem pe această corabie, când mă întrerupse, îmi cuprinse umerii cu mâinile sale, zgâlțâindu-mă de parcă mi-ar fi căutat ceartă.

— Baldassare Embriaco… fiul cui?

— Fiul lui Tommaso Embriaco.

— Tommaso Embriaco, fiul cui?

— Fiul lui Bartolomeo, am zis cu voce scăzută, de teamă să nu pufnesc în râs.

— Fiul lui Bartolomeo Embriaco, fiul lui Ugo, fiul lui Bartolomeo, fiul lui Ansaldo, fiul lui Pietro, fiul lui…

Și enumeră astfel, din memorie, întreaga mea genealogie până la a noua generație, așa cum nu m-aș fi descurcat eu însumi s-o fac.

— Cum de îmi cunoașteți strămoșii?

În chip de răspuns, omul mă apucă de braț întrebând:

— Îmi veți face cinstea să locuiți sub acoperișul meu?

Neavând niciun loc unde să mă duc, și niciun gologan, fie el genovez sau turcesc, nu puteam decât să văd în această invitație lucrarea Providenței. De aceea, m-am ferit să recurg la politețurile obișnuite, la acele „n-aș vrea să…”, „n-ar trebui să…”, „mi-e jenă să vă deranjez astfel…”; în chip cât se poate de evident, eram binevenit în casa lui signor Gregorio, aveam chiar ciudatul sentiment că aștepta de secole întoarcerea mea pe acest chei din portul Genova.

Chemă pe doi dintre oamenii săi și mă prezentă rostind numele de Embriaco cu tot atâta importanță ca și mai înainte. Aceștia se descoperiră cu pioșenie și se înclinară până la pământ; apoi, ridicându-se, mă rugară să am amabilitatea de a le arăta bagajele mele, spre a se putea ocupa de ele. Căpitanul Domenico, care asistase de la bun început la scenă, mândru că transportase pe un atât de nobil personaj, dar întrucâtva jenat că nu reacționase atunci când îi spusesem numele meu, explică, pe un ton scăzut, că nu aveam niciun bagaj, dat fiind că fusesem expulzat *manu militari* de ienicerii otomani.

Interpretând episodul în felul său, signor Gregorio simți și mai multă admirație pentru vinele mele prin care curgea, după părerea sa, sângele cel mai nobil; își informă oamenii – și pe toți cei ce se găseau pe o rază de două sute de pași în jurul nostru – că eu eram acel erou ce sfidase legile necredinciosului de sultan și care spărsese porțile cele grele ale temnițelor lui. Eroi ca mine nu brăzdează mările cărând după ei bagaje precum niște vulgari negustori de rarități!

Înduioșător Gregorio, mă simt un pic rușinat să-i iau astfel peste picior fervoarea. Omul ăsta nu e decât memorie și fidelitate, și mi-ar părea rău să-l mâhnesc. M-a primit în casa lui de parcă ar fi fost casa mea și ca și cum ar datora strămoșilor mei tot ce posedă și tot ceea ce a devenit. Or, lucrurile nu stau, evident, deloc așa. Adevărul este că cei din familia Mangiavacca făceau parte, odinioară, din clanul pe care-l conduceau strămoșii mei. O familie proteguită, aliată, cea mai devotată dintre toate prin tradiție. Existaseră apoi, din păcate, încercări ale sorții pentru clanul Embriaco – taică-meu și bunicul meu spuneau pur și simplu „l’albergo”, hanul, de parcă ar fi fost vorba de o mare casă comună. Sărăciți, împrăștiați în sucursalele comerciale de Dincolo-de-Mare, decimați de războaie, naufragii, ciumă, lipsiți de urmași, concurați de familii mai noi, ai mei și-au pierdut treptat influența, glasul lor n-a mai fost ascultat, numele lor n-a mai fost venerat, iar toate familiile protejate i-au abandonat ducându-se după alți stăpâni, în special după cei din familia Doria. Aproape toate, insistă gazda mea, pentru că cei din familia Mangiavacca și-au transmis din tată-n fiu, de generații întregi, amintirea epocii fericite.

Astăzi, signor Gregorio este unul dintre oamenii cei mai bogați din Genova. În parte datorită masticului importat din Chios, pe care doar

el îl vinde în toată creștinătatea. Posedă palatul în care mă aflu acum, lângă biserica Santa Maddalena, pe înălțimile ce domină portul. Și un altul, încă și mai mare, pare-se, pe malul râului Varenna, unde își au reședința soția sa și cele trei fiice. Corăbiile navlosite de el brăzdează toate mările, atât cele mai apropiate, cât și cele mai primejdioase, până la coasta Malabar și până în Americi. Nu datorează nimic din averea sa familiei Embriaco, dar se încăpățânează să cinstească memoria strămoșilor mei ca și cum ar fi încă binefăcătorii săi. Mă întreb dacă, acționând astfel, nu ascultă de o superstiție care-l face să creadă că și-ar pierde protecția Cerului dacă s-ar lepăda de trecut.

Oricum ar fi, lucrurile s-au inversat, iar acum el este cel care ne copleșește cu binefacerile sale. Am sosit în acest oraș precum fiul risipitor, ruinat, pierdut, deznădăjduit, și el este cel care m-a primit ca un părinte și care a pus să se taie vițelul cel gras. Locuiesc în casa lui de parcă aș fi în casa mea, mă plimb prin grădina lui, mă așez pe terasa lui umbrită, îi beau vinul, le poruncesc servitorilor lui, îmi înmoi vârful penei în cernelurile lui. Și tot i se mai pare că mă port ca un străin, pentru că ieri m-a văzut apropiindu-mă de un trandafir timpuriu și respirându-i parfumul fără să-l culeg. A trebuit să-i jur că nici în propria mea grădină de la Gibelet nu l-aș fi cules.

Dacă ospitalitatea lui Gregorio mi-a făcut nefericirea mai ușor de suportat, nu m-a putut totuși face s-o uit. De la blestemata aia de noapte petrecută în temnița ienicerilor din Chios, nu trece zi în care să nu simt din nou acea durere în piept pe care am simțit-o la Smirna. Totuși, ea este, dintre toate suferințele mele, cea mai ușoară, nu mă sinchisesc de ea decât atunci când mă cuprinde, iar de îndată ce mă lasă, o uit. În vreme ce suferința care se numește Marta nu mă părăsește niciodată, nici ziua, nici noaptea.

Ea, care pornise în această călătorie pentru a căpăta dovada care o putea lăsa liberă, iat-o de acum prizonieră. S-a pus sub protecția mea, iar eu nu am protejat-o.

Dar pe soră-mea Plaisance, care mi-a încredințat pe cei doi fii ai ei punându-mă să-i făgăduiesc că nu mă voi îndepărta de ei, oare n-am trădat-o?

Iar pe Hatem, credinciosul meu ajutor, nu l-am părăsit oarecum și pe el? E adevărat că pentru el îmi fac mai puține griji, mi-l închipui uneori ca pe acei pești agili care, prinși în năvoadele pescarilor, tot mai găsesc puterea să scape din barcă și să sară înapoi în mare. Am încredere în el, iar prezența lui la Chios e mai curând liniștitoare. Dacă nu poate face nimic pentru Marta, se va întoarce la Smirna și mă va aștepta acolo împreună cu nepoții mei sau îi va aduce înapoi la Gibelet.

Dar ea, Marta? Cu acel copil pe care-l poartă în pântece, ea nu va

putea în veci să scape!

6 aprilie

Astăzi, mi-am petrecut ziua scriind, dar nu în acest caiet nou. O lungă scrisoare surorii mele Plaisance și una mai scurtă nepoților și lui Maimun, dacă se mai află încă la Smirna. Nu știu deocamdată cum să fac să le parvină aceste misive destinatarilor, Genova este însă un oraș pe care-l străbat necontenit negustori și călători, astfel că voi descoperi eu până la urmă un mijloc, cu ajutorul lui Gregorio.

Surorii mele i-am cerut să-mi scrie, de îndată ce va putea, pentru a-mi da asigurări cu privire la soarta fiilor ei și a lui Hatem; i-am povestit câte ceva din pățaniile mele, fără să insist prea tare asupra referirilor la Marta. În schimb, am consacrat o jumătate din pagini Genovei, sosirii mele, primirii făcute de gazda mea, precum și tuturor lucrurilor spuse spre gloria familiei noastre.

Nepoților mei le-am recomandat mai cu seamă să se întoarcă la Gibelet cât mai curând, dacă n-au făcut-o deja.

Am insistat de asemenea pe lângă toți să-mi scrie scrisori amănunțite. Dar voi mai fi eu oare aici când vor sosi răspunsurile?

7 aprilie

Sunt la Genova de zece zile și mă plimb pentru întâia oară prin oraș. Până acum n-am părăsit reședința gazdei mele și grădina ce o înconjoară, aflându-mă într-o stare de prostrație, căzut la pat uneori, târându-mă cu greu de pe un scaun pe altul, de pe o bancă pe alta. Am reînceput să trăiesc abia când am făcut efortul de a mă reașeza la scris. Cuvintele au redevenit cuvinte, iar trandafirii trandafiri.

Signor Mangiavacca, ce se arătase atât de emfatic pe corabie în prima zi, s-a dovedit mai apoi o gazdă plină de delicatețe. Bănuind că, după încercările prin care trecusem, aveam nevoie de convalescență, se ferise să mă grăbească. Astăzi, simțindu-mă în formă, mi-a propus pentru prima oară să-l însoțesc în port, unde se duce zilnic pentru afaceri. I-a cerut birjarului să ne ducă prin piazza San Matteo, unde se află palatul Doria, apoi prin fața înaltului turn pătrat al Embriacilor, înainte de a o apuca pe cornișa ce ducea la cheiuri, unde îl așteptau o sumedenie de slujbași. Înainte să mă lase ca să se ocupe de treburi, îi porunci birjarului să mă ducă înapoi trecând prin anumite locuri pe care i le enumeră. În special strada Balbi, unde se mai poate ghici încă măreția Genovei. În fața fiecărui monument sau loc memorabil,

birjarul se întorcea către mine ca să-mi vorbească și să-mi explice tot ce vedeam. Are același zâmbet ca stăpânul lui și același entuziasm în a vorbi despre trecutele noastre glorii.

Eu dădeam din cap, îi zâmbeam; într-un anume sens, îl invidiez. Îl invidiez pe el și-l invidiez pe stăpânul lui că poate plimba pe deasupra acestui întreg peisaj o privire încărcată de mândrie. Pe câtă vreme eu, eu nu pot simți decât nostalgie. Aș fi vrut atât de mult să trăiesc în epoca în care Genova era cel mai strălucitor dintre orașe, iar familia mea cea mai strălucitoare dintre familii. Nu mă împac cu gândul că am venit pe lume abia astăzi. Cât e de târziu, Doamne! Cât de ofilit este acest pământ! Am sentimentul că m-am născut la amurgul timpurilor, nepregătit să-mi închipui ce a însemnat soarele amiezei!

8 aprilie

Am luat azi cu împrumut de la gazda mea trei sute de livre în monedă de calitate. Nu voia să-i întocmesc un act de recunoaștere a datoriei, dar eu totuși l-am scris, datat și semnat cum se cuvine. Când va veni scadența, va trebui iarăși să mă cert cu el ca să accepte să-și primească banii înapoi. Asta va fi în aprilie 1667, anul Fiarei va fi trecut, iar noi vom fi avut tot răgazul de a verifica dacă înspăimântătoarele sale făgăduieli au fost ținute. Ce se va întâmpla atunci cu datoriile noastre? Da, ce se va întâmpla cu datoriile când lumea se va fi stins o dată cu oamenii și bogățiile sale? Vor fi ele pur și simplu uitate? Sau vor fi luate în calcul pentru fixarea sorții de pe urmă a fiecăruia dintre noi? Rău-platnicii vor fi oare pedepsiți? Cei ce-și plătesc datoria la scadență vor ajunge oare mai ușor în rai? Rău-platnicii care țin postul Paștelui fi-vor oare judecați cu mai multă clemență decât bunii platnici care nu-l țin? Iată într-adevăr niște preocupări demne de un negustor, mi se va spune! Desigur, desigur. Dar am dreptul să-mi pun aceste întrebări din moment ce e vorba despre soarta mea. Voi avea parte în ochii Cerului de oarecare îngăduință pentru că am fost toată viața mea un comerciant onest? Voi fi oare mai aspru judecat decât un altul, care și-a înșelat constant clienții și asociații, dar care n-a râvnit niciodată femeia aproapelui său?

Să mă ierte Cel-de-Sus dacă spun lucrurilor astfel pe nume: îmi regret greșelile, imprudențele, și deloc păcatele. Nu faptul că am luat-o pe Marta mă chinuie, ci faptul că am pierdut-o.

Cât m-am îndepărtat de cele ce spuneam! Începusem să vorbesc de datoria mea, când o înlănțuire de idei m-a condus la Marta și la remușcările mele atât de fierbinți. Uitarea este o favoare pe care eu n-

o voi căpăta. Și pe care, de altfel, n-o cer. Cer reparație, mă gândesc necontenit la revanșa pe care într-o bună zi voi ști să mi-o iau. Mă gândesc și mă tot gândesc la episodul lamentabil care m-a făcut să fiu expulzat din Chios, încerc să-mi închipui ce ar fi trebuit să fac, cum aș fi putut dejuca șiretenii și viclenii. Ca un amiral a doua zi după înfrângere, îmi tot deplasez în minte vasele, escadrele, canonierele, pentru a găsi conjuncția ce mi-ar fi îngăduit să învinge.

Astăzi nu voi mai spune nimic despre proiectele mele, nimic altceva decât că ele respiră în mine și mă fac să trăiesc.

Spre sfârșitul dimineții, am dus procura în piazza Banchi, unde am depus-o la frații Baliani, pe care mi i-a lăudat Gregorio. Am deschis un cont în care am lăsat aproape toată suma, neluând ca monedă decât vreo douăzeci de florini, pentru a face câteva mici cumpărături și a împărți niște bacșișuri servitorilor gazdei mele, care mă slujesc din toată inima.

Întorcându-mă pe jos acasă, aveam senzația stranie că încep o nouă viață. Într-o altă țară, înconjurat de oameni pe care nu i-am mai văzut până în aceste ultime zile. Iar în buzunar aveam monede noi. Este însă o viață pe credit, în care dispun de tot fără ca nimic să-mi aparțină.

9 aprilie

Nu izbuteam să pricep de ce familia lui Gregorio nu trăiește împreună cu el. Că posedă două palate sau trei sau chiar patru, asta nu mă miră, e un obicei deja vechi la genovezii cei mai avuți. Dar că trăiește astfel despărțit de soție mă intrigă. Tocmai mi-a destăinuit motivul, nu fără să se bâlbâie de timiditate, deși nu face parte dintre acei oameni care roșesc la orice fleac. Doamna sa, îmi spune el, care se numește Orietina și este extrem de evlavioasă, se îndepărtează de el în fiecare an în timpul Postului Paștelui, de teamă ca el să nu fie ispitit să încalce alături de ea datoria de castitate.

Îl bănuiesc c-o încalcă totuși, căci se întoarce uneori din anumite vizite diurne sau nocturne cu sclipiri în privire care nu pot înșela. De altfel, nici nu încearcă să nege acest lucru. „Abstinența nu se potrivește temperamentului meu, dar e mai bine ca păcatul să nu fie înfăptuit sub acoperișul acestei case binecuvântate.“

Eu nu pot decât să admir acest mod de a ajunge la un compromis cu rigorile Credinței, eu care mă fac că ignor preceptele, dar care șovăi mereu în pragul încălcărilor majore.

Mi s-au adus astăzi veşti uimitoare în legătură cu Sabbatai şi cu şederea sa la Constantinopol. Par nişte basme, dar, în ce mă priveşte, le dau crezare cu dragă inimă.

Sursa mea e un călugăr originar din Lerici, care a petrecut ultimii doi ani într-o mânăstire din Galata, un văr apropiat al gazdei mele, care l-a poftit la cină pentru a mi-l prezenta şi a mă pune să-i ascult povestea. „Venerabilul frate Egidio, cel mai sfânt, cel mai erudit…", şi-a luat avânt Gregorio. „Fraţi", „părinţi" şi „abaţi" am întâlnit de toate soiurile, câteodată sfinţi şi adesea şnapani, uneori tobă de carte şi adesea ignoranţa în persoană, de multă vreme am învăţat să nu-i venerez decât pe bucăţele. Aşadar, l-am ascultat pe acesta, l-am observat, i-am pus întrebări fără nicio prejudecată, iar până la urmă mi-a inspirat încredere. Nu povesteşte nimic ce n-a văzut cu propriii lui ochi sau care nu i-a fost garantat de martori ireproşabili. Se afla în ianuarie trecut la Constantinopol, unde întreaga populaţie era în fierbere, nu doar evreii, ba chiar şi turcii şi diverşi creştini, care se aşteptau toţi la evenimentele cele mai extraordinare.

Istorisirea pe care ne-a făcut-o fratele Egidio s-ar putea rezuma după cum urmează. Când Sabbatai a ajuns în marea Propontidei la bordul caicului care-l aducea din Smirna, a fost înhăţat de turci înainte chiar să fi putut acosta, iar cei din neamul său care se adunaseră ca să-l aclame au fost mâhniţi să-l vadă înşfăcat de doi ofiţeri precum un răufăcător. Dar el n-a părut deloc afectat şi le striga celor care se jeleau să nu se teamă, căci urechile lor vor auzi curând ce n-auziseră niciodată până atunci.

Aceste cuvinte au redat încrederea şovăielnicilor; ei au uitat ce le vedeau ochii pentru a nu se agăţa decât de speranţa lor, care părea cu atât mai nechibzuită cu cât marele vizir dorea să se ocupe în persoană de această afacere importantă. I se adusese la cunoştinţă ce se spunea printre fidelii lui Sabbatai, şi anume că acesta venise la Constantinopol cu scopul de a se proclama rege şi că sultanul însuşi avea să se prosterneze dinaintea lui; de asemenea, i se mai relatase că evreii nu mai munceau, că zarafii ţineau sabat în fiecare zi şi că negoţul în împărăţie suferea din acest motiv un considerabil prejudiciu. Nimeni nu se îndoia de faptul că, în absenţa suveranului său care se afla la Adrianopole, marele vizir avea să ia măsurile cele mai riguroase, iar capul falsului mesia va fi pe dată despărţit de trunchi şi expus pe un soclu înalt, pentru ca nimeni să nu mai cuteze vreodată să sfideze legea otomană, iar afacerile să-şi reia cursul firesc.

Numai că s-a întâmplat la Constantinopol ceea ce se întâmplase la Smirna, unde eu fusesem de faţă. Adus în faţa personajului care este cel mai puternic din împărăţie după sultan, Sabbatai n-a fost primit

nici cu palme, nici cu dojeni, nici cu promisiunea că va fi pedepsit. Să înțeleagă fiecare ce va voi, dar vizirul îi făcu o primire frumoasă, le ceru gărzilor să-l dezlege, îl puse să se așeze, făcu conversație cu el despre tot soiul de lucruri, iar anumite persoane se jură că i-au văzut râzând împreună și numindu-se unul pe altul „respectatul meu prieten".

Când veni clipa rostirii sentinței, aceasta nu fu nici moartea, nici biciul, ci o pedeapsă atât de ușoară că păru un omagiu: Sabbatai este acum deținut într-o fortăreață, unde i se îngăduie să-și primească fidelii de dimineața până seara, să se roage și să cânte împreună cu ei, să le adreseze predici și recomandări, fără ca paznicii să intervină în vreun fel. Și mai de necrezut încă, spuse fratele Egidio, este faptul că falsul mesia le cere uneori soldaților să-l ducă pe malul mării pentru a-și face abluțiunile ritualice, iar aceștia îl ascultă de parcă ar fi la ordinele lui, îl conduc acolo unde dorește să se ducă și-l așteaptă până ce termină pentru a-l duce înapoi. Marele vizir i-ar fi alocat chiar cincizeci de aspri care îi sunt vărsați zilnic la închisoare astfel încât să nu ducă lipsă de nimic.

Ce se mai poate spune în plus? Nu e ăsta un miracol considerabil, care sfidează rațiunea? O ființă înzestrată cu minte n-ar pune la îndoială o astfel de poveste? Cu siguranță aș fi bodogănit eu însumi împotriva credulității oamenilor dacă n-aș fi asistat la Smirna, în decembrie, la evenimente comparabile. E adevărat că de data asta e vorba de marele vizir, nu de un cadiu din provincie, iar isprava este cu atât mai greu de crezut. Este însă același miracol, iar eu nu-l pot pune la îndoială.

Astă-seară, în tihna odăii mele, scriind la lumina unui sfeșnic, mă gândesc la Maimun și mă întreb cum ar fi reacționat el dacă ar fi auzit istorisirea asta. Ar fi sfârșit prin a-i da dreptate tatălui său și s-ar fi alăturat, precum acesta, celor ce-și spun „credincioși" și care-i numesc pe ceilalți evrei „infideli"? Nu, nu cred. Se vrea om rezonabil, iar pentru el un miracol nu ține loc de argument. Dacă s-ar fi aflat seara asta printre noi, și-ar fi răsfrânt buzele, îmi închipui, și și-ar fi ferit privirea, așa cum l-am văzut făcând nu o dată atunci când conversația îl deranja.

Din toată ființa mea doresc să aibă el dreptate, iar eu să greșesc! Numai de s-ar dovedi mincinoase toate miracolele astea! De s-ar dovedi înșelătoare toate semnele astea! De s-ar vădi că anul ăsta e un an ca toate celelalte, nici sfârșit al unor timpuri depășite, nici început al unor timpuri necunoscute! Fie ca Domnul să nu reducă la tăcere ființele de bun-simț! De-ar putea El face în așa fel încât inteligența să triumfe în fața superstiției!

Mă întreb uneori oare ce gândește Ziditorul despre tot ce zic

oamenii. Mi-ar plăcea grozav să știu în ce parte înclină bunăvoința Sa. Spre cei ce prezic lumii un sfârșit brusc, sau spre cei care îi vestesc un drum încă lung? Spre cei ce care se sprijină pe rațiune sau spre cei care o disprețuiesc și o înjosesc?

Înainte de a închide acest caiet, se cuvine să semnalez sub data zilei de astăzi că i-am dat fratelui Egidio cele două scrisori pe care le-am scris. Pleacă, în curând, din nou spre Orient și a făgăduit că va face să le parvină destinatarilor, dacă nu din propria sa mână, măcar prin mijlocirea unei alte fețe bisericești.

11 aprilie

Gregorio, gazda mea, binefăcătorul meu, are cumva de gând să mi-o dea pe fiica sa de nevastă?

E vorba de fata cea mare, are treisprezece ani și o cheamă Giacominetta. Seara asta, pe când ne plimbam prin grădină, mi-a vorbit despre ea, spunându-mi că este foarte frumoasă, iar că sufletul îi este mai alb decât chipul. Și a adăugat pe dată că dacă aș vrea să-i cer mâna, ar fi bine să nu zăbovesc prea mult, având în vedere că, în curând, avea să plouă cu cereri în căsătorie. Râdea tare, știu însă să recunosc ce este râs și ce nu este. Sunt sigur că a cugetat îndelung și că, fiind un abil negustor, are deja un plan în minte. Eu nu reprezint tânăra și frumoasa partidă la care visează fetele tinere, iar averea mea nu se poate măsura cu a sa. Dar mă numesc Embriaco și nu mă îndoiesc că ar fi încântat să-i ofere un asemenea patronim fiicei sale. Pentru el, presupun, ar fi chiar apogeul unei trudnice ascensiuni.

Mie, la rându-mi, o asemenea unire n-ar fi putut decât să-mi surâdă, dacă n-ar fi fost la mijloc Marta și copilul pe care-l poartă!

Așadar, sunt în stare să-mi interzic să mă căsătoresc din fidelitate față de o femeie de care viața m-a despărțit deja și care rămâne, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, soția altuia?

Înfățișată astfel, atitudinea mea pare nesăbuită, o știu. Dar mai știu și că asta este înclinația inimii mele și că ar fi o nesocotință să merg împotriva ei.

12 aprilie

Gregorio s-a arătat de-a lungul întregii zile întunecat, copleșit, foarte puțin vorbăreț, contrar obiceiurilor sale, astfel incit m-am temut

că l-am ofensat prin modul puțin entuziast în care i-am răspuns ieri atunci când mi-a vorbit despre fiica sa. Dar nu era vorba despre asta. Altceva îl îngrijora, niște zvonuri dinspre Marsilia potrivit cărora s-ar pregăti o bătălie gigantică între flotele franceză și olandeză, de-o parte, și flota engleză, de partea cealaltă.

Aflasem, sosind la Genova, că regele Franței declarase război Angliei în ianuarie, se spunea însă că o făcuse împotriva voinței sale, pentru a respecta formal clauzele unui pact, și nimeni aici nu părea să creadă că se va ajunge până la înfruntare. Acum, augurii nu mai sunt aceiași, se vorbește despre un adevărat război, se vorbește de sute de vase care se îndreaptă spre Marea Nordului, transportând mii de soldați, și nu e nimeni mai îngrijorat ca Gregorio. Se gândește că are șase-șapte nave prin preajmă, unele chiar dincolo de Lisabona, în drum spre Bruges, Anvers, Amsterdam și Londra, și că ar putea fi toate inspectate sau distruse. Seara mi s-a destăinuit și l-am văzut mâzgălind pe o foaie date, nume și cifre, consternat, așa cum în alte împrejurări a putut fi exuberant.

La un moment dat, în cursul serii, m-a întrebat fără să ridice ochii:

— Crezi că mă pedepsește Cerul pentru că nu țin postul mare?

— Vrei să zici că regele Franței și-a îndreptat flota împotriva Angliei pentru că signor Mangiavacca n-a mâncat de post în păresimi? Sunt convins că cei mai mari istorici se vor apleca mâine asupra acestei grave probleme.

Rămase o clipă surprins, după care izbucni într-un hohot zdravăn de râs.

— Voi, Embriacii, n-ați fost niciodată prea cucernici, dar Cerul nu vă părăsește!

Gazda mea și-a descrețit fruntea, dar nu s-a liniștit. Pentru că pierderea navelor sale și a încărcăturii lor, dacă s-ar întâmpla, ar însemna tocmai că steaua sa cea bună l-a abandonat.

13 aprilie

Zvonurile se amestecă cu veștile, zarva războiului se contopește cu vacarmul apocalipsei așteptate. Genova se agită sau somnolează fără bucurie, ca în vremuri de ciumă. Primăvara adastă la porțile orașului sfârșitul postului mare. Florile sunt încă rare, nopțile sunt jilave, râsetele sunt înăbușite. Să fie propria mea neliniște ceea ce contemplu în oglinda lumii? Să fie neliniștea lumii ceea ce se reflectă pe suprafața ochilor mei?

Gregorio mi-a vorbit iarăși despre fata lui, spunând că acela care o

va lua de nevastă va fi pentru el mai mult decât un ginere, va fi ca un fiu. Fiul pe care Cerul n-a voit să i-l dăruiască. De altfel, acest fiu, dacă l-ar fi avut, nu s-ar fi bucurat față de surorile sale decât de avantajul mușchilor și al temerității. În ce privește inteligența subtilă, curajul bine chibzuit, Giacominetta nu-l face să regrete nimic, fără a mai vorbi despre tandrețea filială sau despre evlavie. La urma urmei, se împacă destul de bine cu hotărârea Providenței, cu condiția totuși ca absența fiilor să fie compensată în ziua în care fetele sale vor trebui să se căsătorească.

Am ascultat discursul ăsta așa cum îl poate asculta un prieten, intervenind la fiecare pauză cu formule de urări, fără a spune nimic ce m-ar putea angaja, dar și fără nimic ce ar denota reticența sau încurcătura. N-a încercat să afle mai multe în legătură cu starea mea de spirit, dar nu mă îndoiesc că va reveni iarăși și iarăși la atac.

Oare ar trebui să mă gândesc să fug?

Pun întrebarea într-un mod nepoliticos și ingrat, o știu. Omul ăsta e binefăcătorul meu, a apărut în viața mea în momentul celei mai grele încercări, pentru a mi-o face mai ușoară, transformând umilința în bravură, iar exilul în reîntoarcere. Dacă mai cred cât de cât în semnele Providenței, Gregorio este unul din ele. Cerul l-a scos în calea mea pentru a mă smulge din ghearele lumii și, în primul rând, din propriile mele rătăciri. Da, asta e ceea ce a făcut el cu adevărat, și asta e și ceea ce îi reproșez. Ar vrea să mă întoarcă de pe un drum fără ieșire, de la o urmărire fără obiect. În fond, el îmi propune să-mi împăturesc viața distrusă și să îmbrac o alta. O casă nouă, o femeie ingenuă, o țară regăsită, unde nu voi mai fi nicicând străinul, infidelul… Este propunerea cea mai înțeleaptă și cea mai generoasă ce poate fi făcută unui om. Ar trebui să dau fuga până la cea mai apropiată biserică pentru a îngenunchea și a mulțumi. Și pentru a murmura, special pentru tatăl meu, al cărui suflet nu e niciodată prea departe, că voi lua în cele din urmă în căsătorie pe o fată din Genova, așa cum a cerut-o mereu. Și, în loc de asta, mă împotrivesc, mă socotesc hărțuit, îmi spun că sunt încurcat, plănuiesc să fug. Ca să mă duc unde? Ca să mă duc să-i disput unui răufăcător nevasta legitimă?

Dar n-o iubesc decât pe ea!

Să mă ierte Cerul și Gregorio și tatăl meu, n-o iubesc decât pe ea!

Marta… Lângă ea aș vrea să mă întind în clipa asta și s-o strâng în brațe, și s-o împac, și să dezmierd încet pântecele care-mi poartă copilul.

15 aprilie

Gazda mea stăruie pe zi ce trece tot mai mult, iar șederea în casa sa, care începuse sub cele mai bune auspicii, acum mă apasă.

Astăzi, veștile din nord erau proaste, iar Gregorio se văita. I se povestise că englezii inspectaseră nave ce se îndreptau spre porturile din Olanda sau care le părăseau, iar olandezii, la rândul lor, ca și francezii, inspectau toate navele care frecventau porturile din Anglia. „Dacă toate astea sunt adevărate, întreaga mea avere va fi înghițită. N-ar fi trebuit niciodată să mă angajez în atâtea acțiuni în același timp. N-am să mi-o iert vreodată, pentru că am fost avertizat asupra riscurilor războiului, iar eu n-am vrut să țin seama de nimic!”

I-am spus că, dacă se văita astfel pentru niște simple zvonuri, nu-i vor mai ajunge lacrimile atunci când veștile rele vor sosi cu adevărat. Este modul meu de a consola, care izbuti să-i smulgă un zâmbet scurt și o remarcă afectuoasă și admirativă asupra calmului celor din familia Embriaco.

Dar, curând, se reîntoarse la văicărelile sale. „Dacă aș fi ruinat, complet ruinat, ai renunța să-i mai ceri mâna Giacominettei?“

De data asta, mergea prea departe. Nu știu dacă neliniștea îl tulbura astfel sau dacă se folosea de drama sa pentru a-mi smulge o făgăduială. Oricum, vorbea de parcă unirea mea cu fiica sa ar fi fost un lucru deja stabilit între noi, astfel încât orice șovăială pe care aș fi putut-o manifesta mirosea a renunțare, și încă în cel mai prost moment, ca și cum aș părăsi nava de teama naufragiului. Eram jignit peste măsură. Da, în sinea mea clocoteam. Dar ce era de făcut? Locuiesc sub acoperișul său, îi sunt în mai multe privințe dator, iar el trece printr-o încercare, cum l-aș putea eu umili? În plus, nu-mi cere un hatâr, ci îmi face, sau crede că-mi face, un dar, iar entuziasmul redus pe care l-am arătat până acum e deja aproape o insultă.

Am răspuns într-un mod care-l putea consola un pic fără a mă compromite: „Sunt convins că peste trei zile vor sosi vești liniștitoare care vor risipi toți acești nori“.

Interpretându-mi cuvintele ca pe o eschivare, crezu nimerit să facă, trăgând cu alean aerul pe nările lui cele roșii la culoare, această reflecție ce mi se păru deplasată: „Mă întreb oare câți prieteni aș mai avea dacă aș fi ruinat…”

I-am întors-o atunci, oftând la rându-mi:

— Ai vrea să mă rog Cerului să-mi dea ocazia de a-ți dovedi recunoștința?

Nu stătu decât o clipă pe gânduri.

— Poți să renunți la asta, zise el tușind ușor în chip de scuză.

Apoi mă luă de braț și mă trase spre grădină unde reîncepurăm să vorbim ca niște prieteni.

Însă iritarea mea nu s-a potolit și-mi spun că a venit vremea să mă

gândesc s-o iau din loc. Spre ce destinație? Smirna, în cazul că ai mei ar fi încă acolo? Nu, mai degrabă spre Gibelet. Numai că la Smirna, cu ajutorul grefierului Abdellatif, aș putea totuși încerca ceva pentru Marta. Mă gândesc uneori la asta și-mi vin tot felul de idei…

Mă legăn în iluzii, desigur. În sinea mea știu că e prea târziu ca s-o mai salvez. Dar nu e oare și prea devreme să renunț?

17 aprilie

M-am informat în dimineața asta asupra navelor care pleacă spre Smirna. Am găsit una care ridică ancora peste zece zile, în marțea de după Paște. Data îmi convine. Le voi putea întâlni astfel la repezeală pe soția lui Gregorio și pe fiicele sale, fără a zăbovi în mijlocul familiei reunite.

Nu i-am spus încă nimic gazdei mele. Am s-o fac mâine, sau poimâine. Nu e grabă, dar ar fi o mitocănie să aștept până în ajunul „dezertării”…

18 aprilie

În ziua asta de Florii, când se serbează deja, fără să se spună în gura mare, apropiatul sfârșit al postului, gazda mea s-a arătat ceva mai liniștită față de soarta navelor sale și a încărcăturilor lor. Nu că ar fi primit vești proaspete, s-a trezit însă mai bine dispus.

Ocazia e favorabilă, o prind din zbor. Înainte de a-i anunța plecarea mea, i-am povestit în amănunt împrejurările călătoriei mele, pe care până acum le trecusem sub tăcere sau le modificasem. Se cuvine să spun că tot ceea ce mi s-a întâmplat nu poate fi dezvăluit decât celor mai intimi dintre intimi. Dar se mai cuvine, de asemenea, să spun că, de fiecare dată când eram împreună, punea stăpânire pe conversație și nu-i mai dădea drumul. Acum, eu știam totul despre el, despre strămoșii lui și ai mei, despre soția sa și despre fetele sale, despre afacerile sale; uneori sporovăia în mod jovial, alteori mâhnit, dar nu-i tăcea gura niciodată, astfel că, atunci când îmi punea vreo întrebare, abia aveam vreme să-mi încep fraza că și reîncepea să turuie. Nu încercam de altfel să-i disput întâietatea și încă și mai puțin să mă plâng. Eu n-am fost niciodată limbut. Am preferat mereu să ascult și să reflectez sau mai curând să mă prefac; căci, la drept vorbind, mult mai des mă pierd în reverii decât cuget.

Astăzi, totuși, mi-am dat peste cap obiceiurile, dar și pe ale sale. Refuzând prin mii de subterfugii să mă las întrerupt, i-am povestit tot,

sau măcar esențialul, precum și o bună parte din ce era de prisos. Despre *Al o sutălea nume*, despre cavalerul de Marmontel și naufragiul său, despre nepoți și toanele lor, despre Marta, falsa văduvă, și despre copilul pe care-l așteaptă – da, chiar și despre asta trebuia să vorbesc –, cât și despre aventurile mele, lipsite de culoare, din Anatolia, de la Constantinopol, de pe mare, de la Smirna și apoi de la Chios. Până ce am ajuns la remușcările actuale și la rămășițele mele de speranță.

Cu cât înaintam cu povestirea, cu atât părea mai copleșită gazda mea, fără să știu cu adevărat dacă nefericirile mele o afectau astfel sau consecințele lor asupra proiectelor sale. Căci, în această privință, Gregorio nu s-a lăsat înșelat. Nu-i spusesem încă nimic despre faptul că aveam de gând să plec, îi explicasem doar motivele pentru care nu eram în stare s-o iau în căsătorie pe fiica sa, nici să mă eternizez la Genova, când mă întrebă, de data asta laconic:

— Când ne părăsești?

Fără iritare vizibilă și fără grosolănie, căci nu, nu mă alunga. Dacă aș fi avut cea mai măruntă îndoială în această privință, aș fi părăsit casa în clipa următoare. Nu, întrebarea sa era o simplă constatare tristă, amară și mâhnită.

Am murmurat un răspuns vag, „Peste câteva zile”, și am vrut să trec imediat la mulțumiri, la exprimarea gratitudinii, la datoria mea față de el. M-a bătut însă pe umăr și a pornit-o mai departe singur prin grădină.

Sunt oare mai curând ușurat decât rușinat? Sau mai mult rușinat decât ușurat?

19 aprilie

Se face ziuă, iar eu n-am închis ochii. Toată noaptea am rumegat idei inutile care m-au epuizat fără să mă ducă nicăieri: ar fi trebuit să-i spun mai curând asta decât aia; sau mai degrabă aia decât asta; și mai era și rușinea că l-am rănit. Am dat deja uitării stăruințele sale, manevrele sale de necioplit, pentru a nu mă gândi decât la propriile mele remușcări.

I-am trădat oare cu adevărat încrederea? Nu-i făgăduisem totuși nimic. S-a priceput însă să mă convingă că fusesem ingrat față de el.

Mă gândesc atât de mult la reacția lui Gregorio, la amintirea pe care i-o voi lăsa, încât uit să-mi pun singurele întrebări care contează: Am luat hotărârea cea bună? Am dreptate să plec, mai curând decât să accept viața nouă pe care mi-o oferea? Ce voi face la Smirna? Ce himeră voi urmări? Cum pot crede că mă duc s-o recuperez pe Marta

și să-mi recuperez copilul? Dacă nu alerg spre prăpastie, alerg spre poalele falezei, unde mi se închide drumul.

Astăzi sufăr că mi-am jignit gazda. Mâine am să plâng că nu i-am dat ascultare.

20 aprilie

Sunt atins de o frenezie a confidențelor, precum o fată tânără la prima dragoste. Eu, de obicei atât de tăcut, reputat taciturn, care vorbesc cu zgârcenie și nu mă destăinuiesc decât în aceste file, mi-am povestit deja de două ori viața, duminică gazdei mele pentru a mă justifica în ochii săi, și astăzi unui perfect necunoscut.

M-am trezit azi-dimineață cu o idee fixă: să-i ofer lui Gregorio un cadou somptuos care să-l facă să uite de necazurile noastre și să ne ajute să ne despărțim ca doi buni prieteni. Nu aveam nicio idee precisă în cap, ochisem însă pe o străduță vecină cu portul un imens magazin de rarități pe care-mi făgăduisem să-l vizitez „în chip de coleg", și unde eram convins că voi descoperi obiectul potrivit – poate o statuie antică mare și frumoasă care va lua loc în grădina casei Mangiavacca și va aminti mereu de trecerea mea pe acolo.

Din capul locului, prăvălia mi s-a părut familiară. Așezarea mărfurilor este cam la fel ca la mine: cărțile vechi culcate pe rafturi; sus, păsările împăiate; pe jos, în unghere, vase mari ciobite pe care proprietarul nu se resemnează să le arunce și pe care le păstrează, de la un an la altul, știind bine că nu le va cumpăra nimeni… Stăpânul locului îmi și seamănă un pic, e un genovez de vreo patruzeci de ani, spânatic, mai curând trupeș.

M-am prezentat, iar primirea a fost dintre cele mai călduroase. Auzise vorbindu-se de mine – nu doar de familia Embriaco, ci de mine îndeosebi, unii dintre clienții săi trecuseră deja pe la Gibelet. Mai înainte chiar de a spune ce căutam, mă pofti să mă așez într-o curticică umbroasă și răcoroasă, porunci unei slujnice să aducă siropuri de la gheață și veni să se așeze în fața mea. Și membrii familiei sale, îmi spuse el, trăiseră vreme îndelungată dincolo de mare, în diverse orașe. Reveniseră însă în țară cu șaptezeci de ani în urmă; el însuși nu părăsise niciodată Genova.

Când i-am povestit că fusesem în ultimul timp când la Alep, când la Constantinopol, Smirna și Chios, îi dădură lacrimile. Spunând că mă invidiază că fusesem astfel „pretutindeni", în vreme ce el visează zi de zi la destinațiile cele mai îndepărtate fără să fi avut vreodată curajul să se aventureze.

— De două ori pe zi mă duc până-n port, privesc navele care vin sau pleacă, stau de vorbă cu marinarii, cu armatorii, mă duc de beau cu ei prin taverne ca să-i aud rostind numele orașelor unde au poposit. Mă știu toți, acum, și desigur că șușotesc îndărătul meu că sunt țicnit. E adevărat că mă îmbată auzul numelor stranii, dar n-am fost niciodată atât de înțelept ca să plec.

— Atât de nebun, vrei să spui!

— Nu, am zis bine, nu atât de înțelept. Căci printre ingredientele care alcătuiesc adevărata înțelepciune, se uită prea ades grăuntele de nebunie.

Vorbind, avea lacrimi în ochi, așa că i-am spus:

— Ai fi vrut să fii în locul meu, iar eu aș fi vrut să fiu în locul dumitale.

Am spus-o ca să-i ușurez remușcările, dar – pe toți sfinții! — o gândeam, o gândesc. Aș fi vrut, în clipa aceea, să stau așezat în prăvălia mea, cu o băutură răcoritoare în mână, fără să mă fi gândit vreodată să întreprind această călătorie, fără să o fi întâlnit niciodată pe femeia căreia i-am adus nefericirea și care mi-a adus-o la rându-i, fără să fi auzit vorbindu-se vreodată de *Al o sutălea nume.*

— De ce toate astea? întrebă el, pentru a mă face să-mi povestesc călătoriile. Astfel că am început să vorbesc. Despre ce m-a condus pe drumuri, despre bucuriile mele scurte, despre pățaniile mele, despre regretele mele. Am omis doar să evoc dezacordul cu Gregorio, mulțumindu-mă să spun că m-a primit cu generozitate la sosirea mea și că, înainte de a pleca, țin să-i arăt întreaga mea recunoștință printr-un dar demn de mărinimia sa…

Ajunși la acest punct al conversației noastre, colegul meu – încă n-am spus că se numește Melchione Baldi – ar fi trebuit, în calitatea sa de bun comerciant, să mă tragă de limbă ca să spun cam la ce dar mă gândeam. Însă trebuie să cred că discuția noastră îi plăcea, deoarece a revenit la călătoriile mele pentru a-mi pune diverse întrebări despre ce am văzut în cutare loc sau într-altul, apoi m-a descusut în legătură cu cartea lui Mazandarani despre care nu auzise niciodată până atunci vorbindu-se. După ce mă lăsă să-i explic pe-ndelete, mă întrebă încotro aveam de gând s-o apuc.

— Nu știu încă dacă ar trebui să mă întorc direct la Gibelet sau să mă opresc mai întâi la Smirna.

— Nu mi-ai spus dumneata că acea carte care te-a făcut s-o pornești în călătorie se află acum la Londra?

— Este ăsta un motiv ca s-o urmăresc până acolo?

— O, nu! Eu, care am picioarele bine înfipte în pământ, ce drept aș avea eu să-ți dau sfatul să întreprinzi călătoria asta? Dar dacă vei hotărî vreodată să te duci acolo, te rog să treci pe la mine la înapoiere ca să-mi povestești ce-ai văzut!

Apoi ne-am ridicat să vedem într-o a doua curte, de cealaltă parte a magazinului, câteva statui antice sau recente. Una dintre ele, descoperită înspre Ravenna, mi se păru potrivită cu grădina gazdei mele. Îl înfățișează pe Bacchus, sau poate pe un împărat în momentul unei agape, ținând o cupă și înconjurat de toate roadele pământului. Dacă nu găsesc nimic să-mi placă mai mult, o voi lua.

Întorcându-mă pe jos la Gregorio, pășeam ușor și mi-am promis să mai trec pe la acest coleg atât de primitor. Oricum va trebui să mai revin pentru statuie.

Trebuie oare s-o ofer așa cum e, ori s-ar cuveni s-o pun pe un soclu? Va trebui să-l întreb pe Baldi, care desigur cunoaște felul în care se procedează.

21 aprilie

Gregorio m-a pus să-i promit că n-o să plec de la el fără să-l fi înștiințat cu câteva zile mai înainte. Am dorit să știu motivul, dar a devenit misterios.

M-a întrebat apoi dacă optasem pentru o destinație oarecare. I-am răspuns că ezitam între Gibelet și Smirna; și că mi se întâmplă să mă întreb de ce nu m-aș duce la Londra.

Se arătă surprins de această nouă toană, dar după câteva minute se întoarse ca să-mi spună că nu era poate chiar o idee rea. I-am răspuns că era o idee printre atâtea altele și că nu luasem încă nicio hotărâre. La care mi-o întoarse că mai cu seamă nu trebuia să mă grăbesc, și că el însuși ar fi omul cel mai fericit din lume dacă șovăiala mea s-ar prelungi „până la Crăciun”.

Dragul de Gregorio, cred cu adevărat că gândește fiecare cuvințel pe care mi l-a spus.

Mai cred de asemenea că, în ziua în care voi pleca de la el, voi regreta această perioadă liniștită. Cu toate astea, sunt nevoit s-o iau iarăși din loc, și încă mult înainte de Crăciun.

22 aprilie

Au sosit astăzi soția lui Gregorio și cele trei fiice, după ce au vizitat șapte biserici aflate pe drumul lor, după cum o cere tradiția din Joia Mare. Signora Orietina e slabă și uscată și învești mântată toată în negru. Nu știu dacă e așa din pricina postului Paștelui, dar am impresia că pentru ea e post tot anul.

Trebuia să se întoarcă abia sâmbătă, în ajun de Paște, dar a ales să

înfrunte necumpătarea bărbatului ei cu două zile mai devreme. Dacă aș fi fost eu bărbatul ei, ferească Dumnezeu, n-ar fi avut să se teamă de ardoarea mea nici în timpul postului, nici în restul timpului.

De ce oare vorbesc despre ea cu atâta ferocitate? Pentru motivul că, încă din clipa când a sosit, pe când mă alăturasem bărbatului ei și oamenilor casei spre a-i ura bun venit, mi-a aruncat o privire care voia să spună limpede că nu eram binevenit la ea acasă și chiar că n-ar fi trebuit să-i trec vreodată pragul.

Să mă fi luat drept tovarășul de desfrâu al lui Gregorio? Să fi aflat, dimpotrivă, de planurile acestuia legate de mine și de fiica sa și să încerce oare să-și arate dezacordul față de o astfel de inițiativă, sau, taman pe dos, ciuda pentru reacția mea nu foarte curtenitoare? Oricum, din clipa când a venit, eu m-am simțit străin în acea casă. M-am gândit chiar să plec pe dată, dar m-am abținut. Nu voiam să-i aduc un afront aceluia care m-a primit ca pe un frate. M-am prefăcut că dau crezare faptului că soția lui s-a purtat astfel din pricina oboselii, din pricina postului și a suferințelor îndurate de Mântuitorul nostru în această săptămână, suferințe ce interzic revărsările de bucurie. Dar nu voi mai zăbovi aici. Seara asta n-am rămas la cină, pretextând o vizită la un coleg.

Cât despre faimoasa Giacominetta, pe care tatăl ei mi-a lăudat-o atât e mult, n-am apucat s-o văd. A dat fuga în camera ei fără să salute pe nimeni, bănuiesc că maică-sa a ascuns-o cu bună știință.

E timpul, e chiar timpul să-mi iau tălpășița.

Petrec cea mai penibilă noapte, când de fapt nu sufăr de nimic. De nimic? Ba da, sufăr că nu mai sunt binevenit în această casă. Mi-e greu să adorm, de parcă până și somnul ar fi furat sau cerșit gazdelor mele. Mutra pe care a luat-o nevasta lui Gregorio n-a făcut decât să se lungească în cursul nopții și o urâțește tot mai tare. Nu mai pot rămâne aici. Nici până la Crăciun, nici măcar până la Paște, care e peste două zile. Nici până dimineață. Am să las un bilet politicos și am să plec în vârful picioarelor. Am să dorm într-un han lângă port și, de îndată ce se va ivi vreo corabie, am să plec.

Spre Orient sau spre Londra? Am mereu aceeași ezitare. Să dau mai întâi de carte? Sau să uit de ea și să încerc mai curând s-o salvez pe Marta – dar prin ce mijloc? Sau să dau uitării toate nebuniile și să mă întorc lângă ai mei la Gibelet? Mai mult ca oricând, șovăi.

23 aprilie, Vinerea Mare

Sunt în noua mea cameră, la hanul numit Crucea de Malta. De la

fereastră văd bazinul portului, zeci de ambarcațiuni cu pânzele strânse. Poate că am deja sub ochi corabia care mă va duce. Sunt încă la Genova, dar am părăsit-o deja. Fără îndoială că pentru asta ea îmi și lipsește încă de pe acum, și-mi redobândesc nostalgia de emigrat.

Mi-am pus așadar amenințarea în practică, am fugit din casa lui Gregorio, în pofida lucrurilor neprevăzute care, în ultima clipă, s-au ivit în calea mea. Devreme, foarte devreme, mi-am adunat puținele bagaje, am lăsat un bilet scurt în care-i mulțumeam pentru ospitalitate, un bilet din care am izgonit orice subînțeles răuvoitor, sau chiar ambiguu, nimic altceva decât mulțumiri, cuvinte de gratitudine și de prietenie. Nici măcar făgăduiala că-i voi rambursa cele trei sute de livre pe care i le datorez, ceea ce l-ar fi jignit. Am pus scrisoarea foarte la vedere, îngreunată cu câteva monede pentru slujitorii casei; am lăsat camera în bună rânduială ca și cum n-aș fi locuit acolo niciodată; am ieșit.

Afară începea să se lumineze de ziuă, dar casa rămânea întunecată. Și tăcută. Servitorii erau datori să fie deja treji, dar se fereau să facă zgomot. Camera unde dormeam se afla la etaj, lângă o scară de lemn pe care îmi făgăduiam să cobor cu precauții, de teamă să nu scârțâie prea tare.

Eram încă pe treapta de sus, ținându-mă bine de rampă ca să nu alunec în întuneric, când apăru o lumină. Ieșită nu știu de unde, o fată tânără, care nu putea fi decât Giacominetta. Ducea un sfeșnic cu două brațe, care lumină brusc treptele scării și propriul ei chip. Zâmbea. Cu un zâmbet amuzat, complice. N-avea de gând să bată în retragere. Mă văzuse ducându-mi bagajul și n-am avut altă alegere decât să-mi urmez drumul mai departe. Zâmbind ca și ea și făcându-i cu ochiul ca pentru a o face să împartă secretul cu mine. Era tot atât de strălucitoare pe cât era maică-sa de ternă și nu m-am putut împiedica să nu mă întreb dacă fiica era diferită din fire, moștenind jovialitatea de la taică-său, sau dacă vârsta explica atitudinea fiecăreia dintre ele.

Ajuns jos, am salutat-o simplu dând din cap, fără o vorbă, apoi m-am îndreptat spre ușă, pe care am deschis-o, apoi am închis-o încetișor în urma mea. Venise după mine cu lumina, dar nu zisese nimic, nu întrebase nimic, nici nu căutase să mă rețină. Am străbătut aleea până la poartă, pe care mi-a deschis-o grădinarul. I-am strecurat o monedă în palmă, apoi m-am îndepărtat.

De teamă că Gregorio, alertat de fiica sa, o să încerce să mă rețină, am luat-o pe străduțele cele mai întunecoase, mergând repede, drept înaintea mea, până în port. Până la hanul de care am vorbit, a cărui firmă o dibuisem săptămâna trecută.

Dat fiind că am isprăvit de scris aceste rânduri, o să cobor perdelele, o să mă descalț și o să mă întind pe patul ăsta. Să dorm, fie și câteva minute, mi-ar face cel mai mare bine. Domnește aici un

miros de lavandă uscată, iar așternuturile par curate.

Era amiază, dormisem vreo două-trei ceasuri, când am fost trezit din somn de un vacarm infernal. Era Gregorio care bătea darabana la ușa mea. Inspectase la rând, mi-a zis el, toate hanurile din Genova pentru a-mi da de urmă. Plângea. Dacă stăteam să-i dau crezare, îl trădasem, îi băgasem pumnalul în spate, îl umilisem. De treizeci și trei de generații, cei din familia Mangiavacca sunt uniți cu cei din familia Embriaco așa cum mâna e sudată cu brațul, iar eu, într-o clipă de iritare, retezasem dintr-o lovitură nervii, venele și oasele. I-am spus să se calmeze, să ia loc, că nu era vorba nici de trădare, nici de amputare, nici de nimic altceva de soiul ăsta, nici măcar de amărăciune. La început, m-am ferit să-i dezvălui adevăratele mele sentimente, adevărul se merită, iar el, purtându-se astfel, nu-l merita. Am pretins așadar că voiam să-l las împreună cu familia sa reunită și că plecam din casa lui cu cea mai bună amintire. Nu e adevărat, mi-a spus el, răceala nevesti-sii mă făcuse să plec. Obosit să mai neg, am admis în cele din urmă că da, e adevărat, atitudinea soției sale nu mă încurajase să mai rămân. Atunci se așeză pe pat și plânse așa cum n-am mai văzut niciodată vreun bărbat plângând.

— Așa se poartă cu toți prietenii mei, zise el în sfârșit, dar e doar o aparență. Când ai să înveți s-o cunoști mai bine…

Stărui și iarăși stărui să mă întorc. Dar m-am ținut tare pe poziție. Nu mă vedeam întorcându-mă spăsit cu coada între picioare după o asemenea plecare, m-aș fi desconsiderat în ochii tuturor. I-am făgăduit doar să vin pentru masa de Paște în casa lor, iar acest lucru este un compromis onorabil.

24 aprilie

Am trecut astăzi din nou pe la Melchione Baldi, pentru a-i confirma alegerea statuii lui Bacchus și a-l întreba dacă o putea livra la Gregorio acasă. Mă pofti să iau loc, se găsea însă în magazin o persoană de rang înalt – o doamnă Fieschi, mi se pare – cu numeroasa ei suită; am preferat așadar să dispar discret, făgăduind să mă întorc altădată și lăsându-i colegului meu adresa hanului unde locuiam, în caz că ar dori să-mi facă vreo vizită.

Aș fi vrut ca darul meu să ajungă la gazdele mele mâine spre sfârșitul după-amiezei, în chip de mulțumire după masa de sărbătoare pe care o voi fi petrecut în compania lor. Însă Baldi nu era sigur că poate găsi comisionari în duminica Paștelui, așa că m-a rugat să am răbdare până luni.

Crezând că vine în întâmpinarea dorințelor mele, Melchione Baldi m-a pus azi într-o situație rușinoasă și stânjenitoare.

Nu-l rugasem eu să livreze statuia acasă la gazdele mele spre sfârșitul după-amiezei? Speram astfel ca atunci când urma să părăsesc locuința lor, după ce luasem împreună masa pascală, ei să primească darul prin care îmi exprimam recunoștința. Cum livrarea nu părea a fi cu putință într-o asemenea zi, îmi spusesem că gestul meu ar putea să aibă perfect loc a doua zi și că ar fi chiar mai delicat astfel. Politețea se potrivește bine cu o anume încetineală.

Însă Baldi nu voia să se expună riscului de a mă dezamăgi. De aceea făcu ce făcu și dibui patru hamali tineri care veniră să bată la ușa gazdelor mele pe când eram încă în toiul mesei. Toată lumea se ridică, începură să alerge în toate direcțiile, iar rezultatul a fost o adevărată învălmășeală, o cumplită îmbulzeală… Eu nu mai știam sub ce față de masă să mă ascund, mai ales când hamalii, cu toții neexperimentați și poate și un pic beți, răsturnară în grădină o bancă de piatră care se sparse în două, și începură să calce în picioare straturile de flori ca o turmă de mistreți.

Ce rușine pe mine! Gregorio roșea de furie reținută, nevastă-sa își bătea joc de ei, iar fetele râdeau. Ceea ce trebuia să fie un gest elegant se transformase într-o zgomotoasă bufonerie!

Ziua asta îmi rezervase deja alte câteva subiecte de uimire.

De îndată ce, pe la amiază – și pentru ultima oară, poate – trecusem pragul casei Mangiavacca, Gregorio mă primise ca pe un frate și mă luase de braț pentru a mă duce către camera lui de lucru, unde sporovăiam așteptând să fie gata soția sa și fetele sale. Mă întrebă dacă luasem vreo decizie cu privire la plecarea mea și i-am răspuns că eram în continuare hotărât să plec în zilele următoare, înclinând mereu spre o întoarcere la Gibelet, chiar dacă încă mai șovăiam asupra destinației.

Îmi spuse atunci din nou că suferea din pricina plecării mele, că voi fi întotdeauna binevenit în casa lui, și că dacă totuși mă hotărâm să rămân la Genova, va face în așa fel încât să nu regret niciodată; mă întrebă apoi dacă excludeam de acum posibilitatea de a mă duce la Londra. I-am răspuns că n-o excludeam încă, dar că, în pofida atracției pe care o exercita asupra mea cartea despre *Al o sutălea nume*, înțelepciunea îmi poruncea să mă întorc spre Orient, pentru a relua frâiele comerțului părăsit de prea multă vreme, și pentru a fi sigur că sora mea își regăsise copiii.

Gregorio, care părea că mă ascultă doar pe jumătate, începu să laude orașele prin care aș trece dacă aș lua cumva direcția Angliei, ca

de pildă Nisa, Marsilia, Agde, Barcelona, Valencia, și mai ales Lisabona.

Apoi mă întrebă, punându-și mâna grea pe umărul meu:

— În cazul în care ți-ai schimba părerea, ai putea să-mi faci un serviciu?

I-am răspuns cu toată sinceritatea că nimic nu mi-ar face mai multă plăcere decât să-i rambursez un pic din datoria mea morală, după toate câte le făcuse pentru mine. Îmi explică atunci că situația care se crease în ultima vreme din cauza războiului anglo-olandez îi cam perturbase afacerile și că avea un mesaj important de trimis agentului său din Lisabona, un anume Cristoforo Gabbiano. Scoase atunci din sertar o scrisoare deja scrisă și sigilată cu pecetea sa.

— Ia-o, îmi zise el, și păstreaz-o cu mare grijă. Dacă alegi să pleci la Londra pe mare, vei trece neapărat prin Lisabona. Și atunci, ți-aș fi infinit de recunoscător să-i duci scrisoarea asta lui Gabbiano dându-i-o personal. Mi-ai face un imens serviciu! În schimb, dacă ai opta pentru o altă destinație și n-ai găsi timp de a-mi înapoia scrisoarea asta, făgăduiește-mi că ai s-o arzi fără s-o fi desfăcut! I-am făgăduit.

O altă surpriză, mai curând agreabilă, s-a petrecut, cu puțin timp înainte de a ne așeza la masă, când Gregorio și-a invitat fiica cea mare să mă conducă să dăm ocol grădinii. Aceste câteva minute îmi confirmară impresiile mele foarte bune la adresa acestei fete. Mereu zâmbitoare, mergând cu grație, cunoscând numele fiecărei flori. O ascultam vorbind și-mi spuneam că dacă viața mea s-ar fi desfășurat altfel, dacă n-aș fi întâlnit-o pe Marta, dacă n-aș avea casa mea, negoțul meu și pe soră-mea la celălalt capăt al mării, aș fi putut fi fericit alături de fata lui Gregorio… Este însă prea târziu și îi doresc să fie fericită fără mine.

Nu știu dacă, pentru a încheia această enumerare a vanelor peripeții din ziua mea de Paști, n-ar trebui să semnalez faptul că soția prietenului meu, virtuoasa doamnă Orietina, m-a întâmpinat astăzi cu un zâmbet și dând oarece semne de bucurie. Fără îndoială pentru că mă știe pe punctul să plec definitiv.

Luni, 26 aprilie 1666

Eram așezat în camera mea, în fața ferestrei, cu privirea pierdută în depărtare, când ușa se deschise brusc. M-am întors. În cadrul ușii se găsea un foarte tânăr marinar care mă întrebă gâfâind, fără să lase din mână clanța, dacă voiam să plec la Londra. Amețit pe dată de ceea ce

îmi apăru ca o chemare a destinului, am zis da. Mă imploră atunci să mă grăbesc, pentru că foarte curând aveau să ridice scara. Mi-am adunat repede cele câteva bagaje în două boccele pe care le luă sub braț ca pe două aripi de înger. Băiatul avea niște șuvițe de păr blond pe care le ținea strânse sub o tichie. L-am urmat pe scară, apoi pe coridor, oprindu-mă doar pentru a-i arunca femeii hangiului câteva monede și o vorbă de rămas-bun.

Alergarăm după aceea pe străduțe, apoi pe chei, până la pasarelă, pe care am urcat-o cu limba scoasă de-un cot. „A, iată-te, în sfârșit, îmi zise căpitanul, era să plecăm fără dumneata." Gâfâiam prea tare ca să-l mai întreb ceva, am făcut doar ochii mari de uimire, dar nimeni nu-și dădu seama.

Scriu aceste rânduri la bordul lui *Sanctus Dionisius*. Da, sunt deja pe mare.

Sosit la Genova fără să vreau, o părăsesc o lună mai târziu în același mod, sau aproape. Încă mai zăboveam să cântăresc inconvenientele și avantajele unei întoarceri rapide la Gibelet și pe cele ale unei treceri mai întâi prin Smirna, apoi prin Chios, sau făcând vreun alt ocol, când de fapt drumul meu era deja trasat de Providență fără știrea mea.

Prăbușit pe o ladă ca să-mi recapăt suflarea, nu conteneam să mă întreb dacă eu eram cel pe care-l așteptau. Nu era cumva vreun alt călător pe care tânărul matelot avea misiunea să-l caute la hanul Crucea de Malta? Așa că m-am sculat în picioare și am măturat cu privirea cheiul pe toată lungimea lui, așteptându-mă să văd un bărbat venind în goană strigând și dând din mâini. Dar nu alerga nimeni. Nu erau acolo decât hamali aduși de spate, vameși liniștiți, slujbași, gură-cască, plimbăreți în straie de duminică.

Printre aceștia din urmă am recunoscut un chip familiar, cel al lui Baldi. Melchione Baldi. Pe care l-am blestemat de o sută de ori ieri la Gregorio acasă. Îmi făcea semne, stând rezemat de un zid. Obrazul îi lucea de sudoare și de mulțumire. Doar îmi spusese că-și petrecea duminicile, zilele de sărbătoare și toate orele de răgaz în port, așteptând să vadă navele sosind și plecând și trăgându-i de limbă pe marinari. Negustor și visător, „hoț" sau, mai curând, „tăinuitor de călătorii"… După încurcătura pe care mi-a pricinuit-o ieri, aș fi avut poftă să-i adresez mai degrabă reproșuri decât zâmbete, astfel că am fost cât pe ce să-mi întorc privirea spre a mi-o feri de privirea lui. Ar fi fost însă meschin să procedez astfel, câtă vreme mă pregătesc să părăsesc Genova pentru totdeauna. Omul a crezut că-mi face plăcere și probabil încă își mai închipuie, în acest moment, că totul s-a desfășurat bine cu statuia lui Bacchus și că-i sunt recunoscător. Atunci, uitând resentimentele, i-am adresat un semn de prietenie, călduros și

curtenitor, ca și cum tocmai îl recunoscusem de departe. Se însufleți, dădu din mâini, evident fericit de această ultimă întâlnire. La rândumi – asta fiind o trăsătură pe care mi-am reproșat-o ades – am fost ușurat de această împăcare mută.

Încet, nava porni să se îndepărteze de la chei. Baldi continua să-mi facă semne cu o batistă albă, iar eu îi răspundeam, la răstimpuri, cu un mic semn cu mâna. Totodată, priveam pretutindeni în jurul meu, tot căutând să pricep prin ce minune mă aflam pe acel vas. Nu eram și nu sunt, acum în clipa când scriu aceste rânduri, nici trist, nici vesel. Doar intrigat.

Poate că ar fi înțelept să scriu în josul acestei file „Facă-se voia Sa!“, deoarece oricum se va face…

Pe mare, 27 aprilie

Am vorbit ieri despre Providență, pentru că așa am văzut că scriu poeții și marii călători. Dar nu mă las păcălit. Dacă nu ne considerăm cu toții – puternici sau slabi, șmecheri sau naivi – instrumentele ei oarbe, Providența nu are ce căuta în călătoria asta! Știu perfect ce mână mi-a trasat drumul, ce mână m-a condus spre mare, spre soare-apune, spre Londra.

Pe moment, cu respirația tăiată, surprins, în vacarmul plecării, nu pricepusem. Azi-dimineață, în schimb, totul mi-a devenit limpede. Când spun totul, nu exagerez decât foarte puțin. Știu cine m-a împins astfel din urmă, ghicesc prin ce viclesuguri m-a făcut Gregorio să accept ideea plecării în Anglia, dar nu-i deslușesc încă toate calculele. Presupun că tot încearcă să mă însoare cu fiică-sa și că a vrut să evite ca eu să plec înapoi la Gibelet, de unde probabil nu m-aș mai fi întors niciodată. Călătoria asta de câteva luni în cealaltă parte a lumii îi dă poate sentimentul că încă mă mai ține sub oblăduirea sa.

Dar nu sunt supărat pe Gregorio, nici pe nimeni altcineva. Nimeni nu m-a silit să plec. Ar fi fost de ajuns să zic *nu* trimisului blond și aș mai fi încă la Genova sau în drum spre Orient. Numai că eu am alergat ca să prind această navă!

Dacă Gregorio este vinovat, eu mă număr printre complicii săi, la fel ca Providența, anul Fiarei și *Al o sutălea nume*.

Pe mare, 28 aprilie

Ieri-seară, când tocmai isprăvisem de scris cele câteva rânduri resemnate, l-am văzut trecând pe punte pe tânărul marinar blond ce fusese trimis după mine la han. I-am făcut semn să se apropie, cu intenția de a-i pune vreo două-trei întrebări mai urgente. Avea însă în ochi o teamă copilărească; de aceea m-am mulțumit să-i pun în palmă o monedă de argint, fără să spun nimic.

Marea e liniștită de când am plecat, dar eu am tot bolit. Ca și cum iritarea mă scutură pe mare mai mult decât valurile.

În clipa asta, nu mi se învârte capul, și nici măruntaiele. Dar n-am curaj să mă aplec peste paginile mele mult timp încă de acum înainte. Mirosul cernelii, pe care de obicei nu-l simt, astăzi mă deranjează.

Mă opresc brusc.

3 mai

În dimineața asta de luni, când, pentru prima oară de o săptămână încoace, mergeam pe punte cu un pas aproape sigur, medicul vasului veni să mă întrebe dacă eram cu adevărat viitorul ginere al signorului Gregorio Mangiavacca. Amuzat de această descriere mai curând abuzivă și cel puțin prematură, am răspuns că făceam într-adevăr parte dintre prietenii săi, dar nu eram nicidecum rude, și m-am informat asupra felului în care putuse afla că ne cunoșteam. Se arătă brusc jenat, de parcă i-ar fi părut rău că-mi spusese, și se făcu în curând nevăzut sub pretext că-l chemase căpitanul.

Incidentul ăsta mi-a revelat faptul că multe lucruri se șușotesc, cu siguranță, în spatele meu. Poate că se și distrează pe seama mea la ora mesei. Ar trebui să mă supăr, numai că eu zic: n-are importanță! n-au decât să-și bată joc! Nu costă nimic să-l iei peste picior pe cumsecadele și rotofeiul Baldassare Embriaco, negustor de rarități. În vreme ce omul care l-ar lua în zeflemea pe căpitan ar risca să fie biciuit. Cu toate astea, doar Dumnezeu știe dacă n-ar merita sarcasmele, și încă și mai mult decât atât!

Judecați și dumneavoastră: în loc să urmeze ruta obișnuită, să facă oprire la Nisa și la Marsilia sau măcar într-unul din aceste două porturi, a decis să se îndrepte glonț spre Valencia, în Spania, sub pretextul că vântul dinspre nord-est ne-ar duce într-acolo în cinci zile. Numai că vântul s-a dovedit capricios. După ce ne-a împins până în larg, și-a pierdut suflul; apoi și-a schimbat direcția în fiecare noapte. Astfel că, în a opta zi de călătorie, nu am ajuns încă nicăieri! Nu zărim nici coasta spaniolă, nici pe cea franceză, nici măcar Corsica, Sardinia sau insulele Baleare. Unde ne aflăm acum? Mister! Căpitanul pretinde

că știe, și nimeni la bord nu se încumetă să-l contrazică. O să vedem. Unii călători nu mai au merinde, iar majoritatea aproape că nu mai au apă. N-am ajuns încă la dezastru, dar ne îndreptăm într-acolo, cu toate pânzele sus!

5 mai

La bordul lui *Sanctus Dionisius,* când două persoane șușotesc între patru ochi, înseamnă că vorbesc despre căpitan. Unii înalță atunci ochii spre cer, alții cutează acum să râdă. Dar pentru cât timp oare inconștiența sa ne va mai face doar să râdem și să șușotim?

În ce mă privește, sunt perfect restabilit, mă plimb, mănânc din belșug, stau de vorbă cu unii și cu alții și mă uit deja cu condescendență la cei care, în jurul meu, încă mai suferă de rău de mare.

Cât despre mesele mele, n-am prevăzut nimic altceva decât să cumpăr ce s-ar vinde pe aici. Regret că n-am angajat un bucătar și nici n-am făcut provizii, dar s-a petrecut totul atât de repede! Regret mai cu seamă că nu-l mai am pe Hatem. Numai să nu i se fi întâmplat ceva și să fi ajuns teafăr și nevătămat la Gibelet…

…unde, în treacăt fie spus, ar fi trebuit să mă duc eu însumi. Astăzi, așa gândesc; atâta timp cât n-o pornisem încă în direcția opusă, nu gândeam așa. Asta e. Dau din umeri. Mă feresc să mă vait. Fredonez cu fața spre mare un cântec genovez. Îmi notez în caiet, între două hotărâri ale destinului, intensele mele tergiversări… Da, asta e, mă resemnez. Din moment ce oricum totul ajunge sub pământ, ce contează drumul! De ce ar trebui s-o iau mai curând pe scurtături decât pe căi ocolite?

6 mai

„Un bun căpitan transformă Atlanticul în Mediterana; un căpitan prost transformă Mediterana în Atlantic” – asta a încercat să spună astăzi cu voce tare unul dintre pasagerii vasului, un venețian. Nu mie mi se adresa, ci tuturor celor ce se adunaseră lângă bastingaj. M-am ferit să-i vorbesc, dar i-am reținut formularea, făgăduindu-mi s-o reproduc în aceste pagini.

E adevărat că avem cu toții sentimentul că ne-am pierdut în mijlocul imensității marine, și așteptăm cu neliniște clipa în care cineva va striga: „Pământ!” De fapt, ne găsim în apele cele mai familiare și în cel mai bun anotimp.

Potrivit ultimelor zvonuri, ar trebui să acostăm mâine seară între Barcelona și Valencia. Dacă cineva ne-ar fi spus „O să fie Marsilia” sau „Aigues-Mortes”, sau „Mahon”, sau „Alger”, l-am fi crezut, într-atât ne-am pierdut toate reperele.

Undeva pe Mediterana, 7 mai 1666

Am schimbat azi câteva fraze cu căpitanul. Are patruzeci de ani, se numește Centurione și pot scrie liniștit că e nebun!

Nu scriu „nebun” vrând să spun temerar sau imprudent, sau lunatic, sau extravagant… Scriu „nebun” vrând să spun nebun. Se crede urmărit de demoni înaripați și crede că scapă de ei urmând rute sinuoase!

Dacă vreun pasager mi-ar fi făcut asemenea mărturisiri, sau vreun matelot, chirurgul sau dulgherul, aș fi dat fuga la căpitan ca să-l pună-n lanțuri și să-l lase pe uscat la viitoarea escală. Dar ce-i de făcut când cel nebun e taman căpitanul?

Dacă măcar ar fi un turbat, un furios, un smintit care urlă, un nebun evident, ne-am fi adunat ca să-l stăpânim, am fi avertizat autoritățile portului unde urma să ne oprim.

Nimic din toate astea! Omul e un nebun pașnic, se plimbă cu demnitate, discută, glumește și își împarte ordinele cu siguranța unui șef.

Până azi, aproape că nu-i adresasem cuvântul. Doar două vorbe, la Genova, când sosisem în goană, iar el îmi spusese că nava era gata să ridice ancora fără mine. În dimineața asta însă, pe când umbla pe punte, trecu pe lângă mine; l-am salutat politicos, iar primele sale cuvinte au fost dintre cele mai convenționale. După cum se procedează între genovezii care se respectă, am vorbit mai întâi de familiile noastre și a avut cuvinte pline de bun-simț evocând renumele familiei Embriaco și trecutul Genovei.

Începusem să-mi spun că toate acele sarcasme care circulau pe seama lui erau nedrepte, când o pasăre trecu zburând foarte jos pe deasupra capetelor noastre. Țipătul ei ne făcu să ne înălțăm ochii și am observat că interlocutorul meu era foarte neliniștit.

— Ce pasăre este? am întrebat. Un pescăruș? Un goeland? Un albatros?

Căpitanul răspunse dintr-o dată nervos:

— E un demon.

Am crezut mai întâi că era un mod de a blestema zburătoarea aceea, din cauza stricăciunilor pe care le putea pricinui. Apoi m-am întrebat dacă nu cumva așa numesc oamenii mării acel soi de pasăre.

Totuși omul continua, tot mai agitat:

— Mă urmăresc! Oriunde m-aș duce, dau de mine! N-au să-mi dea pace niciodată!

Fusese de ajuns o bătaie din aripi pentru ca să cadă în delir.

— De ani de zile mă urmăresc, pe toate mările…

Nu mi se mai adresa mie, mă lua doar drept martor în obscura sa conversație cu el însuși sau cu demonii săi.

După câteva secunde, mă părăsi, mormăind că se ducea să dea niște ordine ca să schimbăm direcția spre a ne deruta urmăritorii.

Dumnezeule mare, unde ne va duce omul ăsta?

Despre cele întâmplate, am decis să nu vorbesc cu nimeni, cel puțin deocamdată. Cu cine să vorbesc, de altfel? Și ca să spun ce? Și ce să fac? Să pun la cale o răzmeriță? Să răspândesc pe navă frica, suspiciunea, răzvrătirea și să-mi asum răspunderea pentru sângele care ar putea fi vărsat? Toate astea reprezintă lucruri mult prea grave. Și chiar dacă tăcerea nu e soluția cea mai curajoasă, cred că trebuie să aștept, să observ, să reflectez, păstrându-mi mintea trează.

Noroc de acest caiet pe care-l am pentru a-i șopti lui lucrurile asupra cărora se cuvine să păstrez tăcerea.

8 mai

Am avut în dimineața asta o conversație cu pasagerul venețian. Se numește Girolamo Durrazzi. A fost o discuție scurtă, dar curtenitoare. Dacă regretatul meu părinte ar fi putut citi aceste rânduri, aș fi scris „a fost o discuție curtenitoare, dar scurtă”…

Se află de asemenea printre noi un persan pe care oamenii de pe vas îl numesc cu jumătate de voce „prințul”. Nu știu dacă este prinț, are însă ținuta unui prinț, iar doi bărbați corpolenți îl urmează îndeaproape uitându-se când în dreapta, când în stânga, de parcă s-ar teme pentru viața lui. Poartă barbă scurtă și un turban negru atât de subțire, atât de turtit, că ai zice că e o simplă fâșie de mătase. Nu vorbește cu nimeni, nici măcar cu cele două gărzi ale sale, se mulțumește să meargă uitându-se drept în față și nu se oprește uneori decât pentru a contempla zarea sau cerul.

Duminică, 9 mai 1666

În sfârșit am aruncat ancora. Nici la Barcelona, nici la Valencia, ci

pe insula Minorca, în Baleare, mai precis în portul Mahon. Recitindu-mi ultimele pagini, constat că este vorba într-adevăr de una dintre numeroasele destinații prevăzute de zvonuri. E ca și cum acest nume ar fi scris pe fața zarului aruncat în onoarea noastră de către Providență.

Decât să caut, în miezul nebuniei, un ultim semn de coerență, de ce să nu părăsesc mai curând nava asta dementă? Ar trebui să spun: Să se ducă toți dracului fără mine! Căpitanul, chirurgul, venețianul și „prințul" persan! Și totuși, nu plec. Și totuși, nu scap. Supraviețuirea acestor necunoscuți să fie, oare, mai importantă pentru mine? Sau poate că, pentru mine, nu mai contează propria-mi supraviețuire? Curaj suprem sau supremă resemnare? Nu știu, dar rămân.

În ultimul moment, văzând îngrămădeala din jurul bărcilor, am decis chiar să nu cobor pe uscat, să-l chem mai curând pe tânărul matelot blond și să-l însărcinez să facă în locul meu cumpărăturile. Se numește Maurizio și are senzația că-mi este dator cu ceva din cauza renghiului pe care mi l-a jucat. La drept vorbind, nu-i mai port deloc pică; vederea șuvițelor sale blonde mi-aduce chiar o anume consolare – dar e mai bine ca el să n-o știe.

Am scris pentru el lista cu tot ce voiam; după cum arăta de încurcat, am priceput că nu învățase niciodată să citească. I-am luat-o înapoi și l-am făcut s-o învețe pe de rost, după care i-am dat cu ce să plătească din belșug. La întoarcere, i-am lăsat restul sumei, lucru de care se arătă copleșit. Cred că va veni de acum zilnic să mă întrebe dacă am nevoie de ceva și că îmi va sta la dispoziție. Nu-l va înlocui pe Hatem, dar pare, ca și acela, șiret și cinstit totodată. Ce se poate cere în plus unui slujitor?

Într-o bună zi am să scot eu de la Maurizio numele persoanei care l-a trimis după mine la hanul Crucea de Malta. Am oare nevoie de asta, când știu precis ce-mi va spune? Da, dacă stau să mă gândesc, am nevoie. Vreau să aud cu propriile mele urechi că Gregorio Mangiavacca l-a plătit ca să mă cheme în ziua aceea și să mă facă să alerg până la corabia care să mă ducă chiar de atunci spre Anglia! Spre Anglia sau Dumnezeu știe unde…

Acestea fiind zise, nu sunt deloc grăbit. Ne aflăm împreună pe această navă pentru încă vreo câteva săptămâni și va fi de ajuns să mă arăt răbdător și abil pentru ca puștiul să mărturisească până la urmă tot.

11 mai

Niciodată n-aș fi crezut că mă voi împrieteni cu un venețian!

E adevărat că pe mare, când se întâlnesc doi negustori în cursul unei lungi traversări, se pornește o conversație. Lucrurile au mers însă mult mai departe, ne-am descoperit încă de la primele fraze atâtea preocupări comune, încât am uitat pe dată toate prejudecățile inculcate de tatăl meu.

Neîndoielnic, contactul dintre noi a fost înlesnit de faptul că Girolamo Durrazzi, deși născut la Veneția, a trăit încă din copilărie sub diverse ceruri din Orient. Mai întâi în Candia, apoi la Țarițân, pe fluviul Volga. Și apoi, de curând, chiar la Moscova, unde pare să se bucure de mare prestigiu, își are reședința în Cartierul Străinilor, care devine, îmi zice el, un oraș într-un oraș. Poți găsi aici birtași francezi, cofetari vienezi, pictori italieni sau polonezi, militari danezi sau scoțieni, și, bineînțeles, negustori și aventurieri de toate soiurile. A fost chiar amenajat, în afara orașului, un teren pe care se înfruntă echipe de jucători, dând cu piciorul în minge, ca în Anglia. Contele de Carlisle, ambasadorul regelui Charles, asistă el însuși, uneori.

12 mai

Prietenul meu venețian m-a poftit la cină ieri în cabina sa. (Continuu să ezit și să zâmbesc încurcat de fiecare dată când scriu „prietenul meu venețian”, dar o voi face în continuare și până la urmă mă voi obișnui!) Are cu el un bucătar, un valet și încă un servitor. Așa ar fi trebuit să mă echipez și eu, în loc să mă îmbarc singur, ca un vagabond și ca un proscris!

În timpul cinei, prietenul meu mi-a destăinuit motivele călătoriei sale la Londra. Are misiunea de a recruta meșteșugari englezi care să meargă să se stabilească la Moscova. Nu este, la drept vorbind, mandatat de țarul Alexei, dar a obținut din partea lui protecție și încurajări. Toți oamenii îndemânatici vor fi bineveniți, oricare le-ar fi meseria, cu condiția să nu se apuce de prozelitism. Suveranul, care este un înțelept, n-ar dori ca orașul său să devină bârlogul fanaticilor, adepții republicii creștine, socotiți a fi numeroși în Anglia, dar care se ascund sau au plecat în exil de la întoarcerea regelui Charles, cu șase ani în urmă.

Girolamo a încercat să mă convingă să mă duc eu însumi să mă stabilesc la Moscova. Mi-a făcut din nou o descriere atrăgătoare a vieții din Cartierul Străinilor. Am spus „poate” din politețe și pentru a-i da ghes să-și continue istorisirea, însă propunerea sa nu m-a ispitit deloc. Am patruzeci de ani, sunt prea bătrân pentru a-mi reîncepe

viața într-o țară căreia nu-i cunosc limba și obiceiurile. Am deja două patrii, Genova și Gibelet, și dacă ar trebui s-o părăsesc pe una dintre ele, ar fi pentru a mă duce în cealaltă.

Pe deasupra, m-am deprins să contemplu marea, mi-ar lipsi dacă aș fi nevoit să mă îndepărtez într-o bună zi de ea. Este adevărat că nu mă simt la largul meu pe o corabie, prefer ca picioarele mele să se afle pe uscat. Dar în preajma mării! Am nevoie de mirosurile ei înțepătoare. Am nevoie de valurile ei care mor și se nasc și iarăși mor! Am nevoie ca privirea să mi se piardă în imensitatea ei!

Înțeleg bine că te poți împăca și cu o altă imensitate, cea a nisipului deșertului sau cea a câmpiilor înzăpezite, dar nu când ai văzut lumina zilei acolo unde am văzut-o eu, și când îți curge în vine sânge genovez.

Acestea fiind zise, îi înțeleg cu ușurință pe cei ce-și părăsesc într-o bună zi țara și pe toți cei apropiați, și care-și schimbă până și numele, pentru a începe o viață nouă într-o țară nesfârșită. Fie că e vorba de Americi sau de Moscovia. Strămoșii mei n-au procedat la fel? Strămoșii mei, dar și strămoșii tuturor oamenilor. Toate orașele au fost întemeiate și populate de oameni veniți de aiurea, toate satele așijderea, pământul nu s-a umplut decât prin migrații succesive. Dacă aș mai avea inima șovăielnică și picioarele ușoare, poate că aș fi întors spatele mării mele natale pentru a mă duce în acel Cartier al Străinilor al cărui nume mă ispitește.

13 mai

Este oare adevărat că regele Franței a plănuit să cotropească ținuturile sultanului otoman și că a pus chiar să i se pregătească de către miniștrii săi un plan de atac amănunțit? Așa mă asigură Girolamo, citând în sprijinul spuselor sale diverse mărturii pe care nimic nu mă îndreptățește să le pun la îndoială. El afirmă chiar că regele a intrat în legătură cu *sufi*-ul din Persia cu scopul ca acesta, mare dușman al sultanului, să provoace tulburări la o dată convenită pentru a atrage armatele turcești spre Georgia, Armenia și Atropatena{2}. Între timp, cu ajutorul venețienilor, regele Ludovic ar pune stăpânire pe Candia, insulele Egee, Strâmtori și poate chiar și pe Țara Sfântă.

Deși acest lucru nu mi se pare de neconceput, mă mir că venețianul meu vorbește atât de deschis cu un om pe care l-a întâlnit de curând. E un flecar, cu siguranță, dar aș greși dacă l-aș condamna pentru asta, când, datorită lui, aflu atâtea lucruri și când singurul motiv al

indiscreției sale este prietenia pentru mine și încrederea pe care mi-o arată.

Am rumegat toată noaptea proiectele regelui Franței și n-am motive să mă bucur. Desigur, dacă soarta armelor i-ar fi favorabilă și dacă ar putea definitiv pune mâna pe insule, pe Strâmtori și pe tot ansamblul care este Levantul, n-aș avea de ce mă plânge. Dar, dacă s-ar arunca împreună cu venețienii în vreo încercare temerară și lipsită de consecințe, răzbunarea sultanului s-ar abate asupra mea și a semenilor mei, da, asupra noastră, a negustorilor stabiliți în Scări[3]. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât mă conving că un astfel de război ar fi, încă de la declanșare, o calamitate pentru mine și ai mei. De-ar vrea Cerul ca el să n-aibă niciodată loc!

Tocmai am recitit aceste ultime rânduri, ca și pe cele care le precedă, și mă întreb deodată dacă nu e primejdios să scriu asemenea lucruri și să formulez astfel de dorințe. Bineînțeles, scriu totul în păsărească mea proprie pe care nimeni altul n-ar putea s-o descifreze. Dar asta e valabil doar pentru însemnările mele intime, pe care le ascund de apropiații mei și de eventuali curioși. Dacă autoritățile și-ar băga într-o bună zi nasul, dacă un *wali* oarecare, un pașă, un cadiu, și-ar pune în minte să descopere ce am notat acolo, și m-ar amenința cu țeapa sau m-ar supune la tortură pentru ca să-i destăinui cheia, cum i-aș putea ține piept? I-aș dezvălui secretul codului meu și el ar putea atunci afla că eu aș fi încântat dacă regele Franței ar pune mina pe Levant.

Poate că ar trebui să rup pagina asta în ziua în care mă voi întoarce în Orient. Și chiar să mă feresc pe viitor să vorbesc despre astfel de lucruri. Dau dovadă desigur de o prudență excesivă, niciun *wali* și niciun pașă nu vor veni să scotocească prin însemnările mele. Dar, când e cineva în poziția mea, când te afli în țară străină de atâtea generații, la discreția oricărei insulte, oricărui denunț, prudența nu mai e doar o atitudine, ea este chiar lutul din care sunt alcătuit.

14 mai

Am schimbat azi câteva vorbe cu persanul poreclit „prințul”. Tot nu știu dacă e prinț sau negustor, nu mi-a spus-o.

Se plimba, după obicei, iar eu mă aflam în drumul său. Mi-a zâmbit și am văzut în asta un semn de încurajare ca să-l abordez. Când am făcut un pas spre el, oamenii săi intrară în alertă, dar cu un gest le făcu semn să stea liniștiți și se strădui să mă salute cu o ușoară

plecăciune. Am rostit atunci cuvinte de întâmpinare în arabă, iar el mi-a răspuns pe măsură.

Cu excepția formulelor consacrate pe care orice musulman le cunoaște, omul vorbește araba cu dificultate. Ne-am putut totuși prezenta unul altuia și vom putea, cred, dacă se ivește prilejul, să susținem o conversație. Îmi spune că se numește Ali Esfahani și că face o călătorie de afaceri. Mă îndoiesc că acesta ar fi adevăratul său nume. Aii este la ei prenumele cel mai răspândit, iar Ispahan este capitala lor. La drept vorbind, acest „prinț" nu mi-a dezvăluit mare lucru despre sine. Dar acum ne-am prezentat unul altuia și vom putea sta de vorbă.

Cât despre Girolamo, prietenul meu venețian, continuă să-mi înalțe în slăvi Moscova și pe țarul Alexei, pe care-l stimează foarte. Îl descrie ca pe un suveran preocupat de soarta supușilor săi și dornic să atragă spre împărăția sa negustori, meșteșugari și cărturari. Însă nu toată lumea în Rusia îi privește pe străini cu atâta bunăvoință. Dacă țarul pare încântat de cele ce se întâmplă în capitala sa, care până atunci fusese doar un sat mare și posac, dacă pozează cu plăcere pictorilor, se pune la curent cu ultimele excentricități și dorește să aibă de acum propria sa trupă de actori, ca regele Franței, există chiar la Moscova, și mai cu seamă în restul țării, mii de popi arțăgoși cărora li se pare că văd în toate noutățile astea semnele Antihristului. Ceea ce se petrece în Cartierul Străinilor nu e în ochii lor decât dezmăț, corupție, nelegiuire și blasfemie, auguri ai iminentei domnii a Fiarei.

În legătură cu acest lucru, Girolamo mi-a povestit un incident dintre cele mai grăitoare. O trupă de napolitani s-a dus, vara trecută, să se producă la Moscova în fața unui văr al țarului. Erau acolo comedieni, muzicieni, jongleri, ventriloci… La un moment dat, un om pe nume Percivale Grasso a prezentat un spectacol foarte impresionant: o paiață cu cap de lup, la început culcată pe jos, s-a ridicat, a început să vorbească, să cânte, să meargă legănându-se, să danseze, fără să se vadă nicio clipă mâna omului care o mânuia de pe un scaun ascuns îndărătul unei draperii. Toată lumea de față părea vrăjită. Și, deodată, un popă s-a ridicat și a început să urle că înaintea lor se afla diavolul în persoană; cita fraze din Apocalipsă care ziceau „Și i s-a dat ei să insufle duh chipului Fiarei, ca chipul Fiarei să și grăiască". Scoase atunci din buzunar o piatră pe care o azvârli spre scenă. Alte câteva persoane, care veniseră cu el, făcură la fel. Apoi începură toți să profereze înjurături la adresa napolitanilor, a străinilor și la adresa acelora care aveau vreo legătură cu ceea ce ei socotesc a fi lucruri diavolești și nelegiuiri. Și să vestească iminența sfârșitului timpurilor și cea a Judecății de Apoi. Spectatorii începură s-o ia la goană, unii după alții; nici măcar vărul țarului nu cuteză să se

pună de-a curmezișul acestor turbați; iar trupa a fost nevoită să părăsească Moscova a doua zi în zori.

În vreme ce prietenul meu îmi povestea toate astea cu belșug de amănunte, mi-am amintit de acel vizitator care venise la mine la Gibelet, acum câțiva ani, având asupra sa o carte care vestea sfârșitul lumii chiar pentru anul acesta, pentru 1666. Se numea Evdokim. I-am vorbit despre el lui Girolamo. Numele ăsta nu i-a spus nimic, dar cunoaște bine *Cartea Credinței una, adevărată și ortodoxă*, și nu trece zi fără să fie evocată în fața lui această prevestire. El personal o ia mai ușor, vorbind despre prostie crasă, ignoranță și superstiție, ceea ce m-a reconfortat mult; adaugă însă că acolo, majoritatea oamenilor cred cu tărie în ea. Unii avansează chiar și o dată precisă. Pretind, pe seama nu știu căror calcule calendaristice, că lumea nu va mai trăi după sărbătoarea Sfântului Simeon, care cade la întâi septembrie și care reprezintă pentru ei începutul anului[{4}].

15 mai 66

Cred că am câștigat astăzi încrederea „prințului” din Ispahan, sau poate că ar fi mai bine să scriu că i-am trezit interesul.

Ne-am încrucișat, la plimbare, și am făcut câțiva pași împreună, în cursul cărora am enumerat diversele orașe pe care le-am străbătut în lunile din urmă. La fiecare nume, dădea politicos din cap, dar când am menționat Smirna, am remarcat o schimbare în privirea sa. Pentru a mă stimula să vorbesc mai mult, repetă pe un ton evocator „Izmir, Izmir”, ceea ce reprezintă numele turcesc al orașului. I-am spus că am stat acolo patruzeci de zile și că am văzut cu propriii mei ochi, și încă de două ori, pe evreul care se pretinde mesia. Interlocutorul meu mă luă atunci de braț, mă numi onorabilul său prieten și-mi destăinui că i se aduseseră la cunoștință multe lucruri contradictorii despre acest „Sabbatai Levi”.

Am rectificat:

— Numele, așa cum am auzit niște evrei rostindu-l, ar fi mai curând Sabbatai Zevi, sau Tsevi.

Mi-a mulțumit că i-am corectat astfel eroarea și m-a rugat să-i spun ce anume văzusem, ca să știe să deosebească, în tot ce se aude despre acest personaj, negrul de alb.

I-am povestit anumite lucruri și i-am făgăduit încă și mai multe.

16 mai

Ieri am vorbit despre încrederea „prințului”, pe care se pare că am câștigat-o, apoi mi-am schimbat părerea vorbind mai degrabă de curiozitatea pe care i-am trezit-o. Am avut dreptate să fac această distincție, astăzi însă pot relua cuvântul „încredere”. Căci, dacă ieri omul m-a făcut doar să vorbesc, azi a vorbit el însuși.

Nu mi-a făcut adevărate confidențe – de ce mi le-ar fi făcut, de altfel? Însă, venind de la el, vreau să zic de la un personaj care se află în țară străină și care, în mod evident, păstrează secretul, puținul pe care mi l-a spus e o dovadă de stimă și un semn de încredere.

Mi-a spus mai ales că nu călătorea pentru afaceri, în sensul obișnuit al cuvântului, ci pentru a observa lumea și pentru a lua cunoștință de lucrurile ciudate care se produc. Sunt convins, fără ca el să mi-o fi spus, că e vorba despre un personaj foarte sus-pus, poate propriul frate al marelui *sufi* sau poate vreun văr al acestuia.

M-am gândit să-l prezint lui Girolamo, dar prietenul meu venețian e cam vorbăreț, celălalt s-ar putea speria și, în loc să se deschidă treptat ca un trandafir timid, riscă să se închidă brusc.

Îi voi frecventa așadar separat, dacă nu cumva se vor întâlni de la sine, fără mijlocirea mea.

17 mai

Prințul m-a poftit astăzi în „palatul” său. Cuvântul nu este exagerat dacă luăm în considerare caracterul relativ al lucrurilor. Marinarii dorm într-un soi de hambar, eu într-o cabină, Girolamo și suita sa într-o casă, iar Aii Esfahani, care ocupă o întreagă înșiruire de încăperi pe care le-a tapetat cu covoare și cu perne după moda persană, stă ca într-un palat. Numără printre oamenii săi un majordom, un tălmaci, un bucătar cu ajutorul lui, un valet care-l îmbracă și patru oameni la toate, pe lângă cele două gărzi pe care le numește „fiarele mele”.

Tălmaciul este un cleric francez, originar din Toulouse, care răspunde la numele de „părintele Ange“. Prezența sa alături de Aii m-a uimit destul, cu atât mai mult cu cât și-au vorbit în persană. N-am putut afla nimic în plus, căci omul s-a făcut nevăzut de îndată ce stăpânul lui i-a spus că ne vom putea înțelege în arabă.

În cursul serii, amfitrionul meu mi-a povestit o istorie dintre cele mai ciudate. Potrivit căreia, noapte de noapte, de la începutul acestui an, mai multe stele dispar de pe cer. Ar fi suficient, zicea el, să stai să observi bolta în întuneric, fixând locurile unde există o mare concentrare de stele, pentru a constata că unele dintre ele se sting brusc pentru a nu se mai reaprinde. Pare convins că bolta se va goli

încetul cu încetul de-a lungul anului până ce se va face complet neagră.

Pentru a-i verifica spusele, m-am așezat pe punte și am stat acolo o bună parte a nopții, cu capul dat pe spate, uitându-mă la cer. Am încercat să fixez niște puncte precise, dar de fiecare dată mi se împăienjeneau ochii. După o oră, mi s-a făcut frig și m-am dus la culcare înainte de a fi putut căpăta vreo certitudine.

18 mai

I-am povestit istoria cu stelele amicului meu venețian, care a izbucnit în râs mai înainte chiar să fi terminat. Noroc că nu i-am spus de la cine știam povestea. Și noroc, de asemenea, că am avut înțelepciunea să nu le fac cunoștință acestor doi tovarăși de drum.

Continuând să-și bată joc de zvonurile referitoare la sfârșitul lumii, Girolamo mi-a adus la cunoștință lucruri care m-au îngrijorat destul de tare. Încerc în compania lui aceeași stinghereală pe care o încercam cândva stând de vorbă cu Maimun; pe de-o parte, am o mare poftă să-i împărtășesc seninătatea, disprețul față de orice superstiție, ceea ce mă face să fiu de acord în mod fățiș cu toate vorbele sale; dar în același timp, nu izbutesc să împiedic ca aceste superstiții, chiar și cele mai aberante dintre ele, să mi se încuibeze în minte. „Și dacă acești oameni ar avea dreptate?“, „Și dacă lumea s-ar afla într-adevăr la mai puțin de patru luni până la stingerea ei?“ – astfel de întrebări îmi zboară prin minte, fără voia mea, și, deși sunt convins de deșertăciunea lor, nu reușesc să mă descotorosesc de ele. Ceea ce mă necăjește și mă face să mă simt rușinat, de două ori rușinat. Rușinat că împărtășesc temerile ignoranților și rușinat că am față de prietenul meu o atitudine atât de perfidă, dând din cap complice în semn de aprobare, dar contrazicându-l în străfundul sufletului.

Am încercat aceleași sentimente ieri, în timp ce Girolamo îmi vorbea de anumiți moscoviți numiți Capitoni, care tânjesc după moarte, zice-se, „pentru că sunt convinși că Hristos va reveni curând în această lume pentru a-și statornici împărăția și pentru că ei ar vrea să fie dintre aceia care vor apărea alături de El, în alaiul său, mai degrabă decât în mijlocul mulțimii păcătoșilor care îi vor simți fulgerele. Acești oameni trăiesc în afara oricărei autorități, în mici grupuri risipite pe imensitatea teritoriului. Ei consideră că lumea întreagă este acum condusă de Antihrist, că întreg pământul este populat cu osândiți, chiar și Moscovia, chiar și Biserica ale cărei rugăciuni și rituri nu le mai recunosc. Șeful lor le recomandă să se

înfometeze până ce mor, pentru că astfel nu se fac vinovați de sinucidere. Alții însă, simțindu-se presați de timp, nu mai șovăie să încalce în cel mai rău mod cu putință legea divină. Nu trece săptămână fără să nu fie aduse și povestite, din cutare sau cutare regiune a acestei imense țări, istoriile cele mai înspăimântătoare.

Grupuri mai mult sau mai puțin numeroase se adună în câte o biserică sau chiar într-un simplu hambar, blochează ușile și își dau foc în mod deliberat, jertfindu-se astfel familii întregi, în mijlocul rugăciunilor și urletelor copiilor".

Imaginile astea mă bântuie de când le-a evocat Girolamo. Mă gândesc la ele zi și noapte și mă tot întreb dacă se poate concepe că toți oamenii ăștia mor degeaba. Se poate oare înșela cineva în asemenea hal încât să-și sacrifice viața cu atâta cruzime dintr-o simplă eroare de judecată? Nu pot decât să am respect pentru ei, dar amicul meu venețian îmi spune că nu are deloc. Îi compară cu niște animale ignorante și consideră că au un comportament stupid, criminal și totodată nelegiuit. Cel mult simte pentru ei puțină milă, dar mila aceea care nu e decât crusta disprețului. Iar atunci când îi mărturisesc că mi se pare crudă atitudinea lui, mi-o întoarce că nu va fi niciodată la fel de crud față de ei pe cât sunt ei de cruzi față de ei înșiși, de nevestele și de copiii lor.

19 mai

Dacă stingerea stelelor mi se pare greu de verificat, ceea ce povestea prietenului meu persan demonstrează fără umbră de îndoială este că el e la fel de preocupat ca și mine de tot ce se spune în legătură cu anul acesta blestemat.

Nu, nu ca mine, mult mai mult decât mine. Eu rămân împărțit între iubirile mele, afacerile mele, visele mele banale, grijile mele obișnuite și trebuie să-mi constrâng în fiecare zi temperamentul delăsător să nu renunțe la a mai merge pe urmele cărții *Al o sutălea nume.* Mă gândesc la Apocalipsă cu intermitențe, cred în lucruri fără să prea cred, scepticul pe care taică-meu l-a cultivat în mine mă pune la adăpost de marile excese ale Credinței – sau ar trebui poate să spun că-mi interzice orice constanță, fie că e vorba de menținerea rațiunii sau de căutarea himerelor.

Să mă întorc însă la „prințul" meu, care îmi este și prieten. Mi-a enumerat astăzi prezicerile pe care le-a adunat în legătură cu anul în curs. Venite din toate colțurile lumii, ele sunt foarte numeroase. Unele pe care le cunoșteam deja, altele deloc sau imperfect. Știe mult mai mult decât mine, dar știu și eu unele lucruri pe care el le ignoră.

Există înainte de toate, desigur, prezicerile moscoviților și ale evreilor. Cele ale sectanților din Alep și cele ale fanaticilor englezi. Cele, foarte recente, ale unui anume iezuit portughez. Și apoi acelea – în ochii lui cele mai neliniștitoare – ale celor patru mari astrologi ai Persiei, care în mod obișnuit nu sunt de acord unul cu altul, disputându-și favorurile suveranului, și care ar fi afirmat cu toții într-un glas că în anul acesta oamenii îl vor chema pe Dumnezeu pe numele Lui ebraic, așa cum o făcuse Noe, și că se vor produce lucruri care nu s-au mai produs de pe vremea lui Noe.

— Un nou potop va inunda lumea? am întrebat.

— Da, însă de data asta un potop de foc!

Felul în care noul meu prieten a rostit această ultimă frază mi-a amintit de nepotul meu Bumeh. Tonul acela triumfător care vestea cele mai rele calamități! Ca și cum Creatorul, luându-i confidenți, le-ar fi făgăduit implicit imunitatea.

20 mai

M-am tot gândit, în cursul nopții, la cuvintele astrologilor persani. Nu atât la amenințarea cu un nou potop, întâlnită în toate prezicerile despre sfârșitul lumii, cât mai ales la aluzia referitoare la numele lui Dumnezeu și, în mod straniu, la numele Său ebraic. Presupun că acesta este tetragrama sacră pe care nimeni n-are voie s-o rostească – dacă am citit corect Biblia – cu excepția marelui preot, o singură dată pe an, în Sfânta Sfintelor, de ziua Ispășirilor. Ce ar trebui să se întâmple dacă, la cererea lui Sabbatai, mii de oameni din toată lumea s-ar pune să rostească cu voce tare numele inefabil? Cerul nu se va mânia oare, până la a nimici pământul și pe cei ce l-au populat?

Esfahani, cu care am stat îndelung de vorbă astăzi, nu vede deloc lucrurile în același fel. Pentru el, dacă numele inefabil este rostit de oameni, nu e pentru a sfida planurile lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, pentru a grăbi împlinirea lor, spre a grăbi sfârșitul timpurilor, spre a grăbi eliberarea; și mi s-a părut că nu e deloc deranjat de faptul că așa-zisul mesia din Smirna plănuiește această universală încălcare.

L-am întrebat atunci dacă, după părerea sa, tetragrama revelată lui Moise n-ar fi totuna cu al o sutălea nume al lui Allah pe care-l caută anumiți exegeți ai Coranului. Întrebarea mea i-a plăcut atât de mult, încât m-a luat pe după umeri cu mâna dreaptă și m-a condus să facem astfel câțiva pași împreună, aproape împingându-mă, iar felul ăsta de familiaritate venind din partea lui m-a făcut să roșesc.

— Este o plăcere, zise el în cele din urmă, cu o anume emoție în voce, e o plăcere să călătorești în compania unui erudit.

M-am ferit să-i schimb părerea, deși, în ochii mei, un erudit e un om în stare să răspundă la o asemenea întrebare mai curând decât omul care o pune.

— Vino! Urmează-mă!

Mă duse spre o cămăruță pe care o numi „cabinetul meu cu taine". Presupun că mai înainte ca acest personaj să se fi îmbarcat pe navă, locul ăsta n-avea nici măcar un nume, nici „cabinet", nici „cameră", nici „cabină", doar un loc cu destinație nedeslușită, taman bun ca să uiți acolo niște saci spintecați. Acum însă, pereții despărțitori din lemn sunt îmbrăcați în draperii, dușumeaua e acoperită cu un covoraș de dimensiunile ei, iar aerul e înmiresmat de tămâie. Ne-am așezat față-n față pe două perne groase. De tavan atârna o lampă cu ulei. Ne-au fost aduse cafea și dulciuri, și așezate pe un cufăr la stânga mea. De cealaltă parte, se afla o deschizătură largă neregulată ce dădea spre zarea albastră. Aveam plăcuta impresie că mă întorsesem în odaia mea de copil, acolo, la Gibelet, în fața mării.

— Are Dumnezeu un nume, ascuns, care s-ar adăuga celor nouăzeci și nouă pe care le cunoaștem? Dacă are unul, care este el? Este un nume ebraic? Un nume sirian? Un nume arab? Cum să-l recunoaștem dacă l-am vedea într-o carte sau dacă l-am auzi? Cine, în trecut, l-a cunoscut? Și ce puteri conferă acest nume acelora care îl dețin?

Prietenul meu începuse să alinieze întrebările fără grabă. Privindumă uneori; dar cel mai adesea cu chipul întors spre larg. Îi contemplam atunci pe îndelete profilul uscat de acvilă și sprâncenele fardate.

— Încă din zorii islamului, învățații dezbat un verset din Coran, care revine de trei ori în termeni asemănători și care suferă diverse interpretări.

Esfahani îl cită, cadențând cu grijă silabele: „fa sa*bbih bismi rabbika-l-azâm";* ceea ce s-ar putea tălmăci în limba noastră prin: „Slăvește numele Dumnezeului tău, cel foarte mare".

Ambiguitatea provine din faptul că, în construcția frazei arabe, epitetul „l-azâm", „cel mare", s-ar putea referi fie la Dumnezeu, fie la numele său. În primul caz, n-ar fi în acest verset decât un îndemn cât se poate de normal la slăvirea numelui lui Dumnezeu. Dar dacă interpretarea a doua este cea bună, versetul ar putea fi înțeles ca și cum ar zice: „slăvește-l pe Dumnezeul tău prin numele său cel mai mare", ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că există, printre diferitele nume ale lui Dumnezeu, un nume major, superior tuturor celorlalte, și a cărui invocare ar avea virtuți neobișnuite.

— Dezbaterea continua astfel de veacuri, partizanii fiecărei interpretări găsind sau crezând că găsesc în Coran, sau în diversele spuse atribuite Profetului, cu ce să-și argumenteze teza și s-o infirme pe cea a adversarilor. Când iată că un nou argument, un argument

puternic, a fost avansat de un erudit din Bagdad, cunoscut sub numele de Mazandarani. Nu spun că a convins pe toată lumea, oamenii rămân și astăzi pe poziții divergente, cu atât mai mult cu cât acest om nu era un personaj dintre cele mai recomandabile, se spunea despre el că practica alchimia, scria cu alfabete magice și cultiva diverse științe oculte. Avea însă numeroși discipoli, iar casa lui, se spune, nu se golea niciodată; de aceea argumentul său a zdruncinat certitudinile și a trezit apetitul învățaților, precum și pe al profanilor.

Potrivit „prințului", argumentul lui Mazandarani s-ar putea rezuma după cum urmează: dacă versetul cu pricina a putut fi înțeles în două moduri diferite, asta înseamnă că Dumnezeu – care este, pentru musulmani, autorul însuși al Coranului – a dorit această ambiguitate.

— De fapt, insistă Esfahani, fără să indice cu limpezime că era de acord cu această părere, dacă Dumnezeu a ales această formulare și nu alta, și dacă El a repetat-o de trei ori în termeni aproape identici, în mod evident nu poate fi din eroare sau stângăcie sau inadvertență sau proastă cunoaștere a limbii – toate aceste ipoteze sunt de neconceput fiind vorba despre El. Dacă El a făcut-o, înseamnă că a fost absolut cu bună știință!

Transformând astfel, întrucâtva, îndoiala în certitudine și obscuritatea în limpezime, Mazandarani s-a întrebat: De ce a dorit Dumnezeu această ambiguitate? De ce nu a spus El limpede creaturilor sale că numele suprem nu există? Și tot el a răspuns: dacă Ziditorul a ales să se exprime ambiguu în problema numelui suprem, nu este, evident, pentru a ne înșela, pentru a ne amăgi – astfel de planuri, venind din partea Sa, ar fi, încă o dată, de neconceput; El n-a putut să ne lase să credem că numele suprem ar putea exista, dacă el n-ar exista! Așadar, numele suprem există, în mod obligatoriu; iar dacă Cel-Prea-Înalt nu ne spune acest lucru în mod explicit, înseamnă că nesfârșita Sa înțelepciune Îi spune să arate calea doar oamenilor care o merită. La lectura versetului deja citat – „Slăvește numele Dumnezeului tău, cel foarte mare" –, la fel ca pentru multe alte versete coranice, mulțimea va rămâne convinsă că a priceput tot ce era de priceput; în vreme ce aleșii, inițiații, se vor putea strecura prin ușa subtilă pe care El o va fi întredeschis în folosul lor.

Socotind că a stabilit astfel, fără umbră de îndoială, că al o sutălea nume există, și că Dumnezeu nu ne interzice să-l cunoaștem, Mazandarani a făgăduit discipolilor săi să spună într-o carte ce nu este acest nume, și ce este el.

— Cartea asta, a scris-o? am întrebat eu cu o voce cam rușinată.

— Și aici părerile sunt divergente. Unii pretind că n-a scris-o niciodată, alții afirmă că a scris-o și că se numește *Cartea celui de-al o sutălea nume* sau *Tratatul despre al o sutălea nume*, sau de asemenea *Dezvăluirea numelui ascuns*.

— Am văzut trecând prin magazinul meu o carte care se numește așa, dar n-am știut niciodată dacă era de mâna lui Mazandarani. Era cel mai puțin fals lucru pe care-l puteam spune fără să mă dau de gol.

— O mai ai?

— Nu. Mai înainte chiar de a fi putut s-o citesc, un trimis al regelui Franței mi-a cerut-o, iar eu i-am dat-o.

— În locul dumitale, eu n-aș fi dat cartea asta, nu înainte de a o fi citit. Dar nu regreta nimic, era cu siguranță un fals…

Cred că am reprodus destul de fidel cuvintele lui Esfahani, sau măcar esențialul, căci am stat de vorbă vreme de trei ceasuri încheiate.

Mi-a vorbit cu sinceritate, cred, și am de gând să-i vorbesc cu tot atâta sinceritate la viitoarele noastre întâlniri. Continuând totodată să-i pun întrebări, căci știe, sunt sigur, infinit mai multe lucruri decât mi-a spus.

21 mai

Searbădă, searbădă zi.

Pe cât de multe bucurii și cunoștințe mi-a adus cea de ieri, pe atât de multe dezamăgiri și motive de iritare mi-a adus aceasta.

La trezire, deja mă simțeam cuprins de greață. O revenire a răului de mare, pricinuită de legănările vasului sau poate că abuzasem în ajun de zaharicalele persane pe bază de semințe de pin, fistic, năut și cardamă.

Nesimțindu-mă în formă și neavând nici poftă de mâncare, m-am hotărât să țin regim toată ziua în strâmta mea cabină și să stau să citesc.

Mi-ar fi plăcut să continuu conversația cu „prințul”, dar nu eram în stare să mă înfățișez în fața nimănui; mi-am zis, în chip de consolare, că era poate mai bine să nu mă arăt prea stăruitor, prea curios, de parcă aș fi vrut să-l iscodesc.

Când, la începutul după-amiezei, la ceasul când toți își fac siesta, m-am decis să dau o raită, puntea era efectiv pustie. L-am văzut însă brusc, la câțiva pași de mine, pe căpitan, rezemat de bastingaj, părând cufundat în meditație. Dacă n-aveam niciun chef să-i vorbesc, nu voiam nici să dau impresia că fug. Atunci mi-am continuat plimbarea cu același pas și, ajungând în dreptul lui, l-am salutat curtenitor. Făcu același lucru, dar cu un aer cam absent. Pentru a nu prelungi prea mult tăcerea, l-am întrebat când aveam să acostăm și în ce port anume.

Era, mi se pare mie, întrebarea cea mai obișnuită, cea mai banală pe care un pasager ar putea-o pune căpitanului.

Dar numitul Centurione întoarse bărbia spre mine cu un aer bănuitor.

— Pentru ce întrebarea asta? Ce încerci să afli? Pentru ce dracu' ar vrea un călător să știe încotro merge nava pe care s-a îmbarcat? Mi-am păstrat însă zâmbetul pentru a explica, aproape scuzându-mă:

— Păi n-am cumpărat prea multe merinde la ultima noastră escală, încep să duc lipsă de anumite lucruri…

— Rău ai făcut! Un călător trebuie să fie prevăzător. Puțin mai lipsea ca să-mi aplice o corecție. Mi-am adunat rezervele de răbdare și de politețe pentru a rosti o formulă de rămas-bun și m-am îndepărtat.

Peste un ceas îmi trimitea o porție de supă prin Maurizio. Chiar dacă aș fi fost perfect sănătos, nu m-aș fi apropiat de ea; cu atât mai mult azi, când îmi simt măruntaiele sensibile.

În vreme ce îl rugam pe tânărul matelot să transmită mulțumirile mele, am exprimat la adresa căpitanului câteva sarcasme usturătoare. Dar Maurizio se îndărătnici să reacționeze ca și cum n-ar fi auzit nimic, iar atunci nu mi-a rămas de făcut decât să mă prefac că n-am spus nimic.

Așa s-a desfășurat ziua mea, iar acum mă aflu în fața paginii de însemnări, cu pana-n mână și cu ochii-n lacrimi. Dintr-o dată, totul îmi lipsește aici. Uscatul, și Gibelet, și Smirna, și Genova, și Marta, și până și Gregorio.

Searbădă zi, cu adevărat searbădă.

24 mai

Am aruncat ancora în portul Tanger, care se află dincolo de Gibraltar și de Coloanele lui Hercule și care aparține de puțină vreme coroanei Angliei – lucru pe care nu-l știam, o mărturisesc, până azi-dimineață. E adevărat că a aparținut timp de două veacuri Portugaliei, care-l cucerise prin forță; dar când infanta Catalina (Catherine) de Braganza a fost dată în căsătorie acum patru-cinci ani regelui Charles, i-a adus acestuia în chip de zestre două orașe, unul fiind acesta, celălalt Bombay în India. Mi s-a spus că ofițerilor englezi trimiși aici nu le place deloc și că rostesc cuvinte nepoliticoase la adresa a ceea ce ei consideră a fi un dar lipsit de valoare.

Totuși, orașul mi s-a părut cochet, principalele sale străzi sunt drepte și largi, mărginite de case solid construite. Am văzut de asemenea câmpuri întregi cu portocali și lămâi, care răspândesc un

parfum dintre cele mai persistente. Domnește aici o atmosferă plăcută datorită apropierii de Mediterana, de Atlantic, de deșertul care nu e departe, și de munții Atlas. Nicio altă regiune, mi se pare mie, nu e așezată la răspântia a patru climate. După mine, acesta este un pământ pe care orice rege ar fi fericit să-l posede. Am întâlnit, plimbându-mă, un bătrân burghez de origine portugheză care s-a născut în acest oraș, pe care a refuzat să-l părăsească o dată cu soldații regelui său. Se numește Sebastiao Magalhaes. (N-o fi cumva un descendent al celebrului navigator{5}? Nu, mi-ar fi spus-o, cu siguranță…) El e cel care mi-a povestit ce se șușotește și e convins că batjocura ofițerilor englezi este motivată doar de faptul că soția suveranului lor este „papistașă”; unii dintre ei cred că Papa însuși a favorizat pe ascuns această căsătorie pentru a încerca să readucă Anglia în sânul bisericii.

Dar, dacă îi dau crezare interlocutorului meu, această alianță s-ar explica altfel: Portugalia se află constant în război cu Spania, care n-a renunțat s-o recucerească, și astfel caută să-și întărească legăturile cu dușmanii dușmanului ei.

Îmi promisesem că, la cea dintâi escală, îi voi invita și trata regește pe cei doi prieteni, persan și venețian, neavând posibilitatea de a le oferi un ospăț la bord. Aveam de gând să mă interesez care e locul unde se mănâncă cel mai bine, iar când am avut norocul să nimeresc peste senhor Magalhaes, i-am cerut sfatul. Mi-a răspuns pe dată că eram binevenit în casa lui; i-am mulțumit și i-am explicat deschis că aveam de înapoiat mai multe invitații și că m-aș simți stingherit dacă m-aș urca din nou la bord fără să-mi fi onorat datoria față de prieteni. Dar nici n-a vrut să audă.

— Dacă l-ai avea pe fratele dumitale în acest oraș, nu i-ai fi poftit la masa lui? Consideră că așa stau lucrurile și fii sigur că ne vom simți mult mai bine să stăm la taclale ca între prieteni în biblioteca mea decât într-o crâșmă din port.

25 mai

Nu mi-am putut relua condeiul ieri seară. La întoarcerea de la senhor Magalhaes, era noapte și mâncasem și băusem prea mult ca să mă apuc de scris.

Amfitrionul nostru stăruise chiar să ne petrecem noaptea la el acasă, ceea ce nu se putea refuza ușor după atâtea nopți petrecute pe paturi mișcătoare. Dar mi-a fost teamă ca nu cumva căpitanul să se hotărască să ridice ancora în zori, așa că am preferat să ne luăm rămas-bun.

Acum e ora amiezei, iar nava e tot la chei. Totul pare atât de pașnic în jurul nostru. Am impresia că nu suntem pe punctul de a pleca.

Seara de ieri s-a petrecut în mod plăcut, însă nu foloseam nicio limbă comună, ceea ce i-a răpit reuniunii noastre o parte din interes. Desigur, părintele Ange își însoțise stăpânul pentru a-i servi de tălmaci, dar nu se achită de sarcină decât alene. Uneori era ocupat cu mâncatul sau nu ascultase și cerea să i se repete; iar alteori traducea în două vorbe lapidare o lungă explicație, fie pentru că nu reținuse totul, fie pentru că anumite lucruri care fuseseră spuse nu-i conveneau.

Astfel, la un moment dat, Esfahani, care arătase un mare interes pentru Moscovia și pentru tot ce istorisea venețianul despre oamenii ei și obiceiurile lor, a vrut să afle mai multe despre diferențele religioase care existau între ortodocși și catolici. Girolamo începu să-i explice tot ceea ce patriarhul Moscoviei îi reproșa Papei. Părintele Ange nu aprecia deloc faptul că era nevoit să repete asemenea lucruri, iar când Durrazzi spuse că moscoviții, ca și englezii, se amuzau să-l numească pe Sfântul Părinte „antihrist”, clericul nostru se făcu roșu la față, dădu drumul cu zgomot cuțitului din mână și-i aruncă, cu buzele tremurând, venețianului:

— Ați face mai bine să învățați limba persană ca să spuneți aceste lucruri chiar dumneavoastră, eu nu doresc să-mi mânjesc gura și nici urechea prințului.

Mânia îl făcuse pe părintele Ange să vorbească în franceză, dar toate persoanele de față, oricare ar fi fost limba lor, înțeleseseră cuvântul „prinț”. Degeaba încercă clericul să-și ia vorba înapoi, răul fusese făcut. Nu știu dacă la un incident similar se gândise cel care spusese cândva „traducător, trădător”.

Astfel, după o lună de navigație, știu în sfârșit că Esfahani este cu adevărat prinț. Înainte de a debarca la Londra, voi sfârși totuși prin a ști cu exactitate cine este el și din ce motiv călătorește.

Ieri-seară la masă, când ajunsesem să vorbim iarăși despre cedarea Tangerului de către portughezi, el se aplecă spre mine pentru a-mi cere să-i explic într-una din zile, în amănunt, afinitățile și dușmăniile dintre diversele națiuni creștine. I-am făgăduit să-i spun puținul pe care-l știam. Și, în chip de introducere, i-am explicat, pe jumătate în glumă, că, dacă ar vrea cineva să înțeleagă ce se petrece în jurul său, ar trebui să țină minte că englezii îi detestă pe spanioli, că spaniolii îi detestă pe englezi, că olandezii îi detestă și pe unii și pe alții, că francezii îi detestă din belșug pe toți la un loc…

Deodată, Girolamo, care pricepuse Dumnezeu știe cum ceea ce tocmai îi spusesem de-o parte, în arabă, îmi zise:

— Explică-i, de asemenea, că sienezii îi blestemă pe florentini și că

genovezii îi preferă pe turci venețienilor…

Am tradus cu fidelitate, înainte de a protesta cu vehemența cea mai ipocrită.

— Dovada că nu mai avem niciun resentiment împotriva Veneției, este că ne vorbim, tu și cu mine, ca niște prieteni.

— Acuma, da, ne vorbim ca niște prieteni. Dar la început, de fiecare dată când mă salutai, te uitai în jurul tău ca să te asiguri că nu te vede niciun genovez.

Am negat iarăși. Dar poate că nu se înșală prea tare. În afară de faptul că mă uitam mai puțin în jurul meu cât mai curând spre Cer, unde se presupune că se află strămoșii mei, pace sufletelor lor.

Am tradus schimbul nostru de vederi „alteței sale“, dar nu știu dacă l-a înțeles. Ba da, cred că l-a înțeles. Nu există oare și înspre Persia Genove și Veneții, Florențe și Siene, schismatici, fanatici, ca și regate și popoare care se ceartă la fel ca englezii, spaniolii și portughezii noștri?

Abia la venirea serii, *Sanctus Dionisius* a ridicat ancora. Ne-am fi putut petrece noaptea trecută în așternuturile primitoare pe care ni le propunea Magalhaes. Ar fi fost o noapte dintre cele mai întremătoare! Dar greșesc dacă părăsesc Tangerul formulând regrete în loc să binecuvântez Cerul pentru întâlnirea nesperată care a iluminat această escală. Nădăjduiesc să-i fi dăruit amfitrionului nostru tot atâta fericire câtă ne-a dăruit și el. Și că trecerea noastră i-a mai domolit melancolia. Pe vremea portughezilor, era un personaj respectat; de când englezii au luat în stăpânire locul, are sentimentul că a pierdut orice considerație. Dar ce-i de făcut? Nu poate totuși, la șaizeci de ani trecuți, să-și părăsească locuința și pământurile și să-și reînceapă viața altundeva. Cu atât mai mult cu cât englezii nu sunt dușmani, ci aliați, iar regina lor se numește Catalina de Braganza.

— Iată-mă exilat fără să-mi fi părăsit țara.

Sunt cuvinte pe care un genovez de Dincolo-de-Mare le poate înțelege, nu-i așa?

Fii binecuvântat, Sebastiao Magalhaes, și să-ți dea Dumnezeu răbdare!

26 mai

Poate că există totuși, la urma urmei, o anume coerență în nebunia căpitanului.

Dacă-i dau crezare lui Girolamo, Centurione a ales să se oprească la Tanger, evitând toate porturile de pe coasta spaniolă, pentru că

transportă în Anglia o încărcătură importantă și se teme să nu fie capturată. Pentru acest motiv se îndreaptă acum spre Lisabona, neavând de gând să se oprească nici la Cádiz, nici la Sevilla.

Tot nu i-am povestit lui Durrazzi – nici nimănui altcuiva – episodul cu demonii zburători, dar vreau să cred că nebunia ar putea fi simulată de căpitan pentru a-și masca itinerarul neregulat.

Încă nu izbutesc să mă conving, dar mi-ar plăcea mult să fie adevărat. Prefer să știu nava sub comanda unui om diabolic de viclean, decât sub cea a unui pur alienat.

Prințul Aii ne-a poftit astăzi la masa sa, pe Girolamo și pe mine. Mă așteptam ca părintele Ange să fie cu noi, dar gazda ne-a explicat că tălmaciul său se legase să țină post toată ziua și să păstreze tăcerea dedicându-se contemplației. Cred mai cu seamă că n-avea chef să traducă vorbe nelegiuite. Așadar, mie mi-a revenit sarcina de a converti italiana în arabă și araba în italiană. Cunosc evident ambele limbi și nu simt nicio stinghereală să trec de la una la alta, dar încă nu mai fusesem în situația de a traduce astfel, de-a lungul mesei, fiecare cuvânt ce era spus și mi s-a părut o sarcină epuizantă. N-am putut aprecia nici bucătăria, nici conversația.

Pe lângă efortul legat de tălmăcire, am fost nevoit să fac față, ca și părintele Ange, încurcăturii pe care Durrazzi se străduiește s-o provoace.

Face parte dintre acei oameni incapabili să-și rețină cuvintele care ajung pe vârful limbii. Astfel, nu s-a putut împiedica să nu vorbească iarăși despre proiectele regelui Franței privitoare la războiul împotriva sultanului și despre faptul că su/î-ul Persiei s-ar fi angajat să-i atace pe otomani din spate. Voia ca gazda noastră să-i spună dacă o asemenea alianță fusese cu adevărat încheiată. Am încercat să-l fac pe prietenul meu să renunțe la o astfel de întrebare delicată, dar el se încăpățână într-un mod aproape bădărănesc să-i traduc cuvânt cu cuvânt. Din exces de politețe sau din slăbiciune, am făcut-o și, după cum mă așteptam, prințul refuză sec să răspundă. Ba, și mai rău, spuse brusc că era obosit, somnoros, și am fost nevoiți să ne ridicăm pe dată.

Am sentimentul că am fost umilit și că am pierdut doi prieteni dintr-o mișcare.

Seara asta mă întreb dacă, la urma urmei, n-avea taică-meu dreptate să-i deteste pe venețieni, să-i socotească aroganți și vicleni, și să adauge – mai ales când avea acasă alți oaspeți italieni – că se ascund cel mai puțin atunci când își poartă măștile!

27 mai

Azi-dimineață, când am deschis ochii, una dintre „fiarele” prințului Aii stătea în fața mea. Cred că am scos un țipăt de spaimă, dar omul nu s-a clintit. A așteptat să mă așez și să mă frec la ochi pentru a-mi întinde un bilet prin care stăpânul lui mă poftea să vin la cafea.

Speram că-mi va vorbi din nou despre *Al o sutălea nume*, dar am înțeles destul de repede că voia doar să șteargă impresia zilei de ieri când aproape că ne dăduse afară.

Invitându-mă fără Girolamo, voia totodată să marcheze diferența.

Nu voi mai încerca să-i pun alături…

1 iunie

Tocmai mi-am amintit de prezicerea făcută de Sabbatai potrivit căreia era învierii va începe în luna iunie, în care intrăm chiar în dimineața asta. În ce zi, în iunie? Habar n-am. Fratele Egidio a fost cel ce mi-a vorbit despre această prezicere și nu cred că mi-a precizat data.

Am recitit pagina cu pricina, cea din 10 aprilie, și constat că n-am vorbit despre prezicerea asta. Totuși, îmi amintesc că am auzit-o. Dar poate că nu era în ziua aceea.

Acum, îmi amintesc, era la Smirna, la puțin timp de la sosirea mea în acel oraș. Da, sunt sigur, chiar dacă nu mi-e cu putință să verific, nemaiavând caietul…

Durrazzi nu auzise vorbindu-se de un sfârșit al lumii anunțat pentru iunie. A râs, la fel cum râsese de acel 1 septembrie al iluminaților moscoviți.

— Sfârșitul lumii, pentru mine, înseamnă să cad în mare, zise el ireverențios.

O dată mai mult mă întreb dacă asta înseamnă înțelepciune sau mai degrabă orbire…

La Lisabona, 3 iunie

După opt zile de navigație, *Sanctus Dionisius* a aruncat ancora azi la amiază în rada Lisabonei. Și abia ajunseserăm aici, că am fost nevoit să fac față unui grav pocinog, care a fost cât pe ce să se transforme într-un dezastru. N-am făcut nicio greșeală, în afară de aceea de a nu ști ceea ce alții știau deja; nu există însă greșeală mai rea decât

ignoranța…

Cu puțin înainte să coborâm pe uscat, pe când mă pregăteam să mă duc – înainte de orice – să-l caut pe signor Cristoforo Gabbiano, căruia trebuia să-i înmânez scrisoarea dată de Gregorio, Esfahani îmi trimise un bilețel cu frumosul lui scris, rugându-mă să vin să-l văd în ceea ce se putea numi apartamentul său. Era mânios pe părintelui Ange, pe care-l acuza de lipsă de respect față de el, de îngustime de spirit și de ingratitudine. Puțin mai târziu, l-am văzut pe călugăr ieșind, la rându-i, dintr-o cabină, cărându-și lucrurile și arătându-se la fel de mânios. Pricina certei lor era că prințul dorea să se ducă să-l caute pe un iezuit portughez de care îmi vorbise deja în cursul călătoriei, părintele Vieira, care ar fi făcut anumite profeții legate de sfârșitul lumii și altele care anunțau prăbușirea iminentă a împărăției otomane. De când aflase, cu câteva luni în urmă, de existența acestui preot, persanul își promisese să-l întâlnească musai, dacă trecea cumva prin Lisabona, și să-i ceară mai multe amănunte asupra acestor preziceri care-l interesau în cel mai înalt grad. Dar atunci când îl pofti pe părintele Ange să-l însoțească în această vizită și să-i servească drept tălmaci, călugărul se răzvrăti, afirmând că iezuitul era un eretic, un nelegiuit, care păcătuise din trufie, pretinzând că ar cunoaște viitorul, și că refuza să-l întâlnească. Neputând să-l facă să se răzgândească, prințul nădăjduia că aș putea eu să-l înlocuiesc. N-am văzut nicio piedică, ba dimpotrivă. Nutream tot atâta interes pentru ce ne-ar putea spune acest om. Atât despre sfârșitul timpurilor, cât și despre soarta împărăției pe teritoriul căreia locuiesc. M-am grăbit așadar să accept și am profitat de bucuria pe care i-am făcut-o astfel lui Esfahani pentru a-l pune să promită că nu-i va păstra supărare părintelui Ange, care trebuia să dea ascultare Credinței sale și legămintelor pe care le făcuse, și să vadă în atitudinea sa mai curând dovada unei lealități riguroase decât cea a unei trădări.

Abia debarcaserăm, că ne și îndreptam, prințul, „fiarele” sale și cu mine, spre o biserică mare din cartierul portului, în fața căreia am întâlnit un tânăr seminarist pe care l-am întrebat dacă nu-l cunoaște cumva pe părintele Vieira și dacă ne-ar putea arăta locul unde-și avea reședința. Privirea i se întunecă un pic, dar mă rugă să-l urmez la prezbiteriu. Ceea ce am și făcut, în vreme ce prințul și oamenii săi rămaseră afară.

Odată ajuns înăuntru, seminaristul mă pofti să iau loc și promise că va trimite după cineva de rang mai înalt care m-ar putea lămuri mai convenabil. Lipsi câteva clipe, apoi se întoarse, pentru a-mi spune că avea să vină „vicarul”. Am așteptat și am tot așteptat, după care am început să-mi pierd răbdarea, cu atât mai mult cu cât prințul era tot în stradă. La un moment dat, nemairezistând, m-am sculat și am deschis

ușa prin care ieșise tânărul. El era acolo, spionându-mă printr-o crăpătură, și tresări foarte tare când mă văzu.

— Poate că am venit într-un moment nepotrivit, i-am spus eu politicos. Dacă doriți, voi reveni mâine. Nava noastră tocmai a sosit și rămânem la Lisabona până duminică.

— Faceți parte dintre prietenii părintelui Vieira?

— Nu, nu-l cunoaștem încă, dar am auzit vorbindu-se de scrierile sale.

— Le-ați citit?

— Nu, din păcate, nu încă.

— Știți unde se află acum?

Începeam să-l găsesc enervant. Și începeam să-mi spun că nimerisem fără îndoială peste un sărac cu duhul.

— Dacă aș fi știut unde se află părintele Vieira, n-aș fi venit să vă întreb!

— Este în închisoare, din ordinul Sfântului Oficiu!

Interlocutorul meu începu să-mi explice pentru ce motive fusese închis iezuitul din ordinul Inchiziției, dar am pretextat că sunt grăbit ca să părăsesc clădirea cât mai repede și l-am rugat pe Esfahani și pe oamenii săi să mărească pasul fără a se uita îndărăt. N-aș putea spune de ce anume mi se făcuse frică. Deși eram convins că nu mi se putea reproșa nimic, n-aveam nicidecum poftă ca tocmai în ziua sosirii mele în acel oraș să fiu nevoit să mă înfățișez dinaintea unui vicar, episcop, judecător sau oricărui alt reprezentant al autorității, și mai cu seamă nu dinaintea Sfântului Oficiu!

Când, la întoarcerea la bord, i-am povestit lui Durrazzi ce ni se întâmplase, mi-a zis că el știa că Inchiziția îl condamnase pe Vieira și că acesta se afla în temniță de anul trecut.

— Ar fi trebuit să-mi spui că vrei să-l întâlnești pe acest preot, te-aș fi pus în gardă. Dacă te-ai fi arătat față de mine la fel de vorbăreț pe cât sunt eu cu tine, ai fi evitat necazul ăsta! mă dojeni el.

Cu siguranță. Dar poate că mi-aș fi atras o mie de alte necazuri.

În altă ordine de idei – și pentru a evoca o clipă și părțile bune ale călătoriei – m-am informat în seara asta unde se mănâncă cel mai bine la Lisabona, spre a-mi putea invita prietenii mâine seară, așa cum n-o putusem face la escala noastră de la Tanger. Mi s-a vorbit despre o tavernă renumită, unde se pregătește peștele cu mirodenii aduse din toate colțurile lumii. Îmi promisesem să nu-i mai aduc împreună pe persan și pe venețian, dar acum prințul știe să facă diferența între Girolamo și mine, iar eu trebuie să pun surdină prejudecăților și sensibilităților mele. Nu suntem atât de numeroși încât să putem sta de vorbă ca între gentilomi pe nava asta!

Azi-dimineață m-am dus devreme la signor Gabbiano, iar vizita asta, care ar fi trebuit să fie scurtă, curtenitoare și la urma urmei banală, mi-a schimbat cursul călătoriei – la fel ca pe cel al însoțitorilor mei.

I-am găsit adresa fără nicio greutate, deoarece își are birourile în vecinătatea portului. Este milanez după tată și portughez după mamă și locuiește la Lisabona de mai bine de treizeci de ani, veghind interesele a numeroși negustori de toate neamurile, pe lângă propriile sale afaceri. Când Gregorio mi-a vorbit de el, am avut impresia că era un agent în slujba lui, oarecum slujbașul lui; dar poate că i-am interpretat eu greșit cuvintele. Omul pare, în orice caz, un armator prosper, iar birourile sale ocupă o întreagă clădire de patru etaje, unde se agită în permanență vreo șaizeci de persoane. Căldura este sufocantă, în ciuda orei matinale, iar Gabbiano pusese o mulatră ce se afla în spatele lui să-i facă vânt cu evantaiul; și cum se părea că asta nu-i era de ajuns, își agita din când în când foile pe care le citea, pentru a-și răcori pleoapele.

Deși era solicitat de alți cinci vizitatori care-i vorbeau toți în același timp, se arătă îndatoritor la auzul numelui meu, precum și la acela al lui Mangiavacca, și desfăcu imediat scrisoarea, parcurgând-o apoi în tăcere, cu sprâncenele încruntate; își chemă pe dată secretarul pentru a-i strecura grav câteva vorbe la ureche și își ceru scuze față de mine că era nevoit să se ocupe o vreme de celelalte persoane. Funcționarul lipsi câteva minute, apoi se întoarse aducând o sumă considerabilă – aproape două mii de florini.

Cum îmi manifestam surpriza, Gabbiano îmi întinse scrisoarea, pe care o primisem închisă. Pe lângă formulele obișnuite, Gregorio îi cerea doar să-mi încredințeze mie personal suma respectivă, pe care urma să i-o aduc la Genova.

Oare ce încearcă să facă așa-zisul meu „socru”? Să mă silească să trec pe la el la întoarcerea de la Londra? Fără doar și poate. Astfel de calcule îi sunt pe potrivă!

Am căutat să-i explic gazdei mele că ezitam să duc cu mine o sumă importantă, cu atât mai mult cu cât nu aveam deloc de gând să trec din nou prin Genova. Dar nici n-a vrut să audă. Îi datora efectiv această sumă lui Gregorio și, din moment ce acesta o cerea înapoi, nici vorbă să nu i-o trimită. După care, m-a făcut el să înțeleg, n-aveam decât să trec prin Genova sau să găsesc un alt mijloc de a trimite banii la destinatar.

— Dar n-am niciun loc sigur pe vas…

Păstrându-și curtoazia, omul îmi adresă un zâmbet ușor agasat și mi-i arătă cu un gest pe toți acei oameni din jurul său care începeau

să-și piardă răbdarea. Mai pe șleau spus, nu putea, pe lângă propriile sale probleme, să se mai încurce și cu ale mele!

Am pus punga cea grea în traista mea de pânză. Apoi m-am ridicat în picioare, resemnat, preocupat, și i-am zis ca și cum aș fi vorbit pentru mine:

— Și când te gândești că o să car după mine o asemenea sumă până la Londra!

Această ultimă săgeată, lansată la întâmplare, a fost cea care a nimerit la țintă.

— La Londra zici? Nu, crede-mă pe mine, ar fi o nebunie, nu te du acolo! Tocmai am primit știri foarte sigure potrivit cărora mai multe nave care se îndreptau spre Anglia au fost inspectate de olandezi. Pe deasupra, o mare bătălie se desfășoară pe mare, pe ruta dumitale. Ar fi o nebunie să ridicați ancora acum.

— Căpitanul are de gând să plece poimâine, duminică.

— E mult prea devreme! Du-te și spune-i din partea mea că nu trebuie să se ducă acolo. Și-ar pune vasul în pericol. Sau, și mai bine, spune-i să vină să mă vadă în după-amiaza asta, negreșit, ca să-i explic cum stau lucrurile. Cine e căpitanul dumitale?

— Se numește Centurione, cred. Căpitanul Centurione.

Gabbiano făcu o mutră care însemna că nu-l cunoaște.

Am fost pe punctul să-l iau de-o parte pentru a-i vorbi de nebunia căpitanului, dar am simțit că ar fi o stângăcie. Oamenii din jurul nostru se agitau, azvârlindu-mi priviri enervate; ce aveam eu de spus era un lucru delicat; și apoi, dacă omul ăsta i-ar vorbi direct lui Centurione, fără îndoială că ar simți și singur ce m-aș fi străduit eu să-i explic.

Am dat fuga la vas, ducându-mă glonț spre cabina căpitanului. Era singur, cufundat în meditație sau în vreo conversație mută cu demonii săi. Mă rugă politicos să mă așez în fața lui și ridică spre mine capul cu o încetineală de mare înțelept.

— Ce se întâmplă?

În timp ce-i împărtășeam cele aflate, păru că mă ascultă cu mare concentrare; iar după ce i-am spus că signor Gabbiano dorea să-i vorbească personal pentru a-l informa asupra tuturor circumstanțelor care făceau periculoasă călătoria spre Londra, Centurione făcu ochii mari, se ridică de pe scaun, mă bătu pe umăr rugându-mă să aștept la locul meu fără să mă mișc, căci trebuia să plece spre a da niște ordine oamenilor săi, apoi vom merge împreună spre a-l vedea pe acel Gabbiano.

La un moment dat, în vreme ce încă îl mai așteptam, căpitanul asemenea unei vijelii prin cabină, numai ca să mă asigure că tocmai lua toate măsurile ca să putem pleca. Eram convins că spunând acest

lucru, înțelegea „pentru ca să putem pleca, el și cu mine, la Gabbiano”. Înțelesesem greșit sau mă trăsese pe sfoară. Ce făcuse el, de fapt, în vreme ce eu îl așteptam: fusese să ordone oamenilor săi să desfacă parâmele și să desfășoare pânzele pentru a părăsi Lisabona cât mai repede.

Se întoarse pentru a mă informa, de data asta fără nicio ambiguitate:

— Ne îndreptăm spre larg! Am sărit de pe scaun ca un nebun. Iar el, calm, mă rugă să-mi reiau locul pentru a putea să-mi explice adevărul.

— N-ai remarcat nimic la individul ăsta pe care te-ai dus să-l vezi?

Remarcasem multe lucruri, dar nu vedeam la ce anume făcea aluzie. Nici pentru ce își permitea să numească un asemenea personaj „individul ăsta“.

Atunci căpitanul reluă:

— N-ai remarcat nimic la acest Gabbiano?

După felul în care rostise acest nume, am priceput în sfârșit. Și am fost îngrozit. Dacă nebunul pe care-l aveam în fața mea intrase în delir doar văzând că trece un pescăruș sau un goeland, în ce demență avea să cadă aflând că omul care-i cerea să-și amâne călătoria se numea tocmai „gabbiano[{6}]”? Ar trebui să mă consider fericit că m-a luat drept un prieten venit să-l avertizeze în legătură cu un complot, mai curând decât drept un demon deghizat în călător genovez. Și noroc că numele meu este Embriaco, și nu Marangone[{7}], cum se numea un negustor amalfitan cu care taică-meu făcea cândva afaceri!

Astfel, am părăsit Lisabona!

Primul meu gând n-a fost pentru mine și tovarășii mei de nenorocire, care urma să navigăm printre canonierele dezlănțuite și care riscam moartea sau captivitatea; nu, primul meu gând a fost – în mod ciudat – de a-i deplânge pe nefericiții pe care îi abandonaserăm la Lisabona. Mi se părea inadmisibil că tocmai căpitanul nu voise să aștepte întoarcerea lor la bord, deși știam bine că această vinovată neglijență avea să le cruțe poate viața și să evite nenorocirile care în mod inexorabil se vor abate asupra noastră.

M-am gândit în primul rând, evident, la cei doi prieteni pe care mi-i făcusem în cursul călătoriei, Durrazzi și Esfahani. Îi văzusem plecând și pe unul, și pe celălalt azi-dimineață, o dată cu mine, și am putut verifica, vai, că nu se întorseseră la bord. Îmi făgăduiseră că vor fi oaspeții mei în seara asta, iar eu îmi promiteam să-i tratez într-un mod care să fie demn de rangul lor, ca și de prietenia noastră, și pe care să nu-l uite…

Dar toate astea erau de acum lăsate în urmă, eu navighez spre necunoscut sub conducerea unui smintit, iar prietenii mei probabil că

se jelesc deja pe chei văzându-l pe *Sanctus Dionisius* cum se îndepărtează inexplicabil.

În seara asta, la bord, nu sunt singurul descumpănit. Puținii pasageri, precum și toți membrii echipajului, au sentimentul că au devenit ostaticii a căror răscumpărare n-o va plăti nimeni niciodată. Ostaticii căpitanului sau ai demonilor care-l urmăresc, ostaticii sorții, viitoare victime ale războiului – avem sentimentul că nu mai suntem, toți, negustori sau marinari, bogați sau săraci, nobili sau servitori, decât o adunătură de vieți irosite.

Pe mare, 7 iunie 1666

În loc să navigăm spre nord și să înaintăm de-a lungul coastelor portugheze, *Sanctus Dionisius* se îndreaptă de trei zile spre apus, tot spre apus, de parcă ar pleca spre Lumea Nouă. Suntem acum în mijlocul imensității atlantice, apele devin agitate și, la fiecare zgâlțâială aud țipete.

Ar trebui să fiu îngrozit, dar nu sunt. Ar trebui să fiu mânios, dar nu sunt. Ar trebui să mă agit, să alerg, să-i pun mii de întrebări căpitanului nebun, dar stau turcește în cabină pe o pătură împăturită. Am seninătatea unei oi. Am seninătatea vechilor muribunzi. În clipa asta, nu mă tem nici de naufragiu, nici de captivitate, mă tem doar de răul de mare.

8 iunie

În seara celei de a patra zile, socotind poate că-i derutase suficient de mult pe demonii care-l hârțuie, căpitanul tocmai a schimbat direcția, reluând drumul spre nord.

În ce mă privește, nu izbutesc încă să mă scutur nici de amețeli, nici de greață. Stau în cabină și mă feresc să scriu prea mult.

Maurizio mi-a adus astă-seară masa obișnuită a marinarilor. Nici măcar nu m-am atins de ea.

Azi, a noua zi din călătoria noastră spre Londra, *Sanctus Dionisius* a rămas nemișcat vreo trei ceasuri în largul mării – aș fi însă incapabil să spun în ce punct al oceanului ne aflăm și în largul căror coaste.

Tocmai ne încrucișaserăm cu o altă navă genoveză, *Alegrancia*, care ne-a făcut semne și ne-a trimis un emisar care a fost urcat la bord. Pe dată s-au răspândit zvonuri, care confirmă faptul că o bătălie

înverșunată s-ar desfășura între olandezi și englezi, făcând nesigur drumul pe care o luaserăm.

Mesagerul nu stătu decât câteva minute în cabina căpitanului. După care acesta se încuie singur o bună bucată de vreme, nedând niciun ordin oamenilor săi, în timp ce nava era legănată pe loc, pânzele fiindu-i strânse. Fără doar și poate că Centurione șovăia, neștiind ce hotărâre să ia. Trebuia să facă oare cale-ntoarsă? Trebuia să se adăpostească pe undeva și să pândească veștile? Sau să modifice ruta pentru a ocoli zona luptelor?

După spusele lui Maurizio, pe care l-am tras de limbă în seara asta, se pare că am luat-o aproape în aceeași direcție, deviind foarte ușor spre nord-est. I-am spus limpede că mi se părea nechibzuit din partea căpitanului să-și asume astfel de riscuri, dar tânărul matelot se făcu iarăși că nu mă aude. N-am stăruit nici de data asta, nedorind să las să atârne pe umerii puștiului ăsta niște griji atât de mari.

22 iunie

Noaptea trecută, neavând somn, suferind și de o revenire a răului de mare, am ieșit să mă plimb pe punte și am remarcat în zare, în dreapta noastră, o lumină suspectă, care mi s-a părut a fi un vas în flăcări.

Dimineața, am fost nevoit să constat că nimeni altcineva în afară de mine nu-l mai văzuse. Ajunsesem chiar să mă întreb dacă nu mă înșelaseră ochii, când, în cursul serii, am auzit în depărtare zgomotul canonierelor. De data asta, toată nava e cuprinsă de teamă. Ne îndreptăm vioi spre locul bătăliei și nimeni n-are de gând să-l facă pe căpitan să raționeze sau să-i conteste autoritatea.

Să fiu oare singurul care știe că-i nebun?

23 iunie

Zgomotele războiului se întețesc în fața noastră, ca și îndărătul nostru, dar noi continuăm să înaintăm, imperturbabili, spre destinația noastră – spre destinul nostru.

Aș fi foarte mirat dacă am ajunge la Londra teferi și nevătămați… Mulțumesc lui Dumnezeu, nu sunt nici astrolog, nici ghicitor și mă înșel adeseori. Numai de m-aș înșela și de data asta. N-am cerut niciodată Cerului să mă ferească de eroare, ci doar să mă ferească de nenorocire.

Mi-ar plăcea ca drumul meu să fie lung și jalonat de rătăciri. Da, să

trăiesc mult și să comit încă mii de erori, mii de greșeli și chiar un anumit număr de păcate memorabile…

Teama e cea care mă face să scriu aceste rânduri nechibzuite. O să las cerneala să se usuce și o să-mi pun la loc caietul fără zăbavă, pentru a asculta calm, ca un bărbat, zgomotele războiului din apropiere.

Sâmbătă, 26 iunie 1666

Sunt încă liber și sunt, totodată, prizonier.

Azi-dimineață, în zori, o canonieră olandeză a venit spre noi și ne-a ordonat să strângem pânzele și să înălțăm drapelul alb, ceea ce am și făcut.

Niște soldați au urcat la bord, au luat nava în stăpânire și o duc acum, îmi spune Maurizio, spre Amsterdam.

Ce soartă ne va fi rezervată acolo? Habar n-am.

Presupun că întreaga încărcătură va fi confiscată, lucru de care nu-mi pasă.

Mai presupun și că vom fi deținuți ca prizonieri și că ne vor fi luate bunurile. Astfel voi pierde suma pe care mi-a încredințat-o Gabbiano, la fel ca și propriii mei bani, trusa de scris, la fel ca și caietul ăsta…

Toate astea îmi răpesc orice poftă de a mai scrie.

În captivitate, 28 iunie 1666

Doi marinari au fost zvârliți în mare de olandezi. Unul era englez, celălalt sicilian. S-au auzit țipete de spaimă și a fost zarvă mare. Alergasem după vești, apoi, văzând lumea adunată și soldații înarmați care gesticulau și urlau pe limba lor, m-am întors din drum. Maurizio este cel care mi-a povestit, ceva mai târziu, ce se întâmplase. Tremura din toate încheieturile și m-am străduit să-i alin teama, deși nu eram nici eu deloc liniștit.

Până aici, lucrurile se petrecuseră fără prea mari emoții. Eram cu toții resemnați cu deturnarea spre Amsterdam, cu atât mai mult cu cât eram convinși că purtarea căpitanului nu putea rămâne până la capăt nepedepsită. Însă măcelul de astăzi ne-a făcut să pricepem cu adevărat că eram prizonieri, că am putea rămâne astfel vreme îndelungată și că aceia mai imprudenți dintre noi – ca și cei mai nenorocoși – ar putea avea cea mai rea dintre sorți.

Imprudent a fost matelotul englez care, după ce cu siguranță băuse ceva, crezuse de cuviință să le spună olandezilor ca flota lor va fi în cele din urmă înfrântă. Și ghinionist a fost sicilianul care se afla acolo din întâmplare și care a vrut să intervină în favoarea camaradului său, pe care se pregăteau să-l ucidă.

În captivitate, 29 iunie

De acum înainte nu mai ies din cabină și nu sunt singurul care reacționează astfel. Maurizio îmi spune că punțile sunt pustii, că doar olandezii se preumblă pe acolo, iar membrii echipajului nu-și mai părăsesc locurile decât pentru a executa ordinele. Căpitanul are acum alături de el un ofițer olandez care-l supraveghează și-i dă ordine – dar de acest lucru nu mă pot plânge.

2 iulie

Noaptea trecută, după ce-am suflat în lampă, mi s-a făcut dintr-o dată frig, deși eram la fel de acoperit ca în ajun și în urmă cu două zile, și cu toate că ziua fusese mai curând călduță. Poate că era teamă mai curând decât frig… în vis, de altfel, mă văzusem înhățat de marinarii olandezi, târât jos, apoi despuiat și biciuit până la sânge. Cred că am și urlat de durere și că urletul e cel care m-a trezit. N-am mai adormit la loc. Am încercat totuși să-mi găsesc somnul, dar mi-era capul ca un fruct care refuză să se coacă, iar ochii nu mi se mai închideau.

4 iulie

Un marinar olandez a împins azi ușa cabinei mele, a inspectat locurile aruncând cu o privire de jur-împrejur, apoi a plecat fără să zică o vorbă. Un sfert de oră mai târziu, unul dintre colegii lui a făcut exact aceleași gesturi, dar acesta din urmă a îndrugat un cuvânt care pesemne voia să fie un „bună ziua”. Mi s-a părut că amândoi căutau pe cineva, mai degrabă decât ceva.

N-ar trebui să fim prea departe de destinație și mă tot întreb ce atitudine s-ar cuveni să adopt când vom fi acolo. Mai ales ce să fac cu banii care mi-au fost încredințați la Lisabona, cu propriii mei bani și cu caietul ăsta?

La drept vorbind, n-am de ales decât între două atitudini.

Fie socotesc că voi fi tratat ca un comerciant străin, cu considerație, și poate chiar cu permisiunea de a intra în Provinciile-Unite – în care caz va trebui să am toată „comoara” asupra mea când voi pune piciorul pe uscat.

Fie socotesc că *Sanctus Dionisius* va fi tratat ca o pradă de război, că încărcătura sa va fi confiscată, că oamenii care se află la bord (printre care mă număr și eu) vor fi deținuți un timp oarecare înainte de a fi alungați cu vas cu tot – în care caz aș avea interes să-mi las „comoara” într-o ascunzătoare, rugând Cerul ca nimeni să n-o descopere, iar eu s-o pot recupera la sfârșitul acestei încercări.

După două ceasuri de șovăieli, am optat pentru a doua atitudine.

O să-mi pun frumos, încă de pe acum, caietul și trusa de scris în ascunzătoarea unde se află deja banii lui Gregorio – în perete, îndărătul unei scânduri prost prinse. Voi pune acolo și jumătate din banii care-mi rămân: trebuie să fie găsită asupra mea o sumă rezonabilă, în caz contrar vor mirosi subterfugiul și mă vor sili să-l dezvălui.

Sunt cam ispitit să-mi păstrez caietul. Banii se câștigă sau se pierd, dar paginile astea sunt carnea zilelor mele, și mai ales ultimul meu însoțitor. Am scrupule să mă despart de ele. Dar fără îndoială că va trebui s-o fac…

14 august 1666

De mai bine de patruzeci de zile n-am mai scris un rând. Eram pe uscat, sechestrat, iar caietul meu pe mare, în ascunzătoarea sa. Domnul fie binecuvântat! Suntem teferi și unul, și celălalt, și în sfârșit împreună.

Astăzi sunt prea zdruncinat pentru a scrie. Mâine, bucuria mi se va mai domoli și atunci voi povesti.

Nu. Dacă mi-este greu să scriu în starea în care mă aflu, îmi este încă și mai greu să mă rețin de la scris. O să povestesc, așadar, această pățanie care se termină cât se poate de bine. Fără prea multe amănunte, ci doar așa cum faci când treci peste un pârâu, sărind din piatră-n piatră.

Miercuri, 8 iulie, *Sanctus Dionisius* a intrat în portul Amsterdam, pleoștit, ca un animal captiv tras de o funie petrecută pe după gât.

Eram pe punte, cu traista de pânză peste umăr, sprijinindu-mă cu mâinile de bastingaj, cătând cu ochii când spre zidurile rozalii, când spre acoperișurile cafenii, când spre pălăriile negre de pe chei – în vreme ce gândurile îmi rătăceau aiurea.

De îndată ce am acostat, ni s-a poruncit, fără violență, dar și fără considerație, să părăsim nava și să mergem până la clădirea de la capătul cheiului unde am fost închiși. Nu era, la drept vorbind, o închisoare, doar un țarc cu acoperiș, dar având oameni de pază la ambele uși, ce ne interziceau să ieșim. Am fost împărțiți în două grupuri sau poate că erau trei. Cu mine se mai găseau cei câțiva călători ce mai rămăseseră, precum și o parte din echipaj, dar nu Maurizio și nici căpitanul.

În a treia zi, un demnitar al orașului veni să inspecteze locurile și rosti, uitându-se la mine, cuvinte liniștitoare; chipul îi rămase totuși sever și nu formulă nicio făgăduială precisă.

O săptămână mai târziu, l-am văzut pe căpitan venind, însoțit de diverse persoane pe care nu le cunoșteam. Îi chemă pe nume pe marinarii cei mai viguroși și am înțeles că era pentru a descărca marfa ce se găsea la bord. Au fost readuși în „țarc“ la sfârșitul zilei, rechemați a doua zi, și tot astfel în ziua următoare.

O întrebare îmi ardea buzele: când fusese golit vasul, scotociseră oare și prin cabinele pasagerilor? Am căutat îndelung un mod de a o pune ce mi-ar fi putut satisface curiozitatea, fără a atrage bănuieli; dar în cele din urmă am renunțat. În situația în care mă aflu, nerăbdarea era cel mai rău sfetnic.

În cursul acelor lungi zile de neliniște și de așteptare, de câte ori nu m-am gândit la Maimun, la toate câte mi le spunea în legătură cu Amsterdamul și la toate câte mă obișnuisem să spun eu însumi despre acest loc! Orașul ăsta, pe atunci îndepărtat, devenise pentru noi un loc de visare complice, și un orizont de speranță. Ne promiteam uneori să venim aici împreună, să trăim aici o vreme, și poate că Maimun se află aici, cum de altfel plănuia. Cât despre mine, regret acum că am pus piciorul aici. Regret că am venit ca prizonier în țara oamenilor liberi. Regret că am petrecut la Amsterdam atâtea nopți și atâtea zile fără să fi văzut nimic altceva decât spatele zidurilor sale.

Se mai scurseră două săptămâni înainte de a putea să urcăm din nou la bordul lui *Sanctus Dionisius*. Fără să avem de altfel voie să ridicăm ancora. Eram tot lipsiți de libertate, dar ne aflam la bordul vasului nostru, pe care patrulau la orice oră detașamente de soldați.

Pentru a ne supraveghea mai bine, am fost închiși cu toții într-o singură parte a vasului. Cabina mea se afla pe partea cealaltă și, din prudență, mi-am impus să nu mă duc deloc acolo pentru a nu-mi trăda secretul.

Și chiar și atunci când nava pomi în sfârșit la drum, m-am ferit o vreme să mă duc în vechea mea cabină, dat fiind că un detașament olandez a rămas la bord până ce am trecut de Zuiderzee, care este un fel de mare interioară, pentru a ajunge în Marea Nordului.

Abia astăzi am putut verifica într-adevăr: „comoara” mea era încă neatinsă, în ascunzătoarea ei. Am lăsat-o acolo, mulțumindu-mă să-mi iau trusa de scris și caietul.

15 august

La bord, toți marinarii se îmbată și am băut și eu un pic.

În mod ciudat, de data asta n-am mai avut rău de mare, când am părăsit portul. Și, în pofida a tot ce am înghițit, merg pe punte cu pas nesovăielnic.

Maurizio, care e la fel de amețit ca și mai vârstnicii lui camarazi, mi-a spus că, atunci când nava noastră a fost inspectată, căpitanul a pretins că doar o treime din încărcătură era destinată să ajungă la Londra, iar celelalte două treimi la un negustor din Amsterdam. Ajuns în acest oraș, ar fi trebuit să-l cheme pe omul acela, pe care-l cunoștea de altfel foarte bine. Acesta nefiind în oraș, a fost nevoit să aștepte să se întoarcă. După care, lucrurile s-au descâlcit foarte iute. Pricepând ce se întâmplase și nevăzând decât beneficiul din această operație, negociatorul a confirmat spusele lui Centurione și a luat marfa în primire. Autoritățile s-au mulțumit să pună mâna pe a treia parte rămasă, după care au dat drumul oamenilor și navei.

Nebun – nu renunț la idee! — dar aparent abil căpitanul nostru! Numai dacă nu cumva există în omul ăsta două suflete suprapuse, care se ascund, rând pe rând, unul pe celălalt.

17 august

Potrivit lui Maurizio, căpitanul nostru i-ar fi păcălit încă o dată pe olandezi, făcându-i să creadă că pleacă spre Genova, când el se îndreaptă acum spre Londra!

19 august

Urcăm estuarul Tamisei și nu mai am niciun însoțitor la bord – vreau să spun că nu mai am pe nimeni cu care să pot purta o conversație de om cumsecade. Neavând nimic altceva de făcut, ar trebui să scriu, dar am parcă mintea goală, iar mâna nu mi se încălzește.

Londra, iată-mă aici fără să fi visat vreodată s-o fac.

Luni, 23 august 1666

Am ajuns la debarcaderul de la podul Londrei la cele dintâi licăriri ale zilei, după ce am fost de trei ori interceptați pe când mergeam în susul estuarului, într-atât de vigilenți erau englezii după ultimele lor înfruntări cu olandezii.

Abia ajuns, mi-am lăsat puținele lucruri într-un han de pe malul Tamisei, lângă docuri, pentru a pleca în căutarea lui Cornelius Wheeler. Știam de la pastorul Coenen că magazinul lui era aproape de catedrala Saint Paul și a fost suficient să pun câteva întrebări celorlalți negustori ca să mă conducă până acolo.

Când, după ce am intrat, am cerut să-l văd pe domnul Wheeler, un tânăr slujbaș m-a condus la etaj la un om foarte bătrân cu chipul slab și trist, care s-a dovedit a fi tatăl lui Cornelius. Acesta e la Bristol, îmi spuse el, și nu se va întoarce decât peste două sau trei săptămâni; dacă aveam totuși nevoie de o informație sau de o carte, ar fi fericit să mă poată servi.

Mă prezentasem deja, dar cum numele meu părea să nu-i spună nimic, i-am explicat că sunt acel genovez căruia Cornelius îi încredințase casa lui din Smirna.

— Sper că nu s-a întâmplat vreo nenorocire, se neliniști bătrânul.

Nu, casa n-a pățit nimic, să stea liniștit, n-am făcut călătoria pentru a-i anunța un incendiu, mă aflu la Londra cu propriile mele treburi. I-am vorbit un pic de negoțul meu, care nu putea decât să-l intereseze din moment ce se înrudește cu al său. Am evocat lucrările care se vând, ca și cele care nu-mi mai sunt cerute.

La un anume moment al conversației, am strecurat un cuvânt referitor la cartea despre *Al o sutălea nume*, dând de înțeles că nu ignoram faptul că fiul lui, Cornelius, o adusese din Smirna. Interlocutorul meu nu tresări în mod evident, dar mi s-a părut că ghicesc în privirea sa o lumină de vie curiozitate. Și poate și de neîncredere.

— Eu nu citesc araba, din păcate. Pentru italiană, franceză, latină și greacă, v-aș putea spune cu exactitate ce cărți avem pe rafturile astea.

Dar pentru arabă și turcă, trebuie să-l așteptați pe Cornelius.

I-am descris cu insistență aspectul lucrării, mărimea, elementele aurite în formă de romburi concentrice pe legătura din piele verde… În acel moment, tânărul slujbaș, care zăbovea pe acolo ca să ne asculte, crezu nimerit să intervină:

— N-o fi cumva cartea pe care a venit s-o ia domnul *chaplain*?

Bătrânul Wheeler îl fulgeră cu privirea, dar răul, dacă mă pot exprima astfel, era deja făcut. Nu mai servea la nimic să se ascundă.

— Într-adevăr, aceea trebuie să fie cartea, am vândut-o acum câteva zile, dar uitați-vă în jur, sunt sigur că veți găsi și altceva ce v-ar putea interesa.

Îi ceru funcționarului să aducă cutare și cutare carte, ale căror nume nici măcar n-am vrut să le țin minte; nu puteam renunța așa ușor.

— Am făcut un drum lung pentru a achiziționa această carte, v-aș fi recunoscător să-mi indicați unde l-aș putea găsi pe acest *chaplain*, am să încerc s-o răscumpăr de la el.

— Vă rog să mă scuzați, nu vă pot spune cine și ce a cumpărat și mai cu seamă nu vă pot da adresa clienților noștri.

— Dacă fiul dumneavoastră a avut suficientă încredere în mine pentru a-mi lăsa pe mână casa cu tot ce se află în ea…

N-a fost nevoie să mai continuu.

— Bine, Jonas vă va conduce.

Pe drum, băiatul, înșelat de cele câteva cuvinte în engleză pe care le auzise din gura mea, revărsă asupră-mi un val de confidențe din care n-am priceput aproape nimic. Mă mulțumeam să dau din cap, contemplând înghesuiala de pe străduțe. Am aflat totuși de la el că omul pe care ne duceam să-l vedem fusese cândva preot militar în armata lui Cromwell. Jonas nu mi-a putut spune adevăratul lui nume, părea că nici măcar nu înțelege întrebarea mea, nu auzise niciodată alt nume în afară de *chaplain*.

Cum cel care cumpărase cartea mea era un om al Bisericii, eram convins că ne îndreptăm spre catedrala vecină, sau către vreo capelă, sau un prezbiteriu. Mare mi-a fost surpriza când comisul s-a oprit în fața ușii unei prăvălii care vindea bere, – *„ale house“* scria pe firmă. Când am intrat, douăsprezece perechi de ochi încețoșați ne priviră îndelung. Era întuneric ca în amurg, deși nu era încă amiază. Conversațiile se preschimbară în șoapte al căror unic subiect eram cu siguranță eu. Nu se văd prea des într-un asemenea loc veșminte genoveze. Am salutat din cap, iar Jonas o întrebă pe patroană – o femeie înaltă și rotofeie cu păr lucitor cu reflexe schimbătoare, cu sânii pe jumătate dezgoliți – dacă domnul *chaplain* era acolo. Ea făcu doar un semn cu degetul, arătând spre etaj. O luarăm pe un coridor la capătul căruia se afla o scară cu trepte ce scârțâiau. Apoi, sus, o ușă

închisă la care ciocăni slujbașul, înainte de a răsuci mânerul, chemând cu voce înceată:

— *Chaplain!*

Numitul capelan n-avea, în ochii mei, nimic dintr-un om al Bisericii. Spunând „nimic”, exagerez. Avea, fără nicio îndoială, un soi de solemnitate firească. Datorită staturii înalte, dar și bărbii bogate, care-l făcea să semene cu un popă ortodox, dacă nu cu un cleric englez. O mitră, o mantie pe umeri, o cârjă în mână, și ar fi devenit episcop peste enoriașii săi. Numai că nu răspândea în jurul său nici smerenie, nici mireasmă de castitate, nici vreun alt fel de cumpătare. Ba dimpotrivă, mi-a apărut din capul locului ca un chefliu păgân. Pe masa joasă din fața lui se aflau trei halbe de bere, două goale și una pe trei sferturi plină. Tocmai luase o înghițitură, pentru că încă i se mai vedeau pe mustață câțiva stropi albi de spumă.

Cu un zâmbet larg, ne pofti să luăm loc. Jonas își ceru însă iertare; trebuia să se întoarcă la stăpânul lui. I-am pus o monedă în palmă, iar capelanul îl rugă să comande pentru noi, la plecare, două căni mari cu bere. Curând, patroana aduse ea însăși sus cele două porții de bere, foarte îndatoritoare și respectuoasă, iar omul lui Dumnezeu îi mulțumi plesnindu-i o palmă zdravănă peste fese, nu o palmă discretă, ci atât de plină de ostentație că părea făcută să mă șocheze. N-am încercat să-mi ascund încurcătura, cred că ar fi fost foarte jigniți și unul și celălalt dacă mi s-ar fi părut ceva banal.

Înainte ca ea să urce, avusesem timp să mă prezint și să spun că tocmai sosisem la Londra. Mă străduisem să vorbesc în engleză, cu dificultate însă. Pentru a mă scuti de alte suferințe asemănătoare, omul îmi răspunse în latină. O latină de erudit, care suna ciudat în acel loc. Presupun chiar că a vrut să-l parafrazeze pe Virgiliu sau pe vreun alt poet antic lansându-mi:

— Astfel, ai părăsit o țară răsfățată de Har, pentru a veni în acest ținut brăzdat de Blestem!

— Puținul pe care l-am văzut până acum nu-mi face deloc această impresie. Constat, de când am sosit, o anumită libertate de atitudine și o incontestabilă jovialitate…

— Asta e, într-adevăr, o țară blestemată! Trebuie să te încui la etaj și să bei încă de dimineață ca să te crezi liber. Dacă un vecin gelos pretinde că ai hulit, ești biciuit în public. Iar dacă pari prea sănătos pentru vârsta pe care o ai, ești bănuit de vrăjitorie. Mai bine aș fi prizonier la turci…

— Dacă zici așa ceva, înseamnă că n-ai trecut niciodată prin temnițele sultanului!

— Poate, admise el.

După plecarea patroanei și, în pofida stingherelii pe care o încercasem pe moment, atmosfera se destinsese și m-am simțit

suficient de încrezător pentru a-i mărturisi acestui personaj, fără ocolișuri, motivele vizitei mele. De îndată ce am menționat *Al o sutălea nume*, chipul i s-a luminat, iar buzele au început să-i tremure. Crezând că se pregătea să-mi spună ceva în legătură cu cartea, am tăcut, cu inima bătându-mi tare, dar, cu un gest făcut cu halba sa din lemn, mă pofti să continuu, zâmbindu-mi și mai frumos. Atunci, jucând cinstit, i-am spus exact pentru ce motiv mă interesa cartea. Aici, îmi asumam niște riscuri. Dacă lucrarea asta conține într-adevăr numele salvator, cum i-aș putea cere acestui sfânt om să mi-o cedeze? Și la ce preț? Un negustor mai bun ar fi vorbit de carte și de conținutul ei în termeni mai măsurați, simțeam însă instinctiv că ar fi fost o stângăcie să jucăm care pe care. Aflat pe urmele cărții mântuirii, cum aș putea eu, sub privirea lui Dumnezeu, s-o capăt prin înșelăciune? Aș putea fi eu vreodată mai șiret decât Providența?

Mi-am impus așadar să-i dezvălui limpede capelanului valoarea acestui text. I-am vorbit despre tot ce se spune printre librari în legătură cu el, despre îndoielile referitoare la autenticitatea lui și despre diversele speculații cu privire la presupusele sale virtuți.

— Dar dumneata, întrebă el, ce părere ai?

Își păstra invariabil același zâmbet, pe care nu izbuteam să-l descifrez și pe care începeam să-l găsesc enervant. Dar m-am străduit să nu las să se ghicească nimic.

— Părerea mea n-a fost niciodată limpezită. Azi îmi spun că această carte este lucrul cel mai de preț pe lume, iar mâine mi-e rușine că am fost atât de credul și de superstițios.

Pe chipul lui zâmbetul s-a șters. Își ridică halba și o întinse spre mine de parcă ar fi cădelnițat, apoi o goli dintr-o sorbitură. Voia, prin gestul ăsta, să aducă un omagiu sincerității mele, la care nu se aștepta.

— Credeam că ai să-mi îndrugi cine știe ce vorbe meșteșugite cum fac negustorii, că ai să pretinzi că umblai după carte pentru vreun colecționar sau că ți-a fost recomandată de tatăl dumitale cu limbă de moarte. Nu știu dacă ai fost cinstit pentru că așa ți-e firea sau dintr-o supremă dibăcie, nu te cunosc destul pentru a judeca, dar atitudinea dumitale îmi place.

Tăcu. Își înșfăcă halba goală, apoi o lăsă la loc pe masa joasă înainte de a spune în mod abrupt:

— Dă la o parte draperia aia din spatele dumitale! Cartea e acolo!

Am rămas o clipă ca năuc, întrebându-mă dacă pricepusem bine. Mă deprinsesem atât de mult cu capcanele, dezamăgirile, situațiile ce se schimbau neașteptat, încât mă descumpănea să aud pur și simplu că lucrarea era acolo. M-am întrebat chiar dacă nu cumva era efectul berii, pe care o înghițisem dintr-o sorbitură, atât mi-era de sete.

M-am ridicat totuși în picioare. Am dat ceremonios la o parte draperia întunecată la culoare și prăfuită pe care mi-o arătase. Cartea

era într-adevăr acolo. *Al o sutălea nume.* M-aș fi așteptat s-o găsesc așezată într-un soi de sipet, între două făclii sau deschisă pe un pupitru. Nu, nimic din toate astea, era culcată pe un raft, alături de alte câteva lucrări și de niște pene, două călimări, un teanc de hârtie albă, o trusă de ace cu gămălie și diverse obiecte în dezordine.

Am apucat-o cu o mână șovăielnică, am deschis-o la pagina cu titlul, m-am asigurat că era cu adevărat cea pe care mi-o oferise bătrânul Idriss anul trecut și pe care o crezusem iremediabil înghițită de apele mării.

Surprins? Da, eram surprins. Și legitim zdruncinat. Toate astea țin de miracol! Este prima mea zi la Londra, piciorul abia mi s-a obișnuit din nou cu uscatul, iar cartea pe care o urmăresc de un an se află deja în mâinile mele! Gazda mea îmi lăsă timp să-mi revin din emoție. Așteptă să mă întorc încet să mă reașez, cu cartea strâns lipită de bătăile inimii. Apoi îmi spuse, fără nicio intonație interogativă:

— Este chiar cea pe care o căutai…

Am spus da. La drept vorbind, nu puteam distinge mare lucru, nu prea era lumină în încăpere. Dar văzusem titlul, și mai înainte chiar, recunoscusem cartea după coperte. Nu aveam urmă de îndoială.

— Presupun că citești perfect în arabă.

Am spus iarăși da.

— Atunci am un târg să-ți propun.

Am înălțat ochii, cramponându-mă totodată de comoara regăsită. Capelanul părea să cugete intens, iar capul lui mi se păru încă și mai impunător, încă și mai voluminos, chiar și făcând abstracție de barba și de părul său bogat care începeau să albească.

— Am un târg să-ți propun, repetă el, ca pentru a mai păstra câteva secunde de reflecție. Dumneata vrei cartea asta, iar eu vreau doar să înțeleg ce conține. Citește-mi-o, de la cap la coadă, apoi o poți lua cu dumneata.

Și de data asta am spus da, fără urmă de șovăială.

Ce bine am făcut venind până la Londra! Aici mă aștepta steaua mea cea norocoasă! Tenacitatea mi-a fost răsplătită! Încăpățânarea pe care am moștenit-o de la strămoși mi-a fost de ajutor! Sunt mândru că mă trag din sângele lor și că nu i-am făcut de rușine!

La Londra, marți, 24 august 1666

Sarcina mea nu va fi ușoară, o știu.

Voi avea nevoie de mai multe întâlniri ca să citesc cele aproximativ două sute de pagini, ca să le tălmăcesc din arabă în latină și, mai

presus de toate, ca să le lămuresc, deși autorul n-a dorit niciodată să fie explicit. Am văzut însă imediat în propunerea neașteptată a capelanului o șansă, ca să nu spun un semn. Ceea ce-mi oferă el nu e doar recuperarea cărții lui Mazandarani, este și ocazia de a mă cufunda în lectura ei în mod studios, așa cum n-aș fi făcut-o din proprie inițiativă. A fi nevoit să citesc acest text frază după frază, a fi nevoit să-l traduc cuvânt cu cuvânt pentru a-l face inteligibil pentru un ascultător exigent, iată cu siguranță singurul mod de a ști, o dată pentru totdeauna, dacă un mare adevăr tainic sălășluiește în paginile sale.

Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât sunt mai perplex și mai exaltat totodată. A fost nevoie să urmăresc această carte de la Gibelet până la Constantinopol, apoi de la Genova până la Londra, până la cârciuma asta, până în bârlogul acestui ciudat preot, ca să mă înham în sfârșit la sarcina cea mai necesară. Am aproape impresia că tot ce am trăit de un an de zile nu era decât preludiul, o serie de încercări prin care Creatorul a dorit să mă facă să trec, înainte să fiu demn de a cunoaște numele Său intim.

La ultimul paragraf am scris: „De un an de zile“. Nu este o aproximare, este exact un an, zi după zi, de când a început călătoria mea, deoarece am părăsit Gibelet luni, 24 august al anului trecut. Nu mai am la îndemână textul pe care l-am scris cu acel prilej – nădăjduiesc că Barinelli îl va fi găsit și păstrat și că va putea într-o bună zi să mi-l trimită!

Dar îmi pierd firul… Spuneam, așadar, că dacă aș avea sub ochi paginile pe care le-am scris la începutul călătoriei, n-aș fi găsit mare lucru în comun între proiectul meu inițial și itinerarul pe care am fost nevoit să-l urmez. Nu aveam de gând să merg mai departe de Constantinopol și, în mod sigur, nu în Anglia. Și nu credeam că mă voi pomeni aici singur, fără niciuna dintre persoanele care au plecat împreună cu mine, neștiind măcar ce s-a putut întâmpla unora sau altora. În cursul acestui an, totul s-a schimbat în jurul meu și în mine. Doar dorința mea de a-mi regăsi casa de la Gibelet nu s-a schimbat, pare-mi-se. Nu, dacă stau să mă gândesc, nu sunt așa de sigur. De când am fost la Genova, mi se întâmplă să mă gândesc uneori că acolo ar trebui să mă întorc. Într-un anume sens, de acolo am plecat. Dacă nu eu însumi, măcar familia mea. În ciuda descurajării pe care a încercat-o îndepărtatul meu strămoș Bartolomeo când a vrut să se reinstaleze acolo, am impresia că doar acolo un Embriaco se poate simți acasă. La Gibelet voi fi mereu străinul… Totuși, sora mea trăiește în Levant, aici sunt îngropați părinții noștri, aici e casa mea, aici e magazinul care îmi asigură relativa prosperitate. Am fost gata să scriu că tot aici trăiește femeia pe care am început s-o iubesc. Mintea mea o ia cu

siguranță razna. Marta nu se mai află la Gibelet, nu știu dacă într-o zi se va putea întoarce aici, și nici măcar nu știu dacă mai e în viață.

Poate că ar trebui să mă opresc din scris, seara asta…

25 august

La trezire îmi reiau caietul ca să pomenesc iarăși despre date. Mă pregăteam s-o fac ieri seară, când amintirea Martei m-a făcut să uit. Voiam să spun că la Londra există o confuzie pe care n-o bănuiam înainte de a sosi aici. Suntem astăzi în 25 august, dar pentru oamenii de aici este abia 15 august! Din ură pentru Papă, pe care aici fiecare se presupune că-l numește „antihrist", englezii – ca și moscoviții – au refuzat să adopte calendarul gregorian care s-a impus la noi de mai bine de optzeci de ani.

Mai am încă diverse lucruri de spus în această privință, dar sunt așteptat la cârciuma cu bere. Aici se vor desfășura ședințele noastre de lectură și aici voi locui de acum înainte. Am făgăduit să-mi aduc bagajele chiar în dimineața asta.

În mai multe rânduri începând de luni, capelanul și Bess, patroana cârciumii, mă poftiseră să vin să locuiesc acolo, spre a evita acel du-te-vino pe care poliția regelui l-ar putea găsi suspect. La început, am refuzat, vrând să păstrez o oarecare distanță față de aceste persoane foarte primitoare, dar pe care nu le cunosc de prea multă vreme pentru a împărți cu ele zilele și nopțile. Numai că ieri seară, când am ieșit după cină ca să mă duc la han, am avut senzația că sunt urmărit. Era mai mult decât o senzație, era o certitudine. Să fi fost haimanale? Sau agenți ai guvernului? Și într-un caz, și într-altul, n-aveam niciun chef să retrăiesc aceeași încercare în fiecare seară.

Știu că nu e prudent să stai în preajma unui om precum capelanul, care a fost odinioară un personaj influent și în care autoritățile continuă să nu se încreadă. Dacă nu m-aș fi gândit decât la siguranța mea, ar fi trebuit efectiv să mențin o distanță necesară. Însă preocuparea mea cea dintâi nu este prudența, altfel n-aș fi venit până la Londra în căutarea cărții *Al o sutălea nume* și există multe alte lucruri pe care m-aș fi abținut să le fac. Nu, grija mea de astăzi este să recuperez cartea și să plec de aici cât mai repede cu putință, luând-o cu mine sub braț. Îmi voi putea atinge obiectivul cât mai repede, doar trăind în vecinătatea acestui om și împlinindu-mi contractul față de el.

După ce m-a instalat într-o cameră la ultimul etaj, chiar deasupra celei a capelanului și departe de vacarmul din sala mare, Bess a urcat de trei ori scara că să se asigure că nu duc lipsă de nimic.

Oamenii ăștia sunt simpatici, primitori, generoși, le place să râdă și să mănânce zdravăn. Am impresia că șederea mea aici va fi foarte plăcută, dar n-am de gând să rămân o veșnicie.

26 august

Ar fi trebuit să-mi încep astăzi lectura cu voce tare din *Al o sutălea nume*. Dar am fost nevoit să mă întrerup foarte repede, dintr-un motiv straniu, care mă îngrijorează și mă tulbură în cel mai înalt grad.

Eram patru persoane în încăperea în care trăiește capelanul, pentru că acesta mai adusese doi tineri, care par să-i fie discipoli și care îndeplinesc funcția de scribi. Unul dintre ei, pe nume Magnus, trebuia să se ocupe de transcrierea îngrijită a tălmăcirii latinești a textului; celălalt, pe nume Calvin, trebuia să noteze comentariile.

Scriu „ar fi trebuit", „trebuia", pentru că lucrurile nu s-au petrecut așa cum prevedeam noi. Începusem să citesc și să traduc titlul integral, *Dezvăluirea numelui ascuns al Stăpânului făpturilor*; apoi numele complet al lui Mazandarani, Abu-Maher Abbas fiul lui Cutare, fiul lui Cutare, fiul lui Cutare… Dar abia dădusem prima pagină, că încăperea se întunecă, de parcă un nor de funingine ar fi învăluit soarele, împiedicând razele să ajungă până la noi. Până la mine, ar trebui să spun, căci celelalte persoane din încăpere nu păreau să fi remarcat ce se întâmplase.

În aceeași clipă, Bess împinse ușa pentru a ne aduce bere, ceea ce îmi dădu un scurt răgaz. De îndată, privirile se întoarseră iarăși spre mine, iar capelanul, intrigat de tăcerea mea, mă întrebă ce aveam și pentru ce nu continuam lectura. Am răspuns că mă apucase durerea de cap, că aveam impresia că mi-era capul strâns într-o menghină și că, din pricina asta, ochii mei nu mai vedeau bine. Mă sfătui să merg să mă odihnesc, ca să putem relua lectura mâine.

De cum rosti aceste cuvinte, am închis cartea și, în aceeași clipă, am avut sentimentul că m-am întors la lumină. Am încercat o imensă senzație de bine, pe care am avut grijă s-o ascund, de teamă că gazdele mele își vor închipui că răul meu era prefăcut.

Iar acum, când scriu aceste rânduri în caietul meu, am impresia că această întunecare nu s-a petrecut niciodată, că doar am visat. Știu însă, fără umbră de îndoială, că nu e așa. Ceva mi s-a întâmplat, ceva despre care nu știu ce să cred, nici ce să spun – pentru asta n-am mărturisit adevărul capelanului atunci când m-a întrebat de ce mă întrerupsesem. Ceva a cărui natură îmi scapă, dar care îmi readuce în amintire un incident vechi de un an, care pe moment nu mi se părea că ar ascunde niciun mister. Mă întorsesem acasă, venind de la

bătrânul Idriss cu cartea pe care mi-o oferise și o răsfoisem în prăvălie; mi se părea atunci că era destulă lumină, dar nu izbutisem să citesc. În ajun, de altfel, se produsese același fenomen și mă frapase încă și mai puțin. Pe când mă aflam în cocioaba lui Idriss. Desigur, aceasta era foarte întunecoasă, dar nu atât de mult încât să facă paginile acestei cărți total indescifrabile, deși putusem citi fără probleme pagina de titlu, ale cărei caractere nu erau sensibil mai mari. Este un fenomen pe care nu mi-l explic, care mă preocupă, mă tulbură și mă sperie.

Să fie oare un blestem legat de acest text?

Să fie propria mea spaimă de a vedea desenându-se dinaintea mea literele numelui suprem?

Mă întreb dacă toți cei care au abordat cartea despre *Al o sutălea nume* n-au avut aceeași senzație, aceeași orbire. Poate că acest text este așezat sub influența unei vrăji protectoare, unei amulete înnodate, unui talisman – ce știu eu?

Dacă așa stau lucrurile, nu voi merge niciodată până la capăt. Doar dacă nu cumva blestemul este, într-un fel sau altul, ridicat sau „deznodat".

Însă prezența unui astfel de nod, a unui astfel de blestem, nu e, de asemenea, prin ea însăși, dovada că nu e vorba aici de o carte ca toate celelalte, și că ar conține efectiv adevărurile cele mai de preț, mai inexprimabile, mai de temut, mai interzise?

27 august 1666

Ieri-seară, în timp ce-mi scriam jurnalul de călătorie la lumina zilei, care se stinge aici foarte târziu, am avut surpriza de a o vedea pe Bess intrând în camera mea. Ușa era întredeschisă, ciocănise, apoi o împinsese cu aceeași mișcare. Mi-am băgat caietul sub pat, fără să am aerul că mă grăbesc, și făgăduindu-mi să-l reiau după ce va fi plecat. Numai că ea rămase mai mult timp, iar apoi îmi fugise din minte ce mă pregăteam să scriu.

Se arătă îngrijată de migrena mea, de care, zicea ea, își promitea să mă scape. Spuse că o să „deznoade" ceva la umerii mei sau la ceafa, iar cuvântul îmi trezi curiozitatea. Mă pofti să mă așez pe un taburet scund, ea fiind în spatele meu și frământându-mi răbdătoare cu degetele și cu palmele carnea și oasele. Neavând durerea pe care o pretindeam că o am, ci un rău ascuns și greu de mărturisit, nu mi-am putut da seama de eficacitatea metodei. Străduința ei era totuși înduioșătoare și, ca să n-o jignesc, i-am spus că mă simțeam dintr-o dată înviorat. Propuse atunci să vină să-și exercite arta în același mod când voi fi cufundat în lectură. M-am grăbit s-o refuz. Și, de îndată ce

ieși din cameră, m-am surprins râzând de unul singur. Mă închipuiam citind, tălmăcind, înconjurat de capelan și de cei doi discipoli, timp în care o femeie cumsecade îmi brăzda cu hărnicie umerii, spatele și ceafa cu mâinile ei tămăduitoare. Seninătatea ascultătorilor ar suferi, îmi închipui…

Acestea fiind zise, va trebui să găsesc în cele din urmă un leac infirmității mele, fără de care lectura în curând se va întrerupe. Astăzi, am avut parte de o scurtă ameliorare, care îmi îngădui să citesc câteva rânduri din prezentarea lui Mazandarani, apoi întunecarea se reîntoarse. M-am apropiat un pic de fereastră și am avut impresia că paginile erau mai lizibile, dar asta nu ținu prea mult, lumina scăzu repede și curând n-am mai văzut nimic. Ochii mei și cu mine eram învăluiți într-o beznă groasă. Capelanul și discipolii se arătară dezamăgiți și agasați, dar nu mă acuzară de nimic și acceptară să amâne lectura pentru a doua zi.

Acum am certitudinea că o voință puternică apără acest text de privirile lacome. A mea face parte dintre ele. Nu sunt un sfânt, nu am mai multe merite decât un altul și, dacă aș fi în locul Celui-de-Sus, nu unui individ ca mine, i-aș fi dezvăluit taina cea mai de preț! Eu, Baldassare Embriaco, negustător de lucruri rare, cinstit, dar fără prea mare smerenie, lipsit de orice sfințenie, fără suferințe și jertfe pe care să le pun în lumină, necunoscând sărăcia, de ce dracu' aș fi avut eu privilegiul să fiu ales de Dumnezeu ca depozitar al numelui Său suprem? De ce m-ar lua El astfel în intimitatea Sa după exemplul lui Noe, Abraham, Moise sau Iov? Mi-ar trebui multă trufie și multă orbire ca să-mi închipui, fie doar și pentru o clipă, că Dumnezeu ar putea vedea în mine o ființă de excepție. Unele dintre creaturile Sale sunt remarcabile prin frumusețea lor, prin inteligența, smerenia, devotamentul, firea lor; S-ar putea lăuda, dacă pot zice astfel, că este autorul lor. Dar că m-a creat pe mine, El nu are motive nici să Se laude, nici să Se plângă. Probabil că mă contemplă din înălțimea tronului Său ceresc, dacă nu cu dispreț, măcar cu indiferență…

Și, cu toate astea, iată-mă la Londra, după ce am străbătut jumătate din lume pe urmele acestei cărți și am dat din nou de ea fără să mă aștept! Este oare o nebunie să cred că, în pofida celor spuse, Cel-de-Sus mă urmărește cu privirea și mă conduce pe anumite căi pe care fără El nu le-aș fi putut cunoaște? În fiecare zi țin în mâinile mele *Al o sutălea nume*, am descâlcit deja câteva pagini, înaintez pas cu pas în labirintul ăsta. Doar această stranie orbire îmi întârzie înaintarea, dar poate că nu e decât o piedică după altele la fel, o încercare după altele asemănătoare, pe care o voi depăși în cele din urmă. Prin perseverența și încăpățânarea mea, sau din voința de nepătruns a Stăpânului făpturilor create…

Și astăzi am avut o ameliorare temporară, ceva mai puțin scurtă decât cea de ieri. Mi se pare că perseverența mea dă roade. Mai pe larg spus, peste carte și peste ochii mei era un văl de umbră, dar care nu întuneca textul. Am putut așadar citi trei pagini întregi înainte ca umbra să se îndesească, iar rândurile să se amestece între ele.

În paginile acelea, Mazandarani se străduiește să respingă ideea foarte răspândită potrivit căreia numele suprem, dacă există, n-ar trebui să fie rostit de oameni, pentru că ființele și obiectele ce pot fi numite sunt cele asupra cărora poate fi exercitată o anume autoritate, deși Dumnezeu, în mod evident, nu poate fi supus unei dominații. Pentru a îndepărta această obiecție, autorul încearcă să compare islamul cu iudaismul. Dacă religia lui Moise îi sancționează efectiv pe cei care rostesc numele inefabil și se străduiește să găsească mijloacele prin care să evite orice menționare directă a Creatorului, religia lui Mahomed susține în mod hotărât atitudinea contrară, îndemnându-i pe credincioși să rostească zi și noapte numele lui Dumnezeu.

De fapt, le-am confirmat eu capelanului și discipolilor săi, nu există conversație în vreo țară islamică în care să nu revină de zece ori numele lui Allah, nicio negociere în care cele două părți să nu jure necontenit pe numele Său, „wallah“, „billah”, „bismillah“, nicio formulă de întâmpinare sau de rămas-bun, de amenințare sau de îndemn, sau chiar de plictiseală, în care El să nu fie explicit invocat.

Acest îndemn de a repeta necontenit numele lui Dumnezeu nu se aplică doar numelui de Allah, ci și celor nouăzeci și nouă de nume care Îi sunt atribuite, cât și celui de al o sutălea, pentru cei ce l-ar cunoaște. Mazandarani citează de altfel versetul ce se află la originea tuturor dezbaterilor asupra numelui suprem – „Slăvește numele Domnului tău, cel foarte mare“ – atrăgând atenția asupra faptului că învățătura Coranului nu se mulțumește doar să spună că există un nume „foarte marea, ci ne cheamă limpede să-l slăvim pe Dumnezeu prin acest nume…

Citind aceste pagini, mi-am amintit de afirmațiile pe care le-a făcut, când eram pe mare, prințul Aii Esfahani și mi-am spus că, în pofida tăgăduielilor sale, sunt convins că avusese deja prilejul să citească lucrarea lui Mazandarani. M-am întrebat atunci dacă, în timp ce o răsfoia, suferise, la fel ca mine, acea orbire trecătoare. Și chiar în clipa în care această întrebare îmi trecu prin minte, întunecarea reveni, împiedicându-mă să-mi continuu lectura… Mi-am cuprins capul în mâini, simulând o puternică migrenă, iar prietenii mei începură să mă căineze, să mă liniștească și să-mi sugereze leacuri. Cel mai eficace, îmi zise Magnus, care suferă uneori de aceste dureri, ar fi să mă cufund în… beznă totală. Ah, de-ar ști el!

Deși reuniunea fusese scurtă, prietenii mei sunt astăzi mai puțin dezamăgiți. Le-am citit, le-am tălmăcit, le-am explicat, și de-aș putea face la fel zi de zi, cartea asta n-ar mai avea în curând pentru ei nicio taină – și nici pentru mine.

Nu ne vom relua lectura mâine, ci luni. Numai de-aș putea „oficia" în aceleași condiții ca astăzi. Nu rog Cerul să sfâșie o dată pentru totdeauna vălul care îmi întunecă ochii, îl rog doar să-l ridice un pic în fiecare zi. Cer oare prea mult?

Duminică, 29 august

Azi-dimineață s-au dus cu toții devreme la slujba religioasă, care este aici obligatorie, astfel încât recalcitranții, frecvent pârâți de vecini, sunt pedepsiți cu închisoarea, uneori cu biciul, și cu tot soiul de belele. Eu, în calitate de străin și de „papistaș", sunt scutit. Dar am tot interesul, mi s-a spus, să nu prea fac pe țanțoșul pe străzi cu mutra mea de necredincios. Am rămas așadar în cameră să lenevesc, să citesc și să scriu, la adăpost de priviri indiscrete. Am prea rar prilejul să trândăvesc pentru a nu-l aprecia cum se cuvine.

Camera mea e ca un turnuleț deasupra orașului, dând pe partea dreaptă spre o aliniere de acoperișuri, iar pe cea stângă spre catedrala Saint Paul, care, prin dimensiunile ei, pare învecinată. Spațiul amenajat în jurul patului meu este redus, dar e suficient să fac un pas mare peste câteva lăzi și să mă strecor printre grinzi ca să mă pomenesc sub un acoperiș lat unde domnește răcoarea. Am stat acolo în penumbră o bucată de vreme. Poate că există șobolani și ploșnițe, dar eu nu i-am văzut. Toată dimineața, am fost într-o dispoziție senină, mulțumit că au uitat de mine și dorind să uite încă multă, multă vreme, fie și cu riscul de a posti până seara.

30 august

Trebuia să ne reluăm lectura, dar domnul *chaplain* a lipsit dimineața asta fără să mă fi prevenit. De asemenea, tinerii săi discipoli. Bess îmi spune că se vor întoarce peste trei-patru zile. Deși s-a arătat îngrijorată, nu mi-a făcut nicio confidență.

Încă o zi de trândăvie, așadar, și nu mă plâng. Numai că, în loc să lenevesc în cameră sau prin dependințe, m-am hotărât să mă plimb prin Londra.

Cât de străin mă simt în acest oraș! Am mereu impresia că atrag

privirile, niște priviri lipsite de amabilitate, nicăieri călătorii nu sunt pândiți cu atâta ostilitate. Să fie din pricina războiului cu olandezii și cu francezii care continuă încă? Să fie din pricina vechilor războaie interne, care au învrăjbit frate cu frate, fiu cu părinte și care au instalat în mod durabil în suflete amărăciunea și neîncrederea? Să fie din cauza Fanaticilor, care sunt încă foarte numeroși și pe care se grăbesc să-i spânzure de îndată ce-i dibuie? Poate toate astea la un loc, astfel că dușmanii – reali sau presupuși – sunt aici nenumărați.

Aveam chef să vizitez catedrala Saint Paul, dar am renunțat, de teamă să nu-i sară țandăra vreunui paracliser și să mă denunțe. Orice „papistașa este suspect, mai ales dacă e originar din Italia; cel puțin asta a fost impresia mea de-a lungul plimbării. Am dus o luptă de fiecare clipă cu mine însumi pentru a trece peste sentimentul de stinghereală ce mă-nsoțea la tot pasul.

Singurul loc unde m-am simțit la largul meu a fost la librarii care au prăvălii în apropierea cimitirului Saint Paul. În preajma lor nu mai eram un străin, nu mai eram un papistaș, eram un confrate și un client.

Am gândit întotdeauna acest lucru, dar astăzi îl gândesc încă și mai mult: negoțul este singura activitate respectabilă, iar negustorii sunt singurele ființe civilizate. Nu pe negustori ar fi trebuit să-i alunge Iisus din Templu, ci pe soldați și pe preoți!

31 august

Mă pregăteam să ies ca să dau din nou o raită pe la librari, când m-a poftit Bess să iau o bere în compania ei, așa că ne-am instalat într-un colț al cârciumii ca și cum am fi fost și unul, și altul niște clienți. S-a sculat de mai multe ori ca să servească de băut sau să schimbe câteva vorbe cu clienții obișnuiți. Dar, în ansamblu, a fost prea puțin du-te-vino, iar zgomotul era tocmai ce trebuia, nici prea mic pentru a fi siliți să șușotim, nici prea mare pentru a ne sparge plămânii țipând.

Unele dintre cuvintele lui Bess mi-au scăpat, dar am impresia că am înțeles aproape tot și că și ea, la rândul ei, m-a înțeles. Chiar și atunci când, furat de povestire, puneam în frazele mele mai multă italiană decât engleză, ea dădea și mai tare din cap pentru a-mi da de înțeles că pricepuse totul. O cred cu dragă inimă. Orice ființă înzestrată cu rațiune și bunăvoință poate pricepe un pic de italiană!

Am băut zdravăn două-trei căni mari fiecare – ea, poate chiar mai mult; dar nu beția ne conducea. Nici plictiseala, de altfel, nici curiozitatea goală, nici dorința de sporovăială. Aveam și unul, și celălalt nevoie de a găsi o ureche prietenoasă și o mână întinsă cu

prietenie. Vorbesc cu încântare pentru că tocmai am descoperit, după patruzeci de ani de existență, ce sentiment de plenitudine poate fi dăruit de câteva ceasuri petrecute în comuniune intimă și castă cu o necunoscută.

La începutul lungii noastre conversații, a fost ca un fel dejoacă de copii. Stăteam așezați, ținând în mâini halbele pe care le ciocneam rostind diverse urări; ea zâmbea, iar eu mă întrebam deja dacă vom avea și altceva să ne spunem, când scoase din buzunarul șorțului un briceag cu care desenă pe masă un dreptunghi.

— Asta e masa noastră, zise ea.

Desenă apoi un cerculeț pe partea mea, un altul pe partea ei.

— Asta-s eu, ăsta ești tu.

Ghicisem, așteptam urmarea.

Întinse mâna spre capătul mesei și scobi fără menajamente o brazdă întortocheată care ajunse la cerculețul ce mă reprezenta pe mine; apoi, din capătul opus, o brazdă încă și mai sinuoasă care ajunse până la ea.

— Eu am venit de aici, iar tu de acolo. Astăzi ne-am așezat la aceeași masă. Îți voi povesti drumul meu, tu ai să mi-l povestești pe al tău?

Nu voi putea niciodată să-mi amintesc cu destulă exactitate tot ce mi-a spus astăzi Bess, despre ea, despre Londra și Anglia ultimilor ani – războaie, revoluții, execuții, masacre, Fanatici, marea ciumă… înainte s-o aud, credeam că știu câte ceva despre această țară; acum, știu că nu știam nimic.

Ce ar trebui să notez în aceste pagini despre toate cele auzite? Mai întâi tot ce se referă la persoanele lângă care mă aflu de la sosirea mea aici. Și, de asemenea, tot ce privește obiectul călătoriei mele, zvonurile și credințele care prezic sfârșitul timpurilor. Nimic altceva.

Ceea ce am de gând să povestesc nu voi scrie în seara asta. Am, brusc, capul greu, și nu mă simt în stare să înșir cuvinte și idei într-un mod coerent. O să mă bag în pat, fără să mai aștept să se facă noapte. Mâine, am să mă scol devreme și am să reîncep să scriu, cu mintea limpede.

Miercuri, 1 septembrie 1666

În dimineața asta m-am trezit brusc. Tocmai îmi amintisem ce-mi spusese prietenul meu venețian pe corabia care ne aducea de la Genova, ceea ce am consemnat probabil chiar în acest caiet. Nu spusese el că moscoviții așteptau sfârșitul lumii la întâi septembrie, zi care reprezintă pentru ei începutul noului an? Abia după ce mi-am stropit obrazul cu apă rece, mi-am amintit că la Moscova, la fel ca la

Londra, ziua care tocmai a început este cea de miercuri, 22 august. Nu e deci decât o alarmă falsă. Sfârșitul lumii e abia peste zece zile. Încă mai am timp să stau comod, să sporovăiesc cu Bess și să vizitez librăriile.

Sper că peste zece zile voi lua lucrurile la fel de ușor!

Basta cu fanfaronadele, ar trebui să consemnez imediat ce am aflat de la Bess înainte să uit. Deja, după o zi și o noapte, anumite fraze se încurcă între ele.

Mi-a vorbit mai întâi de ciumă. Un bărbat foarte tânăr tocmai intrase în sala mare a cârciumii, iar ea îmi spuse arătând spre el cu bărbia că era ultimul rămas în viață din familia sa. Și că-și pierduse și ea pe cutare și pe cutare dintre rude. Când fusese asta? În vara trecută. Coborî vocea și se plecă la urechea mea pentru a-mi șușoti: „încă și azi mai mor oameni de ciumă, dar ți se caută gâlceavă dacă spui asta cu voce tare“. Regele a pus chiar să fie celebrate slujbe religioase pentru a mulțumi Cerului că a pus capăt epidemiei. Cine ar cuteza să pretindă că nu s-a terminat ar fi aproape pe punctul de a acuza de minciună și pe rege și Cerul! Adevărul, totuși, este că ciuma dă târcoale încă în oraș și că ucide. Cam douăzeci de persoane în flecare săptămână, când nu sunt patruzeci sau șaizeci. E adevărat că nu e mare lucru când te gândești că acum un an ciuma ucidea la Londra mai bine de o mie de persoane în fiecare zi! La început, victimele erau îngropate noaptea, pentru a evita ca populația să fie înspăimântată; când lucrurile s-au agravat, nu mai putea fi luată nici măcar precauția asta. Au început atunci să adune cadavrele și ziua, și noaptea. Treceau cotigile chiar pe stradă, iar oamenii aruncau în ele trupurile părinților sau ale copiilor, sau ale vecinilor, de parcă ar fi fost saltele putrede!

— La început ți-e frică pentru ai tăi, îmi spune Bess. Dar, pe măsură ce oamenii mor și tot mor, nu mai ai în minte decât un singur gând: să te salvezi, să supraviețuiești! Și n-are decât să moară lumea întreagă! Nu mi-am plâns nici sora, nici pe cei cinci nepoți și nepoate, nici pe bărbatul meu – să mă ierte Dumnezeu! Nu mai aveam lacrimi! Am impresia că am trecut prin perioada asta cu ochii rătăciți, ca o somnambulă. Întrebându-mă doar dacă se va sfârși într-o zi…

Cei bogați și cei puternici părăsiseră orașul, în frunte cu Regele și capii Bisericii. Cei săraci rămăseseră pentru că nu aveau niciun loc unde să se ducă; cei ce rătăceau pe drumuri mureau de foame. Dar au existat și câteva ființe nobile care s-au încăpățânat să vrea să lupte cu răul, sau măcar să ușureze suferințele celorlalți. Câțiva medici, câțiva clerici. Capelanul nostru făcea parte dintre aceștia. Ar fi putut să plece și el, îmi explică ea. Nu e lipsit de avere, iar unul din frații săi are o casă la Oxford, care a fost, dintre toate orașele regatului, cel mai

cruțat. N-a vrut să fugă. A rămas în cartier, îndărătnicindu-se să le facă vizite bolnavilor, să-i îmbărbăteze. Le spunea că lumea era pe punctul de a se stinge și că ei plecau ceva mai înaintea celorlalți; peste câtva timp, când se vor afla în Grădinile Raiului, înconjurați de minunatele roade ale Edenului, vor vedea venind și restul oamenilor și va fi rândul lor să-i încurajeze.

L-am văzut la căpătâiul surorii mele, o ținea de mână și izbutea s-o însenineze și chiar să obțină de la ea un surâs de beatitudine. Se purta la fel cu toți cei pe care-i vizita. Nu dădea atenție sfaturilor prietenilor săi și sfida până și carantina.

Trebuia să-l fi văzut în acel timp de mizerie, umblând pe străzi atunci când oamenii se ascundeau, o uriașă siluetă albă, cu straie albe, cu barbă lungă albă, parcă ar fi fost Dumnezeu-Tatăl! Când oamenii zăreau o cruce roșie desenată pe o casă, se închinau și făceau un ocol mare pentru a o evita. El mergea drept spre ușă. Îl va răsplăti Dumnezeu pentru asta într-o bună zi…

Însă autoritățile nu i-au arătat nicio recunoștință pentru tot acest devotament, iar gloata încă și mai puțin. La sfârșitul verii trecute, când ciuma începuse să slăbească, a fost arestat de un halebardier care l-a acuzat că ajută la propagarea răului prin vizitele pe care le făcea bolnavilor de ciumă; iar când i s-a dat drumul, opt zile mai târziu, și-a găsit casa incendiată până la temelie. Se răspândise zvonul că avea o poțiune secretă care-l făcea să supraviețuiască, dar că refuza să-i facă și pe alții să se bucure de ea. În timpul detenției, o hoardă de calici i-a pătruns în casă pentru a da de pretinsa poțiune, a devastat totul, a jefuit tot ce se putea jefui, apoi a dat foc la tot restul, atât pentru a-și manifesta furia, cât și pentru a-și ascunde nelegiuirea.

„Voiau să-l silească să părăsească orașul“, mă asigură Bess. Însă ea i-a oferit găzduire, din recunoștință, și e mândră de acest lucru. De ce îi poartă oamenii pică bătrânului? Din pricina activităților sale trecute. Mi-a vorbit îndelung despre ele, citând numeroase nume din care nu cunoșteam nici jumătate, nici măcar o treime; de aceea n-am putut reține mare lucru. Cel mult că domnul *chaplain*, care fusese preot militar în armata lui Cromwell, se certase apoi cu acesta și încercase să pună la cale o răzmeriță împotriva lui. Acesta este, de altfel, motivul pentru care, la restaurarea monarhiei, cu șase ani în urmă, când demnitarii revoluției au fost cu toții prigoniți sau condamnați la surghiun, iar cadavrul lui Cromwell a fost dezgropat pentru a fi spânzurat și ars în public, domnul *chaplain* a fost relativ cruțat, dar deloc iertat, așa cum nu va fi în veci cu totul iertat oricine s-a răzvrătit împotriva monarhiei și oricine a fost amestecat, mai de aproape sau mai de departe, în execuția regelui Charles. Capelanul face parte și – după spusele lui Bess – va face mereu parte, până la moarte și chiar dincolo de ea, dintre cei ce nu sunt iubiți.

Înainte de a-mi întrerupe darea de seamă, un ultim lucru pe care-l menționez repede, de teamă să nu-mi fugă din minte și asupra căruia îmi promit să revin: nenorocirile Angliei au început – și ele, ar trebui să spun – în 1648. Această dată revine constant sub pana mea: sfârșitul războaielor din Germania; începutul anului evreiesc al Resurecției și începutul marilor persecuții despre care mi-a vorbit îndelung Maimun; publicarea cărții rusești a Credinței, care fixa data sfârșitului lumii pentru acest an; iar în Anglia decapitarea regelui, eveniment sub al cărui blestem țara întreagă se află încă și care s-a desfășurat, după calendarul de aici, la sfârșitul anului 1648; de asemenea, pentru mine, anul acela a fost cel al vizitei lui Evdokim, pelerinul de la Moscovia, care este punctul de plecare al nefericirilor mele, ca și anul morții tatălui meu, în iulie…

S-ar crede că s-a deschis o ușă în anul acela, o ușă malefică prin care au intrat – în lume și în viața mea – diverse calamități. Îmi aduc aminte că Bumeh vorbise de ultimele trei trepte, de trei ori la șase ani o dată, care aveau să ducă de la anul prologului la anul epilogului.

Rațiunea îmi spune că, înșirând cifre și iarăși cifre, poți sugera tot soiul de lucruri fără să dovedești nimic. Iar deocamdată, seara asta cel puțin, încerc să ascult încă ce-mi spune rațiunea.

2 septembrie

Alaltăieri vorbeam, legat de lunga mea conversație cu Bess, de o comuniune intimă și castă. De noaptea trecută, este un pic mai intimă și mai puțin castă.

Îmi petrecusem ziua întreagă scriind și înaintam foarte încet. Cu procedeul pe care l-am adoptat nu avansez niciodată prea repede. Scriu în limba mea, dar cu litere arabe și în codul care îmi este propriu, ceea ce înseamnă multe convenții mai înainte ca fiecare cuvânt să fie schimbat. Când, pe deasupra, mai încerc și să-mi amintesc ce mi-a povestit Bess în engleză, exercițiul devine epuizant.

Totuși am progresat, dovadă tot acest text pe care l-am înșirat ieri, pe care l-am scris în cursul dimineții, apoi l-am isprăvit după-amiaza. Nu că aș fi prins în aceste pagini tot ce aveam de gând să rețin, dar mi-am ușurat memoria de multe lucruri ce s-ar fi putut rătăci.

De două ori mi-a adus Bess de mâncare și de băut, și a zăbovit un pic ca să se uite la mine cum desenez acele litere misterioase, de la dreapta la stânga. Nu-mi mai ascund caietul când o aud venind, îmi cunoaște toate secretele și acum am încredere în ea. Numai c-o las să creadă că scriu în arabă obișnuită, nu-i voi dezvălui niciodată – și nici nimănui altcuiva! — că folosesc un limbaj deghizat, numai al meu.

Când sala de jos s-a golit la ora închiderii, Bess a venit să-mi propună să cinăm împreună și să stăm să sporovăim cum făcusem în ajun. I-am făgăduit să cobor după ea și s-o întâlnesc la aceeași masă ca și ieri, de îndată ce-mi voi fi isprăvit paragraful la care tocmai scriam.

Numai că paragraful s-a lungit, iar eu nu prea îndrăzneam să mă întrerup sau să-l scurtez, de teamă că nu-mi voi mai aminti, după o nouă conversație, lucrurile pe care le auzisem mai înainte. Uitând de făgăduială, scriam așadar, scriam, nemaigândindu-mă la nimic altceva, astfel că gazda mea a avut răgazul să rânduiască totul în sala de jos, apoi să urce fără ca eu să fi lăsat pana din mână.

Departe de a manifesta cea mai mică iritare, plecă în vârful picioarelor și se întoarse câteva minute mai târziu ducând o tavă pe care o așeză pe patul meu. I-am promis că ajunsesem la ultimele rânduri și că apoi vom cina împreună; îmi făcu semn să nu mă grăbesc și ieși.

M-am cufundat iarăși în relatarea mea, uitând din nou și de femeie, și de masă, și convins că și ea uitase de mine. Cu toate astea, când am chemat-o, intră pe dată, de parcă ar fi așteptat îndărătul ușii; avea mereu același zâmbet și nu manifesta nicio nerăbdare. Atâta delicatețe mă mișca și mă uimea. I-am mulțumit și a roșit. Ea care nu roșea când căpăta câte o palmă zdravănă peste fese, roșea din cauza unei vorbe de mulțumire!

Pe tava pe care o adusese se aflau carne uscată tăiată în felii subțiri, brânză, pâine proaspătă și acea bere pe care o numește „untoasă”, dar care e mai cu seamă plină de mirodenii. Am întrebat-o dacă nu voia să mănânce cu mine, îmi spuse că ronțăise toată ziua servindu-și clienții, ceea ce făcea parte din obiceiurile ei, și că nu-i era niciodată foame la ora mesei. Își luase doar o bere identică pentru ca să ne putem ciocni halbele. Astfel, după ce se uitase la mine când scriam, se uită la mine când mâncam. O privire întru totul comparabilă cu aceea a surorii mele Plaisance sau, odinioară, cu aceea a bietei mele mame, o privire care învăluie din toate părțile pe cel ce mănâncă și hrana sa, care însoțește din ochi fiecare îmbucătură și care te face să redevii copil. Mă aflam deodată la mine acasă în casa acestei străine. Nu m-am putut împiedica să nu mă gândesc la cuvintele lui Iisus: „Flămând am fost și mi-ai dat să mănânc“. Nu eram totuși amenințat de foamete; am suferit, de-a lungul întregii mele vieți, din pricina necumpătării mele mai degrabă decât de lipsuri; era însă în modul în care această femeie

m-a hrănit un iz al sinului matern. Am simțit pe moment față de ea, față de pâinea ei, față de berea ei untoasă, față de prezența ei, de zâmbetul ei atent, de înfățișarea ei răbdătoare, de șorțul ei pătat, de rotunjimile ei stângace, o nesfârșită afecțiune.

Ședea în picioare, cu tălpile goale, rezemată de perete, cu halba în mână. M-am sculat ținând în mână propria mea bere pentru a ciocni, apoi am cuprins-o tandru pe după umeri spunându-i încă o dată mulțumesc cu jumătate de glas, înainte de a o săruta ușor pe partea de jos a frunții, între sprâncene.

Dându-mă la o parte, am văzut că îi erau ochii înecați în lacrimi; că buzele ei, încercând să zâmbească, fremătau de așteptare. Îmi cuprinse cu stângăcie degetele în mâna ei grăsuță, strângând cu putere. Am tras-o atunci spre mine și i-am netezit încet cu palma părul și rochia. S-a lăsat în voie lângă mine și s-a cuibărit ca sub o pătură pe vreme de ger. Am învăluit-o atunci toată cu mâinile, cu brațele, fără s-o strâng prea tare, mai curând abia atingând-o, ca și cum, din vârful degetelor și cu ambele palme, îi verificam pe pipăite marginile trupului, ale obrazului ei tremurător, ale pleoapelor care ascundeau niște ochi umezi, ale șoldurilor.

Între cele două treceri ale ei prin camera mea, își schimbase rochia, cea pe care o purta acum era verde închis cu sclipiri schimbătoare și semăna, când o atingeai, cu mătasea. Eram ispitit să mă întind alături de ea pe patul apropiat, dar am preferat să rămân în picioare. Apreciam ritmul lucrurilor și mai cu seamă nu voiam să-l grăbesc. Nu se făcuse încă noapte, afară era aproape lumină și n-aveam niciun motiv să ne scurtăm plăcerile, așa cum în alte momente ai vrea să-ți scurtezi suferințele.

Dar când a vrut să se arunce pe pat, am reținut-o în picioare; fu surprinsă, cred, și probabil că-și puse întrebări, dar mă lăsă pe mine să conduc jocul. Când amanții se întind prea repede în pat, pierd jumătate din plăceri. Primul moment al dragostei se petrece în picioare, când plutești agățat de celălalt, amândoi amețiți, orbiți, nesiguri pe picioare; nu e oare mai bine ca plimbarea să se prelungească, să ne vorbim la ureche, și să ne atingem cu buzele stând mereu în picioare, să ne dezbrăcăm unul pe celălalt încet și tot în picioare, strângându-ne în brațe pierduți după fiecare veșmânt dat jos?

Am rămas astfel un lung moment, plutind în derivă în jurul camerei, cu șoapte încete și mângâieri lente. Mâinile mele s-au apucat s-o dezbrace, apoi s-o învăluie, iar buzele mele alegeau cu răbdare pe trupul ei ce tremura locșorul unde să culeagă, unde să se așeze, unde iarăși să culeagă, de la pleoapele care-i ascundeau ochii până la mâinile care-i acopereau sânii, la șoldurile generoase, albe și dezgolite. Iubita, un câmp de flori, iar degetele și buzele mele, un roi

de albine.

La Smirna, într-o anume zi de miercuri la mânăstirea capucinilor, am cunoscut un moment de plăcere intensă, când Marta și cu mine ne-am iubit temându-ne în fiecare clipă de năvala nepoților mei sau a lui Hatem, sau a vreunui călugăr. Aici, la Londra, această miercuri a îmbrățișărilor avea un gust la fel de îmbătător, dar într-un fel invers. Acolo, graba și urgența dădeau fiecărei clipe o intensitate furioasă; în vreme ce, aici, timpul nesfârșit conferea fiecărui gest o rezonanță, o durată, ecouri care-l îmbogățeau și-l intensificau. Acolo, eram ca niște animale hăituite, hăituite de ceilalți și de sentimentul bravării interdicției. Aici, nimic de soiul ăsta, orașul ne ignora, lumea ne ignora, iar noi nu ne simțeam nicidecum vinovați, trăiam departe de rău și de bine, în penumbra interdicției. La marginea timpului, de asemenea. Soarele complice apunea cu o blândă încetineală, iar noaptea complice făgăduia să fie lungă. Ne vom putea istovi și unul, și celălalt, picătură cu picătură, până la ultima desfătare.

7 septembrie

S-a întors capelanul, la fel și discipolii săi. Erau deja în casă când m-am sculat. Nu mi-a spus nimic despre motivele absenței sale, iar eu nu l-am întrebat nimic. Abia de a mormăit o scuză.

E mai bine s-o scriu încă de la începutul paginii, ceva s-a stricat astăzi în relațiile mele cu acești oameni. Regret acest lucru și sufăr din pricina lui, dar nu cred că aș fi putut împiedica cele întâmplate.

Capelanul s-a întors contrariat, iritat, și a dat dovadă imediat de o mare nerăbdare.

— Trebuie să avansăm chiar azi cu textul ăsta, să scoatem din el substanța, dacă există vreo substanță. Vom sta aici zi și noapte, iar cel care va obosi nu face parte dintre ai noștri.

Surprins de aceste cuvinte, ca și de ton și de chipurile posomorite care mă înconjurau, am răspuns că voi face tot ce-mi stă în putință pentru a ajunge la capătul lecturii, dar am precizat imediat că suferințele care-mi întârziaseră lectura nu erau din vina mea. Mi s-a părut că disting ici-colo strâmbături neîncrezătoare, cărora nu le-am dat atenție, fiind convins că mă înșelam. Desigur, nu mințisem în ce privește esențialul, deoarece nu-s cu nimic vinovat de accesele de orbire care au întârziat lectura; mințisem însă în privința simptomelor și simulasem uneori dureri de cap. Poate că ar fi trebuit să mărturisesc de la bun început ce rău mă afectează, oricât de misterios ar fi. Acum, e prea târziu, le-aș confirma cele mai rele bănuieli dacă aș recunoaște

că mințisem și dacă m-aș lansa în descrierea unor simptome atât de nemaiauzite. Am decis așadar să nu mă dezic și să mă străduiesc să citesc cât pot mai bine.

Numai că, în dimineața asta, Cerul n-a fost aliatul meu. În loc să-mi ușureze un pic sarcina, a complicat-o. De îndată ce am deschis cartea, bezna s-a și instalat. Nu doar cartea îmi era ascunsă, ci întreaga încăpere, oamenii, pereții, masa și până și fereastra erau acum de culoarea cernelii.

Preț de o clipă, am avut sentimentul că mi-am pierdut pe veci vederea și mi-am spus că Domnul, după ce mi-a adresat mai multe avertismente pe care m-am încăpățânat să le ignor, hotărâse să-mi dea pedeapsa pe care o meritam.

Am închis cu grabă cartea și într-o clipă am putut vedea iarăși. Nu cu vederea deplină pe care aș fi putut s-o am la amiază, ci ca și cum era deja seară, iar camera era luminată de un sfeșnic. Un văl ușor a mai stăruit și stăruie încă la ora la care scriu aceste rânduri. De parcă pe cer exista un nor a cărui umbră doar eu o simțeam. Paginile acestui caiet s-au întunecat sub ochii mei ca și cum ar fi îmbătrânit cu o sută de ani într-o singură zi. Cu cât vorbesc mai mult despre acest lucru, cu atât sunt mai îngrijorat și cu atât îmi este mai greu să-mi duc mai departe povestirea.

Totuși trebuie s-o fac.

— Ce s-a mai întâmplat? întrebă capelanul când mă văzu închizând cartea.

Am avut prezența de spirit să răspund:

— Am o propunere să vă fac. O să urc în camera mea, o să citesc cartea cu mintea limpede și o să fac însemnări, apoi o să mă întorc aici mâine dimineață cu textul în latinește. Dacă procedeul ăsta îmi îngăduie să evit migrenele, o să-l reînnoim în fiecare zi, și o să putem astfel înainta regulat cu lectura.

Am știut să fiu convingător, iar bătrânul a acceptat, fără prea mare entuziasm, e adevărat, și nu fără să mă fi pus să-i făgăduiesc că mă voi întoarce cu douăzeci de pagini traduse, niciuna mai puțin.

Am urcat, așadar, urmat mi se pare de unul sau altul dintre discipoli, pe care l-am auzit patrulând prin fața ușii. M-am făcut că nu bag de seamă această atitudine de neîncredere, pentru a nu fi silit să mă arăt jignit.

Odată așezat la masă, am pus *Al o sutălea nume* dinaintea mea, deschizând cartea la mijloc, dar cu fața-n jos, și am început mai curând să frunzăresc acest caiet în care am fost fericit să găsesc, la data de 20 mai, rezumatul pe care-l făcusem după spusele amicului meu persan. Bizuindu-mă pe cele ce-mi spusese în legătură cu dezbaterea asupra numelui suprem și cu opinia lui Mazandarani, am redactat ceea ce mâine voi pretinde că este o traducere din ceea ce el

a scris, inspirându-mă de asemenea, în imitarea stilului, din puținul pe care-l putusem citi la începutul cărții blestemate…

Pentru ce am scris „blestemate”? Este oare blestemată? Este binecuvântată? Este vrăjită? Habar n-am. Știu doar că este apărată de un scut. Apărată împotriva mea, în orice caz.

8 septembrie

Totul s-a petrecut cu bine. Mi-am citit textul în latinește, iar Magnus l-a copiat cuvânt cu cuvânt. Capelanul a zis că așa trebuia să procedăm din capul locului. M-a îndemnat însă să merg mai repede cu lectura.

Nădăjduiesc că este doar o manifestare a entuziasmului său regăsit și că-și va modera așteptările. În caz contrar, mă tem de ce e mai rău. Căci subterfugiul la care am recurs nu poate continua la nesfârșit. Astăzi, m-am inspirat din ce mi-a spus Esfahani, și încă un pic din ce țineam eu minte. Mi-aș mai putea aminti de anumite alte lucruri pe care le-am auzit în legătură cu *Al o sutălea nume*, dar nu pot continua la nesfârșit această stratagemă. Într-una sau alta din zile, voi fi nevoit să ajung la capătul acestei cărți și să citez numele așteptat, fie că este numele intim al Creatorului sau doar ceea ce presupune Mazandarani.

Poate că ar trebui să fac în zilele următoare o nouă tentativă de lectură…

Începusem pagina asta plin de speranță, dar încrederea mea în viitor a scăzut în câteva rânduri, așa cum scade lumina de fiecare dată când deschid volumul interzis.

9 septembrie

Mi-am petrecut seara de ieri și dimineața asta scriind pagini în latinește, care pretind că interpretează textul lui Mazandarani. Din acest motiv, nu mai am nici timpul, nici puterea de a pune din nou mâna pe condei pentru propriul meu scris, așa că mă voi mulțumi cu câteva note scurte.

Capelanul m-a întrebat câte pagini am izbutit să traduc până acum, I-am răspuns patruzeci și trei așa cum aș fi putut răspunde șaptesprezece sau șaizeci și șase. M-a întrebat câte pagini rămâneau și am răspuns o sută treizeci. Mi-a spus atunci din nou că speră că voi termina lectura peste câteva zile, și cu siguranță înainte de sfârșitul săptămânii viitoare.

I-am promis acest lucru, dar simt cum se strânge lațul. Poate că ar trebui să fug de aici…

10 septembrie

În cursul nopții, Bess a venit la mine. Era beznă și ea s-a strecurat alături. N-a mai venit niciodată de la întoarcerea capelanului. A plecat înapoi înainte de ivirea zorilor.

Dacă m-aș hotărî să fug, ar fi bine oare s-o avertizez?

Dimineața, am isprăvit textul pentru astăzi. Imaginația a preluat ștafeta cunoștințelor mele, care-s pe sfârșite. Ceilalți m-au ascultat totuși cu și mai mare atenție. E adevărat că am pus în gura lui Mazandarani afirmația că numele suprem al lui Dumnezeu, când îl va fi dezvăluit, va umple de uimire și de spaimă pe toți cei ce credeau că-l cunosc.

Am câștigat, neîndoielnic, pe lângă auditorii mei, timp și credit. Dar nu prin mărirea mizei atragi norocul de partea ta!

11 septembrie

Azi începe anul nou rusesc, iar eu m-am gândit necontenit la acest lucru în tot cursul nopții. L-am văzut chiar în vis pe pelerinul Evdokim care mă amenința mânios și mă îndemna la căință.

Când ne-am adunat la amiază în camera capelanului, am început prin a evoca acea dată, sperând să creez o diversiune. Exagerând foarte puțin, am relatat ce mi-a povestit pe *Sanctus Dionisius* prietenul meu Girolamo, și anume că la Moscovia mulți oameni sunt convinși că ziua asta a Sfântului Simeon, care marchează pentru ei anul cel nou, va fi cea de pe urmă. Și că lumea va fi distrusă de un potop de foc.

În ciuda privirilor insistente pe care i le adresau discipolii, capelanul rămase tăcut. Neascultându-mă decât distrat și aproape indiferent. Și, cu toate că s-a ferit să pună la îndoială ceea ce spuneam, profită de o clipă de tăcere pentru a mă întoarce la subiect. Fără prea multă plăcere, mi-am netezit foile și am început să-mi citesc minciunile din ziua respectivă…

Duminică, 12 septembrie 1666

Doamne! Doamne! Doamne!
Ce altceva aș putea spune?
Doamne! Doamne!
E oare cu putință ca lucrul să se fi întâmplat?

În toiul nopții, Londra a început să ardă. Iar acum mi se spune că toate cartierele iau foc unul după altul. De la fereastra mea văd apocalipsa văpăilor, de pe străzi urcă țipetele ființelor înspăimântate, iar cerul n-are pic de stele.

Doamne! E oare cu putință ca sfârșitul lumii să fie așa? Nu revărsarea subită din neant, ci un foc ce se răspândește din aproape în aproape, un foc pe care l-aș vedea urcând așa cum urcă apa potopului și de care m-aș simți inundat?

Să fie oare propriul meu sfârșit ceea ce contemplu de la fereastră, ceea ce văd apropiindu-se și, aplecat peste pagină, încerc să descriu?

Focul înaintează, mistuind totul, iar eu stau așezat la masa asta din lemn, în camera asta din lemn, așternându-mi ultimele gânduri pe un teanc de hârtie inflamabilă! Nebunie! Nebunie! Dar nebunia asta nu e oare un rezumat al condiției mele de muritor? Visez la veșnicie când mormântul mi-este deja săpat, încredințându-mi cu pioșenie sufletul aceluia care se pregătește să mi-l smulgă. La naștere, câțiva ani mă despărțeau de moarte, astăzi mă despart de ea poate câteva ceasuri; dar ce înseamnă un an în ochii veșniciei? Ce înseamnă o zi? Ce înseamnă o oră? Ce înseamnă o secundă? Aceste unități de măsură n-au sens decât pentru o inimă care bate.

Bess a venit să doarmă lângă mine. Eram încă strânși unul lângă altul, când s-au auzit țipete din vecinătate. Prin fereastră vedeam în depărtare, dar nu chiar foarte departe, înspre Tamisa, văpaia monstruoasă, și, uneori, limbi de foc țâșnind, apoi recăzând.

Mai rău decât flăcările și pârjolul era acel sinistru scrâșnet, de parcă un bot gigantic de animal mușca din lemnul caselor, sfărâma, sfârteca, mesteca, apoi scuipa.

Bess alergă în camera ei să se îmbrace, căci venise la mine pe jumătate dezbrăcată, apoi se întoarse, urmată curând de capelan și de cei doi discipoli ai acestuia, care dormiseră aici în casă. Toți se întâlniră în zori în camera mea, căci de la fereastra mea, cea mai înaltă din casă, incendiul se vede cel mai bine.

În mijlocul interjecțiilor, plânsetelor, rugăciunilor, unul sau altul pomenea câte o stradă sau o clădire înaltă la care ajunsese focul sau pe care o ocolise. Necunoscând toate acele locuri, nu știam prea bine în ce moment se cuvenea să mă simt emoționat sau îngrijorat sau mai liniștit. Și nu voiam nici să-i hărțuiesc cu întrebările mele de străin. Așa că m-am tras mai îndărăt, departe de fereastră, pe care am lăsat-o ochilor lor de obișnuiți ai locului, mulțumindu-mă să le înregistrez din

colțul meu comentariile, spaimele și gesturile.

După câteva minute, am coborât unul după altul pe fragilele scări de lemn spre sala de jos, unde nu mai auzeam zgomotul focului, ci pe acela al mulțimii care sporea neîncetat și părea mânioasă.

Dacă voi trăi îndeajuns pentru a mă dedica amintirilor, voi păstra în minte câteva scene. Magnus, care ieșise pentru scurt timp în stradă, se întorsese să anunțe, cu lacrimi în ochi, că biserica sa, cea a protectorului său, Sfântul Magnus, lângă Podul Londrei, era în flăcări. În cursul acestei zile a nenorocirii, aveau să se audă mii de vești de soiul ăsta, dar niciodată nu voi uita durerea nesfârșită a acestui tânăr atât de devotat Credinței sale, care acum acuza fără cuvinte Cerul că-l trădase.

Ușa de la *ale house* n-a fost deschisă toată dimineața. Când Magnus, sau Calvin, sau Bess se duceau să mai afle câte ceva, o întredeschideau atât cât să-i lase să iasă, apoi din nou pentru a-i lăsa să intre. Capelanul nu se sculă nici măcar o singură dată din fotoliul unde prinsese rădăcini.

Cât despre mine, m-am ferit să mă arăt pe stradă, având în vedere zvonurile care se răspândiseră încă din zori și potrivit cărora incendiul ar fi fost provocat de cei ce sunt numiți aici „papistași”.

Am scris „încă din zori”, ceea ce nu e exact. Aș vrea să fiu riguros până la ultima suflare, iar lucrurile nu s-au petrecut în felul ăsta. La revărsatul zorilor, zvonurile ziceau că focul ar fi pornit de la o brutărie din oraș, din pricina unui cuptor prost stins sau de la o slujnică ațipită, ce lăsase flăcările să se întindă mai întâi pe această stradă, care se numește Pudding Lane și care e foarte aproape de hanul unde mi-am petrecut primele mele două nopți londoneze.

O oră mai târziu, cineva de pe strada noastră i-a spus lui Calvin că avusese loc un asalt al flotelor olandeză și franceză, care dăduseră foc orașului spre a crea o mare zăpăceală, de care tot ele aveau să profite pentru a lansa atacuri, și că trebuia să ne așteptăm la ce e mai rău.

Peste altă oră, nu mai erau de vină flotele, ci agenții Papei, ai „antihristului”, care încercau „încă o dată” să distrugă țara asta de buni creștini. Mi se spuse chiar că fuseseră prinși oameni de către mulțime din unicul motiv că nu erau de pe aici. Nu e prea bine să fii străin atunci când orașul e în flăcări, de aceea m-am ascuns prudent de-a lungul întregii zile. Mai întâi în sala mare de jos, apoi, când au venit vecini cărora nu li se putea închide ușa-n nas, am fost nevoit să mă ascund încă și mai departe, mai sus, în camera mea, în „observatorul” meu din lemn.

Pentru a-mi amăgi neliniștea, între lungile șederi la fereastră, am început să scriu aceste câteva paragrafe în caiet.

Soarele a apus, dar incendiul continuă devastator. Noaptea e roșie,

iar cerul pare gol.

E cu putință ca toate celelalte orașe să fie cuprinse de flăcări precum Londra? Și să-și închipuie fiecare, precum Londra, că este singura Gomoră?

E cu putință ca în aceeași zi și Genova să fie în flăcări? Și Constantinopolul? Și Smirna? Și Tripoli? Și chiar și Gibelet?

Lumina scade, iar în noaptea asta nu voi aprinde nicio făclie. Am să mă întind în întuneric ca să respir mirosul de iarnă al lemnului ars și am să-l rog pe Dumnezeu să-mi dea curajul de a mai aștipi o dată.

Luni, 13 septembrie 1666

Apocalipsa nu s-a încheiat, apocalipsa continuă. Iar pentru mine proba focului.

Londra nu contenește să ardă, iar eu mă ascund de foc într-un cuib din lemn uscat.

La trezire, am coborât totuși în sala mare unde i-am regăsit pe Bess, pe capelan și pe discipolii săi, prăvăliți fiecare pe câte un scaun. Nu se mișcaseră toată noaptea. Prietena mea n-a deschis ochii decât pentru a mă implora să urc iarăși în ascunzătoare, de teamă să nu fiu văzut sau auzit. În cursul nopții, se pare că fuseseră prinși mai mulți străini, printre care doi genovezi. Nu-i spuseseră numele lor, dar știrea era sigură. Promise că-mi va aduce de mâncare și am mai văzut în ochii ei și făgăduiala unei îmbrățișări. Dar cum ne-am putea iubi într-un oraș care arde?

În clipa când îmi reluam prudent drumul spre scară, capelanul mă trase de mânecă.

— Prezicerea dumitale mi se pare că se confirmă, zise el cu un zâmbet silit.

La care am răspuns vehement că nu era prezicerea mea, ci a moscoviților, că un prieten venețian mi-o înfățișase când eram pe mare și că eu doar o amintisem. În vremea asta nu țin deloc să par o piază rea, au fost doar arși pe rug palavragii nevinovați pentru mai puțin de atât! Omul îmi înțelese neliniștea și se scuză, spunând că greșise vorbind în felul ăsta.

Când Bess veni lângă mine ceva mai târziu, îmi repetă scuzele lui, jurându-mi că, într-adevăr, capelanul nu vorbise cu nimeni despre acea prezicere și că era conștient de primejdia în care m-ar pune, răspândind asemenea zvonuri.

Incidentul era închis, i-am cerut noutăți despre incendiu. După o scurtă încetinire, se pare c-ar fi reînceput să se propage, alimentat de

vântul dinspre răsărit; mi-a înșirat vreo zece străzi care ar fi azi cuprinse de flăcări, al căror nume nu l-am reținut. Singura știre liniștitoare: pe strada noastră, care se numește totuși Wood Street[8], focul nu se extinde decât încet. Așadar, nu e prevăzută încă nicio evacuare. Ba dimpotrivă, niște veri ai lui Bess au venit să-și aducă niște mobile la ea acasă, de teamă că în curând casa lor, situată mai aproape de Tamisa, va fi distrusă.

Dar nu e decât un răgaz. Dacă această casă e la adăpost azi, nu va mai fi mâine și, cu siguranță nu poimâine. Și ar fi de ajuns ca vântul să bată puțintel dinspre sud, pentru a ne ajunge din urmă mai înainte ca noi să fi putut fugi. Notez acest lucru în paginile mele, dar nu i l-am spus lui Bess, de teamă că voi apărea și în ochii ei ca o sinistră Casandră.

Marți, 14 septembrie 1666

Am fost nevoit să mă refugiez sub acoperiș. În așteptare, precum casa asta, orașul ăsta, lumea asta.

În fața spectacolului orașului cuprins de flăcări, ar trebui să pot scrie așa cum cânta Nero, însă glasul meu nu se mai aude decât în fraze dezarticulate.

Bess îmi spune să aștept, să nu fac niciun zgomot și să nu-mi fie frică.

Aștept. Nu mai mișc, nu mai încerc să contemplu flăcările și o să încetez chiar să mai scriu.

Pentru a scrie, am nevoie de urgență și de un strop de pace. Prea multă pace îmi face degetele lenețe, prea mare urgență mi le face de nestăpânit.

Se pare că gloata scotocește acum prin case în căutarea vinovaților ascunși.

Pretutindeni pe unde m-au purtat pașii anul ăsta, m-am simțit vinovat. Chiar și la Amsterdam! Da, Maimun, prietene, frate, mă auzi? Chiar și la Amsterdam!

Oare cum am să pier? De foc? Din pricina mulțimii?

Nu mai scriu. Aștept.

Caietul IV

Ispita Genovei

La Genova, sâmbătă, 23 octombrie 1666

Am șovăit mult înainte să mă reapuc de scris. În cele din urmă mi-am procurat azi-dimineață un caiet cu foile cusute, pe a cărui primă pagină scriu acum, nu fără voluptate. Nu sunt însă sigur că voi continua.

De trei ori am inaugurat astfel niște caiete imaculate, făgăduindu-mi să consemnez în ele proiectele, dorințele, neliniștile, impresiile mele asupra orașelor și oamenilor, câteva dovezi de umor și de înțelepciune, așa cum au făcut atâția călători și cronicari din trecut. Nu am talentul lor, iar paginile mele nu valorează cât cele pe care le ștergeam de praf pe rafturi; cu toate astea, m-am străduit să dau seamă de tot ce mi se întâmpla, chiar și atunci când prudența sau mândria mă împingeau să tac, și chiar și când oboseala punea stăpânire pe mine. În afară de momentele când am fost bolnav sau sechestrat, am scris seară de seară sau aproape. Am umplut sute de pagini în trei caiete diferite, și nu mai am niciunul. Am scris pentru foc.

Primul caiet, care povestea începutul periplului meu, s-a pierdut atunci când am fost nevoit să părăsesc Constantinopolul în grabă; al doilea a rămas la Chios când am fost expulzat; al treilea a pierit neîndoielnic în incendiul Londrei. Și iată-mă totuși acum netezind paginile celui de-al patrulea, muritor ce uită de moarte, jalnic Sisif.

În prăvălia mea din Gibelet, când trebuia uneori să pun pe foc vreo terfeloagă putredă și cu foile desprinse, nu mă puteam împiedica să nu mă gândesc o clipă cu duioșie la nefericitul care o scrisese. Era uneori opera unică a unei vieți, tot ce spera să lase ca urmă a trecerii sale. Însă renumele său se va transforma în fum cenușiu, după cum trupul său se va transforma în țărână.

Descriu moartea unui necunoscut, când de fapt este vorba de mine!

Moartea. Moartea mea. Ce însemnătate poate ea să aibă, și ce însemnătate au cărțile, ce însemnătate are renumele, dacă lumea întreagă va fi mâine cuprinsă de flăcări precum Londra?

Mintea mea e atât de tulburată în dimineața asta! Trebuie totuși să scriu. Trebuie ca pana mea să se ridice și umble, cu toate cele

întâmplate. Fie că acest caiet va supraviețui sau va arde, eu voi scrie, voi scrie.

Să povestesc mai întâi cum am fugit din infernul de la Londra.

Atunci când s-a declarat incendiul, am fost silit să mă ascund ca să scap de furia unei gloate smintite care voia să le taie beregata papistașilor. Fără altă dovadă a vinovăției mele decât calitatea mea de străin, originar din aceeași peninsulă cu „antihristul", cetățeni obișnuiți m-ar fi prins, brutalizat, torturat, apoi azvârlit făcut fâșii în pârjol, având sentimentul că fac un bine sufletelor lor. Însă am evocat deja nebunia asta în caietul care s-a pierdut și nu mai am puterea să revin asupra ei. Aș mai vrea să spun două vorbe, și anume despre spaima mea. Despre spaimele mele, mai bine zis. Căci aveam două spaime și încă o a treia. Spaimă de flăcările dezlănțuite, spaimă de mulțimea dezlănțuită, și, de asemenea, spaimă de ceea ce putea însemna această dramă, survenită chiar în ziua pe care moscoviții o considerau ca fiind ziua apocalipsei. N-aș mai vrea să fac comentarii pe marginea cuvântului „semn". Dar cum să nu te înspăimânți de o astfel de potrivire? De-a lungul acelei blestemate zile de 11 septembrie – prima din lună după calendarul englezilor – mă gândisem neîncetat la acea nenorocită profeție, discutasem îndelung cu capelanul; nu voi merge până acolo încât să spun că așteptam dintr-o clipă în alta imensul vacarm al unei lumi care se sfâșie și învălmășeala anunțată de Scripturi, stăteam însă cu urechea la pândă. Și, spre sfârșitul aceleiași zile, cam pe la miezul nopții, urletul funest a început să crească. Din camera mea puteam observa cum înaintează flăcările și puteam auzi țipetele.

În nefericirea mea era totuși o mângâiere: devotamentul persoanelor care mă înconjurau, care deveniseră familia mea, deși, cu trei săptămâni în urmă, habar n-aveau de existența mea, după cum nici eu nu aveam habar de a lor. Bess, preotul militar, ca și tinerii săi discipoli.

Să nu-și închipuie cineva că gratitudinea mea față de Bess este cea a unui om singuratic care și-a aflat consolarea în brațele goale ale unei crâșmărițe înțelegătoare! Ceea ce prezența acestei femei a liniștit în mine nu este setea carnală a călătorului, ci suferința mea originară. M-am născut străin, am trăit străin și voi muri și mai străin încă. Sunt prea orgolios ca să vorbesc de ostilitate, de umilințe, de pizmă, de suferințe, dar mă pricep să recunosc privirile și gesturile. Există brațe de femeie care sunt ca niște locuri ale exilului, și altele care sunt însuși solul natal.

După ce m-a ascuns, m-a protejat, m-a hrănit și m-a liniștit, Bess a venit să-mi spună în a treia zi a incendiului că trebuia să încercăm o ieșire. Focul se apropia inexorabil; iar din acest motiv gloata se

îndepărta. Puteam încerca să ne strecurăm printre cele două nebunii și să alergăm până la Podul Londrei, să urcăm la bordul primei ambarcațiuni ivite și să ne îndepărtăm astfel de pârjol.

Bess îmi spuse că și capelanul era de acord cu acest procedeu, chiar dacă prefera, în ceea ce-l privea, să mai rămână încă în casă. Dacă aceasta era cruțată de foc, prezența lui o va cruța și de jaf. Cei doi discipoli vor rămâne cu el, pentru a sta de veghe și a-l susține cu brațele lor dacă vor fi nevoiți să fugă.

În clipa când urma să ne luăm rămas-bun, în loc să mă gândesc doar cum să-mi salvez viața, mintea mea era preocupată de cartea despre *Al o sutălea nume*. De-a lungul acelor zile și nopți, de altfel, nu fusese niciodată absentă din gândurile mele. Pe măsură ce-mi dădeam seama că șederea mea la Londra se apropia de sfârșit, nu puteam decât să mă întreb dacă voi găsi argumente pentru a-l convinge pe capelan să mi-o lase. M-am gândit chiar s-o iau cu mine împotriva voinței lui. S-o fur, da! Ceea ce nu m-aș fi crezut vreodată în stare să fac în alte împrejurări, într-un an obișnuit. Nu știu de altfel dacă aș fi mers până la capătul detestabilului meu plan. Din fericire, n-am avut prilejul s-o fac. N-a fost nici măcar nevoie să mă slujesc de argumentele pe care le pusesem la cale. Când am bătut la ușa camerei sale pentru a-mi lua rămas-bun, bătrânul mă rugă să aștept o clipă, apoi îmi dădu voie să intru. L-am găsit așezat la locul lui obișnuit, ținând cartea pe cele două palme deschise, gest de ofrandă care ne-a lăsat muți și pe unul, și pe celălalt un lung moment.

Apoi îmi zise, cu oarecare solemnitate:

— Ia-o, e a dumitale, ai meritat-o. Ți-am făgăduit-o, în schimbul angajamentului dumitale de a o tălmăci, iar acum știu destule despre cuprinsul ei. Fără dumneata, nu voi ști nimic mai mult. Și, de altfel, e prea târziu.

I-am mulțumit în cuvinte încărcate de emoție și l-am îmbrățișat. Apoi ne-am făgăduit, fără a crede prea mult, că ne vom revedea, dacă nu în lumea asta, atunci în cealaltă. „În ce mă privește, momentul ăsta n-o să întârzie prea tare“, zise el. „Nici pentru noi ceilalți!“ am continuat eu, arătând cu un gest grăitor spre tot ce se petrecea în jurul nostru. Ne-am fi pornit iarăși într-o discuție despre soarta lumii, dacă Bess nu m-ar fi grăbit pe un ton implorator. Voia să plecăm imediat!

Când să ieșim, se întoarse o ultimă oară spre mine, mai inspectă o dată straiele mele de englez și mă puse să-i promit că nu voi deschide nici măcar o dată gura, că nu voi privi în ochii trecătorilor și că voi avea doar un aer trist și istovit.

De la *ale house* și până la Tamisa, aveam în linie dreaptă un sfert de ceas de mers, numai că nu se putea merge „în linie dreaptă”, deoarece am fi dat peste foc. Bess preferă, pe bună dreptate, să ocolească

întreaga zonă cuprinsă de vâlvătaie. O luă la început pe o ulicioară la stânga, ce părea să ducă în direcția opusă. Am urmat-o fără să discut. Apoi, urmă o altă ulicioară, și apoi o a treia, și poate încă vreo alte cincisprezece sau douăzeci, n-am stat să le număr și n-am încercat să aflu unde ne găseam. Stăteam cu ochii plecați ca să nu nimeresc în gropi, ca să nu mă împiedic de dărâmături și să nu pun piciorul în gunoaie. Mă țineam după claia de păr roșcat a lui Bess așa cum la război te ții după un panaș sau un stindard. Îi dădusem pe mână viața mea, așa cum un copil dă mâna mamei sale. Și n-am avut de ce să regret.

O singură clipă am fost alarmat. Ajungând într-o mică piață, într-un loc numit „Șanțul câinilor", lângă zidul de împrejmuire, dădurăm peste o îngrămădeală de vreo șaizeci de oameni care loveau pe cineva. Pentru a nu părea că fugim, Bess se apropie, vorbi cu o femeie tânără și află că un nou incendiu se dezlănțuise în cartier, iar acest străin – un francez – fusese surprins dând târcoale prin împrejurimi.

Mi-ar fi plăcut să spun că am intervenit pe lângă acei turbați pentru a-i convinge să nu facă o nelegiuire. În loc de asta, măcar să fi putut spune că am încercat să intervin și că Bess m-a împiedicat. Adevărul, vai! E că mi-am văzut de drum cât am putut mai iute, mulțumit că nu m-au băgat în seamă și că nu eram în locul acelui nefericit, așa cum s-ar fi putut întâmpla. M-am ferit chiar să mă uit în ochii acelor oameni, de teamă că privirea lor se va încrucișa cu a mea. Și, de îndată ce prietena mea o porni, fără grabă, pe o ulicioară aproape pustie, am urmat-o pe dată. Fumul urca dintr-o casă de paiantă. În mod curios, se vedeau limbi de foc la etajul de sus. Bess înaintă totuși, fără să se întoarcă, iar eu am urmat-o în același ritm. La urma urmei, dacă aveam de ales, aș fi preferat să mor încercuit de flăcări decât încercuit de gloată.

Restul parcursului a fost aproape fără piedici. Respiram un miros înțepător, cerul era învăluit în fum, iar noi eram și unul, și celălalt înțepeniți și fără suflu, dar Bess alesese drumul cel mai sigur. Am ajuns la Tamisa dincolo de Turnul Londrei, înainte de a reveni la debarcaderul situat chiar la picioarele acestuia, în fața scării numite Irongate Stairs, sau „a Porții de fier".

Se aflau acolo vreo patruzeci de persoane care așteptau, printre care niște femei plânse. În jurul oamenilor se îngrămădeau cufere, baloturi mari și mici, mobile, care te făceau să-ți pui întrebarea cum de fuseseră cărate până aici. Cred că Bess și cu mine eram cei mai ușori, deoarece eu n-aveam în mâini decât un sac de pânză pe care ea mi-l împrumutase. Probabil că păream niște sărăntoci, dar totodată și cei mai puțin nefericiți. Ceilalți își pierduseră toți, în mod evident, casele sau se resemnau să le piardă, ca majoritatea locuitorilor orașului. Eu luasem cu mine în puținul meu bagaj cartea pentru care

cutreierasem jumătate din lume, și părăseam infernul nevătămat.

Văzând chipurile descompuse care ne înconjurau, ne resemnaserăm să așteptăm mult și bine o ambarcațiune. Aceasta sosi totuși după câteva minute. Acostă lângă noi, pe jumătate plină de orășeni fugari, cealaltă jumătate fiind ocupată de plase îngrămădite. Mai erau câteva locuri, însă doi vlăjgani păzeau accesul, doi zdrahoni bărboși cu niște brațe cât coapsele, cu capetele încinse cu cârpe ude.

Unul dintre ei zise, pe tonul cel mai puțin amabil:

— Costă o guinee de persoană, bărbat, femeie sau copil, cu banii jos. Altfel nu urcă nimeni!

I-am făcut semn lui Bess, care-i spuse în silă:

— Bine, o să vă plătim.

Omul îmi întinse mâna, iar eu am sărit în ambarcațiunea care se așezase pieziș pentru ca să nu poată urca decât o singură persoană o dată. Ajuns la bord, m-am întors și i-am întins mâna lui Bess pentru a o ajuta să sară. Îmi atinse mâna, apoi se dădu înapoi făcând „nu“ din cap.

— Vino, am insistat eu.

Făcu iarăși „nu“ din cap, iar cu mâna un semn de rămas-bun. Pe chipul ei, un zâmbet trist, dar și, mi se păru mie, un regret sau o ezitare.

Cineva mă trase de cămașă îndărăt, pentru ca și alte persoane să se poată îmbarca. Apoi unul din cei doi marinari veni să-mi ceară plata. Am scos din pungă două guinee, dar i-am dat una.

Simt încă, la ora când scriu aceste rânduri, o împunsătură în inimă. Acest rămas-bun s-a petrecut prea repede și prea urât. Ar fi trebuit să vorbesc cu Bess, înainte să vină barca, pentru a afla ce dorește. M-am purtat în tot acest timp ca și cum era de la sine înțeles că mă va însoți, fie și doar o parte din drum. Când, de fapt, s-ar fi cuvenit să-mi fie limpede că nu va veni cu mine, că nu avea motiv să-și părăsească nici crâșma, și nici prietenii pentru a mă urma pe mine; oricum, eu nu i-am cerut-o niciodată, și nici nu m-am gândit s-o fac. De unde atunci acest sentiment de greșeală care reînvie de fiecare dată când vorbesc despre ea, sau despre Londra? Fără îndoială, pentru că am părăsit-o ca pe o străină, când ea mi-a dăruit timp de câteva zile ceea ce alte ființe mult mai apropiate nu mi-au dăruit în cursul unei vieți întregi; pentru că am o datorie față de ea pe care nu o voi putea plăti oricum niciodată; pentru că am scăpat din iadul de la Londra, iar ea s-a întors îndărăt fără ca eu să fi încercat îndeajuns s-o împiedic; pentru că am părăsit-o pe cheiul acela fără a-i putea adresa o vorbă de mulțumire, fără a face un gest de tandrețe; pentru că în ultima clipă mi s-a părut că șovăia și că un cuvânt ferm din partea mea ar fi hotărât-o poate să sară în barcă; și pentru alte motive încă… Ea nu mi-o reproșează, sunt convins; dar eu mi-o voi reproșa multă vreme încă.

Aud glasul lui Gregorio care tocmai s-a întors din port. Trebuie să mă duc să stau cu el și să mâncăm ceva. Îmi voi relua scrisul după-amiază, în timp ce el își va face siesta.

La masă, gazda mea mi-a vorbit despre anumite afaceri referitoare la viitorul lui și la al meu. Tot mai încearcă să mă convingă să rămân la Genova. Uneori îl implor să nu mai stăruie, alteori îi dau speranțe. Asta, pentru că nici eu nu prea știu ce-i cu mine. Am senzația că e deja târziu, că timpul ne grăbește, iar el îmi cere să nu mai alerg, să pun capăt hoinărelii și să-mi ocup locul alături de el, ca un fiu. Ispita e mare, numai că mai am și alte ispite, alte obligații, alte urgențe. Mi-e ciudă deja că am părăsit-o atât de nepoliticos pe Bess; cum m-aș simți dacă aș lăsa-o pe Marta în voia sorții? Ea, care-mi poartă copilul și care n-ar fi azi prizonieră dacă aș fi apărat-o mai bine.

Puținul timp ce-mi rămâne aș vrea să-l folosesc pentru a-mi lichida datoriile, a-mi repara greșelile, iar Gregorio ar dori ca eu să-mi uit trecutul, să-mi uit casa, sora și pe fiii surorii mele, să-mi uit vechile iubiri, pentru a începe la Genova o nouă viață.

Ne aflăm în ultimele săptămâni ale anului fatidic, este oare momentul să încep o nouă viață?

Aceste întrebări m-au istovit și ar trebui să le îndepărtez din minte pentru a relua firul povestirii.

Rămăsesem așadar la momentul când părăseam Londra în barcă. Pasagerii, vorbind cu voce scăzută, le doreau șteangul țopârlanilor care ne transportau, arborând o înfățișare veselă și cântând, atât de mare era pleașca ce căzuse peste ei. Probabil că au câștigat în câteva zile mai mulți bani decât într-un an întreg și trebuie că se rugau Cerului să aţâţe focul pentru ca recolta să dureze.

Deloc mulțumiți, de altfel, cu cât storseseră, se grăbiră să acosteze de îndată ce am ieșit din oraș și ne alungară din barcă așa cum descarci o turmă de vite. Nu navigaserăm mai mult de douăzeci de minute. Celor ce îndrăzneau să protesteze, le declarară că ne îndepărtaseră de incendiu și că ne salvaseră viața, și că mai degrabă ar trebui să le mulțumim în genunchi decât să discutăm prețul cursei. În ce mă privește, n-am protestat, de teamă că accentul mă va trăda. Și în vreme ce „binefăcătorii” noștri plecau iarăși spre Londra spre a mai strânge și alte guinee, iar majoritatea tovarășilor mei de nefericire, după o clipă de șovăială, o porneau împreună pe drum către satul cel mai apropiat, m-am hotărât să aștept trecerea unei alte ambarcațiuni. O singură persoană mai hotărâse să aștepte, un lungan blond mai curând trupeș, care, la fel ca mine, nu scotea o vorbă și se ferea să se uite la mine. În mulțime nu-l băgasem de seamă mai mult decât pe

alții, dar acum, când eram singuri, avea să fie greu să ne ignorăm.

Nu știu cât timp am stat ca doi muți, supraveghindu-ne unul pe altul peste umăr, făcându-ne fiecare că pândim o corabie la orizont sau că scotocim în traistă după vreun lucru pe care uitasem să-l luăm.

Situația mi se păru deodată extrem de ridicolă. Așadar, m-am dus către el, zâmbind cu toată fața, pentru a-i spune într-o engleză cât mai curată:

— De parcă n-a fost de ajuns incendiul, a mai trebuit să nimerim și peste hoitarii ăștia!

Auzindu-mi vorbele, omul păru mai încântat decât se cuvenea. Înaintă spre mine cu brațele deschise:

— Și dumneata ești din străinătate?

O spusese pe un ton ciudat, de parcă „din străinătate” – „from abroad” – era o proveniență precisă, ca și cum „străinătatea” era o țară, iar noi eram, datorită acestui fapt, compatrioți.

Engleza lui era mai puțin rudimentară decât a mea, dar, de îndată ce i-am mărturisit de unde provin, se strădui curtenitor să se exprime în italiană sau mai curând în ceea ce credea el că este italiană, dar care în urechile mele nu aducea cu nicio limbă identificabilă. Când l-am pus să repete pentru a treia oară aceeași frază, se grăbi s-o spună în latinește, lucru care ne-a satisfăcut pe amândoi.

Am aflat curând multe lucruri despre el. Că era bavarez, că avea cinci ani în plus față de mine și că trăise de la vârsta de nouăsprezece ani prin diverse orașe străine, la Saragossa, la Moscova trei ani, la Constantinopol, Goteborg, Paris, la Amsterdam trei ani și jumătate, apoi la Londra, unde era de nouă luni.

— Ieri, casa mea a ars și n-am putut salva nimic. Nu mi-a rămas decât conținutul acestui sac.

Mi-o spuse pe un ton ușor, aparent amuzat, și m-am întrebat pe moment dacă nu cumva era mai afectat de calamitatea asta decât voia să arate. Dat fiind că am discutat de atunci îndelung cu el, sunt convins că n-a mințit în legătură cu sentimentele sale. Spre deosebire de mine, acest om este un adevărat călător. Tot ce-l leagă de un loc – ziduri, mobile, o familie – sfârșește prin a-i deveni insuportabil; în sens invers, tot ce-l îndeamnă să plece, că e vorba de un faliment, un surghiun, un război sau un incendiu, este binevenit.

Frenezia asta a pus stăpânire pe el încă la vârsta copilăriei, în timpul războaielor germane. Mi-a descris atrocitățile care fuseseră comise pe atunci, congregații masacrate în biserici, sate decimate de foamete, cartiere incendiate, apoi rase – dar și spânzurătorile, rugurile, gâturile tăiate.

Tatăl lui era tipograf la Regensburg. Episcopatul îi încredințase tipărirea unei cărți de rugăciuni care conținea o imprecație la adresa lui Luther. Tipografia i-a fost incendiată, la fel și casa. Familia a reușit

să scape nevătămată, dar tatăl, încăpățânat, și-a pus în minte să reconstruiască în mod identic atât casa, cât și atelierul, pe același loc. A vârât în proiectul ăsta tot ce-i mai rămăsese din avere, – pentru ca să-i fie dărâmate de îndată ce fuseseră înălțate, iar de această a doua oară, soția sa a pierit, precum și o fetiță de vârstă fragedă. Fiul, însoțitorul meu, s-a jurat atunci că nu va construi niciodată vreo casă, că nu se va încurca niciodată cu o familie și nu se va mai atașa vreodată de o bucată de pământ.

Încă n-am spus că prenumele lui era Georg și că adoptase porecla de Caminarius – nu-i cunosc adevăratul nume. Pare înzestrat cu o avere inepuizabilă, pe care nu o delapidează, dar o cheltuiește fără zgârcenie. În ce privește veniturile sale, a rămas discret și, în ciuda tuturor șiretlicurilor mele de negustor, îndeobște abil în a mirosi originea banilor, n-am putut afla dacă avea o moștenire, o rentă anuală sau vreo activitate lucrativă. Aceasta, dacă are vreuna, probabil că nu poate fi mărturisită, căci am vorbit și am tot vorbit în cursul zilelor următoare fără să facă vreo aluzie la așa ceva nici măcar o singură dată…

Dar trebuie să mă întorc mai întâi la istorisirea fugii mele, pentru a spune că, după o așteptare de mai bine de o oră, în cursul căreia am avut de mai multe ori prilejul să fac semne cu brațele în direcția ambarcațiunilor care treceau, un vas mic acostă în sfârșit. Nu erau decât doi bărbați la bord, care ne întrebară încotro mergem, anunțându-ne de la bun început că ne vor duce până la capătul lumii dacă o dorim, numai să nu fie spre Olanda, și cu condiția să ne dovedim generoși.

Georg le spuse că am dori să mergem până la Dover, iar ei propuseră să ne ducă încă și mai departe, până la Calais. Cerură pentru traseul ăsta patru guinee, două de la fiecare, ceea ce în vremuri normale mi s-ar fi părut exorbitant; dar, având în vedere suma ce ne fusese stoarsă pentru un drum de douăzeci de ori mai scurt, nu mai aveam niciun motiv să ne târguim.

Traversarea s-a desfășurat fără surprize neplăcute. Am oprit în două locuri ca să ne aprovizionăm cu apă și cu merinde, înainte de a ieși prin estuarul Tamisei pentru a ne îndrepta spre coasta franceză, pe care am atins-o vineri 17 septembrie. La Calais, ne-au înconjurat un roi de puștani care s-au arătat surprinși și plini de dispreț când au văzut că nu aveam bagaje pe care să ni le ducă. În port și pe străzi, ne-au abordat zeci de persoane ca să ne întrebe dacă era adevărat că Londra fusese distrusă de foc. Toți păreau năuciți de un eveniment atât de nemaiauzit, fără a merge până acolo încât să se arate și întristați.

La Calais, seara, căutându-mi caietul pentru a face câteva

însemnări, am descoperit că nu-l mai aveam.

L-am lăsat să cadă din neatenție în goana mea prin oraș? Sau poate o mână ageră mi l-a furat în înghesuială, pe vasul celor doi bandiți?

Dacă nu cumva îl voi fi uitat în camera mea, sau sub acoperiș unde mă refugiasem… Aveam totuși senzația că-l pusesem bine înainte de a mă duce să iau cartea despre *Al o sutălea nume.* Care se află în posesia mea.

S-ar cuveni oare să mă bucur că a dispărut proza mea fără rost și nu cartea care m-a făcut să cutreier lumea?

Desigur, desigur…

Mă simt oricum ușurat că n-am pierdut florinii ce mi-au fost încredințați la Lisabona pentru Gregorio și că i-am putut înapoia, în loc să-mi îngreunez și mai mult datoria față de el.

Iată că pana mea și-a reluat obiceiurile și că reîncepe curajoasă să țină un jurnal de călătorie, ca și cum n-aș fi pierdut cele trei caiete precedente, ca și cum Londra n-ar fi ars, ca și cum anul funest n-ar înainta inexorabil spre împlinirea sa.

Cum aș putea face altfel? Pana pe care o mânuiesc mă mânuiește și ea pe mine; trebuie să-i urmez drumul așa cum ea îl urmează pe al meu.

Dar e noaptea târziu! Am scris așa cum mănânci după ce ai postit și ar cam fi timpul să mă scol de la masă.

24 octombrie

În această duminică dimineață m-am dus la biserica Sfintei Cruci împreună cu Gregorio și toată casa, ca și cum aș fi ginerele pe care și-l dorește. Pe drum mi-a spus iarăși, luându-mă de braț, că, dacă m-aș instala la Genova, aș deveni întemeietorul unei noi dinastii Embriaco, dinastie care ar umbri gloria unor Spinola, Malaspina și Fieschi. Nu disprețuiesc nicidecum generosul vis al lui Gregorio, dar nu izbutesc să-l împărtășesc.

Asista la liturghie și fratele Egidio, vărul gazdei mele, cu care stătusem de vorbă în aprilie și căruia îi încredințasem niște scrisori pentru ai mei. N-am primit încă niciun răspuns, este însă adevărat că trebuie să pun la socoteală trei sau patru luni pentru ca o scrisoare să ajungă la Gibelet, și tot atâta ca să se întoarcă.

În schimb, mi-a zis el, a primit chiar ieri prin curier știri proaspete de la Constantinopol, vești uimitoare despre care ar vrea să-mi vorbească. Gregorio îl invită pe dată să vină „să binecuvânteze

modesta noastră masă“, ceea ce și făcu, desigur, cu zel și poftă de mâncare.

Scrisoarea, pe care o avea asupra lui, relatează fapte survenite cu șase săptămâni în urmă și pe care încă mai ezit să le iau drept veridice. Scrisă de unul dintre prietenii săi, călugăr din ordinul său aflat acum în misiune la Constantinopol, relatează că autoritățile ar fi aflat de la un rabin din Polonia că Sabbatai se pregătea să instige la răzmeriță; că ar fi fost dus la palatul sultanului, la Adrianopol, și somat să înfăptuiască pe loc o minune, în caz contrar urmând a fi supus la chinuri și decapitat – dacă nu cumva renunța la Credința părinților săi pentru a o adopta pe cea a turcilor. Potrivit misivei, din care fratele Egidio mi-a citit mai multe pagini, minunea care i se cerea consta în a se așeza undeva complet gol, pentru ca arcașii cei mai buni din garda sultanului să-l ia drept țintă a săgeților lor; dacă izbutea să împiedice să-i pătrundă vârfurile săgeților în carne, însemna că era trimisul Cerului. Neașteptându-se la o asemenea pretenție, se pare că Sabbatai ceruse un răgaz de gândire, care i-a fost refuzat. Atunci a spus că se gândea de multă vreme să îmbrățișeze credința lui Mahomed și că în niciun alt loc nu și-ar putea proclama convertirea cu mai multă solemnitate decât în prezența sultanului. De îndată ce rosti aceste cuvinte, i se ceru să-și scoată boneta de evreu pentru ca un servitor să-i poată încinge capul cu un turban alb. I-a fost schimbat și numele evreiesc pentru cel de Mehemed efendi și i s-a conferit titlul de *„capidji bachi otourak*“, ce vrea să zică „paznic onorific al porților” sultanului, dimpreună cu leafa ce corespunde acestei funcții.

După fratele Egidio, omul n-a făcut decât aparent apostazie, „precum cei din Spania, care sunt creștini duminica și evrei pe ascuns sâmbăta”, lucru cu care Gregorio a fost de acord. Eu tot mă îndoiesc cum că povestea asta e adevărată, dar dacă este și dacă nu s-a produs în timpul incendiului de la Londra, cum să negi că și acesta e un semn tulburător, unul în plus?

În așteptarea altor vești care să-mi spulbere îndoielile sau, dimpotrivă, să le confirme, se cuvine să-mi reiau firul povestirii călătoriei, de teamă că alte evenimente m-ar putea face să le uit pe cele vechi.

La Calais n-am rămas decât trei zile și trei nopți în hanul care ne-a găzduit, dar au fost dintre cele mai odihnitoare.

Am avut, Georg și cu mine, fiecare câte un pat într-o încăpere mare ce dădea spre locul de promenadă și spre întinderea mării. Dimineața a bătut vântul și a plouat necontenit, o ploaie piezișă și măruntă. După-amiaza s-a vădit în schimb însorită și i-am putut vedea pe orășeni preumblându-se familii întregi sau în grupuri de prieteni. Am avut plăcerea să procedăm aidoma lor, însoțitorul meu și cu mine, nu

fără a fi cumpărat mai întâi pe un preț mare încălțări noi și straie curate la un potlogar de pe lângă port. Spun potlogar pentru că omul vinde încălțări fără a fi cizmar și veșminte fără a fi croitor și nu mă îndoiesc că-și procură marfa de la hamalii și marinarii care îi tâlhăresc pe călători, șterpelind câte un cufăr sau prefăcându-se că au rătăcit un altul. Se întâmplă chiar ca unii călători, nemaiavând straie, să meargă să-și cumpere altele și să-și recunoască propriile veșminte. Mi s-a povestit într-o zi istoria unui napolitan care, recunoscându-și boarfele, a cerut să-i fie înapoiate și s-a pomenit pe loc cu beregata tăiată de câte tăinuitorii care se temeau că vor fi denunțați. Dar asta nu se întâmplă la Calais… Acestea fiind zise și în pofida prețului pe care am fost nevoiți să-l plătim, nu eram nemulțumiți că am dat așa de repede peste niște veșminte care să ni se potrivească.

În vreme ce hoinăream de-a lungul promenadei, vorbind de una, de alta, Georg îmi atrase atenția asupra femeilor din jurul nostru agățate de brațul bărbaților, râzând cu ei și lăsându-și uneori capul pe umerii acestora; și mai ales asupra acelor oameni care, întâlnindu-se, se sărutau pe obraji, de două, de trei, de patru ori la rând, uneori foarte aproape de buze; nu m-am scandalizat, dar mă simt dator să consemnez acest lucru ca fiind ceva puțin obișnuit. Niciodată la Smirna sau la Constantinopol, la Londra sau Genova, n-ai să vezi bărbați și femei vorbindu-și atât de liber în public, stând îmbrățișați sau sărutându-se. Iar însoțitorul meu îmi confirmă că în diversele sale peregrinări, din Spania până în Olanda, și din Bavaria natală până în Polonia și la Moscovia, nu mai văzuse asemenea atitudini. Nici el nu le dezaproba, dar nu contenea să le observe și să se mire.

În zorii zilei de luni, 20 septembrie, am luat loc în poștalionul colectiv care leagă orașul Calais de Paris. Am fi făcut mai bine dacă am fi închiriat o trăsură cu birjar, după cum dorea Georg; am fi plătit mult mai scump, dar am fi oprit în case mai bune, am fi mers mai repede, ne-am fi putut trezi la orele care ne conveneau și am fi putut sporovăi deschis de-a lungul parcursului, ca niște gentilomi. În loc de așa ceva, am fost primiți ca niște persoane neînsemnate, hrăniți cu resturi – în afară de Amiens –, culcați amândoi într-un pat în aceleași așternuturi umede și deja închise la culoare, treziți înainte să se facă ziuă; și am fost nevoiți să petrecem patru zile încheiate zdruncinați într-un poștalion care aducea mai mult a car cu boi decât a diligență.

Vehiculul era echipat cu două banchete față-n față, care ar fi fost mai confortabile pentru doi călători fiecare, dar care erau prevăzute pentru trei. Dacă unul sau altul ar fi fost mai trupeș, te pomeneai strâns lipit de celălalt tot timpul drumului. Or, noi eram cinci, iar dacă doi dintre noi se puteau așeza aproape corect, ceilalți trei nu puteau sta decât înghesuiți. Cu atât mai mult cu cât din cei cinci, doar unul era subțire, în vreme ce ăilalți patru plesneau de sănătate. Eu, mai

întâi, care am fost mereu sănătos și m-am și îngrășat tot bând din berea untoasă a lui Bess; tot astfel Georg, care e încă și mai corpolent, chiar dacă înălțimea îi ascunde proporțiile.

Cât despre ultimii doi tovarăși de călătorie, nu erau doar grași, mai aveau și alte „greutăți". Doi preoți care discutau fără oprire cu voce tare, când unul tăcea, celălalt începuse deja să vorbească. Vorbele lor umpleau spațiul în care ne aflam și făceau ca aerul să fie dens și greu de respirat, astfel încât Georg și cu mine, care discutam de obicei cu atâta plăcere, nu mai schimbam acum decât priviri plictisite și uneori câteva șușoteli firave. Lucrul cel mai rău era că acești oameni ai lui Dumnezeu, deloc mulțumiți să ne dea la cap cu opiniile lor, ne luau constant drept martori, nu pentru a ne invita să ne dăm cu părerea, ci ca și cum aceasta le era deja cunoscută, identică, firește, cu a lor, astfel încât nici măcar nu mai era nevoie să ne-o exprimăm.

Unele persoane nu știu să vorbească decât așa. Am întâlnit adesea, în magazinul meu și în alte părți, oameni care îți varsă în cap sporovăială lor ca pe o cascadă, somându-te întrucâtva să fii de acord; dacă formulezi vreo remarcă subtilă, sunt convinși că aceasta nu face decât să le întărească spusele și atunci se înflăcărează și mai tare; ca să-i faci să asculte o părere contrară, trebuie să devii tăios și chiar nepoliticos.

Cât despre cei doi preacuvioși, subiectul lor preferat erau hughenoții. La început nu pricepeam din ce motiv dezbăteau problema asta cu atâta însuflețire, deoarece erau amândoi de aceeași părere. Și anume că susținătorii Reformei nu aveau ce căuta în regatul Franței și că ar trebui să fie alungați pentru ca țara să-și regăsească pacea și bunăvoința Cerului. Că oamenii sunt prea buni cu ei și că vor ajunge să-și muște mâinile; că tipii ăștia se bucurau de nenorocirile Franței și că regele își va da curând seama de perfidia lor… Totul era pe același ton, însoțit de imprecații, și de comparații între Luther, Calvin, Coligny, Zwingli și diverse soiuri de animale dăunătoare, șerpi, scorpioni și insecte parazite, care se cuvenea să fie strivite. De fiecare dată când unul dintre ei emitea o opinie, complicele lui o aproba și îi întărea spusele.

Georg a fost cel care m-a făcut să înțeleg motivele unui astfel de discurs. Într-unul din schimburile noastre mute de priviri, îmi făcu semn discret să-l privesc pe cel de-al cincilea însoțitor. Omul se sufoca. Obrajii lui supți erau stacojii, fruntea îi lucea de sudoare, privirea nu i se dezlipea din pământ sau de pe picioarele strânse. În mod evident, aceste cuvinte îl răneau. Era din „rasa aia", pentru a relua expresia tovarășilor noștri de drum.

Lucrul care m-a întristat și dezamăgit a fost că prietenul meu bavarez zâmbea din când în când la auzul sarcasmelor crude ce ploau peste nefericitul hughenot. Și în prima noapte am discutat despre

acest lucru cu violență.

— Nimic, spunea Georg, nu mă va face să intervin în favoarea acelora care mi-au incendiat de două ori casa și care au provocat moartea mamei mele.

— Dar omul ăsta n-are nicio vină. Uită-te la el! N-a dat foc vreodată nici măcar aripilor unei muște.

— Fără îndoială, și din acest motiv nu mă leg de el. Dar nici n-am să-l apăr! Și nu-mi vorbi despre libertatea de credință, am trăit suficient în Anglia ca să știu că eu, „papistașul“, cum zic ei, nu mă bucuram nici de libertate, nici de respect pentru Credința mea. De fiecare dată când am fost insultat, am fost nevoit să zâmbesc și să-mi văd de drum, cu sentimentul că nu-s decât un laș. Iar tu, în cursul ședерii tale, n-ai avut mereu poftă să ascunzi că ești „papistașa? Și nu s-a întâmplat niciodată să-ți fie insultată Credința în prezența ta?

Nu spunea nimic neadevărat. Și se jura pe ce avea mai sfânt că aspira la libertatea de credință mai mult chiar decât mine. Dar adăugind că, pentru el, libertatea trebuia să fie acordată de către unii și alții în mod reciproc; de parcă ar fi în ordinea lucrurilor ca toleranța să răspundă la toleranță, iar prigoana la prigoană.

În cursul celei de a doua zile de călătorie, numita prigoană n-a contenit. Iar cei doi clerici au izbutit chiar să mă facă să particip la ea – fără să vreau! — când unul din ei m-a întrebat pe nepusă masă dacă nu credeam că poștalionul nostru fusese conceput pentru patru călători, mai degrabă decât pentru șase. N-am putut decât să-l aprob, mulțumit că discuția se orienta și spre altceva decât disputa între papiștași și hughenoți. Dar omul, bizuindu-se pe răspunsul meu, începu să brodeze greoi în jurul faptului că ne-am fi simțit cu toții mult mai la largul nostru dacă am fi fost lăsați să călătorim câte patru, iar nu cinci.

— Unele persoane sunt în plus, în țara asta, și nu-și dau seama.

Se făcu că ezită, înainte să se corecteze, în bătaie de joc:

— Am zis în țara asta, să mă ierte Dumnezeu, voiam să spun în poștalionul ăsta. Sper că vecinul meu nu se simte jignit…

În a treia zi, birjarul opri într-un târgușor numit Breteuil, și veni să deschidă ușa. Hughenotul se ridică, scuzându-se.

— Ne părăsiți deja? Nu mergeți până la Paris? întrebară cu malițiozitate preoții.

— Vai, nu, mormăi omul, care ieși fără nicio privire spre vreunul din noi.

Rămase un moment în urmă pentru a-și lua bagajul, apoi îi strigă birjarului că poate să plece. Era deja în amurg, iar caii luară și mai multe bice pe spinare ca să ajungă la Beauvais înainte de căderea nopții.

Dacă intru în aceste amănunte, care n-ar trebui să se regăsească într-un jurnal, este pentru că se cuvine să povestesc epilogul acestei penibile călătorii. Ajunși așadar la Beauvais, am auzit un țipăt puternic. Cei doi preoți tocmai descoperiseră că bagajele – care erau toate ale lor – căzuseră pe drum. Funia care le ținea fusese tăiată, iar în vacarmul drumului nu ne dăduserăm seama de căderea lor. Tot văicărindu-se, încercară să-l convingă pe birjar să refacă drumul în sens invers pentru a da de urma lor, dar acesta nici nu vru să audă.

În cea de-a patra zi, diligența fu în sfârșit liniștită. Cei doi vorbăreți nu mai scoaseră un cuvânt împotriva hughenoților, deși ar fi avut pentru prima oară motive să le poarte pică. Nu încercară nici măcar să-l acuze, fără îndoială pentru a nu recunoaște că ereticul avusese ultimul cuvânt. Își petrecură ziua murmurând rugăciuni, cu ceaslovul în mână. Oare nu asta s-ar fi cuvenit să facă de la bun început?

25 octombrie

Îmi promisesem să povestesc astăzi vizita mea la Paris, apoi trecerea prin Lyon, Avignon și Nisa, drumul până la Genova, cât și împrejurările care au făcut să mă pomenesc oaspetele lui Mangiavacca, deși nu ne despărțiserăm în cei mai buni termeni. S-a produs însă un eveniment care îmi stăruie în minte și nu știu dacă voi mai avea răbdare să mă întorc asupra lui.

Deocamdată, oricum nu voi mai vorbi despre trecut – fie el și cel apropiat. Voi vorbi doar despre viitoarea călătorie.

Căci l-am revăzut pe Domenico. A venit să-i facă o vizită comanditarului său și, cum Gregorio lipsea, am stat eu cu el. Am evocat mai întâi amintirile noastre comune – noaptea aceea de ianuarie în care, tremurând de frig și de frică în sacul în care fusesem vârât, am fost tras sus la bordul vasului său, apoi condus la Genova.

Chiar de pe acum, Genova. După umilința de la Chios, în locul morții pe care o așteptam, a fost Genova. Și după incendiul Londrei, tot Genova. Aici renasc de fiecare dată, ca în acel joc florentin în care perdanții revin la punctul de plecare…

În conversația mea cu Domenico, am avut sentimentul că acest căpitan contrabandist nutrea pentru mine o nemărginită admirație, pe care o cred nemeritată. Motivul este că mi-am riscat viața pentru dragostea unei femei, în vreme ce el și oamenii săi, care se joacă cu moartea la fiecare călătorie, o fac doar pentru câștig.

Mă întrebă dacă aveam vești de la iubita mea, dacă mai era prizonieră și dacă mai trăgeam nădejde s-o iau înapoi. I-am jurat că mă gândeam la ea zi și noapte, oriunde aș fi fost, la Genova, la

Londra, la Paris sau pe mare, și că nu voi renunța vreodată s-o smulg din mâinile prigonitorului ei.

— În ce fel speri să izbutești?

Vorbele mele țâșniră fără să mă fi gândit prea mult:

— Într-o zi am să plec cu tine, ai să mă lași chiar în locul de unde m-ai luat și o să fac în așa fel încât să ajung să-i vorbesc…

— Ridic ancora peste trei zile. Dacă vei fi în aceeași dispoziție, ține minte că ești binevenit la bord și că voi face totul să te ajut.

Cum începeam să mă pierd în mulțumiri, se străduí să-și micșoreze meritele.

— Oricum, dacă turcii s-ar hotărî într-o zi să pună mâna pe mine, aș fi tras în țeapă. Din pricina masticului pe care-l iau de la ei de douăzeci de ani, bătându-mi joc de legile lor. Că-ți vin sau nu în ajutor, asta nu-mi va aduce nici iertare, nici pedeapsă suplimentară. Nu mă vor putea trage de două ori în țeapă.

Eram amețit de atâta curaj și generozitate. M-am ridicat să-i strâng cu căldură mâna și să-l îmbrățișez ca pe un frate.

Ne strângeam astfel în brațe când își făcu intrarea Gregorio.

— Ei, Domenico, vii sau pleci?

— Ne-am reîntâlnit! zise calabrezul.

Cei doi cumetri începură atunci să vorbească de afacerile lor – florini, baloturi, încărcătură, navă, furtună, escale… În vremea asta, eu mă pierdeam în visare, nemaiauzindu-i…

26 octombrie

Astăzi m-am îmbătat cum n-am mai făcut-o încă până acum, fără vreun alt motiv în afară de acela că Gregorio tocmai primise de la administratorul său șase butoiașe cu *vernaccia,* produs în viile sale de la Cinqueterre, că ținea să guste din vinul ăsta imediat și că n-avea sub acoperișul său un alt tovarăș de beție în afară de mine.

Când am fost și unul, și celălalt chercheliți zdravăn, signor Mangiavacca a izbutit să obțină de la mine o făgăduială ai cărei termeni i-a formulat el însuși, dar pe care am acceptat-o, cu mâna pe Evanghelie: mă voi duce cu Domenico până în Chios; dacă nu voi izbuti s-o smulg pe Marta de la omul ei, voi renunța s-o mai urmăresc; apoi voi trece pe la Gibelet pentru a-mi lăsa afacerile în bună rânduială, pentru a regla ce este de reglat, a vinde ce este de vândut și a încredința comerțul copiilor surorii mele; în fine, la primăvară, mă voi întoarce spre a mă instala la Genova, a o lua în căsătorie pe Giacominetta cu mare pompă la biserica Sfintei Cruci și a munci alături de acela care va fi devenit – de data asta de-adevăratelea –

socrul meu.

Viitorul meu pare să fie gata trasat pentru lunile ce vor veni, dar și pentru restul vieții. Mai trebuie însă ca, la sfârșitul acestei înțelegeri, pe lângă semnătura mea și aceea a lui Gregorio, să existe semnătura lui Dumnezeu!

27 octombrie

Gregorio recunoaște candid că m-a îmbătat pentru a mă face să promit și râde. Pe deasupra, a izbutit să mă facă să confirm făgăduiala la trezire, când eram sobru.

Sobru, într-adevăr, dar cu mintea tulbure și cu măruntaiele răvășite.

Ce purtare stupidă am putut avea, când mă pregătesc să plec chiar mâine!

Să mă îmbarc astfel? Având deja rău de mare? Fără să fiu în stare să mă țin pe picioare pe uscat?

Poate că Gregorio voia tocmai să mă-mpiedice să plec. Din partea lui, nimic nu m-ar lua prin surprindere. Aici însă nu va izbuti. Voi pleca. Și o voi revedea pe Marta. Și-mi voi cunoaște copilul.

Iubesc Genova, e adevărat. Dar pot la fel de bine s-o iubesc de acolo, de dincolo de mare, așa cum am iubit-o mereu, iar înaintea mea au iubit-o strămoșii mei.

Pe mare, duminică, 31 octombrie 1666

Un vânt puternic dinspre nord-est ne-a deviat spre Sardinia, când noi ne îndreptam spre Calabria. La fel ca nava asta, barca vieții mele…

La acostare, coca vasului s-a izbit violent și ne-am temut de ce e mai rău. Dar niște scufundători care s-au vârât sub apă, luminați de soarele pieziș al dimineții, s-au întors dându-ne asigurări că nava noastră *Charybdos* nu pățise nimic. Plecăm din nou.

Pe mare, 9 noiembrie

Marea e permanent agitată, iar eu sunt mereu bolnav. Mulți marinari bătrâni sunt la fel de bolnavi ca mine – dacă asta poate fi o mângâiere.

În fiecare seară, între două accese de greață, mă rog ca natura să fie mai clementă cu noi și iată că Domenico îmi spune că se roagă pentru contrariul. Rugăciunile sale sunt evident mai bine auzite decât ale mele. Iar acum, când mi-a explicat motivele, probabil că am să-l imit.

— Atâta timp cât marea e dezlănțuită, îmi zice el, suntem la adăpost. Așa, chiar dacă paznicii de pe coastă ne-ar descoperi, nu s-ar încumeta în veci să se ia după noi. De asta navighez de preferință iarna. Astfel, n-am decât un singur adversar, marea, și nu e adversarul de care mă tem cel mai tare. Chiar dacă ea s-ar hotărî să-mi ia viața, n-ar fi o așa mare nenorocire, din moment ce mă va scăpa de chinul trasului în țeapă, care mă pândește în ziua în care voi fi prins. Să mori pe mare e o soartă bărbătească, așa cum ar fi să mori în luptă. În vreme ce țeapa te face să-ți vină s-o scuipi pe aceea care te-a adus pe lume.

Cuvintele lui m-au împăcat atât de bine cu talazurile, încât m-am dus să mă sprijin de bastingaj, lăsându-mi fața în voia stropilor și adunând pe limbă picăturile sărate. E gustul vieții, berea cârciumilor din Londra și buzele femeilor.

Respir cât mă țin plămânii, iar picioarele nu-mi tremură.

Pe mare, 17 noiembrie

În mai multe rânduri, în cursul acestor zile din urmă, am deschis caietul, apoi l-am închis la loc. Din pricina amețelii care, încă de la Genova, mă slăbește, precum și din cauza unui neastâmpăr care mă împiedică să-mi adun gândurile.

Am încercat și să deschid cartea despre *Al o sutălea nume*, spunându-mi că de data asta aveam să reușesc să pătrund în interiorul ei fără să mă respingă. Dar pe dată ochii mi s-au împăienjenit și am închis-o la loc, făgăduindu-mi să nu mai încerc s-o citesc dacă nu se deschide de la sine dinaintea mea!

De atunci mă plimb pe punte, pălăvrăgesc cu Domenico și cu oamenii săi, care îmi povestesc despre cele mai grozave spaime prin care au trecut și-mi arată ca unui copil catargele, vergile și parâmele.

Iau parte la mesele lor, râd de glumele lor chiar și când nu le înțeleg decât pe jumătate, iar când ei stau la băut, mă fac și eu că beau – dar nu beau de când Gregorio m-a îmbătat cu vinul din butoaiele sale, mă simt slab, mereu cât pe ce să mă las cuprins de greață, și am impresia că până și cea mai mică înghițitură m-ar da gata.

Pe deasupra, acel *vernaccia* era elixir curat, pe când vinul de aici e un soi de poșircă siropoasă amestecată cu apă de mare.

Pe mare, 27 noiembrie

Ne apropiem cu precauție de coastele insulei Chios, ca un vânător care se târăște la pândă. Velele sunt strânse, catargul a fost deșurubat de pe soclul lui și apoi culcat încet, iar marinarii vorbesc mai puțin tare, ca și cum ar putea fi auziți de acolo, de pe insulă.

Din păcate, e vreme frumoasă. Un soare de aramă s-a înălțat dinspre Asia Mică, iar vântul s-a oprit. Doar aerul rece rămas de noaptea trecută ne mai amintește că suntem în pragul iernii. Domenico a hotărât să nu se miște mai înainte de căderea nopții.

Mi-a explicat cum are de gând să procedeze. Doi oameni vor pleca spre insulă cu șalupa, la adăpostul întunericului, amândoi greci, dar greci din Sicilia – Yannis și Demetrios. Ajunși în satul Katarraktis, vor lua contact cu furnizorul lor de acolo, care va avea deja marfa adunată la el acasă. Dacă totul se desfășoară după cum e prevăzut – masticul gata ambalat, vameșii „convinși" să închidă ochii – și nu pare să fie nicio capcană, cei doi cercetași îl vor informa pe Domenico printr-un semnal convenit: un cearșaf alb desfășurat pe o anume înălțime, la ora amiezei. Atunci vasul se va pregăti să vină pe coastă, însă numai la căderea nopții și doar pentru o incursiune scurtă; va efectua încărcarea și plata, apoi se va îndepărta înainte de ivirea zorilor. Dacă, din nefericire, cearșaful alb n-ar apărea, am rămâne în largul mării așteptând întoarcerea grecilor. Iar dacă la primele licăriri ale zorilor tot nu i-am vedea, ne-am îndepărta rugându-ne pentru sufletele lor pierdute. Așa se petrec lucrurile de obicei.

Din pricina mea, planul n-ar trebui să fie de data asta exact același. Modificarea pe care Domenico a prevăzut-o…

Nu, n-ar trebui să vorbesc despre ea, n-ar trebui nici măcar să mă gândesc la ea mai înainte ca speranțele mele să fie împlinite și fără ca prietenii mei să aibă de suferit. De acum înainte mă voi mulțumi să țin degetele încrucișate scuipând în mare, așa cum face Domenico. Și mormăind, la fel ca el, „Neamul strămoșilor!"

28 noiembrie

Nu-mi aduc aminte de vreo altă duminică în care să mă fi rugat cu atâta fervoare.

În cursul nopții, a fost coborâtă pe mare barca lui Yannis și a lui Dimitrios, pe care întreg echipajul i-a însoțit din ochi până ce s-au topit în beznă. Am auzit însă în continuare clipocitul vâslelor, iar Domenico s-a arătat îngrijat că e atâta liniște.

Ceva mai târziu, noaptea, pe când eram deja culcat, am văzut

fulgere, zeci de fulgere succesive ce păreau să vină dinspre miazănoapte și care erau probabil extrem de îndepărtate, deoarece zgomotul trăsnetelor nu ne ajungea la urechi.

Toți cei ce se află la bord și-au petrecut ziua în așteptare. Dimineața, așteptând să se înalțe cearșaful alb; apoi, după ce l-am zărit, așteptând să se facă noapte pentru a ne apropia de coastă. Eu le împărtășesc așteptările, le am însă și pe ale mele, care îmi umplu mintea în fiece clipă, dar pe care nu cutez să le consemnez în aceste pagini.

Numai să…

29 noiembrie

Noaptea trecută, vasul nostru a acostat câtva timp într-un golf, lângă satul Katarraktis. Domenico mi-a confirmat că exact în acest loc – acum aproape zece luni – a luat în primire sacul în care fusesem închis. În noaptea aceea, auzeam tot felul de zgomote în jurul meu, dar nu vedeam nimic; în vreme ce, în noaptea asta, distingeam forme care veneau și se duceau, care se agitau și gesticulau, pe plajă la fel ca pe punte. Iar toate aceste zgomote, care în ianuarie fuseseră pentru mine de neînțeles, își dobândeau acum sensul lor adevărat. Pasarela care e aruncată; masticul care e adus, verificat, încărcat; furnizorul, un anume Salih – un turc sau poate un renegat grec – care urcă la bord pentru a trage o dușcă și a-și căpăta plata. Poate că s-ar cuveni să amintesc aici că insula Chios este, probabil, singurul loc din lume unde se produce mastic, dar că autoritățile îi obligă pe țărani să le livreze întreaga recoltă, care va lua drumul haremurilor sultanului. Statul fixează prețurile după cum îi place și nu plătește decât când are chef, astfel că țăranii sunt nevoiți să aștepte uneori mai mulți ani până li se plătește ce li se cuvine – ceea ce îi silește să facă datorii în tot acest timp. Domenico le cumpără masticul la un preț de două, trei sau chiar de cinci ori mai mare decât prețul oficial, și le înmânează suma întreagă chiar în clipa când ia marfa în stăpânire. Dacă îi dai crezare, el contribuie la prosperitatea insulei mult mai mult decât guvernul otoman!

Este oare util să mai adaug că, pentru autorități, diavolul ăsta de calabrez este dușmanul ce trebuie capturat, spânzurat sau tras în țeapă? În vreme ce pentru țăranii din insulă, ca și pentru toți cei ce se îmbogățesc din acest trafic, Domenico este o binecuvântare, o mană cerească; nopți precum aceasta sunt așteptate cu mai multă nerăbdare decât noaptea de Crăciun; dar și cu spaimă, căci ar fi de ajuns să fie interceptați contrabandistul sau părtașii săi, pentru ca recolta să fie

pierdută și familii întregi condamnate la mizerie.

Toată agitația asta n-a durat prea multă vreme, două-trei ceasuri cel mult. Iar când l-am văzut pe Salih strângându-l în brațe pe Domenico și lăsându-se ajutat ca să străbată pasarela, am crezut că aveam să ridicăm ancora și nu m-am putut împiedica să-l întreb pe unul dintre marinari dacă plecam deja. Îmi răspunse, laconic, că Demetrios nu era încă acolo și că îl vom aștepta.

N-a trecut mult până să văd o lumină pe plajă și trei oameni care se apropiau, mergând unul după altul. Primul era Demetrios; pe al doilea, care ducea felinarul și al cărui chip era mai bine luminat, nu-l cunoșteam; ultimul era bărbatul Martei.

Domenico îmi recomandase să rămân nevăzut și să nu-mi dau de gol prezența decât atunci când m-ar fi chemat pe nume. I-am dat ascultare cu atât mai mult cu cât mă așezase îndărătul unui perete despărțitor și n-am pierdut o vorbă din conversația lor, care se desfășura într-un amestec de italiană și greacă. Ar trebui să spun, ca o introducere la ceea ce am de relatat, că era evident încă de la primele cuvinte că Sayyaf știa perfect cine este Domenico și că i se adresa cu respect și cu teamă. Așa cum un preot de țară i s-ar adresa unui episcop aflat în trecere. Desigur că n-ar fi trebuit să recurg la această comparație nelegiuită; voiam numai să spun că domnește, în lumea umbrei, un simț al ierarhiei demn de instituțiile cele mai venerabile. Când un tâlhar de la țară îl întâlnește pe contrabandistul cel mai cutezător din toată Mediterana, se ferește să se poarte cu dezinvoltură. Iar celălalt evită să-l trateze ca pe un egal.

Tonul a fost dat încă de la prima replică, atunci când bărbatul Martei, după ce așteptase în van ca gazda sa să-i explice de ce îl convocase, sfârși prin a zice cu o voce care mi se păru șovăielnică:

— Omul tău, Demetrios, mi-a spus că ai o încărcătură de stofe, cafea și piper, că ești gata s-o lași la un preț bun…

Tăcere din partea lui Domenico. Oftat. Apoi, așa cum i se azvârle unui cerșetor o monedă îndoită:

— Dacă ți-a spus așa, trebuie să fie adevărat!

Apoi, conversația lâncezi. Și Sayyaf fu cel care trebui să se plece pentru a-i da un brânci.

— Demetrios mi-a spus că aș putea plăti o treime azi și restul la Paște.

Domenico, după un răstimp:

— Dacă așa ți-a spus, trebuie să fie adevărat!

Celălalt, grăbit:

— A vorbit de zece saci de cafea, de două butoiașe cu piper, le iau pe toate. Dar în ce privește stofele, trebuie să le văd înainte de a decide.

Domenico:

— E prea întuneric. Ai să vezi totul mâine. La lumina zilei!

Celălalt:

— N-am să pot reveni mâine. Și chiar pentru voi ar fi primejdios să așteptați.

Domenico:

— Cine ți-a spus să aștepți, sau să revii? Vii cu noi în larg, iar dimineață ai să poți verifica marfa. Vei putea pipăi, socoti, gusta…

Pentru că nu-l văd pe Sayyaf, percep mai distinct tremurul de teamă din glasul lui.

— N-am cerut să verific marfa. Am încredere. Voiam doar să mă uit la stofe pentru a-mi da seama cât aș putea vinde. Dar nu merită osteneala, nu vreau să vă întârzii, desigur că sunteți grăbiți să vă îndepărtați de coastă.

Domenico:

— Ne-am îndepărtat deja de coastă.

Sayyaf:

— Și cum veți debarca marfa?

Domenico:

— Întreabă-te, mai curând, cum o să putem să te debarcăm pe tine!

— Da, cum?

— Mă întreb și eu!

— Mă pot întoarce cu o bărcuță.

— Nu-s chiar așa sigur.

— Vrei să mă ții aici împotriva voinței mele?

— O, nu! Nici vorbă de așa ceva. Dar nici nu e vorba să-mi iei una din bărci împotriva voinței mele. Va trebui să mă întrebi dacă vreau să-ți împrumut vreuna.

— Vrei să-mi împrumuți una din bărcile tale?

— Trebuie să mă mai gândesc înainte de a-ți da un răspuns.

Am auzit atunci zgomotele unei scurte altercații; am ghicit că Sayyaf și zbirul său voiseră să fugă, iar marinarii care-i înconjurau îi stăpâniseră rapid.

Bărbatul Martei aproape că-mi făcea milă în clipa aceea. Dar a fost o milă trecătoare.

— De ce m-ai adus aici? Ce vrei de la mine? zise el cu o urmă de curaj.

Domenico nu răspunse.

— Sunt musafirul tău, tu m-ai făcut să vin pe vasul tău, și asta ca să mă ții prizonier. Să-ți fie rușine!

Urmară câteva imprecații în arabă. Calabrezul tot nu zicea nimic. Apoi începu să vorbească agale.

— Noi n-am făcut nimic rău. N-am făcut nimic decât ce face un pescar de treabă cu undița. Își aruncă momeala, iar când trage un

peșteː el trebuie să hotărască dacă îl păstrează sau îl azvârle îndărăt în mare. Noi ne-am aruncat momeala, iar peștele cel gras a mușcat din ea.

— Eu sunt peștele cel gras?

— Tu ești peștele cel gras. Nu știu încă dacă te păstrez pe vas sau te arunc în mare. O să te las să alegi. Ce preferi?

Sayyaf nu zise nimic – la o asemenea alternativă, ce-ar fi putut zice? Marinarii adunați râdeau, dar Domenico le făcu semn să tacă.

— Aștept răspunsul! Te păstrez aici sau te arunc în mare.

— În barcă, mormăi celălalt.

Tonul era cel al resemnării, al capitulării. Iar Domenico nu se înșelă, zicând imediat:

— Perfect, vom putea discuta liniștiți. Am întâlnit un genovez care mi-a povestit o istorie ciudată în legătură cu tine. Se pare că ții cu forța o femeie în casa ta, că o bați, că-i maltratezi copilul.

— Embriaco! Mincinosul ăla! Scorpionul ăla! Se învârte în jurul Martei de când avea ea unsprezece ani! A venit la mine acasă împreună cu un ofițer turc și au putut să verifice că n-o maltratam. De altfel, e nevasta mea, iar ce se întâmplă sub acoperișul meu mă privește doar pe mine.

În clipa aceea Domenico mă chemă.

— Signor Baldassare!

Am ieșit din ascunzătoare și i-am văzut pe Sayyaf și pe zbirul lui stând așezați pe jos, rezemați de niște parâme. Nu erau legați, dar o duzină de marinari îi înconjurau, gata să-i snopească dacă mai încercau să se ridice. Bărbatul Martei îmi aruncă o căutătură mai mult încărcată de amenințări, mi se păru mie, decât de căință.

— Marta e verișoara mea, iar când am văzut-o, la începutul anului, mi-a spus că e însărcinată. Dacă e sănătoasă, și copilul la fel, nu ți se va face niciun rău.

— Nu e verișoara ta, și e sănătoasă.

— Și copilul?

— Care copil? Noi n-am avut niciodată copii! Ești sigur că de nevasta mea vorbești?

— Minte, am zis eu.

Voiam să continuu, dar am simțit un soi de amețeală, care m-a silit să mă sprijin de perete. Și atunci Domenico a continuat:

— Cum putem ști că n-ai mințit?

Sayyaf se întoarse spre acolitul lui, care îi confirmă spusele. Atunci calabrezul hotărî:

— Dacă ați spus adevărul, amândoi, mâine veți fi acasă, iar eu n-am să vă mai supăr. Dar trebuie să fim siguri. Așa că iată ce vă propun. Tu, cum te numești?

Acolitul răspunse: „Stavro!“ și privi în direcția mea. Acum îl recunoșteam. Nu-l văzusem decât puțin, când mă dusesem însoțit de ieniceri în casa bărbatului Martei. Era omul căruia *Sayyaf* îi făcuse semn să-i aducă nevasta, în vreme ce eu urlam și tot urlam. De data asta mă voi purta altfel.

— Ascultă cu atenție, Stavro, zise Domenico pe un ton deodată mai puțin aspru. Te vei duce s-o cauți pe verișoara signorului Baldassare. De îndată ce ea va confirma spusele bărbatului ei, vor putea pleca și unul și altul. Cât despre tine, Stavro, dacă faci cum îți spun, nu va fi nevoie nici măcar să te urci din nou la bord; vei reveni cu ea pe plajă, mâine seară, ne vom duce s-o luăm cu barca; atunci te vei putea întoarce la tine acasă și nu vei avea de ce să te mai temi. Dar dacă, din nefericire, te pune dracul să mă tragi pe sfoară, ține bine minte că pe insula asta șase sute de familii trăiesc de pe urma banilor mei, iar autoritățile cele mai înalte îmi sunt de asemenea obligate. Așa că, dacă te arăți palavragiu sau dacă te faci nevăzut fără să ne fi adus femeia, voi da cuvântul de ordine și te vor face să-ți plătești trădarea. Lovitura îți va veni de unde nu te aștepți.

— N-am să te înșel!

Când au lăsat barca la apă, cu Stavro și trei mateloți având sarcina să-l escorteze până la țărm, m-am dus să-l întreb pe Domenico dacă credea că omul acela avea să facă ce i se ceruse. Se arătă mai degrabă încrezător.

— Dacă dispare fără urmă, nu voi putea face nimic împotriva lui. Dar cred că l-am speriat. Și mai cred că ce-i cer eu nu înseamnă prea mare lucru pentru el. Așa că e posibil să-mi dea ascultare. O să vedem!

Acum suntem iarăși în larg și am impresia că nimic nu se mișcă acolo, pe insulă. Totuși, undeva, îndărătul unuia dintre acele ziduri albicioase, la umbra unuia sau a altuia dintre arborii aceia înalți, Marta se pregătește să vină pe plajă. I s-a spus oare că sunt aici? I s-a spus pentru ce motiv e chemată? Se îmbracă, se fardează, poate că-și pune câteva lucruri într-o traistă. E oare neliniștită, speriată, sau plină de speranță? În clipa asta se gândește la bărbatul ei sau la mine? Iar copilul ei, se află oare cu ea? L-a pierdut? I-a fost luat? În sfârșit, o să știu. O să-mi pot pansa rănile. O să pot repara.

Începe să se lase noaptea, iar eu continuu să scriu fără lumină. Vasul înaintează prudent spre insulă, care este totuși departe. Domenico a postat chiar în vârful catargului un matelot din Alexandria, pe nume Ramadan, care are cei mai buni ochi din tot echipajul și care are misiunea să scruteze plaja și să semnaleze orice mișcare suspectă. Din vina mea, toată lumea de aici e nevoită să-și asume riscuri neobișnuite, dar niciunul nu mă face s-o simt. Nici măcar o singură dată n-am zărit vreo privire de reproș și n-am auzit

vreun oftat de iritare. Cum naiba voi putea să-mi plătesc vreodată o asemenea datorie?

Ne apropiem încă și mai mult de coastă, dar luminile par mereu tot atât de firave ca stelele din străfundul cerului. Bineînțeles, nu se pune problema să aprindem nici cea mai mică făclie sau lampă. Aproape că nu mai văd foaia, dar tot mai scriu. Scrisul, noaptea asta, nu are același gust ca de obicei. În celelalte zile, scriu pentru a relata sau pentru a mă justifica, sau pentru a-mi limpezi mintea, așa cum îți dregi glasul limpezindu-l, sau pentru a nu uita, sau pur și simplu pentru că mi-am jurat să scriu. În vreme ce, în noaptea asta, mă agăț de colacul de salvare pe care-l reprezintă aceste foi. N-am nimic să le spun, dar am nevoie ca ele să stea lângă mine.

Pana mea mă ține de mână și n-are nicio importanță dacă o înmoi doar în bezna nopții.

În fața satului Katarraktis, 30 noiembrie 1666

Nu credeam că revederea noastră se va desfășura astfel.

Eu pe vas, cu ochii încordați, ea – o lumină vagă de felinar, la miezul nopții, pe o plajă.

Când felinarul începu să se miște de la dreapta la stânga și iar la dreapta precum limba unei pendule, Domenico porunci la trei dintre oamenii săi să coboare barca în mare. Fără lumină și respectând consemnele de prudență. Trebuia să mărture din ochi toată coasta spre a se asigura că nu era nicio capcană.

Marea era agitată și zgomotoasă, fără a fi dezlănțuită. Vântul sufla dinspre nord și era deja un vânt de decembrie.

Pe buzele mele reci – sare și rugăciuni.

Marta.

Ce aproape era, și cât de departe încă! Parcă o viață întreagă se scurse până ce barca ajunse la plajă, și o altă viață cât stătu acolo. Ce făceau? Despre ce discutau? E totuși un lucru simplu să iei o persoană la bord și să pleci iarăși, în sens opus! De ce nu m-am dus cu ei? Nu, Domenico n-ar fi acceptat. Și ar fi avut dreptate. Nu posed nici iscusința oamenilor săi, nici liniștea lor.

Apoi barca s-a întors la noi, cu felinarul la bord.

Domenico mormăi:

— Nenorocitul! Am spus fără nicio lumină!

Ca și cum l-ar fi putut auzi de departe, stinseră flacăra în aceeași clipă. Domenico oftă zgomotos, mă bătu pe braț. „Neamul strămoșilor!“ Porunci apoi oamenilor săi să se pregătească de plecare

în larg de îndată ce barca și ocupanții ei vor fi recuperați.

Marta a fost urcată la bord în modul cel mai lipsit de considerație cu putință – cu ajutorul unei funii groase care în partea de jos avea fixată o scândură pe care se pun picioarele, un soi de scară moale cu o singură treaptă. Când o urcară destul de sus, eu am fost cel care a ajutat-o să treacă peste ultimul obstacol. Îmi dăduse mâna ca unui străin, dar de îndată ce se simți pe picioarele ei, începu să caute din ochi pe cineva și, în ciuda întunericului, am știut că pe mine mă căuta. Am rostit un nume, numele ei, iar ea îmi luă iarăși mâna pentru a o strânge într-un cu totul alt mod. Știa, evident, că eram acolo; încă nu știu dacă i-a spus-o zbirul bărbatului ei sau mateloții care s-au dus s-o caute pe plajă. Am s-o știu de îndată ce voi avea prilejul să vorbesc cu ea. Nu, la ce bun, vom avea atâtea alte lucruri să ne spunem…

Îmi închipuisem că în clipa revederii o voi lua în brațe și o voi strânge tare, un moment nesfârșit de lung. Dar cu toți acești marinari de treabă ce ne înconjurau, cu bărbatul ei reținut la bord și așteptând să fie judecat de tribunalul nostru de corsari, ar fi fost deplasat să arăt o prea mare intimitate, o prea mare nerăbdare, iar acea apăsare a mâinii ei pe mâna mea, apăsare furișă în beznă, a fost singurul nostru gest de conivență.

Apoi se simți rău. Ca s-o împiedic să se clatine, am sfătuit-o să-și lase chipul în bătaia stropilor reci, dar începu să tremure, iar mateloții o sfătuiră să se culce mai bine pe o saltea din cală și să stea învelită, la căldură.

Domenico ar fi vrut s-o cheme imediat, să verifice pe dată ce se întâmplase cu copilul pe care-l purta, să rostească sentința și să plece spre portul său de origine. Numai că ea părea pe punctul de a-și da sufletul, astfel că se resemnă s-o lase să se odihnească până dimineața.

De îndată ce se întinse, adormi, atât de repede că am crezut că leșinase. Am scuturat-o un pic, ca să deschidă ochii și să zică ceva, apoi, rușinat, m-am îndepărtat.

Rezemat de sacii de mastic, mi-am petrecut noaptea căutându-mi somnul. Fără prea mare succes, de altfel. Mi se pare că doar am ațipit câteva clipe la revărsatul zorilor…

În cursul acestei interminabile nopți, când încă nu eram nici pe deplin treaz, nici pe de-a întregul adormit, m-au năpădit cele mai îngrozitoare gânduri. Abia cutez să le consemnez aici, într-atâta mă înspăimântă. Și totuși, ele s-au născut din cea mai mare bucurie pe care am avut-o…

M-am pomenit întrebându-mă ce trebuia să-i fac lui Sayyaf dacă aflam că-i făcuse rău Martei și, cu atât mai mult, copilului pe care-l purta.

L-aș putea lăsa oare să plece acasă, nepedepsit? N-ar trebui să-l fac să-și plătească nelegiuirea?

De altfel, mi-am spus, chiar dacă bărbatul Martei n-ar fi vinovat cu nimic de moartea copilului, cum aș putea să plec împreună cu ea, pentru a trăi împreună la Gibelet, lăsându-l în urma noastră pe acest om, care o să-și rumege zi de zi răzbunarea și care o să se întoarcă într-o bună zi ca să ne hărțuiască?

Voi putea oare dormi liniștit dacă îl știu în viață?

Voi putea oare dormi liniștit dacă îl…

Să-l ucid?

Eu, să ucid?

Eu, Baldassare, să ucid? Să ucid un om, oricare ar fi el?

Și mai întâi, cum poți ucide pe cineva?

Să mă apropii de cineva, cu un cuțit în mână, pentru a-l străpunge până-n inimă… Să aștept să fie adormit, de teamă să nu mă privească… Doamne, nu!

Sau atunci să plătesc pe cineva pentru…

La ce mă gândesc eu acum? Ce scriu eu acum? Doamne! Îndepărtează de la mine acest pahar!

Am impresia în clipa asta că nu voi mai dormi niciodată, nici în noaptea asta, nici în vreuna din cele care îmi mai rămân!

Duminică, 5 decembrie 1666

Nu mai vreau să recitesc ultimele pagini, de teamă că voi fi tentat să le rup. Sunt scrise cu cerneala mea, într-adevăr, dar nu sunt mândru de ele. Nu mă făl esc deloc cu faptul că m-am gândit să-mi mânjesc mâinile și sufletul, și nu mă făl esc nici cu faptul că am renunțat.

Îmi relatasem ideile nocturne marți, în zori, în vreme ce Marta dormea, și pentru a-mi înșela așteptarea. Apoi, timp de cinci zile, n-am mai scris nimic. Luasem chiar în considerare, încă o dată, posibilitatea de a întrerupe acest jurnal; iată-mă însă din nou cu condeiul în mână, poate din fidelitate față de imprudenta promisiune pe care mi-o făcusem la începutul călătoriei.

În cursul săptămânii care s-a scurs, amețeala a pus în trei rânduri stăpânire pe mine. Mai întâi amețeala provocată de revedere, apoi aceea a extremei zăpăceli, iar acum această furie, o adevărată furtună a sufletului, care se agită în mine, mă scutură și mă chinuie; de parcă aș fi pe o punte, neputându-mă agăța de nimic și neridicându-mă la răstimpuri decât pentru a cădea și mai greoi la loc.

Nici Domenico, nici Marta nu-mi sunt de vreun ajutor. Și nici vreo altă ființă prezentă sau absentă, nicio amintire.

Tot ce-mi vine în minte nu face decât să-mi sporească zăpăceala. Ca de altfel tot ce mă înconjoară, la fel ca tot ce văd și tot ce izbutesc să-mi amintesc. Ca acest an, acest an blestemat, din care nu mai rămân decât patru săptămâni care mi se par în clipa asta de netrecut, un ocean fără soare, fără lună sau stele, iar ca orizont, numai valuri.

Nu, nu sunt încă în stare să scriu!

10 decembrie

Vasul nostru s-a îndepărtat deja de Chios, iar mintea mea începe și ea să se îndepărteze. Rana nu mi se va închide prea curând, dar după zece zile izbutesc totuși să uit uneori ce mi s-a întâmplat. Poate că ar trebui să încerc să-mi reiau scrisul…

Până acum, n-am reușit să povestesc cele întâmplate. Dar a sosit timpul s-o fac, chiar de ar fi să mă limitez, când e vorba de momentele dureroase, la cuvintele cele mai lipsite de pasiune, „el zise”, „el ceru”, „ea spuse”, „dat fiind că” ori „s-a convenit”.

Când Marta a urcat pe *Charybdos*, Domenico ar fi vrut s-o convoace atunci noaptea, să verifice din gura ei ce se întâmplase cu copilul pe care-l purta, să-și rostească sentința și să plece imediat spre Italia. Cum ea nu se putea ține pe picioare, s-a resemnat – am mai spus-o – s-o lase să doarmă. Toată lumea de pe vas își acordă câteva ceasuri de odihnă cu excepția marinarilor de veghe, în cazul în care vreun vas otoman ar fi avut de gând să ne intercepteze. Dar pe marea mânioasă aveam să fim în noaptea aceea singurii care navigau.

Dimineața, ne-am reîntâlnit în cabina căpitanului. Erau acolo și Demetrios și Yannis – în total cinci persoane.

Domenico o întrebă solemn pe Marta dacă prefera să-i pună întrebări în prezența bărbatului ei sau în absența acestuia. I-am tălmăcit întrebarea în araba vorbită la Gibelet, iar ea a răspuns în grabă, pe un ton aproape implorator:

— Fără bărbatul meu.

Gestul mâinilor ei și expresia chipului făceau inutilă orice traducere. Domenico reținu acest lucru și continuă:

— Signor Baldassare ne-a spus că atunci când ai venit la Chios, în ianuarie trecut, erai însărcinată. Bărbatul dumitale pretinde însă că voi n-ați avut niciodată copii.

Privirea Martei se întunecă. Se întoarse scurt către mine, apoi își ascunse fața și începu să plângă. Am făcut un pas spre ea, dar Domenico – luându-și în serios rolul de judecător – îmi făcu semn să mă întorc la locul meu. Iar celorlalți le făcu tot așa semn să nu intervină, să nu spună nimic și să aștepte. Apoi, socotind că-i acordase

martorului timp pentru a-și reveni, îi spuse:

— Te ascultăm.

Am tradus, adăugind:

— Vorbește, nu te teme de nimic, nimeni nu-ți poate face rău.

Vorbele mele, în loc s-o liniștească, părură s-o zdruncine și mai tare. Suspinele ei deveniră zgomotoase. De aceea, Domenico îmi ordonă să nu mai adaug nimic la ce îmi cerea el să tălmăcesc. I-am făgăduit.

Trecură câteva secunde. Suspinele se mai potoliră, iar calabrezul puse din nou întrebarea, cu o notă de nerăbdare. Atunci Marta își înălță capul și zise:

— N-a existat niciodată niciun copil!

— Ce vrei să spui?

Strigasem. Domenico mă rechemă la ordine. Iarăși mi-am cerut scuze, apoi am tălmăcit fidel ceea ce se spusese.

Atunci ea repetă, cu voce fermă:

— N-a existat niciodată niciun copil. N-am fost niciodată însărcinată.

— Dar chiar tu mi-ai spus-o.

— Am spus-o pentru că o credeam. Dar m-am înșelat.

Am privit-o lung, lung, fără să-i pot întâlni nici măcar o singură dată ochii. Aș fi vrut să citesc în ei ceva ce aduce a adevăr, să înțeleg cel puțin dacă mă mințise tot timpul, dacă mă mințise doar în legătură cu copilul, pentru a mă sili s-o aduc cât mai repede la tâlharul de bărbatu-său, sau dacă mă mințea acum. N-a ridicat privirea decât de două sau trei ori, pe furiș, fără îndoială pentru a verifica dacă o mai fixam, și dacă o credeam.

Apoi Domenico o întrebă, pe un ton aproape patern:

— Spune-ne, Marta. Vrei să te întorci pe uscat cu bărbatul dumitale sau să vii cu noi?

Traducând, am spus: „să te întorci cu mine“. Dar ea răspunse limpede, făcând un gest cu mâna, că dorea să plece spre Katarraktis.

Cu omul acela pe care-l detestă? Nu înțelegeam. Și apoi, deodată, având un soi de iluminare:

— Așteaptă, Domenico, cred că am înțeles ce se întâmplă. Fiul ei trebuie să fie pe insulă, iar ea se teme că vor cășuna pe el dacă va spune ceva rău despre bărbatu-său. Spune-i că dacă de asta se teme, îl vom sili pe bărbatul ei să aducă și copilul așa cum l-am silit s-o aducă pe ea. Se va duce chiar ea să aducă copilul, iar noi îl vom reține pe bărbatul ei până ce ea se va întoarce. Nu va putea face nimic împotriva ei!

— Liniștește-te! îmi zise calabrezul. Am impresia că-ți spui singur povești. Dar dacă ai cea mai mică îndoială, vreau să-i repeți ce mi-ai spus mie acum. Și îi poți făgădui din partea mea că nu i se va

întâmplă nimic rău, nici ei și nici fiului ei.

M-am lansat atunci într-o lungă tiradă pasionată, disperată, patetică, pentru a o implora pe Marta să-mi spună adevărul. Mă ascultă cu ochii plecați. Și când am isprăvit, se uită la Domenico pentru a spune iarăși:

— Nu a existat niciodată niciun copil. N-am fost niciodată însărcinată. Eu nu pot avea copii.

Spuse asta în arabă, apoi repetă aceleași afirmații într-o grecească stâlcită, întorcându-se spre Demetrios. Pe care Domenico îl consultă fâcându-i semn cu bărbia.

Matelotul, care nu spusese nimic până atunci, păru încurcat. Se uită la mine, se uită la Marta, apoi iarăși la mine, și în sfârșit la căpitanul lui.

— Când m-am dus în casă, n-am avut impresia că e acolo vreun copil.

— Era în toiul nopții, dormea!

— Am bătut la poartă și am trezit pe toată lumea. A fost zarvă mare și n-a plâns niciun copil.

Voiam să vorbesc iarăși, dar de data asta Domenico îmi porunci să tac:

— Ajunge! După mine, femeia asta nu minte! Trebuie să le dăm drumul, ei și bărbatului ei.

— Nu încă, așteaptă!

— Nu, nu voi aștepta, Baldassare. Treaba e stabilită. Plecăm. Am întârziat deja ca să-ți dăm satisfacție și nădăjduiesc că te vei gândi într-o bună zi să le mulțumești acestor oameni care și-au pus viața în mare primejdie pentru tine.

Aceste cuvinte m-au rănit mai mult decât și-ar fi putut închipui Domenico. În ochii acestui om fusesem un erou, iar acum apăream ca un amant respins, plângăcios, amator de plăsmuiri. În câteva ceasuri, în câteva minute chiar, în câteva replici, respectabilul și prea nobilul signor Baldassare Embriaco devenise un inoportun, un pasager stânjenitor, pe care îl tolerezi ca pe un nenorocit și căruia îi poruncești să tacă.

M-am dus să mă izolez într-un ungher întunecos pentru a vărsa lacrimi în tăcere, atât din pricina asta, cât și din pricina Martei. Care a plecat chiar după interogatoriu. Presupun că Domenico i-a prezentat scuze bărbatului ei și cred că le-a oferit barca în care s-au întors pe coastă. N-am vrut să asist la momentul de rămas-bun.

Astăzi, rana mea s-a mai închis, chiar dacă este încă dureroasă. Cât despre purtarea Martei, tot n-am înțeles-o. Îmi pun întrebări atât de ciudate că nu cutez să le aștern în aceste pagini. Am nevoie să reflectez încă…

Și dacă toată lumea m-a mințit?

Și dacă toată expediția asta n-a fost decât o înșelătorie, o mistificare, menită doar să mă facă să renunț la Marta?

Poate că nu e decât un delir, rod al umilirii, al solitudinii și al câtorva nopți de insomnie. Dar poate că e și singurul adevăr.

Gregorio, dornic să mă facă să renunț la Marta, i-ar fi putut spune lui Domenico să mă ia cu el și să facă în așa fel încât să nu mai vreau s-o revăd în vecii vecilor pe femeia aceea.

Nu mi s-a spus mie într-o zi la Smirna că Sayyaf era amestecat în contrabandă, și tocmai în aceea cu mastic? Este, așadar, plauzibil ca Domenico să-l fi cunoscut, deși s-a prefăcut că îl vedea atunci pentru prima oară. Poate că pentru asta mi s-a cerut să stau îndărătul unui perete despărțitor. Astfel eu nu puteam observa că-și făceau cu ochiul și nu le puteam da pe față complicitatea.

Și, desigur, Marta îi cunoștea pe Demetrios și pe Yannis pentru că-i văzuse deja acasă la bărbatul ei. De aceea se simțea obligată să spună ce-a spus.

Dar când am fost împreună, singuri, în cală, atunci când s-a culcat, cum se face că n-a profitat ca să-mi vorbească în taină?

Toate astea țin într-adevăr de delir! De ce ar fi jucat teatru toți acești oameni? Doar pentru a mă înșela și a mă face să renunț la femeia aceea? Oare n-aveau nimic altceva mai bun de făcut în viață decât să riște să atârne în streang sau în țeapă pentru a se amesteca în încurcăturile mele amoroase?

Mintea mea s-a scrântit, așa cum se scrântea odinioară umărul tatălui meu, și ar fi nevoie de un șoc zdravăn s-o pun la loc.

13 decembrie

Vreme de două zile am rătăcit pe vas de parcă aș fi fost invizibil, aveau cu toții ordin să mă evite. Dacă vreunul dintre marinari îmi adresa cuvântul, era din vârful buzelor și după ce verificase că nu ne vede nimeni. Mâncam de unul singur, și pe ascuns, ca un ciumat.

Începând de astăzi, mi se vorbește. Domenico a venit spre mine și m-a strâns în brațe de parcă atunci mă întâmpina pe vasul său. Acesta era semnalul, iar acum oamenii îndrăznesc să mă frecventeze iarăși.

M-aș fi putut împotrivi, aș fi putut refuza mâna întinsă, aș fi putut lăsa să vorbească sângele arogant al Embriacilor. N-am s-o fac. De ce să mint? Această revenire la o dispoziție normală mă face să mă simt

ușurat. Carantina mă apăsa.

Nu sunt dintre cei care se complac în nenorocire.

Îmi place să fiu iubit.

14 decembrie

Potrivit lui Domenico, ar trebui să-l mulțumesc Celui-de-Sus că a potrivit lucrurile în felul Său și nu într-al meu. Aceste cuvinte ale unui contrabandist din Calabria devenit duhovnic m-au determinat să reflectez, să cântăresc, să compar. La urma urmelor, nu cred că greșește prea mult.

— Închipuie-ți ce-ar fi fost dacă femeia aia ar fi spus ce doreai tu să spună. Că bărbatu-său o maltrata, că din pricina lui își pierduse copilul și că ar vrea să-l părăsească. Presupun că ai fi ținut-o lângă tine, ca s-o iei la tine în țară.

— Cu siguranță.

— Și cu bărbatu-său ce-ai fi făcut?

— Ducă-se dracului!

— De acord cu tine. Și totuși? L-ai fi lăsat să plece îndărăt acasă, cu riscul de a-l vedea că-ți bate la ușă într-o zi ca să te someze să-i dai nevasta înapoi? Și ce le-ai fi spus rudelor lui? Că a murit?

— Crezi că eu nu m-am gândit niciodată la toate astea?

— O, nu, sunt convins că te-ai gândit de mii de ori. Dar mi-ar plăcea să aud din gura ta ce soluție ai găsit.

Tăcu preț de câteva secunde. Și eu la fel.

— Nu vreau să te chinui, Baldassare. Sunt prietenul tău și am făcut pentru tine ce n-ar fi făcut propriul tău tată. Așa că am să-ți spun ce nu ai curajul să-mi spui tu însuți. Pe omul ăla, porcul ăla de bărbatu-său, ar fi trebuit să-l omori. Nu, nu te strâmba, nu te arăta înspăimântat, știu că te-ai gândit la asta, și eu de asemenea. Pentru că, dacă femeia asta s-ar fi hotărât să-l părăsească, nici tu, nici eu n-am fi vrut ca el să rămână în viață și să se întoarcă să ne hărțuiască. În ce mă privește, mi-aș fi spus că există un om la Chios care nu visează decât să se răzbune, astfel că la fiecare trecere prin insulă m-aș fi temut de el. Și tu, firește, ai fi preferat să-l știi mort.

— Desigur.

— Dar ai fi fost în stare să-l omori?

— M-am gândit la asta, am recunoscut în sfârșit, dar fără să spun nimic mai mult.

— Nu-i de ajuns să te gândești, și încă și mai puțin s-o dorești. În fiecare zi ți se poate întâmpla să dorești moartea cuiva. A unei slugi necinstite, a unui client viclean, a unui vecin care te deranjează sau

chiar a propriului tău părinte. În cazul ăsta însă n-ar fi fost de ajuns s-o dorești. Ai fi fost în stare să pui mâna, de pildă, pe un cuțit, să înaintezi spre rivalul tău și să i-l înfigi în inimă? Ai fi fost tu în stare să-l legi de mâini și de picioare, apoi să-l arunci peste bord? Te-ai gândit la asta și m-am gândit și eu pentru tine. M-am întrebat care ar fi soluția ideală pentru tine. Și am găsit-o. Să-l omori pe omul ăla și să-l azvârli peste bord n-ar fi fost de ajuns. Tu nu aveai nevoie doar să-l știi mort, tu aveai nevoie ca oamenii din cartierul tău să-l vadă mort. Ar fi trebuit să navigăm spre Gibelet, ținându-l pe omul ăla viu printre noi. Ajunși la o oarecare distanță de coastă, l-am fi legat zdravăn de picioare cu o funie și l-am fi azvârlit peste bord. Acolo l-am fi lăsat să se sufoce în apă, să zicem un ceas, apoi l-am fi tras sus, înecat. I-am fi desfăcut atunci legăturile, l-am fi așezat pe o targă și ați fi coborât, femeia aia și cu tine, având un aer mâhnit, împreună cu oamenii mei, spre a duce cadavrul până la țărm. Ați fi povestit că a căzut de pe vas chiar în ziua aceea, că s-a înecat, iar eu v-aș fi întărit spusele. Apoi l-ați fi îngropat, iar un an mai târziu te-ai fi însurat cu văduva.

Eu așa aș fi făcut. Am ucis deja zeci de oameni și niciunul nu s-a întors ca să-mi bântuie somnul. Dar tu, spune-mi, ai fi fost în stare să acționezi în felul ăsta?

I-am mărturisit că aș fi mulțumit cu siguranță Cerului dacă aventura noastră s-ar fi încheiat așa cum și-o imaginase adineaori. Dar că eu aș fi fost incapabil să-mi mânjesc mâinile cu o asemenea crimă.

— Atunci fii fericit că femeia asta n-a rostit cuvintele pe care le așteptai!

15 decembrie

Mă tot gândesc la cuvintele lui Domenico. Dacă ar fi fost în locul meu, n-am nicio îndoială că ar fi acționat exact în modul pe care mi l-a descris. În ce mă privește, m-am născut negustător și am un suflet de negustător, nu unul de corsar sau de războinic. Și nici de tâlhar – poate că din această pricină l-a preferat Marta pe celălalt. El, ca și Domenico, n-ar fi șovăit să ucidă pentru a căpăta ce dorea. Niciun scrupul nu-i reține. Dar oare s-ar fi abătut ei din drum pentru dragostea unei femei?

Încă n-am uitat-o, nu știu dacă o voi uita vreodată… Ba da, într-o zi o voi uita, iar trădarea ei mă va ajuta s-o uit.

Acestea fiind zise, nu mă pot împiedica să mai păstrez încă o îndoială. M-a trădat ea oare cu adevărat sau a vorbit astfel pentru a-și feri copilul?

Iată că vorbesc din nou despre acest copil, chiar dacă toți îmi spun că el nu există și că n-a existat niciodată.

Și dacă toți mă mint? Ea, pentru a-și proteja copilul, iar ceilalți, pentru… A, nu! De ajuns! N-o să mă întorc acum la delirul din care am ieșit! Chiar de-ar fi să nu cunosc niciodată adevărul, trebuie să întorc spatele vieții mele de până acum și să privesc înainte, în fața mea.

Oricum, anul se încheie…

17 decembrie

Am privit cu atenție cerul noaptea trecută și mi se pare că stelele sunt, într-adevăr, din ce în ce mai puține.

Se sting, unele după altele, iar pe pământ sunt incendii. Lumea a început în paradis și se va sfârși în infern. Pentru ce am venit aici atât de târziu?

19 decembrie

Am trecut prin strâmtoarea Messina ferindu-ne de abisul acela clocotitor care se numește Charybda. Domenico a dat acest nume vasului său pentru a-și îndepărta propriile spaime, dar are totuși grijă să nu se apropie niciodată de locul acela.

Vom urca de acum de-a lungul peninsulei italice până la Genova. Unde, îmi jură calabrezul, mă așteaptă o nouă viață. La ce-mi servește să încep o nouă viață dacă lumea e pe punctul de a se stinge?

Am crezut mereu că la Gibelet îmi voi petrece ultimele zile din „anul Fiarei”, pentru ca toți ai mei să fie împreună în aceeași casă, strânși unii într-alții, întăriți de glasurile familiare, dacă ar fi să se întâmple ceea ce trebuie să se întâmple. Eram atât de sigur că mă voi reîntoarce acolo, încât nici nu mai vorbeam de acest lucru, îmi puneam doar întrebări în legătură cu datele și itinerariile. Trebuia, oare, să mă duc drept acolo în aprilie, în loc s-o iau pe urmele cărții *Al o sutălea nume* până la Londra? Trebuia, oare, la înapoiere, să trec prin Chios? Sau prin Smirna? Până și Gregorio pricepuse, când mă pusese să-i făgăduiesc că mă voi întoarce la el, că nu mă voi putea gândi la acest lucru decât după ce voi fi făcut ordine în treburile mele de la Gibelet.

Și, cu toate astea, iată-mă deja în drum spre Genova. Voi ajunge de Crăciun și acolo mă voi afla atunci când se va încheia anul 1666.

Adevărul este că mi-am ascuns în mod constant adevărul, chiar și în acest jurnal care ar fi trebuit să-mi fie ca un duhovnic.

Adevărul este că, regăsind Genova, am știut că nu mă voi mai reîntoarce la Gibelet. Mi-am șoptit uneori lucrul ăsta, fără să cutez vreodată a-l scrie, ca și cum un gând atât de monstruos n-ar fi putut fi consemnat în scris. Căci la Gibelet se află iubita mea soră, negoțul meu, mormântul părinților mei și casa mea natală unde se născuse tatăl bunicului meu. Dar sunt străin acolo ca un jidov. Pe când Genova, care nu mă cunoscuse niciodată, m-a recunoscut, m-a îmbrățișat, m-a strâns la pieptul ei ca pe fiul risipitor. Merg pe străduțele ei cu capul sus, îmi rostesc numele italian cu voce tare, zâmbesc femeilor și nu mă tem de ieniceri. Cei din familia Embriaco au avut poate vreun strămoș acuzat de ebrietate{9}, dar au și un turn ce le poartă numele. Orice familie s-ar cuveni să aibă undeva pe pământ un turn care să-i poarte numele.

Azi-dimineață am scris ceea ce am crezut de cuviință să scriu. Aș fi putut, la fel de bine, să scriu contrariul.

Mă fălesc că sunt la mine acasă la Genova, doar la Genova, deși voi fi aici, până la sfârșitul zilelor mele, oaspetele lui Gregorio și obligatul său. Îmi voi părăsi propriul acoperiș pentru a trăi sub al său, îmi voi părăsi propria afacere pentru a mă ocupa de a sa.

Voi fi oare mândru să trăiesc astfel? Să depind de el și de mărinimia lui, când gândesc despre el ceea ce gândesc?

Când mă enervez de atențiile lui, când fac haz pe seama evlaviei lui și când m-am strecurat deja pe furiș din casa lui pentru că nu-i mai suportam aluziile și nici mutra nevestei? O să primesc mâna fiicei sale așa cum primești omagiul unui vasal, ca pe un drept feudal al primei nopți, pentru că port numele Embriacilor, iar el nu-și poartă decât propriul nume. Toată viața sa, el nu va fi muncit decât pentru mine, nu-și va fi înjghebat afacerea, nu-și va fi armat corăbiile, nu-și va fi rotunjit averea, nu-și va fi întemeiat familia decât pentru mine. Va fi plantat, stropit, tăiat, îngrijit, pentru ca eu să vin să mușc din rod. Și mai cutez să mă fălesc că port numele pe care-l port și să mă umflu-n pene prin Genova! Părăsind ceea ce am clădit și ceea ce strămoșii mei au clădit pentru mine!

Poate că voi deveni la Genova întemeietorul unei dinastii! Dar voi fi fost și groparul alteia, încă și mai glorioasă, instaurată la începutul cruciadelor, dispărută cu mine, stinsă!

Voi sfârși anul acesta la Genova, dar, dacă ar mai urma și alți ani, nu știu încă unde i-aș petrece.

22 decembrie 1666

Ne-am adăpostit de hulă într-un golf la nord de Napoli, într-un loc aproape pustiu, stând cu toții la pândă de teama piraților.

Se pare că s-a văzut de pe vas un incendiu mare pe coastă, la marginea orașului Napoli. Eu eram culcat și n-am văzut nimic.

Am iarăși rău de mare. Și, de asemenea, amețeala aceea vicleană a anului ce stă să se încheie.

Peste zece zile lumea va fi trecut deja cu bine hopul sau va fi naufragiat.

23 decembrie 1666

Nici Marta, nici Giacominetta – trezindu-mă azi-dimineață n-aveam în minte decât părul roșcat al lui Bess, mirosul ei de violete amestecat cu bere și privirea ei de mamă ratată. Londra nu-mi lipsește, dar nu mă pot gândi fără tristețe la cumplita ei soartă de Gomoră. Dacă i-am detestat străzile și mulțimile, am găsit totuși în acest oraș, în preajma acestei femei, un clan de prieteni ciudați.

Ce s-o fi întâmplat cu ei? Cum o mai fi arătând acum vetusta lor *ale house*, cu scările-i de lemn și podurile ei? Ce s-o fi întâmplat cu Turnul Londrei? Dar cu catedrala Saint Paul? Dar cu toți acei librari și cu munții lor de cărți? Cenușă, cenușă. Și cenușă e și credinciosul meu jurnal pe care-l hrăneam zi de zi. Da, cenușă, cenușă toate cărțile, cu excepția aceleia a lui Mazandarani; care răspândește jalea în jurul ei, dar scapă de fiecare dată neatinsă. Pretutindeni unde s-a găsit, n-au fost decât incendii și naufragii. Incendiu la Constantinopol, incendiu la Londra, naufragiul lui Marmontel; iar acum vasul ăsta care pare gata să se scufunde…

Vai de cel ce se apropie de numele ascuns, ochii îi sunt întunecați sau orbiți – nicicând luminați. În rugăciunile mele, sunt de acum ispitit să spun:

Doamne, nu fi niciodată prea departe de mine! Dar nu fi nici prea aproape!

Lasă-mă să admir stelele de pe pulpana veșmântului Tău! Dar nu-mi arăta chipul Tău!

Îngăduie-mi să aud zgomotul râurilor pe care Tu le faci să curgă, vântul pe care Tu-l faci să sufle printre arbori, și râsetele copiilor pe care Tu îi faci să se nască! Dar, Doamne! Doamne! Nu îngădui să-Ți aud glasul!

24 decembrie 1666

Domenico a promis că vom fi la Genova de Crăciun. Nu vom fi. Dacă marea ar fi liniștită, am putea ajunge mâine seară. Însă *libeccio*, vântul care suflă dinspre sud-vest, își intensifică violența, silindu-ne să ne refugiem iarăși pe coastă.

Libeccio… Uitasem din copilărie de acest cuvânt, pe care tata și bunicul îl evocau cu un amestec de nostalgie și de spaimă. Îl comparau cu *scirocco*, pentru a spune – dacă mi-aduc eu bine aminte – că Genova s-a apărat întotdeauna de unul, dar nu și de celălalt, și asta din cauza delăsării familiilor care o conduc astăzi, care cheltuiesc averi pentru a-și înălța palate, dar sunt cuprinse de avariție de îndată ce este vorba de binele comun.

De fapt, calabrezul mi-a spus că, în urmă cu douăzeci de ani, niciun vas nu voia să-și petreacă iarna la Genova, căci *libeccio* provoca îngrozitoare măceluri. În fiecare an erau numărate câte douăzeci de vase scufundate sau chiar patruzeci, iar o dată chiar mai mult de o sută, corăbii cu pânze, bărci și fregate. Mai cu seamă în noiembrie și în decembrie. De atunci a fost construit un nou dig, înspre soare-apune, care adăpostește portul.

— Când vom fi acolo, nu ne vom mai teme de nimic. Bazinul a devenit un lac liniștit. Dar ca să ajungem acolo, în anotimpul ăsta, neamul strămoșilor!

25 decembrie 1666

Am încercat în dimineața asta o ieșire spre largul mării, apoi ne-am întors spre coastă. *Libeccio* sufla tot mai tare, iar Domenico știa că nu va putea ajunge prea departe. Voia însă să ne adăpostim în golfulețul care se găsește în spatele peninsulei Portovenere, înspre Lerici.

Sunt sătul de mare, mereu bolnav. Și mi-aș fi continuat cu plăcere drumul pe uscat până la Genova, care e la doar o zi depărtare. Dar, după toate câte le-au făcut pentru mine căpitanul și echipajul său, mi-ar fi rușine să-i abandonez astfel. Sunt dator să împart cu ei aceeași soartă, așa cum ei și-au împărțit-o cu mine, chiar de-ar fi să-mi scuip măruntaiele.

26 decembrie

Unui bătrân marinar arțăgos care îi reproșa că nu și-a ținut

făgăduiala, Domenico i-a răspuns:

— Mai bine să ajung prea târziu la Genova decât prea curând în infern!

Am râs cu toții, în afară de bătrânul marinar, aflat neîndoielnic prea aproape de propria-i moarte și pe care evocarea infernului nu-l mai face să râdă.

Luni, 27 decembrie 1666

În sfârșit, Genova!

În port, Gregorio mă aștepta. Postase un om lângă far, ca să-l avertizeze când se va ivi la orizont vasul nostru.

Văzându-l de departe cum își agita mâinile, mi-am amintit de prima sosire în orașul meu de baștină, cu nouă luni în urmă. Veneam pe același vas, dinspre aceeași insulă, condus de același căpitan. Numai că atunci era primăvară, iar portul mișuna de vase ce erau încărcate sau descărcate, de vameși, hamali, călători, slujbași, gură-cască. Azi, eram singuri. Nu mai sosea niciun alt vas, nu mai pleca niciunul, nu era nimeni care să-și ia rămas-bun sau care să deschidă brațele sau care să contemple cu calm mișcarea de du-te-vino. Nimeni, nici măcar Melchione Baldi – în zadar l-am căutat cu privirea. Nimic altceva decât vase ancorate, goale, și cheiuri la fel de goale.

În deșertul ăsta de piatră și de apă, măturat de vântul rece, un om stătea în picioare, vesel, roșcovan, plin de căldură și totodată de neclintit. Signor Mangiavacca venea să-și ia în primire opt sute de litri de mastic, precum și pe ginerele risipitor.

Continuu să-l iau peste picior, dar nu mai încerc să-i țin piept. Și-l binecuvântez mult mai mult decât îl blestem.

Giacominetta a roșit văzându-mă intrând în casă în compania tatălui ei. În mod evident, i s-a spus că dacă mă întorceam la Genova, îi voi cere mâna, care îmi va fi acordată. Cât despre viitoarea mea soacră, era suferindă din pricina frigului și nu se dăduse jos din pat de două zile, mi s-a spus. La urma urmei, poate fi adevărat…

Trei lucruri îmi displac la Giacominetta: prenumele, maică-sa și o anume asemănare la înfățișare cu Elvira, prima mea soție, tristețea vieții mele.

Dar de niciuna din aceste tare n-o pot învinovăți pe fiica cea de treabă a lui Gregorio.

28 decembrie

Gazda mea a venit să mă vadă dimineața devreme în camera mea, ceea ce nu mai făcuse niciodată până acum. A pretins că preferă să nu știe nimeni că avem această discuție, dar mie mi se pare că voia mai cu seamă să confere demersului său un caracter solemn.

Venea să-mi ceară datoria de cuvânt, după cum datoria de bani nu mi-o va cere niciodată. Bineînțeles că mă așteptam la așa ceva, dar poate că nu atât de repede. Și nici în felul ăsta.

— Există niște făgăduieli între noi, zise el din capul locului.

— Nu le-am uitat.

— Nici eu nu le-am uitat, dar n-aș vrea să te simți constrâns – din obligație față de mine sau chiar din prietenie – să faci ceea ce nu dorești. Din acest motiv, te dezleg de jurământ până la sfârșitul zilei. Am spus la bucătărie că ai venit ostenit și că ai să stai în cameră până seara. Îți vor aduce aici mâncarea și tot ce vei mai cere. Ia-ți o zi de odihnă și de meditație. La întoarcerea mea, îmi vei da răspunsul, iar eu îl voi accepta, oricare ar fi el!

Își șterse o lacrimă și ieși fără să-mi aștepte răspunsul.

De îndată ce închise ușa, m-am așezat la masă pentru a scrie pagina asta, în speranța că mă va ajuta să reflectez.

Să reflectez – ce cuvânt pompos! Când ești azvârlit în apă, dai din mâini, înoți, plutești sau te scufunzi. Dar nu reflectezi.

Am aici lângă mine, pe masă, *Al o sutălea nume*… Să mă socotesc oare privilegiat că am cartea când se încheie anul fatidic? Ne aflăm noi cu adevărat în ultimele zile ale lumii? În cele trei-patru zile care precedă Judecata de Apoi? Universul se va aprinde și apoi se va stinge? Zidurile acestei case se vor strânge și se vor chirci precum o hârtie în mâna unui uriaș? Pământul pe care se înalță orașul Genova va dispărea oare brusc de sub picioarele noastre, în mijlocul urletelor, ca un gigantic și ultim cutremur? Iar când clipa aceea va veni, voi mai putea oare să țin în mână cartea, s-o deschid, să găsesc pagina cea bună și să văd apărând deodată în fața mea cu litere scânteietoare numele suprem pe care nu l-am putut descifra niciodată până acum?

La drept vorbind, nu sunt convins de nimic. Îmi închipui toate aceste lucruri, mă tem de unele, dar nu cred în niciunul. Am alergat un an întreg pe urmele unei cărți pe care n-o mai vreau. Am visat la o femeie care a preferat un bandit în locul meu. Am scris sute de pagini și nu-mi rămâne nimic… Cu toate astea, nu sunt nefericit. Sunt la Genova, la căldură, sunt dorit și poate chiar iubit. Mă uit la lume și la propria mea viață ca un străin. Nu doresc nimic, poate doar să se oprească timpul pe 28 decembrie 1666.

Îl așteptam pe Gregorio, dar a venit fiica lui adineaori. Ușa s-a deschis și Giacominetta a intrat, aducându-mi pe o tavă cafea și

dulciuri. Un pretext ca să stăm de vorbă. De data asta nu de copacii din grădină sau de numele plantelor și al florilor. Ci de ceea ce ne-a fost sortit. Este nerăbdătoare – cum aș putea-o condamna pentru asta? Întrebările mele privind viitoarea noastră căsătorie ocupă un sfert din gândurile mele, în vreme ce pentru ea, care a împlinit paisprezece ani, ele ocupă cele patru sferturi! M-am făcut totuși că nu observ.

— Spune-mi, Giacominetta, știi că tatăl tău și cu mine am vorbit îndelung despre tine și despre viitorul tău?

Se făcu roșie și nu zise nimic, fără a se preface totuși surprinsă.

— Am vorbit despre logodnă și căsătorie.

Continuă să nu zică nimic.

— Știi că am mai fost căsătorit și că sunt văduv?

Asta n-o știa. I-o spusesem totuși tatălui ei.

— Aveam nouăsprezece ani și-mi fusese dată de soție fiica unui negustor din insula Cipru…

— Cum se numea?

— Elvira.

— De ce a murit?

— De tristețe. Voia să ia în căsătorie pe un tânăr grec și nu mă voia pe mine. Nu mi se spusese nimic despre acest lucru. Dacă aș fi știut, poate că m-aș fi împotrivit acestei căsătorii. Ea era însă tânără, eu eram tânăr, am dat ascultare părinților noștri. Ea n-a putut fi niciodată fericită și nu m-a făcut fericit. Îți povestesc istoria asta tristă pentru că n-aș vrea să ni se întâmple același lucru. Aș vrea să-mi spui ce dorești. Nu vreau să fii silită să faci ce nu vrei. N-ai decât să-mi spui și voi proceda ca și cum eu aș fi cel ce nu se poate căsători.

Giacominetta roși încă și mai tare și își întoarse privirea, înainte de a-mi răspunde:

— Dacă ne vom căsători, nu voi fi nefericită…

Apoi fugi pe ușa care rămăsese larg deschisă.

După-amiază, când încă aștept întoarcerea lui Gregorio pentru a-i da răspunsul, o văd prin fereastră pe fata lui plimbându-se prin grădină, apropiindu-se de statuia lui Bacchus pe care le-o oferisem și rezemându-se de umerii divinității culcate.

Când tatăl ei se va întoarce, îi voi cere mâna fiicei sale, așa cum m-am angajat. Dacă lumea va supraviețui până în ziua nunții mele, nu voi putea decât să mă bucur. Iar dacă lumea moare, dacă Genova moare, dacă vom muri cu toții, mă voi fi achitat de această datorie, voi pleca cu sufletul mai liniștit, iar Gregorio de asemenea…

Dar nu doresc sfârșitul lumii. Și nici nu cred deloc în el – am crezut oare vreodată? Poate… Nu mai știu…

În lipsa mea, a sosit scrisoarea pe care o așteptam, scrisoarea de la Plaisance. Are data de duminică, 12 septembrie, dar Gregorio n-a primit-o decât săptămâna trecută și nu mi-a dat-o decât azi-dimineață, pretinzând că uitase de ea. Nu cred în uitarea asta. Știu perfect de ce a ținut-o până acum – voia să fie sigur că nicio veste de la Gibelet nu-mi va amina decizia. Acționând în felul ăsta, a dat dovadă de o prudență excesivă, căci nimic din scrisoare nu putea afecta legătura mea cu fiica lui sau cu el. Dar cum ar fi putut ști acest lucru?

Sora mea îmi spune că cei doi fii ai ei s-au întors acasă teferi și nevătămați; în schimb, n-are nicio veste de la Hatem, a cărui familie este extrem de îngrijorată. „Mă străduiesc să le dau asigurări, fără să mai știu ce să le spun“, îmi scrie ea, implorându-mă să-i dau de veste de îndată ce voi ști ceva.

Mi-e ciudă că n-am întrebat-o pe Marta, atunci când am văzut-o. Îmi promisesem s-o fac, dar întorsătura pe care au luat-o evenimentele m-a zdruncinat atât de tare, că nu m-am mai gândit la asta. Acum sunt cuprins de remușcări, dar la ce-mi servesc ele? Și la ce-i servesc ele nefericitului de Hatem?

Sunt cu atât mai trist cu cât nu mă așteptam la așa ceva. În nepoții mei nu aveam prea mare încredere. Unul condus de pofte, celălalt de toane, îmi păreau vulnerabili și mă temeam că vor refuza să mai plece spre Gibelet sau că se vor pierde pe drum. În vreme ce ajutorul meu mă obișnuise să-l văd ieșind cu bine din orice situație neplăcută, astfel că doream ca mai ales el să poată trece prin Smirna pentru a-i recupera pe Habib și pe Bumeh mai înainte ca ei să fi plecat de acolo.

Pe de altă parte, sora mea mă anunță că a sosit un pachet de la Constantinopol, prin mijlocirea unui pelerin aflat în drum spre Țara Sfântă. Sunt, probabil, lucrurile pe care le-am lăsat acasă la Barinelli. Îmi vorbește de anumite obiecte care se află înăuntru, în special de haine, fără să spună totuși o vorbă de primul meu caiet. Poate că n-au dat de el. Dar e foarte cu putință ca Plaisance să nu-l fi menționat pentru că nu cunoaște importanța pe care o reprezintă el pentru mine.

Nici despre Marta soră-mea nu amintește nimic. E adevărat că în scrisoarea mea spusesem doar că făcuse o bucată de drum în compania noastră. Fără îndoială că feciorii ei au pus-o la curent cu idila noastră, dar ea a preferat să nu vorbească despre acest lucru, și nu mă mir.

M-am dus să-i mulțumesc fratelui Egidio, prin grija căruia mi-a parvenit scrisoarea de la Plaisance. Mi-a vorbit ca și când era deja stabilit că o voi lua în căsătorie pe Giacominetta, mi-a lăudat cucernicia ei, a surorilor ei, a mamei lor, dar nu pe cea a lui Gregorio, căruia i-a lăudat doar căldura și generozitatea. N-am încercat să mă apăr, nici să neg, zarurile sunt aruncate, Rubiconul e trecut, iar acum n-ar mai sluji la nimic să comentăm circumstanțele. Nu am prea ales cu adevărat să pun piciorul acolo unde l-am pus, dar parcă poți să alegi cu adevărat? Mai bine să te faci complice al Cerului decât să străbați întreaga viață în amărăciune și supărare. Nu e nicio rușine să-ți lepezi armele la picioarele Providenței, lupta nu era egală, iar onoarea e neatinsă. Oricum nu câștigi niciodată ultima bătălie.

În cursul discuției noastre, care a durat mai bine de două ceasuri, fratele Egidio mi-a adus la cunoștință că, potrivit unor călători de curând întorși de la Londra, incendiul ar fi fost în cele din urmă ținut în frâu. Ar fi distrus, zice-se, cea mai mare parte a orașului, dar numărul morților n-ar fi fost foarte ridicat.

— Dacă ar fi dorit-o, Cel-de-Sus ar fi putut nimici acest popor necredincios. S-a mulțumit să-i adreseze un avertisment, pentru ca să renunțe la rătăcirile sale și să se întoarcă la cuibul cel prea milostiv al maicii noastre, Biserica.

Pentru fratele Egidio, evlavia secretă a regelui Charles și a reginei Catherine este cea care L-a convins pe Domnul să se arate de data asta milostiv. Însă perfidia acestui popor va secătui până la urmă răbdarea lui Dumnezeu…

În timp ce vorbea, mii de gânduri îmi trecură prin minte. Pe vremea când eram în ascunzătoarea de la *ale house*, sub acoperiș, la ultimul etaj, se șoptea că Dumnezeu a pedepsit Londra din pricina regelui, din cauza devotamentului tainic față de „antihristul” de la Roma, cât și din cauza depravării sale…

A fost Dumnezeu prea aspru cu englezii? A fost El prea îngăduitor?

Îi atribuim iritarea, mânia, nerăbdarea sau mulțumirea, dar ce știm noi despre adevăratele Sale sentimente?

Dacă aș fi în locul Său, dacă aș trona peste univers, dintotdeauna și pentru totdeauna, stăpân al zilei de ieri ca și al celei de mâine, stăpân peste naștere, peste viață și peste moarte, cred că n-aș simți nici nerăbdare, nici mulțumire – ce este nerăbdarea pentru cel care dispune de veșnicie? Ce este mulțumirea pentru cel care posedă totul?

Nu mi-L închipui mâniat, nu mi-L imaginez jignit sau scandalizat, nici jurându-și să pedepsească pe cei care se îndepărtează de Papă sau de patul conjugal.

Dacă aș fi fost Dumnezeu, aș fi salvat Londra pentru Bess. Văzând-o cum aleargă, se neliniștește, își riscă viața ca să salveze un genovez, un necunoscut aflat în trecere, i-aș fi mângâiat cu o briză ușoară șuvițele roșcate și despletite, i-aș fi șters obrazul asudat, aș fi îndepărtat dărâmăturile ce-i stăteau în cale, aș fi împrăștiat gloata turbată, aș fi stins focurile ce-i împresurau casa. Aș fi lăsat-o să urce în camera ei, să se întindă și să adoarmă, cu pleoapele liniștite…

Să fiu eu oare – eu, Baldassare, un biet păcătos – mai îndatoritor decât El? Să fie oare inima mea de negustor mai mărinimoasă decât a Sa și mai plină de milostivire?

Când recitesc cele ce am scris, furat de condei, nu mă pot împiedica să nu mă simt cuprins de o anume spaimă. Dar ea nu are motive să existe. Dumnezeul la picioarele căruia merită să mă închin nu e în stare de nicio meschinărie, de nicio țâfnă. El trebuie să fie mai presus de toate astea, El trebuie să fie mai mare. El este mai mare, mai mare, așa cum le place musulmanilor să tot repete.

Persist așadar – fie că ziua de mâine va fi cea de pe urmă înainte de sfârșitul lumii, fie că va fi doar ultima din anul în curs – persist în nesăbuința mea de Embriaco și nu mă lepăd de nimic.

31 decembrie 1666

În toată lumea, mulți oameni gândesc probabil în dimineața asta că-și vor trăi cea de pe urmă zi a celui de pe urmă an.

Aici, pe străzile Genovei, nu remarc nicio spaimă, nicio însuflețire deosebită.

Dar Genova nu s-a rugat niciodată decât pentru prosperitatea și buna întoarcere a corăbiilor sale, ea n-a avut niciodată mai multă Credință decât se cade – binecuvântată fie ea!

Gregorio a decis să dea o petrecere în după-amiaza asta pentru a mulțumi Cerului, zice el, că i-a redat sănătatea soției sale. Care s-a dat jos din pat, ieri, și pare efectiv restabilită. Totuși, am impresia că altceva sărbătorește gazda mea. O logodnă voalată, întrucâtva – așa cum voalată este și scrierea asta.

Neîndoielnic, doamna Orietina nu mai este suferindă, dar când mă vede, chipul ei pare îndurerat.

Tot nu știu dacă mă privește astfel pentru că nu mă vrea ca ginere sau pentru că ar fi vrut ca eu să-i solicit cu umilință mina fiicei ei mai curând decât s-o primesc, cu nasul pe sus, ca pe un omagiu ce s-ar cuveni numelui meu.

Pentru petrecere, Gregorio a angajat un cântăreț din Cremona, care se acompania la violă, și care ne-a interpretat ariile cele mai minunate – notez din memorie numele compozitorilor: Monteverdi, Luigi Rossi, Jacopo Peri, cât și un anume Mazzochi sau Marazzoli, al cărui nepot ar fi luat-o în căsătorie pe o nepoată a lui Gregorio.

N-am vrut să stric fericirea amfitrionului meu mărturisindu-i că această muzică, chiar și veselă, era pentru mine prilej de melancolie. Și asta, pentru că prima oară când am auzit un cântăreț la violă a fost atunci când, la puțin timp după căsătoria mea, plecasem cu ai mei în insula Cipru spre a face o vizită părinților Elvirei. Trăiam deja această unire nedorită ca pe o încercare neplăcută și, de fiecare dată când o arie mă emoționa, rana mea se făcea și mai dureroasă.

Totuși, astăzi, când acel om din Cremona a început să cânte, când încăperea vastă s-a umplut de muzica lui, m-am simțit pe dată alunecând, ca din nebăgare de seamă, într-o plăcută visare, unde nu mai era loc pentru Elvira, nici pentru Orietina. Nu m-am mai gândit decât la femeile pe care le-am iubit, cele care m-au ținut în brațele lor în copilărie – mama și femeile învești mântate în negru din Gibelet – și cele pe care le-am ținut în brațele mele la vârsta adultă.

Printre cele din urmă, niciuna nu-mi inspiră atâta duioșie ca Bess. Desigur, mă gândesc un pic la Marta, dar ea îmi pricinuiește astăzi tot atâta tristețe ca Elvira, o rană ce nu se va închide decât încet. Pe când trecerea mea furișă prin grădina lui Bess va avea în veci pentru mine gustul paradisului.

Ce fericit sunt că Londra n-a fost distrusă!

Fericirea, pentru mine, va avea mereu gustul berii cu mirodenii, mirosul violetei – și chiar sunetul scârțâit al scărilor de lemn ce duceau la împărăția mea de sub acoperiș, de deasupra tavernei cu bere.

Este oare cuviincios să mă gândesc astfel la Bess în casa viitorului meu socru, care este totodată și binefăcătorul meu? Numai că visele sunt libere, nelegate de nicio casă și de nicio constrângere, scutite de orice jurământ, scutite de orice gratitudine.

Seara târziu, când omul din Cremona, care cinase cu noi, tocmai plecase luându-și viola, s-a pornit o furtună neașteptată. Era aproape miezul nopții. Fulgere, tunete, ploaie în rafale – timp în care cerul părea înnorat, dar liniștit. Apoi a căzut trăsnetul. Sunetul sfâșietor al unei stânci care se sparge. Cea mai mică dintre fetele lui Gregorio, care moțăia în brațele lui, se trezi plângând. Taică-său o liniști spunându-i că trăsnetul pare întotdeauna mai aproape decât este în realitate, că acesta căzuse sus pe Castello, sau în bazinul portului.

Dar abia își terminase explicația că un alt trăsnet căzu, și mai

aproape încă. Tunetul se auzi în același timp când se văzu fulgerul, iar de data asta am țipat mai mulți.

Înainte să ne fi revenit din spaimă, se produse un fenomen ciudat. Din vatra în jurul căreia eram cu toții adunați ieși dintr-o dată, fără vreo cauză aparentă, o limbă subțire de foc care începu să alerge pe podea. Eram toți înspăimântați, muți, cuprinși de tremur, iar Orietina, care era așezată lângă mine, dar care nu-mi adresase până atunci nicio vorbă, nicio privire, se agăță brusc de brațul meu și mă strânse atât de tare că își înfipse unghiile în carnea mea.

Șopti – dar fu o șoaptă limpede pe care oricare din noi putu s-o audă:

— A sosit ziua Judecății! Nu m-au mințit! A sosit ziua Judecății! Dumnezeu să aibă milă de noi!

Apoi se aruncă la pământ, în genunchi, și scoase din buzunar niște mătănii, îndemnându-ne să facem la fel. Cele trei fete și slujnicele care se aflau acolo începură să mormăie rugăciuni. Cât despre mine, nu izbuteam să-mi desprind ochii de la limba de foc care, în goana ei, atinse o piele de oaie ce fusese pusă acolo, se lipi de ea și o aprinse. Tremuram din toate încheieturile, recunosc, iar în zăpăceala momentului mi-am spus că ar trebui să dau fuga să iau din cameră cartea despre *Al o sutălea nume*.

Din câțiva pași eram pe scară, dar l-am auzit pe Gregorio strigând:

— Baldassare, unde te duci? Ajută-mă!

Se ridicase, pusese mâna pe o carafa mare cu apă și începuse să-i verse conținutul peste pielea de oaie cuprinsă de flăcări. Focul se mai potoli fără să se stingă totuși și atunci Gregorio începu să-l calce în picioare într-un soi de dans care, în alte împrejurări, ne-ar fi făcut pe toți să râdem cu lacrimi.

M-am întors spre el în goană și am pornit și eu să țopăi, călcând în picioare limba de foc, strivind-o atunci când iarăși se întețea, de parcă am fi fost pe cale să strivim un șir de scorpioni.

În tot acest timp, alte câteva persoane se treziră din teroare, mai întâi o tânără slujnică, apoi grădinarul, apoi Giacominetta; alergară să aducă diverse recipiente umplute cu apă pe care le turnară peste tot ce ardea încă, sau părea să aibă sclipiri roșietice, sau fumega.

Învălmășeala asta nu ținu mai mult de câteva minute, eram însă aproape de miezul nopții și am impresia că „anul Fiarei” s-a încheiat prin această farsă.

Curând, doamna Orietina, singura rămasă îngenuncheată, se sculă în sfârșit și decretă că era timpul să ne ducem cu toții la culcare.

Urcând spre camera mea, am luat un sfeșnic pe care l-am așezat pe masă pentru a scrie aceste câteva rânduri.

O ultimă superstiție, o să aștept zorile pentru a consemna noua dată.

***

Ne aflăm în prima zi de ianuarie a anului o mie șase sute șaizeci și șapte.

Anul zis „al Fiarei” s-a încheiat, iar soarele se înalță peste orașul meu, Genova. Din sânul ei m-am născut acum o mie de ani, acum patruzeci de ani și, din nou, astăzi.

Încă din zori sunt cuprins de veselie și am poftă să privesc soarele și să-i vorbesc precum Francisc din Assisi. Ar trebui să ne bucurăm de flecare dată când reîncepe să ne lumineze, astăzi însă oamenilor le este rușine să-i vorbească soarelui.

Așadar, nu s-a stins nici el, nici celelalte corpuri cerești. Dacă nu le-am văzut noaptea trecută, înseamnă că cerul era acoperit. Mâine, sau peste două nopți, le voi vedea și nu va fi nevoie să le număr. Sunt acolo, cerul nu s-a stins, orașele nu sunt nimicite, nici Genova, nici Londra, nici Moscova, nici Napoli. Va trebui să trăim încă, zi după zi, pe fața pământului, împreună cu mizeria noastră umană. Cu ciuma și cu nesiguranțele, cu războiul și cu naufragiile, cu iubirile, cu rănile noastre. Niciun cataclism divin, niciun măreț potop nu vor veni să înece spaimele și trădările.

Se poate ca Pronia să nu ne fi făgăduit nimic. Nici ce e mai bun, nici ce e mai rău. Poate că Pronia nu trăiește decât în ritmul propriilor noastre legăminte.

Al o sutălea nume se află alături de mine, aducând încă la răstimpuri tulburare în gândurile mele. Am dorit această carte, am găsit-o, am reluat-o, dar când am deschis-o, ea a rămas închisă. Poate că n-am meritat-o îndeajuns. Poate că mi-era prea frică să descopăr ce ascunde. Dar poate la fel de bine că nici n-avea nimic de ascuns.

De acum înainte n-am s-o mai deschid. Mâine mă voi duce s-o abandonez discret în talmeș-balmeșul vreunei biblioteci, pentru ca într-o zi, peste mulți ani, alte mâini să pună stăpânire pe ea, alți ochi să vină să se cufunde în lectura ei, ochi ce nu vor mai fi împăienjeniți.

Pe urmele acestei cărți, am străbătut lumea pe mare și pe uscat, dar, la încheierea anului 1666, dacă aș sta să fac bilanțul peregrinărilor mele, aș spune că doar am mers de la Gibelet la Genova, făcând un ocol.

Bate de amiază clopotul din turnul bisericii învecinate. O să pun pana jos pentru ultima oară, o să închid acest caiet, o să-mi strâng uneltele de scris, apoi am să deschid larg fereastra pentru ca soarele să mă învăluie în zgomotele Genovei.

Cuprins

Caietul I

Caietul II

Caietul III

Caietul IV

{1} Nume dat de către vechii evrei străinilor (n. tr.).

{2} Actualul Azerbaidjan (n. tr.).

{3} Scările Levantului, nume dat porturilor comerciale din Mediterana aflate sub dominație turcească (n. tr.).

{4} Este vorba de începutul anului bisericesc pentru ortodocși (n. tr.).

{5} Magalhaes este numele portughez al lui Magellan (n. tr.).

{6} Cuvântul italian *„gabbiano“* desemnează atât pescărușul, cât și goelandul (nota ediției franceze).

{7} Cormoran (nota ediției franceze).

{8} Strada de lemn (n. tr.).

{9} Joc de cuvinte: Embriaco (nume propriu/și *„ubriaco“* – beț̦iv în limba italiană (n. tr.)